

అభినవసరస్వత్యనామంధము.

గోదావరిజిల్లా పితాపురంతాలూకా మూలపేటకాపురముగాంగల

రాయవరపు గవస్తూపాచేఁ బ్రోవోర్. మగు

శుద్ధాంధ్రహరిశ్చంద్రచరిత్రము

గుంటూరుజిల్లా పల్నాడుతాలూకా జానపాడునామక

గ్రామవాస్తవ్యుడును నభినవసరస్వతీ పత్రికా

సంపాదకుడును నగు

జానపాటి పట్టాభిరామశాస్త్రిచేఁ

బరిశోధించి ప్రచురింపఁబడియె.

చంద్రికా ముద్రాక్షరశాల

గుంటూరు

1920

వెల 0-10-0

వావిలి రామస్వామికామ్యునివారి

202, ఎస్.కె. రోడ్, తిరుపతి.

వీతిక.

ఆర్యవర్మలా రా!

నేను మనవిచేయు సీక్రిందివిన్నపమును సంపూర్ణిగాఁ జేత్రగిరి
చుట్టకై ప్రార్థించుచున్నాఁడను. నేను బ్రహ్మశ్రీ శ్రీ శ్రీ భద్రాద్రి
రామశాస్త్రిలవారి పీయశిష్యుఁడను. ఇదియ నా గ్రంథరచనకుంగల
మనోబలము. నాకుఁ దదనంతరగురువులు శ్రీ వడ్డది సుబ్బారాయఁ
డుగారు మున్నగు మఱికొందఱుం గలరు. వీరిందఱి ప్రేమాతిశయ
మునుబట్టి యిప్పనికి దిగితినిగాని నేనొక పండితుండనుగాను. కవిని
గాను. కాని మేట్రీకృత్యలేమను జనువుచున్నప్పటినుండియుఁ బద్య
ములు రచించుటయు వానిందిలకించిన మహాపండితులకూడ నన్ను
భూషించుచుంట్లయు నాకవిత్వమునకుఁ బ్రోత్సాహకములు కాఁజొ
చ్చెను. అయినను గొని కారణములచేఁ గావింపఁబడిన మాతల్లిగారి
శాసనమునుండి నేను గ్రంథరచనకుఁ గడంగక తప్పనిసరియైన
ప్పుడు చాటువులుమాత్రము రచించుచు వచ్చితిని. ఇట్లుండ నాకు
మూడవకొమరితపుట్టి యెడేడ్లుపెరిగి పోయినది మొదలు పదిసంవ
త్సరములవఱకును స్త్రీపురుష సంతానములలో నెద్దియేని గలుగకుం
డుటయు నజ్ఞానప్రాపంచికాభిలాషలు లొలగకుండుటవలనను “నపు
త్రీస్యగతిగ్నాస్తి”యను నాగోక్తియందలి నమ్మకమువలనను సాణా
నమునకై దేవబ్రాహ్మణ గురుపూజాదులను దానధర్మాదులను
దీక్షాయాత్రీలును నా శక్తివంచనలేకుండ మెనరించితి. సంతాన
ప్రాప్తి కాలేదు. అగునను నమ్మకముకూడఁ దొలఁగియే తద్విచార
ముతో నింటివద్దనే యుంటిని. ఒకసంవత్సరము గడచినది. నాకోరి
కలు నభివక్తుమములు కాఁజొచ్చినవి. ఇట్లుండఁ బ్రేమాదిసంవత్సర
ఫాల్గుణ శుక్లద్వితీయ నా కమితానందకర దినమయ్యెను. ఆనాఁడు
రాత్రి నేను గాఢనిద్రలోనుండఁగా నెవరో యొకమహానుభావుఁడు
నన్నుఁడట్టి మేల్కొలిపెను. స్వప్నములోనె జాగ్రదవస్థం జెందితిని.

నన్నుగని చిన్న నాటినుండియు నతిప్రేమతోఁ జెనిచిన నాత్మండిగా రపుడు నాప్రక్కఁగోఁ గూర్చుండియుండిరి. నిజముగా నపుడు నాకు జాగ్రత్తగలిగెనో స్వప్నమో వాఱ్ఱయుట కిప్పటికిని నా కేమియుఁ దోచుటలేదు. మరణించిన పదునాలుగు వత్సరములకు మరల మజ్జ నక దర్శనమగుట నా కెట్టియానందమును గలుగఁజేయునో చదున రులే యూహింప భారకులు. అప్పుడు నాత్మండిగారికి వందనములా చరించి బిగ్గ గాంగలించుకొంటిని. ఆయనయు “నచ్చతెనుఁగున హరి శ్చంద్రోపాఖ్యానము వ్రాయు”మనియు “నీకు సంపూర్ణాయుశ్శేము పీవిశేషుండగు నొక కుమారుడు జన్మించు”ననియు “నిది సీజనని కెఱి గించినచో నీయుద్యమమున కాటంకముఁ బొసఁగింపఁ”దనియు “తత్త్వ ద్ద్రంధమును మదంకితముగా నొనర్చు”మనియు సెలవిచ్చి యదృ శ్యుడయ్యె.

తత్త్వ ణమ మేల్కొంచి పితృసందర్శన ముదితస్వాంతుండనయి తిథివారనక్షత్రాదులయందలి మంచిచెడ్డల విచారింపక యాయన యాజ్ఞాప్రకార మట్టిగ్రంథరచనాసమర్థత నాయందుఁ గలదా లేదా యనియు యోజింపక వెంటనేదగ్గరనుండు స్థాండునుదీసి దీపముపెలి గించి తత్సాహాయంబున నీహితమునఁగల ప్రధమాశ్వాసమునందలి మాతండ్రిగారి కంకితముగా నొనర్పఁబడిన “సీరిని గడించి” యనుప ద్యము నతిసుకరముగా నాలోచనయుఁ దప్పులును లేకుండ నదివఱకు పఠించిన పద్యమును వ్రాసినట్లు వ్రాసెతిని గాని యప్పటికి నాకుఁ బ్రాప్తించికవ్యక్తి పూర్తిగాఁ గలుగుటచేఁ గల నిజమగునాయనియుఁ దల్లిగా రిందుల కొప్పుకొందురో లేదో యనియు నిదివఱ కేదేని యొ కగ్రంథము వ్రాసియుండమింజేసి మిశ్రీకవిత్వముఁ జెప్పుటయే యభ్యా సముగా నుండినయే నిప్పుడు శుద్ధాంధ్రముననొకప్రబంధము వ్రాయు గలుగుదునా యనియు యోజించుచును శక్త్యశక్తతలఁజూచుకొన మికిఁ జింతించుచును నిద్రింపఁబోతిని. కాని నాకారాత్రి నిదురపట్ట లేదు. తెల్లవాఁసది. నేను గవిత్వముఁజెప్పుటకు నంతమాత్రము

శుద్ధాంధ్రహరిశ్చంద్రచరిత్రము.

ప్రథమాశ్వాసము.

- చ॥ సిరిగడియించి తండ్రియనుచెల్విన వేల్పుయి యిగిరి బ్రాహ్మచూ
ఱురుడయి రాయవర్షుకొలపు బెనుసంద్రపుఁ జందమామయై
గరుసును వెన్నునింగొలుచుకర్జయు నత్తెము వీడకుండఁగాఁ
బరఁగిన వీరరాఘవుఁడు ప్రాపయ్యపోవుతనమ్ను నిచ్చుచున్॥
- ఉ॥ పుట్టువు పెంపు మిన్నిగల ముజ్జగముల్ దనలోననుంచి మేల్
మెట్టుచు మేనిదాల్పులకు మేరలోసగునుఁ గన్నతల్లియై
లుట్టుటెంచరానినెన రొతయుఁబూనిన వెంకమాంబ యి
క్కట్టులనెల్ల బోనొడిచి కావత నల్లిగొనాలమిన్న నన్॥ 2
- మ॥ వరున్ మాటల గిల్గులన్ గెలుపులన్ వాసింగనంగూర్చు చ
బుర్రమానత్తుల కన్ని మేనులను నింపుల్ గుల్కఁగాదాల్చి దే
వరయైక్రాలెడి నిండువెల్లు పలుకుల్ బల్కిర్లు మేల్పత్తువల్
తిరమానట్టుల నన్ను నేలుతఁ గడిండ్రి నిచ్చులుం బాపుచున్॥ 3
- ఉ॥ మానిను లేని దొడ్డొలుత మానకకొల్తురు ముజ్జగంబులం
దేనికమొయిచేత నవఁ డెంతయుఁగ్రాలెకు గట్టుపట్టి యె
వ్వానిని ముద్దుపెట్టుకొని పాయనిప్రేముడిఁజూపుచుండు నెం
తేనియుఁ గర్రపుజెరుపు లేలునెవం డతనిం దలంచెదన్॥ 4
- మ॥ కడలిదాటినమేటి రక్కసుల న్రక్కల్నేయుమేలీటి నె
క్కుడుకన్ పేరువునామిసాటి నుడివాగ్గాన్నట్టిజేజేలరా
యాడుగుండచుల్లఁదేటిఁ గీడుగమి డయ్యన్ వేల్పునుడ్లున్నచీ
టి డొగర్చేర్చెడినూటి గాలికొనుకున్ డీల్పాటుతో వేడెదన్॥ 5
- ఉ॥ చిన్నతనంబునం గయితఁజెప్పెడి నేర్పునెనంగి విద్యెలం
దన్నిట మిన్నవొడువని యాదటమీఱఁగనానతిచ్చి నన్

సీ॥ నలు మొగంబులఁ దొలిపలుకులనాల్గింటి
 సొరముదప్పక చెప్పు బిరుగువాఁడు
 పాటలుబద్దెముల్ పరఁగువిద్దెలురెండు
 పాల్గొండుగలయింతి నేలువాఁడు
 నలువుగా నొడలిదాల్పులమూఁకఁబుట్టిచి
 నొసఁగులవాఁతల నొసఁగువాఁడు
 తెలి వినుదిమ్మరితేజ్జపై మసలుచు
 దమ్మిగదైన గొల్బుదాల్చువాఁడు
 బమ్మతెరిగంటులకుఁబెద్ద తమ్మిచూలి
 తాత తగవులజడదారిత్రిడి నల్వ
 నిక్కువపుజగమునేలెడ నేర్పుకాఁడు
 పుట్టు తనయంతగలిగిజెట్టి పుట్టె॥

18

క॥ అట్టి నలువ ముజ్జగములఁ
 బుట్టింపఁగ నొదవిరపుడు మొగము బుజములక
 గట్టడగఁ దొడల నడుగుల
 బెట్టుమగలు పార్లు తొండ్లు బేరులు కాఁపుల్॥

19

క॥ అనాల్గుమేనిదాల్పుల లో నెంతయుఁబార్లు వేల్పులుగఁబలుకుబడిక
 బూనిరి, నొతముఁడుదులఁ గొనయుసికిపెట్లఁబెద్దగా నసముగొనె॥20

సీ॥ దోసాలతీబ్బలఁ దొలఁగిఁచునీర్వూపి
 వెలయువాఁకి జగాన నిలిపె నెవఁడు
 సొగసుదియనుమరుల్ చూఁటఁబుచ్చియుఁ దప్పఁ
 జేయునాల్గిసి రాయిజేసె నెవఁడు
 వెన్ను నేడవపుట్టు మన్ననవడసిన
 బంటుతల్లిసి గన్నవాఁడెవఁడు
 తనకుఁబుట్టిగొలేదాయని పట్టి దుగనేటఁ
 ద్రోసి కోతులుగాఁగఁ జేసెనెవఁడు

అట్టిజడదారి గౌతము ననుగొనియు
బంతిలో రాయవరిపను వంగడంబు
డంబుగనుగొనె నీగి కడ్డంకిలేక

తొడరు బిరుదునుగలుగు మంతురులు వెలయ॥ 21

శీ॥ అందులనుప్పై బ్రెగడయు నాటిబండ్లలవిందు వెన్న నే
నిం దగఁ దేర్చు మగునిం దెగడిదగు మేనిగున్నయు
బొందఁడు కీడుజూపఁ డును నొత్తలవాలులు నున్న సుబ్బరా
వందులనిగులం దిగమునాదిసకరితిగన్న మేటియై॥ 22

శీ॥ బాసలెన్నియొపల్కు ప్రాయశఃజనువను
బలునేర్చుగలిగిన బల్లిదండ్రు
పగఱనందఱ ననిం బరిమాన్యు కై గుఱ
పోడిమియెఱఁగిన నాడెకాఁడు
కలనైన బెరిబోంట్ల గన్న వారిగ నెచి
లాఁటిమైడియటన్నఁ శత్రుగొనఁడు
పేదలకిడుటన్న లేదు కేలునకు న

మృగతాల్మికై న బొంకెలుగఁ డెపుడు
ఏలికలకెల్ల మేనిఁ జూలఁగూర్చి
ప్రెగడలలోన మిక్కిలి పేరుపడసి
అందఱకు నోటిలో నాల్కయట్ల కలిసి
మెలిసి యాసుబ్బరాయండు చెలఁగుచుండు॥ 23

శీ॥ మువ్వేల్పుమిన్నల పుట్టులకెక్కియా
బమ్మతానైన నేర్పరియనంగ
ప్రొద్దుచూ లీరితిఁ బుట్టొందెనోయని
బిచ్చిగాండ్రందఱు బేర్చిబొగడ
తాతవాతకు తొలుదగుఁగాని యితని య
క్కరిమునఁ గొదవ పేదరికమనఁగ

ఓరుపు మగయాపునొందెనోయని చూప

ఋల కెల్ల సంతసంబాలుకుచుండ
తేజు నేమంబు నిక్కంబు తెగున మంచి
యడఁకునయు నొక్క మేనియై యడఁరెనంగఁ
గీరితిని సుబ్బరాయండు పేరువడసె

మాసిసియె వేలువతఁడు జగానఁగాని 24

ఆ॥ అట్టిసుబ్బరాయడనుఁగుగాఁజేపట్టె శంబమ నెడిముద్దుచాననోర్తు
ఆమె నేలకూన నైనగుబ్బలిపట్టి నై నమెచ్చనట్టియన్నగరిత॥ 25

కం॥ వల్లూరిపేరుగలపు ట్లిల్లును మెట్టినయసంపుటిల్లును వాసిక
డిల్లపడకుండసిరులక॥ బెల్లుగ శంబమ్మమనిపి పేరునుగాంచె॥ 26

సీ॥ మగనిసామేన నిల్పుగొనంబు లేకున్నఁ

జలిగట్టుచూ లామెసవతువచ్చు

ఇంటింటఁ బెరివారి నెనయుటలేకున్నఁ

బుడమిచూ లామెకుఁబురుడువచ్చు

బాసలలోఁ బలుపాట్లఁబొందకయున్న

బొమ్మచేడియ యామెఁబోలవచ్చు

మేను లేనట్టి పెన్నిటిఁ బొందకుండిన

మరునిముద్దియ యామెనూఁదివచ్చు

ననుచుఁ దన సాటిపుపుబోఁడు లనుకొనంగ

నవ్వు మొగమును జిన్నా రిపువ్వు మేను

మంచిగొనములు పజల మన్నించునేర్పు

గలిగి శంబమ యలరె లగులుచెలంగ॥ 27

కం॥ ఆసుబ్బరాయశంబమ! లీసినుమంతైన లేనియిరుకొమరులబర
వాసిగఁబడసిరి కొంటెలు! వేసర సంజీవరాయవీఞ్చాఘవులక॥ 28

తె॥ వరుసలేమిని నొకరంగుచ రుగామి

బంతి తేరుల రాపట్ల పసనుదెగడి

కన్నదొక్కటిచూట నిక్కంబుగాఁగఁ

గ్రాలె సంజీవవీర రాఘవుల జంట||

29

కం॥ గొనముల మేనుల గుర్తుల

నచువుగలుగువారెయైన నోఁ బుట్టువు వే

ఱని కఱినలుపువేల్పుల

తనివిగొనరు రెండులేనితనమున వారల్!

30

ఆ॥ కన్న వానిచోడఁ గయ్యమాడకయున్న

నిరువు చొక్కమాటుపొరయకున్నఁ

బుడమికొమిరెపట్లు వురుడగు సంజీవ

రాయనకును వీర రాఘవునకు॥

31

సీ॥ అన్న మాటకు మాటులని పగనొందిన

మగపదికంటి సైచోడు నెన్ని

కొలముకట్టడ మానుకొని కన్న వానిన

దూఱుహొంబువ్వచూ ల్దొరినేటి

పాటఁబాడుచు బత్తిబరఁగిన ట్లాడెడి

కయ్యంపుఁడనుబోతుఁ గాసిఁజేసి

నేమంబుదిగ నాడి నీచురాలినపొందు

కావిగోచులసామి కలిమినులిమి

పలుకుదిరమును నేమంబు తెలివి గరును

గలిగి చెలిమియుఁ గూర్చియుఁ జెలువ మొఱపుఁ

జెలఁగఁ గ్రాలుదు రెపుడు సంజీవరాయ

వీర రాఘవమంతురుల్ బీరమునను

32

కం॥ ఆయిద్దటిలోఁ బెద్దయి

యేయెడ సంజీవరాయఁ జేపుమిగిలెన

బ్యా!యితఁ డెంతటిబలుగనుఁ

ఘోయని పజలెల్లఁబొగడ నోపికగనియై

33

సీ॥ వ్రాసెనా వెయికలాల్ వరలుచెల్లున వాయు
 నక్కరంబులు ముత్తైయములఁబోల
 చదివెనా పసివాఁడుసయితము తెలిసికా
 నంగ వక్కాణ మెఱుంగజేయు
 పల్కెనా రచ్చలో బిరా!యనంగ మేల్
 పొత్తాలదోరిని పొత్తుపఱచు
 కాంచెనా చూపఱుల్ గట్టివాఁడితఁడంచు
 నెంచ నాయపుఁజూపు నెనయజేయు
 మూలపేటను వెలసిని యాలగాప
 రిని జగన్నాథుఁ గొల్చు కోరికదలర్ప
 నెదకుఁ బెరచూపులేని యింపొదవఁగూర్చి
 యడరెసంగినరాయు పెగ్గడసతంబు॥

34

కం॥ సంజీవరాయఁడల సిరి

కిం జతగ వరమ్మయనఁగఁగెరలు మునుదమి
 న్నం జేపట్టెను మఱవను
 సంజయిరులగములఁగలంచు చంగుగు వెలుంగు॥

35

కం॥ ఆయన కాపెకుఁ బుట్టిరి

నాయముచే వాసి కేక్కి నమ్మినవారిఁ
 జేయూఁతనిచ్చిమనుపఁగ
 వాయుచెడనివారు ముగుగు సగునగుకొడుకుల్॥

36

తే॥ జగములో సుబ్బరావన సాంబమూర్తి

యనఁగ హస్తంతరావన నలరిరి ముగు
 రొప్పువారన గొనముల మెప్పువారు
 ననఁగఁ బెంపురుగసుచు మేలెనయఁగలిగి॥

కం॥ ఆముగరఁబెద్దవాఁడై సామిది రకానింగిలీషుచదపునగినియై

బామెవరిసోఁకకుండఁగ నోమెఁబజలసుబ్బరాయఁడొప్పుగుపేర॥ 4

అ॥ ఇట్టికొలము పెంపు నెనయుచునంజీవరా యహొప్పె, వీర రాఘవుండు
 గాలిపట్టివంటిగట్టినత్తుగలాడు॥ నెమ్మదైనవాడు నేర్పుకాడు॥ 39
 సీ॥ సత్తుచేవేలుపుంబ త్తిచే నెక్కుడౌ వలపుమోపరిసంతు వంటివాడు
 ఈవిచేనాయంపుఁ దావిచే బుట్టుచల్వలజోళిజతచూలువంటివాడు
 నీటుచే బీరంపుఁ బాటుచేనూర్కొన ల్బాకుదాల్పరి పట్టివంటివాడు
 రూపుచేవిద్దెలయేపుచే రాకాసి పగవానికొమరునివంటివాడు
 అసముచేతను దాలిమి మిసిమిచేత
 నలపురానూకుకై నేతవంటివాడు
 వీర రాఘవుఁబొగడంగ నేయిన్తోళ్లు
 గలుగవలెఁగానిలాతులకలవియగున॥ 40

చ॥ పడఁతినిజంపకున్న నొకప్రతాపవిలుం దెగనేసి బీరముల్
 నుడువకయున్న నుక్కుడిగి నుంకులనేతలఁ గానకేగి త
 మ్మ్రొంగుఁ దనుఁ గూడి కోఁతచెలుము ల్పొనరింపకయున్న నాటిలే
 కడరెడువీర రాఘవున క బ్బువికూఁతురుసామి యాడగు॥ 41

సీ॥ మెప్పుల కుబ్బక మిడుకక లేవగల్
 పేదవారికి నీరుసాదము నిడు
 అలయికఁజెందక చెలులకై వశిఁజూచి
 లాతివారికిసైత మూఁతనొసఁగు
 బందులఁ జెలికాండ్ర బాపన్లఁ దోడుకుల
 వేల్పుల నెకరీతి వెలయఁగాంచు
 జతగాండ్ర కదనైన జం కొకితయులేక
 యుసురులనైన నీనుజ్జగించు
 తిబముసెడి పుట్టుపుచుబొంది తనరెఁగాని
 మానిసియె వీర రాఘనమంతిరి యన
 మంచిగొనములఁ గీరితిగాంచె నాటి
 లేరు పుడమిని నేలాటివారసంగ॥ 42

సీ॥ ఎకసక్కెమునఁ జొడుబుకుచోటనైన వి
 త్తుంసఁ బడదె వీని యొకపుచేత
 అబ్రమే యేయింటనైన లేవడివోవ
 నీతనియడుగు లున్నేని సతము
 కడగం డైవరికైన నడఁగకయుండునే
 యితనిచూపులగమి యెనసెనేని
 విందునేసడిచోట్ల నొందునేయిక్కట్లు
 లీతనిపెద్దటికంబు నెనఁగెనేని
 తగవు లెచ్చటైన దీరక రగులుకొనునె
 యితని యెఱుకనుబడెనేని, యెల్ల వెఱుకు
 బాయకుండునె యితనిపే ర్వాకొనంగ
 ననుచుఁ బజ వీరరాఘవు నెనసి పొగడు॥

43

క॥ అత్తైఱుగువీర రాఘవుఁ
 డీ త్తిగజగఁగులను బెద్దయిల్లాలై తా
 నెత్తినది పైఁడిగాదను
 బత్తిఁగొలుచు వెంకమయను పడఁతఁగయికోనెన్

44

సీ॥ వీరువారని యెగువెదకక యడిగిన
 కసర కీచ్చెడిది వెంకమ్మతల్లి
 పసిపిల్లలకు నావుపాలువోయఁగ నింటి
 కల్పించినది వెంకమ్మతల్లి
 ఇరుగువాఁకి నాయమి పచోటఁ దనక స్తిఁ
 గనకయుండునది వెంకమ్మతల్లి
 పెరసంతుఁ దనసంతుఁ భారపులేకయమన్పు
 కఱదగల్గినది వెంకమ్మతల్లి
 నగల్గెయగుని నగలఁ దగులనీని
 కఱలెలను వన్నెగలది వెంకమ్మతల్లి

నినువులకు మంచిగొనములు నేర్పుచుండు
కలికితనమును గలది వెంకమ్మతల్లి॥

45

సీ॥ వుట్టుట మెట్టు పెప్పుడు దిప్పలే బూది

దాల్చువిసపుడిండి దగులుకొనియె
నీటుజోరైన బెన్నీటిజోరా నల్ల

వానిపేరెదనెక్క నానుకొనియె
కనినవానిన కట్టుకొని పలునొళ్లలో

బడు వెలవెలపాటు విడువకుండె
కడనుండి వెలయాలుగల్గ నివ్వెల్లజూ

చుచునుండు ముఖ్యురొత్తు చనవొందె
ననుచు మలసట్టి బువిపట్టి నంచకొత్తు
వెల్లకొరురవుతుల యువిదల దెగడి
వెగటు పైచేత పెరవాతదెగుట కడను
మెలగుటయు లేక వెంకమ్మ చెలగుచుండు॥

46

తే॥ బువిని వెంకమవీర రాఘవులు గనిరి

వెలదులిరువురనన్నును గలుప ముగురు
చిత్తులను, రాముడును లక్ష్మీ చెలులపేళ్లు
గవరరాజన నాపేరు గ్రాలుచుండు॥

47

సీ॥ చదువులన త్తి యెజ్జలయందుగలబ త్తి

చిన్నదైనను గైత సెప్పువాడ
పేదలకడనీవి పెద్దలగనుకీవి

సున్నయైనను బేరుగన్న వాడ
బాటలగలనేర్పు పాటులగలయోర్పు

లేమియైనను గంతు లేయువాడ
పనులపైగలపేర్కి బంతులపైగూర్కి
లేకున్నదలయె త్తిపాకువాడ

కానఁ బెద్దలు విద్వలఁబూనుచుగలు
గబ్బపుఁగూర్చులుఁ దప్పుగనీకేసేని
దిద్ది మన్నింపవేడు దీసుద్దిదప్ప
వారిసన గౌరిరాజనుపేరు వాది॥

48

క॥ నాతండ్రినాడుకలలో నేతీరునఁగైత సెప్పనేమించెనునే
నాతీరుననేకబ్బపుఁ వ్రాఁతఁ దొరకొంటి పేర రాఘవుపేర॥ 49

ప. స్త్రీంతములు

క॥ అటువంటిపేర రాఘవ
దిటవరిగని కెక్కుడైన తేజనఁ బ్రాద్దుఁ
జటిలించుమేలిమిగనికిఁ
గొటికలతిగగొట్టుజెట్టిఁ గొలిచెడిదొరకు॥ 50

క॥ వెన్నునిపైబత్తినిబెరఁ బన్నంబులసాయపడెడిపాటున నత్తిఁ
జన్నియవత్తిరినెత్తిని బొన్నుపడఁగ్రాలుచుండు పాటుమగనికి॥

క॥ బంగారుముచ్చిలుట మొదఁ లుంగలదోసంబులైదులోటొందంగా
సంగాతికొండవెతలును । పంగానితైంబు మెలఁగుపడవాలునకు॥

క॥ ముక్కంటి కొలుపునేతలఁ బక్కలగుడ్డులను గుంట్లవనటలనేర్చ
నిక్కంచుఁబజలపొగడికఁజక్కిన కీరితిగలట్టి జెట్టులగనికి॥ 53

క॥ ఊరూరఁ బేరుగాంచిన
వారల (లోమొదటి) యంకెవానికి నన్నుఁ
గారామునఁజెనిచిన కని
కారపుమదిగలుగు పెగడగమి దిటవరికే॥ 54

క॥ ఉనురుల కగచ్చాట్లదవెడి
మసలుటలుడిగించి మంచిమానిసియై యిం
పెసఁగఁగ దబ్బరకూలువు
దెస నడదం ద్రిప్పి తిరుగు దిట్టలధణికే॥ 55

ప॥ నిత్యైంబు హత్తుచుండు లగ్గు లగ్గులముగఁ జెలగుచుండ నా
యొసర్పంబూనిన హరిశ్రౌద్రునికతకుఁ ద్రోవయెట్టిదనిన, 56

• కథాప్రారంభము •

మ॥ సిరిచూల్కాదిరి జోగిపిడ్ల కింపై జేజేల మేల్పెట్టఁజోఁ
బురుడొ మూకుల గూళ్లు వెట్టు గట్టదాల్పుల్ వేల్ రొదల్ సేయన
బ్బరమై యొటనిజంట కొండొరుల చెమ్మల్ గోరఁ బూల్బండ్లచే
దిరమై నేలను దైవ్రన నడవి నుద్దిగ గొప్పదై కాతెడిగ॥ 57

సీ॥ ఆకుల నీళుల నడవిదుంపలయెరఁ

దనిసి జన్మలొన (రైదరు) తబనులు
తబనులు వేల్పునాదంబీక నీర్జేత

వలనుబోకుండు బిట్టలు మెకాలు
పిట్టల మెకములఁ బెరవొ జోగివొ యెంచి
త్రుంచజూతురు కోసచెంచువారు
చెంచువారిని పెంచుచెలులని యేగితొ

ట్రీల్లుఁ బెంపుడు (వొ) నెమళ్లు లేళ్లు
నెమ్మిలేళ్ల (ందు) నెఱపు నేస్తమ్ములులు
పులుల చిఱుతలతో నాడఁబోవుఁ బనులు
పనులుద్రావఁగ మేల్నీటిబస కొలఁకులు
కొలఁకు లంచలఁ దమ్ములఁ జెలఁగుచుండు॥ 58

క॥ ఆకొలఁకులు క్రుంకులకై
వీకఁగఁజనుదెంచు తబసివెలఁదుల చనులఁ
త్రాఁకొన్న పనపునిగ్గుల
జోకఁ గలకఁబాఱునీటఁ జొప్పడి యలరుగ॥ 59

తే॥ అట్టికొలనులలోపల నన్ని దెసలఁ
బసిడిమెట్టులు గట్లపైవరలు చిన్ని
గుబురుమాకులు నీటిపై గొసబు కల్వ

గములు తామరపూ ల్లలఁ గ్రాలునొకటి॥

60

తే॥ దానియొడ్డున గుబురై కడానిబోసి

చిగురుజొంపములను విందుచేసికూయు

చలరు కోవెల చిల్క మొదలు పులుఁగుల

తావరంబైన యొక్క క్రొమ్మావి దనరు॥

61

క॥ అమ్మొవనిడ జముకొను

కుమ్మలికముదోచు నడవియునికినగలఁబో

దమ్ములునలుగురు జెలియుఁ ది

రమ్మగు జడదార్లు గొలువఁ గ్రాలెడిరచ్చ॥

62

ఉ॥ ఉన్నెడ నాల్గుప్రాజదువు లూటగ నా వెలిరాఁగ వేడివె

ల్లున్నగు మేనితే జలరఁ గొండలనూచు మొదల్ల బాసనాల్

మిన్నలరచ్చ నెన్నఁబడి మిన్నిక వేల్చననొప్పు జోగితే

డన్నిటఁ బెద్దవాఁడు కొలలన్నిటి నర్చెడినత్తువాఁ డాగిః ।

63

సీ॥ బూదిరేకలుమూచు మొగమున మెచ్చార

ముక్కంటికంటిపే రల్లకు, నఁ దగ

చిగురులా గెట్టనా జిగిజడల్ బరువూనఁ

గైయూఁత మోగుగుకట్టగాఁగ

నేనుంపుఁబులితోలు నెఱిక డానముగాఁగ

తెలుటుంగ్రాల్గ్రాల్ వ్రేళ్లఁబోడ

అచ్చమాపటికగు శ్లమరు చేసేదుతో

దెలిసిగ్గులీను జందెంబుతోడ

గొలలఁబోగొట్టు నేటిసిగ్గులుగు జడివి

బోడ నగ్గించు కొలువర్లబోడఁ దాల్చి

కనికరపుఁగల్మిచూ పొప్పుగా మృకండు

కొడుకు జముచూలిఁబెంకి వెడలివచ్చె॥

64

క॥ నచ్చటయుజోగికెదురుగఁ నచ్చటిజముపట్టి తమ్ములందఱుదోడ

న్వచ్ఛేయశీతబస్వి | గ్రీష్మఋగౌనితేచ్చిబత్తిగయిమోక్షులతో
మ॥ అడుగుండమ్ముల మబ్బువూఁ గడిగి యొయ్యో నెత్తులం దాల్చియె
క్కుడుగొప్పెందగుగ దైపైనునిచి “మూర్ఖు నేడు మీరాశచే
నిడుముల్ వోయెను బండఁ గోరికలు మాయిల్ సేమముంబొందె న
ట్టిడు మా యంతటిపున్నెముం గ నెడివాడేయంచు నగ్గించుచు
చ॥ “కొలగమితమ్మిచాల్ కడలికూనపు కేజన వేడివేల్పు పు
మ్మలికపుదూదితిప్పలకు మంటపు గొప్పతబంబుచేతఁ జెం
పులుగనినాడ వక్కటికపుంగని వత్తిగవేల్పులెల్ల నీ
మలయుటఁగల్గ సాకఁబడు మానిసివే బలునెల్ల వెన్నఁగాఁ 67

నే॥ అడవినెలవర్లగుంపులయందుఁ గాత
యట్టిపెద్దపు నీవుగా కగు నవండు
మీరెఱుంగనివార లెవ్వారుగలరు
జగముతిగలో మృకండుజోగిగనిపట్టి॥ 68

క॥ కానందొల్లిబుడివిడిచి, యే నెట్లుగొయ్యలడవి కేగిపడపమల్
పూనినతేడుండినన॥ వ్యానికతఁ వినఁ జెప్పఁడక్కటికముతో॥” 69

క॥ అనియిట్లడిగిన గుడెదా
ల్పునిబిడ్డం గాంచి తబసిపులి యిట్లనియె
గనికరముఁజూసి “తేడా!
విను నీయడుగుటకు జబువెట్టఁగ నెలమిఁ 70

క॥ వినుపించెద నొకకత నీ
న్నెనసిన సందియమ॥ వోవ నెలమి నెలకొనఁ
దనివిని విను ” మనిచెప్పఁగఁ
బనిగొనియెను గానయునిపిపట్టిమగఁ డిటుల్ ॥ 71

• అయోధ్యాపురవర్ణనము ।

సీ॥ పంటలన్నిటి కున్నిపట్టెనకాల్యల

నింపారుసరయునా నేఱుగలిగి

మిన్నంటు తెఱగంట మేడలపస నెన్ను
 నెఱ్ఱెనకొటల యింపుగలిగి
 మున్నేఱు లిట వీట ముడివేయఁబడియెనా
 లోతొ నగడ్డయల్కుటలుగలిగి
 చక్కనిరొదఁజేయు తెక్కదాల్పులు డాఁగ
 డంబుచెట్టున్న తోటలునుగలిగి
 వ్రడమివిరిఁజోడి కొక వింతతొడవనంగ
 కలిమిచెలి కాపురముసేయు నెలవనంగ
 మంచిమానిసిదిట్టువుల మంచెయనంగ
 వెలయు నాకేతమను పెద్దవీ డొకండు

72

సీ॥ నిలుపుగన్నులుగల్గి నీటియావరపై
 నక్కు రాజేల్పొలి యేపునంచి
 కడుపరానట్టి రొక్కములవాఁతులుగల
 డాకడలికవీటి జోక నన్ని
 ఎప్పుడుఁ బనిఁజేయు చెటకేగఁ బేర్లేని
 తాతయేలెడిప్రాలిఁ దగవుఁబెట్టి
 మొదలుతుదియు లేక యెదుటఁగన్నడనిసం
 తున్న నల్పయ్యప్రో ల్పెన్ను నన్ని
 చూడసాగసైన మేల్కట్ల సాబగుగలిగి
 తరుగులేనట్టి రోయివి దనరియుండి
 పేరుగలిగినదంటల బాదుగలిగి
 అచ్చవుం బుట్టువులచేత నలరెవీడు

73

సీ॥ రతనాలలోఁగిల్లు రాణించునంగల్లు
 గొనబైనవాకేళ్లు గొప్పగుల్లు
 నీటిజంత్రపుఁజాళ్లు నడిచల్వపందిళ్లు
 కనవుగల్గినబీళ్లు మిసిమిరాళ్లు

తీపైనమేల్పుళ్ళు తిరుగుపెంపుడులేళ్ళు
 కుంచినాడు నెమళ్ళు కుంచినెళ్ళు
 నాయంబుగలవాళ్ళు నాడెమైనరుమాళ్ళు
 బత్తుతొతిరుముళ్ళు పసిడిగిళ్ళు

కొల్వులనుమించు పెరుమాళ్ళు గొనబుపేళ్ళు
 వంకరలులేనితిరుగుళ్ళు పాటునేళ్ళు
 బెనసివిలు వెన్నకనుకూళ్ళు బెట్టువీళ్ళు
 బాళితావులనెళ్ళు ప్రోలిమేళ్ళు॥

74

సీ॥ నీపైనకోటల మేటిపూదోటల
 బోటులపాటల గోటువెట్టు
 బీరంపుడిట్టలఁ గారంపుఁజెట్టుల
 నీరంపుఁబట్టుల సారువెట్టు
 అనువైనతావులఁ దనివైనయావుల
 గొనజైనచేవల గూడునట్టు
 తీరైనతమ్ముల సారైనకొమ్ముల
 బారైనయమ్ముల గేరునట్టు

నట్టువలపట్టు మంచిగొనాలఁబుట్టు
 గట్టిజెట్టులకొట్టు దొంగలకురట్టు
 గుట్టుకోకొట్టు కట్టడిచెట్టులొట్టు
 నెట్టులకుమెట్టు ప్రోలుహొంబట్టువెట్టు॥

75

సీ॥ పరువులు వెరవులు పజలయందుననుంచి
 మలక లల్కుటలు తీఁగెలకు నలమి
 పొడుగులు బెడఁగులు ప్రోలివాడలఁజేర్చి
 తొణకుటల్ గలగుటల్ దొరువులనిడి
 నిక్కులు టక్కులు నెలరౌతులకు నింపి
 లేములు వంకరల్ లేమల కిడి

ఏపులుఁ బ్రాపులు నెలమి మాకులఁ బొన్ని
 జంకులుఁ గొంకులు డొంకల కిడి
 వినురు లుబ్బలు నేళ్లికుఁ బొసఁగఁజేసి
 కొలలు దూఁగుట లల బేరములకు నింపి
 నీటు గోటులు వెలబోంట్ల పాటుసేసి
 నలువ తన నేర్పుమై బ్రోలి వెలయఁజేసె!

76

చ॥ వెలిచెలిఁగూడి ప్రాజదుపు వెన్నకు ముందున కెచ్చుతగ్గులన్
 బలుకుచు నీటిపుట్టుపుని ప్రాపున మిన్నుగడించి బోడిచా
 లైలవగురచ్చ మెప్పుగొని నేరుపుకాడన జేగురించు మో
 ములుగల తాతనా నలువమొక్కల మెన్నరు ప్రోలిబాపనుల్ ॥ 77

నీ॥ పాల్గొంగనే స్తి యిర్వైపులఁ జేవగ
 లాఁడు పేర్గల పేడివాఁ డొకండు
 గొడ్డలిమోయుచు నడ్డైన బిగిదప్పి
 కాననెలవరిపేయ్యునె నొకఁడు
 బడుగువాఁడేటిప్పు డిగె రాపసకేలు
 వట్టికోక దెసవట్టుఁ బట్టెనొకఁడు
 ఉడుకుచూపరి సాయ మొరులీయ ననిసేసె
 గాలిదిండులజోడుకాఁ డొకండు
 అనుచు వెన్నునిచెలి నగఁగుగొడ్డలిదాల్చు
 నేటిచిటుత విసపుఁగూటివానిఁ
 దెగడి తేజఁ జేవ దిటపుఁ దోడొందను
 గలిగి ప్రోలితేండ్లు గ్రాలుచుండ్రు

ఉ॥ పేరుకు బేరుఁ డీయకయ వెచ్చమునేయక పెక్కులొక్కముల్
 గూరిచి పాతియుంచెనట కూల్చినె, నేస్త్రీకిఁ గూడుగుడ్డ నీ
 నేరనివాడు, డాకడనె నిల్చును నాగను లిబ్బిగాయనిన్
 దూఱుచు నీటిబేరు లిడుదు ర్పజ గోరినవాని నిచ్చులున్ ॥

శా॥ యోడుంగాఱున వెన్ను నెద్దడిని పైదోడొండు ముక్కంటిపై
నాడంగల్గియుఁ గ్రుంక ముత్తులిడుతావై పైరువెట్టంగ మా
తోడొ నింకను యోటుపాటగునె యెందు మాకునం చెక్కుడొ
పాడింబంటల నుండు రొప్పులగు కుప్పల్ ప్రోలికాపుంగముల్॥

ఉ॥ అంటనివేల్పుతోడ సరియైన మగంటిమిఁ బోరి వెన్న మో
ముంట నెఱుంగనట్టి బలియుల్ నుడివోవని బీరమున్నబల్
దంటలు పామిపన్నుఁ దలఁదాల్చెడిమేటులు మొగ్గరంబు ల
న్నింటి నెఱుంగుజాణలయి నిక్కుచునుండురు బంట్లు ప్రోలిలో॥

చ॥ కలుముల గొప్పసేమములఁ గ్రాలెడిచూలుల నిత్తె మొప్పుతొ
కులుకుల మేలిచెయ్యలను గూరిమినింపుచు ముద్దులీను పా
టల నిలువేల్పుకొల్పుల దిటంబగు సత్తెము తాల్చి గూడు ప
ల్కులఁ దగియుండు రెంతో తఱుకుల్ వలెవీటను కేస్తురాండ్రొగి

సీ॥ తాలిమి మేలిమిఁ దూలించు నెన్నడల్
జానైనక్రొత్తాపులీనుసార్లు
మేలు కేలుమిటారి వాలువాలూపులు
సింగారముంగూర్చెడంగుహార్లు
వెన్నెలపొన్నారి చెన్నెన్నునవ్వులు
కచ్చలసడలించు హెచ్చువగలు
కూరిమియింపారు తీరైన పల్కులు
పెంపైనదిట్టంపుఁ బెహాయళ్లు
కలిగి కులుకుల జలిబిలిపలుకులొలుకు
మిలువచెలుపుల నెలకొను వలపుసాలపు
లలరుకలుముల జెలులయింపులు వెలుంగ
వెలయుఁ బ్రోలిని రోపడంతుల గుమురులు

సీ॥ బోటిరో! యిచ్చను బూబంతులమ్ముదే
పైఁడికొండ లవి చేపట్టదరమె

వెలదిగో! ఇడుదు నాపెనుపండుకొననిమ్ము
బంగారుతీగెదాపండువెలది

అవ్వరిబోటినా కంపెదే కొనెదను
మిసిమికాసున్న నమ్మికనరాదు

నీకోరువెలగూర్తు నీకయిదండిమ్ము
నమ్ము మవ్వానిదాన నెఱులిడుదు

కొమ్మముద్దుపొగడ నేనుగోర విలువె

పొగడనన నిచ్చుతేలేదు తగినవిలువ

అనుచు వలపులపలుకుల నతివలు బాజు

గులకు మార్వల్లి పూలమ్ముకొంచు ఏట

84

ఉ॥ గాలిది క్రిందుమీఁదెపుడుఁ గానకపాతెడు నగ్గితోడు పైఁ
గ్రాలఁగ నేగు నేదెసయుఁ గాంచక మూలనె నక్కి గంతుచున్
వ్రాలును జింక వేవెలుగునారువము ల్గన లెక్క కేడగున్
జాలునటంచు వాని నగఁబాలియుఁ ద్రిమ్మరు వీటిగుఱ్ఱముల్

85

ఉ॥ ఏదెసకైనఁ నేల్కొగిచి యెక్కడనో యొకమూల డాఁగి సొం
పేది తమంతఁ ద్రిమ్మరెడి పేరిమివీడియు నేలబర్వ పై
నూఁదఁగనొప్పు నేనికల యొప్పిదముం బెనుగట్ల యున్నియున్
గాదని పోలియేనుఁగులు గ్రాలును నింగికిఁ బొంగి వేనవేల్

86

ఉ॥ గందపుఁగొండఁబుట్టి యటఁ గమ్మని తావుల మూటగట్టి పెం
పొందెడి పాలవెల్లి చలు వూతగ సోరణగండ్లఁబట్టి లో
నం దిగి బొంట్ల పయ్యెదల నట్టులఁగొట్టి బెడంగు గుబ్బదో
యిం దగు చల్వవెట్టి సొలయించును జేడల వీటితెమ్మరల్

87

క॥ అట్టిగొనబైనసారుల పుట్టుకయైత్రాలునట్టిప్రాలికిదొరలై
చెట్టలకట్టడిఁగొట్టిన దిట్టలుకడలేనియసము దిటపుఁగలారున్

88

నీ॥ రేయుం బగ శ్లేనిమాయని వెల్లడి

నేప్రాద్ధుసురుమూక కెసఁగుచుండు

చెట్ట తెగుళ్లన్ని నెట్టిన మా(యును)

నెవనికి జోహార్ల నెఱుగుచుండ

ఒక్కొక్కటిబండిక ల్లోనరిన సత తేజ

తేరెక్కి జగముల: బాటునెవడు

తమ్మిపుట్టపు వెన్నుఁ డమ్మిక సామి యే

వేల్పునం దిమిడిరి పొల్పుమీఱ

అట్టి యెఱ్ఱనివేలుపుజెట్టికొలము

సందుఁబుట్టిన మేల్మగల్ కందులేని

వారు బువివేల్పుకొల్పుల వరలి తేజ

నీగియును గల్గినట్టితేం డైనఁగు చుందు

89

క॥ అటువంటివారెవల

దిటముచెలఁగు నిక్కమైనతేజగలిగి బల్

దిటవరి త్రిశంకుఁడనుపే

రిటితేనికొమరుఁడలరె హరిశ్చంద్రుఁడనన్

క॥ ఆనేలతేఁడుగొనము ల మానిక మైకల్లపలుకుమానిక మైదా

ల్పానతిగడచినఁదప్పని నానాఁడులజాటఁబంచినగరులఁజొన్నెన్

క॥ నిక్కమె జగములుపుట్టంగ

చక్కగఁ బెంపంగఁ జదుపఁ జాలున నెడి ప

లొక్కొక్కటి ప్రామిన్కులగమి

నెక్కుడగుచునమ్మి దానినే వెలయించె॥

92

సీ॥ గరువంబుఁ దురితంబుఁ బరుసంబు జొఱసిన

పెరడంబుఁ దిరిపంబు దరికిఁజేర్చి

అనిఁ జీలఁగనుజాలు పెనువాలునెనయించి

తనడాలువినుప్రాలిమొనగఁజేసి

గొనబారు తనసారుఁ గనఁజోరు పజఁదన్ని

తనవారి మొనవారి ముఖగఁబెనిచి

నాయంబు సాయంబు రేయుంబవలుఁబెంచి

ఆయంబు గాయంబు నరసిమెఱసి

నిత్తెమును సత్తెమునెయ్యెత్తి హత్తెనొత్తి

ఎద్దడులసద్దు నెద్దెస బిద్దఁజేసి

ఎక్కుడగు నిక్కములలెక్క సుక్కజేసి

చాలఁగూర్చి హరిశ్చంద్రుఁడేలేనేల॥

93

సీ॥ విద్దెలవెలయించి సుద్దులఁగలిగించి

బిద్దెలనలయించి ప్రేమఁజూపె

వేల్పులఁగలిపించి యల్పులఁదొలఁగించి

పొల్పులఁగులికించి పూన్కి నెగడె

బత్తుల దరిఁజేర్చి సత్తులఁ బరిగూర్చి

మత్తులఁ బరిమార్చి మంచిగాంచె

ముచ్చులఁ జొరనీక హెచ్చర్లఁగొనఁబోక

గన్నులవెఱలేక క్రాలియుండె

రాగతనమును మోసంపు డాగుతనము

మొద్దతనమును జెయ్యుల రద్దుతనము

ఉబ్బుతనమును బెద్దల రుబ్బుతనము

ప్రోలిలో లేకయుండంగ నేతనతఁడు॥

94

సీ॥ వ్రాతల వ్రేతలఁజేతలమేతల నేరైవనవారుగానెగడఁజేసి

పాటలనాటలఁబాటులరాటులనింపినవారుగానెనయఁజూచి

విద్దెలసుద్దులఁబద్దులహద్దులనాణెపువారుగానూనఁజేసి

పోరులఁబేరులఁదేరులసారుల హెచ్చైనవారుగానిచ్చమనిపి

పజలనెల్లరఁ దన సంతపగిదిఁజూచి

పేర్చి పరువము మురిపెము పెనగొనంగ

బీతుఁగల్గయు నొంటెత్తుపేర్లుమఱచి

చాలఁగూర్చి హరిశ్చంద్రుఁడేలే నేల॥

95

సీ॥ గుణీదప్పకయ కార్లఁ గురియుచుండునువాన
 పంటలేటను రెండు పరఁగుచుండు
 పడమటిగాడ్పు లెప్పటికైనఁ గనరావు
 వెలసి తెమ్మెర లెప్పు వీచుచుండు
 నాలుగుకాటుల నేలచూలులఁబండ్లుఁ
 బూలు నిత్తైముఁ గోయఁ బొంగుచుండు
 పాడిపొచ్చితని పలికిచెప్పఁగరాదు
 కఱవనుమాటయే కఱవుగాంచె
 అతనియేల్బడి నెన్నంగనానె యొరుల
 కెన్నియో నాల్కలునుమోము లున్నఁగాని
 యనఁగఁగీరితిఁగనియేల నతఁడుతేడ
 బువి హరిశ్చంద్రుడనెడి వేల్పుదొరగాక

సీ॥ నాలుగుసంద్యాల నడిమియేలికలెల్ల
 రతనాలకానుకల్ రాణనొసఁగ
 పలునాళ్లఁ బడివచ్చు తొలివిదైచదువరు
 లాసతో ముత్తెంపునేసలిడగ
 కైతకూర్పరులు చక్కనిపదైపుంబ్రోవు
 మగరాలతోమ్మిదిఁ దగమెసంగ
 ఇదిమంచి చేయఁగా నెంతయు లగ్గని
 మంతురు లేవేళ మలసికొలువ
 వేలుపణిహాన్లు వేగరుల్ చాలఁగొల్వ
 నేలవేల్పులు దీవనల్ నెఱపుచుండ
 తెల్లయేనుగుగల్గిన దిట్టవ్రాలె
 నా హరిశ్చంద్రుడనెడి రాయండువెలయు॥

సీ॥ ఒరులకెప్పుడు లగ్గు లొదవించునేకాని
 మఱచి చీమలనైన మ్రగ్గనీడు

వలనైనపెరచాన బసిడిఁ గాంచడుకాని
 పగ దెస నెల్లప్పుఁ దగిలించూచు
 చెడుకాటుమాటకుఁ జెవియొగ్గఁజేకాని
 మొట్టలనాలింప మురియుచుండు
 వెడఁగుకొంచెపుదార్ల వెడలఁజూడఁడుకాని
 నిక్కంపుఁద్రోవల చక్కినేగు

వెన్నుఁడే సిరి, గల్మికి వేయిగంటి
 సారున మరుండు, తేజనఁ జాయమగఁడు
 ప్రొద్దుచూ లీగి, పాడి విన్వోలియొజ్జ
 ఆహరిశ్చంద్రుఁ బొగడంగనొనె పుడమి॥

98

చ॥ మొఱమొఱమేనియొప్పురులు మోటరిపెద్దలు పాలుమాలి పో
 ర్వెఱవరు పైకి లోనికిని గ్రిందికి మోరలుచాతు రున్నచోఁ
 బెరలకునీరు కల్పరుసుపెన్నె తెదాల్పులు వారలేల యం
 చటిముఱి వారివీడి బువియన్ను త్రిశంకునిపట్టిఁ గైకొనె॥

99

సీ॥ వేసాలుపదివేయఁ జేసాచియెరువేడ
 మాయపుట్టముఁదాల్చ మరగఁడేని
 మూన్నాళ్లఁ బగపట్టి పెన్నుల్పజగజెట్టి
 మున్నమ్మగనుబట్టి తన్నుఁడేని
 దొంగకోడియు నిల్వరంగుచూపులచెల్వ
 నంగ నచ్చరరచ్చుఁ బొంగఁడేని
 నీటిపుట్టుపుపుట్టి సాటిఁజాలునునెట్టి
 పాటిమిన్ను లఁ బట్టి చాటఁడేని

పెరుగుదొంగయు బూచులదొరయు వెల్ల
 మాపురొతును విన్బాటఁబోవువాఁడు
 తేకువను గీరితిని గల్మిఁ దేజచేత
 నగును బురుడు హరిశ్చంద్రుఁడ నెడిదొరకు॥

100

కం॥ ఆపుడమిదాల్పుమిన్నకు

నోపిక నేలయననొప్పి యువదలఁ గన్నా

కై పరఁగు చంద్రమతియను

నాపె యొకతె యాలిగఱాచు నలరెనుమిగులన్॥

101

సీ॥ బరులకెన్నడు బాము లొడవకుండఁగనాడు

నాఁడులకింపుగా నడుపుఁబాడి

పాడిపంటలచేతఁ బజలమన్నఁగఁజాలు

చాలుదానిడి పార్లఁచాలునేలు

ఏలుబడినిగల్గు గోలలఁబ్రేమించు

మించువేల్పులఁగొల్పు మేలిపూల

పూలఁజాలగనిచ్చు నేలచూలులఁబెంచు

పెంచుచుండు నెమళ్లఁ బెనఁగియాడు

ఆమవా (ండ్రందు) గొప్పచా నసముచేత

చేతలెల్ల నుమంచివై చెలఁగినిక్క

నిక్కమే తనమగనికినిగ్గులబెంప

పెంపడరెఁ జంద్రమతియను వెలఁదిమిన్న॥

102

సీ॥ తగవైనమాటల సొగసైనపాటల

నగుమోముతేటల నలువచెలువ

ఉసురులపై నెమ్మి దొసఁగులఁబోఁజమ్మి

యొసఁగుటలోఁ దమ్మినుండుకల్కి

గెలుపులవెరవీయఁ గొలఁదులసడినేయ

కలఁకలువడిదోయ గట్టుపట్టి

దడమైనకల్కుల నుడిఘొనితొల్కుల

మడినూనుచెల్కుల మలపగచెలి

నాఁగ జలిబిలిపలుకులు నాయమైన

సిరులు గరువంపుగెలుపులు చెలువు పాలుపు

గలిగి బందువు లలరఁ జక్కనగుతోవ
గలది చంద్రమతియనెడి కలువకంటి॥

103

సీ॥ తనకున్న కొలఁదిఁ బేదల కిచ్చునేకాని

యొరుల నెన్నడుదూఱి యోర్పువిడదు
కాపురంబుల యొట్లు గని మాన్పునేకాని
వేలినుఁజూప జేగోలనైన
ఊడిగంబులు సేయు నువిదలుండినగాని
తనసొంతపనుల బద్ధకముగనదు
మంచిబుద్ధుల సేటి పెంచఁజూచునెకాని

చెడుచెయ్యులకు నేర జేరనీదు
చేతిపను లెన్నోరకములు సేయ నేర్చి
విద్వేలందున మిక్కిలి వేడ్కగలిగి
కాకయనునది లేకనిక్కంబునమ్మి
మనెను జగద్రమతీయనెడి మగువమిన్న॥

104

సీ॥ చూచెనా చల్లనా సొబగులువీతెంచ

కుందునెమ్మదిగాసి డిందుపఱచు
పల్కెనా యొరుబోంట్ల యల్కవోఁ దరిఁబట్టి
మాటలసేర్పుమై తేటలీను
నడచెనా యలుకుడు వొడచూపకయప్పాఁకు
నునులుల కిక్కట్టు పొసఁగకుండ
చేసెనా వేల్పుకై సేతలే బత్తియు

ముత్తియు ననువైంద మూటఁగట్టు
వినిన మున్నెన్నికను గనుగొనిన గరిత
కతలు సత మెదఁదగుల నిక్కంపుఁదెఱఁగు
గాంచు, మంచిగొనంబు లీకరణి మేను
దాల్చెననఁ జగద్రమతీయను తలిరుబోఁడి॥

105

సీ॥ అందంబులకునున్న చందంబులను నెన్న
 పొందునిపుచునుండు పొలతిమిన్న
 బన్నంబులనుదేర్చు జన్నంబులొడగూర్చు
 పున్నెంబునెఱవేర్చు బోటిగున్న
 నేరాలవడిదన్ని గారాలనిడి చిన్ని
 మారాల తెగలన్ని మాటుచాన
 ఇబ్బందులడగించి సిబ్బందివెఱచి ద్రుంచి
 యుబ్బందుటలుడించి యొప్పుచేడె
 వన్నియలగున్నమావి హొంబట్టుతావి
 దాల్చెననుమేనివీ పెందలపుటివి
 నొదవుగొనములదీవి డాలూరుబావి
 యనఁగఁ జంద్రమతియనెడి యన్ను దనరు॥ 106

కం॥ అన్ననఁబోడికిరాయల మిన్నహరిశ్చంద్రునకును మిసిమిగలాండై
 చిన్నారిగున్నయొప్పుల పొన్నారియొకండుకొడుకు పుట్టంగడిమి
 కర॥ పుట్టుగడమొదలు పకతుర
 చెట్టలపేర్చిననయంత జేవురురంగు
 నెట్టన మొగమునఁ గలిగెడు
 నట్టివలన లోహితాస్యఁడందురు వాని॥ 109

సీ॥ ఆలోహితాస్యఁడౌ నల వలరాయండు
 సొగసునఁ గనరాని మగఁటిమిపన
 ఆలోహితాస్యఁడౌ నల వేడివేలుపు
 చాయఁగూడుట నాళ్లజానుగనుట
 ఆలోహితాస్యఁడౌ నల వేల్పుదొరచూలు
 విప్పుగన్నులఁ గల్గివెలసియుంట
 ఆలోహితాస్యఁడౌ నల లిబ్బిదొరపట్టి
 గ్రాలాసామ్ములజిగి గడనునికిని

గోముగలవాఁడు చక్కనిమోమువాఁడు
 ఆముగలవాఁడు హోయలున నలరువాఁడు
 నేమముగలాఁడు జగముల నోమగలఁడు
 లోహితాస్యండునాఁగఁ జెల్లుగలవాఁడు॥

109

సీ॥ చిన్నప్పుడే విద్దెలన్నింట గడిదేటి

యొజ్జలకడ లొంగి యుండువాఁడు
 అందపుమిన్నయా నని పేరువడి లాతి
 హొన్నబొటులఁ జూడకుండువాఁడు
 అనుఁగుకాండ్రకు నెల్ల చనవరియైయుండి
 యెఱుంగనట్టుల రచ్చ నెసఁగువాఁడు
 ముద్దుమాటల తేటల మురుపువాఁడు
 గద్దరింపులు లేనట్టి గట్టివాఁడు
 కల్ల పసినాఁడు నెఱుంగని పిల్లవాఁడు
 లోహితాస్యండునాఁగఁ జెల్లుగలవాఁడు॥

110

క॥ వారికిఁ బ్రెగడలలోపల

పేరుగలిగి తెలివి తేటపెంపున జగిచే
 నోరుపునఁ గూర్చి నందఱి
 గేరెడి యొకదిట్ట సత్యకీర్తియనంగ॥

111

క॥ మంతిరియైయెసఁగెనుగా॥ సింహైనను వంతలేనిచెబుపునఁబజలఁ

సంతసమువొందఁజేయుచు॥ మంతనములకాటపట్టు మానికమనంగ॥

సీ॥ హుబడినిగల్గు పోలులు సతమేగు

నచ్చటిలోలుపా ట్లరయుచుండు
 పంటలకై నీటివనరు లెన్నోయొనర్చు
 పన్నులదండడిఁ బల్కుకుండు
 బీడల నెఁ తేని బేర్చిమైగనిపెంచి
 విద్దెలబాటల వెలయఁజేయు

బడులెన్నో పెంచి యెద్దడుల సుక్కగఁజేయు
 లంచాలమారులఁ గొంచెపఱచు
 జూదమును దొంగతనమును జూఱఁబుచ్చి
 తగవు నాయంబు పున్నెంబు తగులఁజేసి
 లంజతనమును ఊంకునల్లరిని మాన్చి
 అడరె నాసత్యకీర్తి ప్రెగ్గడ సతంబు॥

113

క॥ అట్టి పెగడనుడిసడిచే పట్టియునుఱుతాల్పుగమిని బాడిగ నేలన్
 దిట్టహరిశ్చంద్రుఁడునా జెట్టిబువింబ్రోచుచున్న చెన్నగు తఱిలోన్॥

సీ॥ మబ్బులపై నెక్కి గుబ్బలిగమి ద్రొక్కి
 నిబ్బరింపులనిక్కి నెగడువాఁడు
 రాకాసిగమిబట్టి చీకాకుపడఁగొట్టి
 డాకైనవా ల్పుట్టు డంబువాఁడు
 అచ్చర మేలచ్చి మెచ్చనాటల హెచ్చు
 ముచ్చటింపులనిచ్చ మురియువాఁడు
 ఈవిమాకు పెనంగి చేవఁజూపఁగడంగి

చాపునీనిదిమింగి జరుగువాఁడు
 మొదటి దెసవాఁడు మిన్ద్రోలి బ్రోచువాఁడు
 వేయికన్నులుగలవాఁడు వేల్పుతేఁడు
 నిక్కువీనల తేజ్ఞపై నెక్కువాఁడు
 బడలిచూపుల మొక్కలీ డొక్కనాఁడు॥

115

సీ॥ హోయలుత్తై మెయినిండి బయట మిన్నులునింపు
 వలెవాటుదుప్పటి పై జెలంగ
 మగరాజగిచాలు మంచివెన్నెలఁజాలు
 నెఱపుబొమిడికంబు నెత్తిమెఱయ
 బలుతాపులెలయించు వాడనిపూదండ
 లొఱపుమైమెడనిండ నొప్పియుండ

ముజ్జగంబుల నేలు మురిపెంబుదోతెంచు

తల్మచువాలు కై దళదళమున

ఈపులిడు మానికెపుగదె నెనసి యగ్గి

జముడు సోకును బడమటిచక్కితేడు

గాలి జక్కులదొర తిగకంట్లు గొలువ

క్రాలి వేగంటి పేరోలగంబు నేసె॥

116

న॥ అప్పు డింతింతనరాని సంతసంబునఁ బెచ్చుపెరిగి యచ్చు
రమమచ్చెకంటు లొయ్యారంపుటాటల నెయ్యంపుఁ దియ్యదనంబు
లియ్యఁ దమ్మిచూలుపుట్టుపు నెమ్మిగదుర సతమ్మును ముమ్మరంబుగ
వీనులలరఁ దేనెలొలుకు జానైనపాటల నాటించి వీణియమీటుచుండ,
జలిబిలితభుకులొలుకు పలుకువాలు కులుకులాడుల మొలకనవ్వుల
తేటలతో నాటలాడు వింజామరల చేవిసరునఁ దాపులీను తెమ్మెర
మొత్తముచే జెడరీచెడరక కదినీకదియక యటునిటుకదలుచుండు ముం
గురులంగని తేటిదాటులని చూపఱులు తేపతేపకు సందియంబునొందు
చుండ, బాసనాల్లిట్ట లాసతో దోసిలులొగ్గి కైవారంబులు నేయ,
జాగునేయక వేగరు లాగువా గుబ్బతిల్ల ముజ్జగంబులంగల సుద్దుల
నొద్దిక వెల్లడింపుచుండ, గొనంబులఁ దనివిమై గొనియాడుచుఁ బణి
హరులబారులు చేరువం జేరంజని తీరైనపేరులంజరుచుండ, బుట్ట
పుట్టుపు ప్రొద్దువంగడపుటాజ్జ జగంబునేస్తి వెన్నునారవపుట్టునప్ప
నెలగన్నాడు కటివేలుపుకడవమేనినంజదుమారంబునకల్ చూపు
బాసినచేడె పెన్నిటి మొదలు జడదాల్పుల పిండులు బలిసికొలువఁ
బేరోలగంబునఁ దబసితలకట్టులంగాంచి జేజేలరాయం డిట్టులనియె,
క॥ జడదారులార ! వినుఁడొయ్యడలఁ మీరెఱుగనట్టి యేలిక మొత్తం

బడరదుగావుననేని యెడమిమ్మొకటడు(గుచుంటి) నెంతయుఁ బేర్చి॥

క॥ తిగజగముల నిక్కపునుడి

నెగడ వెనుక నిప్పు డున్న నేలదొరలలో

బొగడికనుగన్న యాతడు

తగునే తెలియంగఁ బల్కుదగునే కడిమిఁ ||

119

క॥ అట్టిఁడు దిట్టఁడు గలిగిన

నెట్లన మీయెడల దిటపు నెలకొలిపియుఁ గు

ల్కుట్టిపడఁ జెప్పు డందఱు

కట్టఁగ హెచ్చరికఁబెంచి గజబిజిలే (కే)॥

190

తే॥ అనుచు జేజేలసామి యిట్లనతీయ

వినియు విననట్లు జడదార్లు వెనుకముందు

నొకరి (నొక్కరు)గన్గొనుచుండి యేమి

చెప్ప వా రాక తబ్బిబ్బుఁజెంది రుంత॥

121

సీ॥ పైకి మోమెత్తి పెన్పయలుచూచెడివారు

క్రిందిమోముననేల గీయువారు

ఏమిఁదొడ రచ్చ నిటునటుగనువారు

కనుసన్న నొగుడెస గాంచువారు

డిఱక పూసలపేరు లొగిఁదిప్పుకొనువారు

గోరులుమీటుచు గొణుగువారు

తలలనాడించు చు తలపాటుపడువారు

నొటపుమై నొడులుగటచువారు

వాఁడువాఁడని గుసగుసలాడువారు

ఆడువార్బలె రిత్తలై యడఁగువారు

అడుగువారిని గసరి పొమ్మనెడివారు

నాఁగఁ దపసులగమి మూఁగి పోగుగట్టె॥

122

సీ॥ ఎదొ చెప్పుగా లేచి యదిగాదనుచు సంది

యంబంది కూర్చుండు నాతఁడొకఁడు

కొండొకదొర నెఱుంగుదుఁగాని యతనియం

దునఁ దప్పితఁడువట్టె ననునొకండు

ఇందఱుండఁగ నీవె యెంతయుఁ బెద్దవే
 యని మందలించు నొక్కని నొకండు
 వేగంటికి జవాబు నీఁగ లే రెవరని
 యుందురేమోయని కుందునొకఁడు
 జడలుసవరించి వెట్టినా సడలునొకఁడు
 బుడిపినీటను గెలికెడి బోడయొకఁడు
 కడవసము మాటికిని గప్పు వెడఁగొకండు
 నాఁగ జడదార్లు సుశివశృచేగలఁగిరి॥

123

ఉ॥ పెద్దపునీపు చెప్పుమని వెన్నున నొక్కని గోకు నొక్కరుం
 డద్దిర! యాతఁడుండ నను నారడిపెట్టకుమంచు నొక్కరుం
 డద్దెసఁజూపుఁ గల్సఁగుగ నాతఁడుతోఁగులకొజ్జగానఁ దా
 నెద్దియొ చెప్పునంబొకఁడు నిట్టలబోగులు తల్లడిల్లుచున్॥

124

సీ॥ ఏదొ చెప్పకయున్న నెందుకీరనునొకం
 డడియాస యిది కేలి యనునొకండు
 చెప్పినఁ దప్పెనఁ జెఱుపేమియనునొకం
 డనినచో నగుబాటె యనునొకండు
 ఏల లేచితివేదొ ప్రేలకుమనునొకం
 డద్దులేదందుకం చనునుకండు
 గోచితిన్నగఁబెట్టి కూర్చుండుమనునొకం
 (డాగుమోయెడ్డెయంచ)నునొకండు
 ఇటులవేలుపుదొరకు జాబీయలేక
 అందఱున్ని తెఱంగుల నరయుచున్న
 కాననెలవర్ల వేగంటి గాంచి ప్రొద్దు
 కొలపుటొజ్జ వసిష్ఠుండు దెలివిబమ్మ॥

125

క॥ పరఁగు తిగతఱులయెఱుకను

బురుడెవ్వఁడులేని జోగిపులుల మొదటివాఁ
డరవాయిలేక వేలుపు

దొరయడిగినదానిఁగూర్చి తొడఁగి యిలనున్ ॥ 126

మ॥ * వినుమా తొల్లెససామి ! యేలుదొరలం బేరెక్కి నాయంబుపెం
పున నిక్కంబెసతంబువల్కుటను వేల్పుల్ సైతమెన్నంగనా
గొనముల్ గల్గుటఁ దేజుచే నసముచేఁ గొక్కెక్కుదంటయ్యనాఁ
జను తేజంగలరాయఁడొక్కఁడు హరిశ్చంద్రుండునా నొప్పెడిన్ ॥

క॥ నడిమిజగమేలుచుండును

గడుసరి పగపాలిమిత్తి కలువపగతువం

గడమునకు మానికంబై

యడరుఁ బజలపాలి వేల్పుటావని పొగడన్ ॥ 128

క॥ నెనరుగలవాఁడు నేలం తను నేలినతొడ్ల మొదటితావుగలాఁడే

పునరాపగతుదిజన్నము నెనరించిన మేటిడరియనోమెడునేరిన్ ॥ 129

క॥ బల్లిదుఁడు పగతినగొప్పది

చల్లనిచూపులుగలాఁడు సటసటయనుపా

టిల్లి పలుకుచెలి యాతని

కల్లలెఱుంగనట్టివాయిఁ గాఁపురముండున్ ॥ 130

క॥ పున్నెపుజన్నెలఁజేయఁగఁ

దిన్ననయినవారిఁబోవఁ దిరుగుడెడలిపో

వ న్నిక్కము బలుకుటలో

నెన్న హరిశ్చంద్రుఁడొక్కఁడె యెసఁగునుబుడమిన్ ॥ 131

తే॥ అనుచునిటు పొద్దుకొలపుటా జ్ఞాడఁగానె

కాలదొక్కినసామునాఁ గనలి గాధి

పట్టి యుఱుముకు మారోత్తవెట్టు సింగ

మట్లఱచి యిట్టులనె రచ్చనంద అడలన్ ॥ 132

- క॥ “ జే జీలకొలుపులో వెలనో జమ్మియునిట్లు పలుకఁబోలు నెనీకుఁ
రాజులుని తై ముబాంకులఁ జాజారులఁ బెద్దలన్న పల్కులు వితఁబే॥ 133
- శా॥ పాలు స్నేయియుఁ బంచదార పోల సాపాటొప్ప మత్తిల్లి యే
వేళం గిందునుమ్మిఁదుగానక పజ్జ వేగించుదయ్యాలు నా
గేలింబల్కుచు బోంట్లపొత్తుల కెదల్ గీల్కొల్పి బల్జబ్బులఁ
జాలింబొంఁచెడిఁజేడులేడ నిజముఁ వాక్కుచ్చుటేడఁ బలే॥ 134
- ఉ॥ ఏలిక లేడ నిక్కములవేడ ననందగునొక్కొ కాదో యఁ
జోలినివీడి నీకెదియు జోక్యములేనిదె ముందువచ్చు క
జ్జాల నెగుళ్ల నెంచకిటు రాదగునే మునుముందుపల్కుఁగఁ
వేలుపుసామికొల్వునను వేదురులే కను వీరలందఱు॥ 135
- ఉ॥ ఈజడనార్లలోనఁ గడు నెక్కుఁడువాడవో సిగ్గులేదో యా
రాజునకొజ్జవోట నిటు పల్లెదముల్ పలుకంగఁజొచ్చిశో
గాజులులేవె కాన్కనిడఁగానిట నీదగుపల్లు వీరికిఁ
మోజగుఁగాక నాకెపుడు మోటునుమీ తనివొందు మింతశో॥
- ఉ॥ ఏలరె తేండ్లు ముఁ బుడమి నెందఱనో ననుబోటి యీజడల్
దాలుపులెల్ల ద్రచ్చరె పదంపడి న్నేటికి నీవొకండు వి
వ్వేలుపురచ్చ నొక్కరుని వీటిడినై కొనియాడు దట్టివీ
గోలయిఁకేల, చాలు నెటకోచనిచెప్పుము నీదుడంబముల్”॥ 137
- క॥ అని విశ్వామిత్రుండు పా
రను బల్కిన వానికాఁగ రగులుకొనంగాఁ
బెనుపగతలఁపుననిట్లనెఁ
గనలి పొద్దుకొలపుటొజ్జ కసిదీరంగఁ॥ 138
- శా॥ చాలుం జూపకుమింక నిచ్చటను విశ్వామిత్ర! సిదాబు ఖిఁ
చూలింబుట్టినజెట్టివద్దనొక్కొ గంతుల్ వెట్టఁగాఁజూతు నా
మోలఁ డంబులునీకుసాగునె బలే! ఘుక్కుంటికిడదొరకఁ
వేలాకోలముఁ జేయుదే కనలులావే యోర్వఁగాఁజాలవే॥ 139

చ॥ గరుడికిఁ బిచ్చుకల్ పురుడుగాంచునె ? నిక్కఁజుజన్మయైన యా
దొరసరిదెత్తుముక్తిఁడుల, దోసమునూ, తొలినుండు రాచపె
గరువము నేటికింగలదె ? కాంచవో నాదగునత్తుమున్ను నీ
యరదముడిగ్గుమింక నిటనందఱిచే దలనంపు లయ్యెడికి॥ 140

ఉ॥ కుక్క(లుకూయ) జంగమయగొప్పయడంగునె"నిన్నుబోలు బల్
ముక్తిఁడియొందు దూఱఁ బసపోవునేతేనికి, నీదునోర్వమి
గక్కితిగాని పండు చెడుకాయయనం గొనువాఁడుగ్రుడ్డియే
యక్కసిజోగి! మిన్నకయ యాదొర దూరుటసికు బ్రాతియే"॥ 141

కం॥ నాపుడువిశ్వామిత్రుం డేవగలుగునట్టిపలుకులెనఁగఁగఁగన్నుల్
జేవురినిట్లుపలికెను "నో విఠ్ఠిమృరికొలంపు"జ్జా! మొండీ!
శా! ఓరీబోడి! యిటలవాగుదు, తరంబో నీకు నన్నెంచ, నీ
పేరు నీవను తేనిసా రెఱుంగనో, వీరెల్లఁ గ్రొవ్వారలో
యారెల్లంబడెనోరు మూయు మలపింకేలా కనల్ పుట్ట నా
కేగా! వేల్పులుమువ్వు రీపు నొకలెక్కా మృగిపోరే వెనక॥ 143

ఉ॥ వింజమునెట్టెనొక్కఁ డదెవేల్పుదొరక పొయిఁ గన్నులుండఁ ది
ట్టం జిగి నొండు ప్రామినుకుఁతీగెలఁ బ్రాఁగఁగఁజేసెనొండు లో
యంజను కన్నుకన్నబచె నత్తిగకంటికొకండు వీరలి
ట్లుండఁగ వాదరి మొఱుగు దొక్కనిబోలుదె ప్రేలెదేలకో॥ 144

ఉ॥ పెద్దవు తెల్వికాడవొకొ వీరికి నేమిటనెక్కుడీవు ని
దిద్దినవాఁడెవండు, కడుఁదెంపునబోరెడు ముజ్జగంబులం
దెదడి నిక్కముల్ పలుకు టెప్పు డెటా విసలేదుపోర నీ
వెద్దియొపల్క నొప్పుదునె యిచ్చటిరచ్చగలార లొప్పినె॥ 145

తే॥ ఒకటఁ దాఁబట్టుచెవులపిల్లికినిమూడు
కాళులనునట్లు తానున్న ప్రాతేవేల్పు
వీడు తావలచిన నంగవెలదె యచ్చ
రనెదురీతిని నీవిట్టులనఁగ లెస్సె"॥

కం॥ అనుటయు విశ్వామిత్రుని

గనుగొని రోసంబు హెచ్చుగను గైకొని యి

ట్లనుఁ బ్రొద్దుకొలపుటొజ్జ యె

దనుగలపట్టింపు హెచ్చుఁ దనుఁ గలు చలమఁ॥

147

మ॥ “తనుదానెంచుట యొడ్లదూఱుటయు బలత మైన నుం తీడ నం

దును నీ నా పెనుసత్తు కల్వపగయుఁ గుండప్పయావాఁడు పం

పినపాముం దగవర్లు సాక్షులు నైనిల్వంగఁ దీ ర్పిడెబ

మ్మ, నినుం బల్కఁగఁబంపిరే యడఁచిరే మాతాడ నీకేటికిఁ॥ 148

కం॥ ఈబలురచ్చనడుగఁబడి । జాబిచ్చితిదాననీకుసలుపదియేలా

గూబకుఁబగలువగై న । ట్లీబరియాలపురువట్టు లేలయఱతు న్నా॥ 149

కం॥ చాలవిరియు వెన్నెల నెల

దాలుపు వేగంటియేన్గు డంబమడంచఁ

జాలినకీరితిగలిగిన

నేలయొడయఁ డతనినెన్న నేరమె యిచటఁ॥

150

ఉ॥ దిట్టరి లోనిమాత్తుర నెదిర్చిననేర్పరి నాయ మెప్పుడుఁ

మట్టఁడు కల్లలాడఁడు గొనంబుల మేలిమి యొడ్లమేలిమిఁ

మట్టిగ నెంచువాఁ డతనిమాదిరియేలికలున్న వారె యి

ప్పట్టున వానిదూఱుటలు బ్రాతియె మిన్నకయుండనేరవే॥ 151

కం॥ కలవైన మఱచియైనను

దలఁకియయినఁ గేలివైనఁ దడఁబడియైనఁ

బభిర! హరిశ్చంద్రుఁడు గ

ల్లువలుకునె యేల కాఱులఁ నుడువుదువ్రా॥

152

కం॥ తల్లులు పెరమగువలు చెలు

లెల్లరు, నిక్కంబెజన్నె, యీసుకిరుకపా

టిల్లి యతని పొగడిక యిటఁ ।

జెల్లదె, నీ కేమికిడు చేకురెఁ జెప్పమా॥

153

క॥ ఈవరుసనునే నొక్కటి యీ సొక్కటి యీసుఁ జెందియేరాండ్రవలెన్
గావనపుమాటలంజిన | లావేమిటి? నాదుపల్కులన్ వినుకడఁక॥

శా॥ మున్నెల్లకినఁ బాకి- లూడిపడినన్ ముక్కరికివా లోటమిన్
గొన్నన్ శేదాన పొక్కు తిగుటలు గొంతుగొందినన్ నికిచూ
లెన్నగ జల్లుగనై న మిన్ను వశనన్ నివెతె గాతించినన్
జన్నిందూలిన వేళి నై నను హరిశ్చంద్రుండు బొంకామనే”॥ 155

శే॥ సంగయగింత వేక యి చక్కఁ బ్రాగు
కొలపుకొజ్జ యుంగఁగఁ జేరలుక వొడను
కన్నులను నిప్పుకొనికఁగఁ గసిమానగు
జముండునా గాఢకొఱు కవసాగె నిట్లు॥ 156

క॥ “ఓరి! పలుకుల జేతేరాయండుజోగిగ మూలుఁజలగిరిచాలన్
నారాపిడి నొంతి వాయ్య! రావడు మెంతయలసి” నెమ్మదిగాన్

క॥ అదొరి నిక్కిపుఁగఁ జేమియు
సెనావాచుపు నెలుఁగఁ చెప్పిగలిగె ని
వేదాడనఁ గోదాపసి
యేఁజలుపఁగఁ శేమిపచ్చు కిదిమిను కడఁక॥ 158

ఉ॥ మంత్రముఁబట్టి బీరమాను బొసి సగుమ్మను బొందఁజేసి యొ
ప్పింతయులేక కావఁబడియోగయు నాలిని బట్టిఁ శాయఁ గొం
డంతలుపెంచి చంద్రుఁడని యన్న వసామిని బొడిఁజేతు నే
ముఱువఁ చెప్పు పన్నిదము, నొట్టొచ్చేయకయున్న నిల్వమి॥

క॥ ఇచ్చట జరిగినంతయు
సన్నుగిసివతనిమ్రొల నాడిదిటమి పె
పెచ్చుఁజేసిన నాతని
కచ్చకినను బొడిఁజేతు నేమోడెదనా”॥ 160

క॥ అని విశ్వామిత్రుండు వ
త్కిన నపుడు వసిష్ఠుఁడనియె రేరుచు, “ నేనా

కని దిటముఁజేయనేటికి

తును నల్వయొనఁజేవా నిబాంకనిదొరగాఁ ||

161

తే॥ పూవుపుట్టినతోడనే తావిపుట్టు

మానికముపుట్ట జగిదానితో నెపుట్టు

వేడి యగ్నికి జలి నీటి కేడఁగలిగె

నతఁడుపుట్టఁగ నిజపుంబ ల్కపుడుపుట్టె||

162

క॥ ఎంతయొయతని ద్రచ్చియు

సుంతయుబాంకాడనట్టి పొప్పెఱుంగక నే

నింతచోటవ నెదురుకొనఁగ

గంత కనులఁగట్టికొనెడి గడివేదుఱునే||

163

మ॥ వనటంబొందఁగఁజేసి తాల్కినుడిపోవఁ గాఱియల్ వెట్టి నీ

వును నిఁ బోలెడి వేలుజోగులును వేల్పుల్లాడి పంతంబు నై

కొనినఁ నిక్కముపట్టునాతఁడనుచోఁ గొంకేమియులేదు నేఁ

జనగట్టు విడనాడి యొక్కెడ హరిశ్చంద్రుండు బాంకాడినఁ || 164

ఉ॥ బాపలకున్న నేమములఁ బాసియు జందెము ద్రెంచివైచి వై

నోపని కంపుపూతనిడి యోగుగఁ జూపఱు లీవు నవ్వ నా

దాపునకేరురావెటవ దక్కినపుందెసవట్టిపోదు నా

యేపుదొలంగ గాడిదెపయింబడి మోమున నల్పుబూసియున్ ||

ఉ॥ పొద్దుకొలంపుటొజ్జటులఁ బోడిమి నొట్టును బెట్టిపల్కఁగా

గొద్దనలేచి “ పతిదెమిదె రచ్చఁగలారలు సాకిరుల్ చుండి

సుద్దులువేయునేల పెరచొప్పులుగావు వినుం ” డటంచు విఁ

బ్రద్దులుగాఁగనార్చి కడునాడిమి గాధికొమారుఁ డిట్లనున్ || 166

తే॥ “ వాసిఁబడఁద్రోసి తాల్కి వోఁజేసి నాదు

కాఁకయనునగ్గి కాలని గట్టెఁజేసి

కట్టుదప్పించి నొప్పించి తిట్టి మొట్టి

కనలి యాతేని బాంకింతుఁ, గానినాఁడు”

167

మ॥ ఇగవుంగొండను సత్తిసామికయి నే నెన్నేండ్లొ నీ ర్విన్నుచూ
లగుతండింబొనరించినట్టి తబమం దాసత్తిసామిచ్చి మే
ల్మిగ రెండేడులవేలయేండ్లు బువినేలింతుం బయ్య మిన్నుప్రో
ల్మగఁడుండంగలగద్దెసాముపయి నేలంజేతుఁ బెక్కిండ్లిటన్ ॥ 168

క॥ ఇటులా నురుపురుళ్ళోగులు

పెటపెటమని పండ్లుకొఱకే వేడిమి నుట్లొ

క్కటనొకరికొకరు నుడుపుచు

నటసింగములొక్కొ పులులొ యన నార్పుతఱ్ఱే॥ 169

మ॥ దెసలం గొరులు మొగ్గ నేల దిరిగెం దేజున్ వడింబొసఁ బొ
ద్దసురుల్ దప్పెను నేలమోపరులు మాద్దల్ దప్పె సంద్రంబు లా
కసమత్తాడెను వొలె రిక్క లడలంగావీచెఁ బెన్నాలి వె
క్కిసమొందెం దెరగంటిమూక పలునిక్కట్లబ్బె నబ్రంబుగన్ ॥ 170

క॥ గడగడవడచుచునప్పుడ

యొడలిం గనులున్న మేటి యొప్పిదమును గో

ల్పడి వెఱంగందుచుఁ గుందుచు

బెడిదపు టడలొదవ విడిచెఁ బేరొలగమున్ ॥

171

సీ॥ ఒకరుపోయినత్రోవ నొకరుపట్టక కొల్వ
విడిచిపోయెడి పెద్దపెద్దవారు

జడలుజీరాడ మ్రుక్కదులునా మిఁజూపు

దగులఁగా నేగెడి తిబిసివారు

చూడ్కి క్రిందనిగిడ్చి సొంపేది నల్లెనల్

వేదురులైపోవు వేగువారు

ఏణెల బురకాలు వేయకేమెడఁబెట్టి

పదపదమనియేగు పాటవారు

కత్తి నొకవేయకయె పోవు గరిడివారు

గజవిప్పుక చను నాటకత్తెబారు

మచ్చమాసినవడి నేగురచ్చవారు

నిటుల బేరోలగంబు పెంపేదిపలుచె॥

192

సీ॥ ఎట్టిచేటాదవునా యే పేట్టులోమాని

సులూక స్తి సుంద్రుని కలంగువారు

మొయలురొ తుండి యిమ్మెయినూరకుంట త

ప్పని కుందునెడతోడ నరుగువారు

అతడనఁ గాల్చిప్పు నకట జగమునే స్తి

తలుచుగానని వేల్పువలచువారు

ప్రాప్తుకొలంపు జన్మరా గిల్లి క

య్యము దెచ్చెననిదూతి యడలువారు

కొలుపులోనుండిపోవుచు గొణుగువారు

గొణుగువారిని నీ కేమియ నెడివారు

సనిన మతియెటువచ్చునో య నెడువారు

నగుచునిటు చెల్ల చెదరయ్యె నచటిరచ్చ॥

193

సీ॥ తేడిట్టులదుగంగఁ గూడ దడిగెనేని

యుటకుంట మేలను చుండువారు

తప్పొయ్యెప్పొయనఁ దరియక పలుపోక

లలవాటుబాపల క నెడివారు

• ఆజడదార్లర్లు ర దేరితి బోరుచోఁ

గొత్తేమి లేదనుకొ నెడివారు

అరయహరిష్పంద్రుడనుటేని కింకమీఁద

చెడుగొమంచియొయని యడలువారు

నిక్కమనుమాట నేలపై నె యనువారు

ఉండకుంసిన బువి కుంగదొయనువారు

అరయఁ దరమానె' దానియాన నెడివారు

ఇట్లాకరికొక రనుచుఁ గొల్వెల్లఁబాసె॥

194

ఉ॥ అంత గోయలగుంపు పాడుటకు నేర్పందంగ రాచిల్కబా
రెంతో యబ్రహు బల్కులన్నెటప జెల్లెర్ప నిగుల్పింది క్క
వితన్నింపగఁ బోతు వెంటికవ లోలిక మర్లచేఁ గ్రుమ్మరక
బొంత న్నామనిసూపె దీవెలను సొంపుల్ గాల్గు కేశ్శానుచు॥

ఉ॥ ఆమనివచ్చెనింకఁ గలియంగను సాదియటంచు మర్లచే
నేమియెటుంగనట్టి కవలెలను గుంపుగ నాలకించున
ట్లా మరునానతిక మిగుల నబ్రిముగాఁగను జాటఁజొచ్చెనా
గోమగు కోయిలల్ గొదలఁ గోయనిచేసె నిగుళ్ళమెక్కుమ॥

మ॥ మరుకై వారములెల్లెడక సలుపుఁడిమ్మాడ్కి మమునోము తా
కురు కోర్కెల్ వెలయునుఁ గోగిళుల మీకొమ్మల్ సుమాళింప నీ
తఱివోవక బెడబాటులబ్బునను వింతందెల్పునోనా వినక
బరువై తేనియలొల్కు గూయుఁ జలుకల్ బార్బార్లుగానామనిక॥

చ॥ చలివడి వెన్నఁబట్టె జొరసాగెను వేడిమి పొంచి యామనిక
నిలుకడమానె రేలునికెక్కిని నిక్కెఁ బగళ్ళు రాలఁగా
నెలకొనె బండుటాకులొగి నిబ్బరపాటు చిచ్చులుదాల్చె ని
ట్టులకద యొక్కఁ డెత్తువడఁ డోకున నికొకఁ డేపుఁజెందెడిక॥

ఉ॥ పొంగినబావులక మొయిలుపూవు పదంపడి యింకిపోవ ద
ప్పింగొని రేబవల్ దిరుగు పేరడవింగల కార్కెకాలు ద్రా
వం గనుపట్టె బెక్కులుగ వట్టి దగాలగు నెడమాపులే
దొంగ పయిడి మేలిమిగఁ దొట్టిలఁజేసినరీతి నత్తడిక॥

199

సీ॥ గందపుంటాత లగ్గలికంబులైమించె

వీవనల్ పట్టులవిడువవయ్యె

చల్వపందిరు లెల్లచాయల మెండయ్యె

క్రొత్తముస్తాబులఁ గొమ్మలరె

తీయనిపానకాల్ తెమ్మని యెడ లార్చె

మొదటిపంటలచవుల్ మురువులయ్యె

మరుని నెచ్చెలి మొక్కు లురవయ్యెనంతట

గ్రుడ్డుచూలులరొడల్ గొనబులయ్యె
మరులు దఱచయ్యె వేడ్కదిమ్మగులకెల్ల
తెమ్మెరలువీచె నుసులు తెమ్మెరనియె
తమ్ము లలరారె మరుని క్రొత్తమ్ములనఁగ
ఆమని బజొప్పుతఱిని గన్నామనఁగను॥

200

ఉ॥ తీవెలకేలులం బెనఁగి తీయనిపూజొన మోవిపానకం

గావలనిచ్చి పూమొగడలఁ చనుదోయిని బట్టనొప్పి క్రొ
మ్మావిచిగుల్ల సెజ్జనిడి మాటికి నత్తఱి బండుటాకు లం
గా వదలించి వేడ్క మరునంటుని నామనిలచ్చి కూడెడు॥

201

క॥ అడవిసిరిచేడఁ గూడఁగ

గడఁగి చిలుకరాతు క్కెస్తి కఱిదేవర య

య్యెడఁ గాన్కనిడిన కెంపుల

తొడవులునా నామని దగఁ దొలికెంజిగురుల్॥

202

ఉ॥ సన్ననివల్వలు బులుపుజోలును జల్లనిపండ్లతిండ్లు పూ

వన్నెలపాన్ను లన్నువలపాటలు వెన్నెలయాట లెల్లఁ బై
టన్నిదురించుకోర్కెలు మిఁగారులకొఁగిలు లెల్లచో బజ్జ

వెన్నడఁజొచ్చె నింపులయి వేములు నామనివచ్చు నంతలో॥ 203

సీ॥ వేగుపోక నె యేటికేగి మున్నులనిడె

డి ముసలిగమిపాలిటి చలిమంట

కప్పు దుప్పట్లులేకను జలిఁ గాసిల్లు

చేదలపాలింటి పెద్దసాలు

వేకిచే నఱకుచే వేగువారల మన్న

వేల్పువెజ్జలునింపు వేడిమందు

అన్నింటి వడఁకించి యడలుచే నొప్పించి

వేపించుచలిపాలి వేగుజుక్క

నేలచూల్లి గురుదాల్పు బెన్నీటివసతి
బొజగుగజిజిగములకుఁబుట్టినిల్లు
చలవపన్నీరుదాల్పు నచ్చుపుకారు
ఆమని చెలంగె నునుట బారాముదాల్పు.

204

తే॥ పూదతి యుచుర్ల కెంతో యింపుదియె యైన
జాజలకు దెరువర్లకుఁ దేజవోఁటగె
వెన్నెల యదెంత యింపుగా వెలయుచున్న
తమ్ములకుఁ జక్కవోకు వంతనిమఁగాదె

205

తే॥ వెలయున య్యామనితఱిని వెన్నుఁడు నెల
పేరితోఁ డొక్కజన్నంబుఁ బేర్చిఁజేసి
నేలవేల్పుల రతనాల నాలఁ జాల
తనిపి పేరీవిఁ బేరెక్కి తనరుచుంఁడె॥

206

తే॥ అట్టితఱి మంచిదని తన యాదినెంచి
టక్కులకుఁ బట్టుగొమ్మైన తవళికాఁడు
గాధికొమరుండు నెత్తోండు గడఁగియొకట
ఎడముగానేగి తలపోయఁదొడఁగె నిట్లు॥

207

క॥ తలఁచినకర్తము నెగ్గెడి
నలనిది,యిపు డేను తేనివడ్లకుఁజని పొ
త్తలరించి దీవనలనిడి
బలుజన్నముఁ జెయునెపముఁ జెనిడిలిబ్బి॥

208

తే॥ మిక్కుటంబుగ వేడి యమ్మేటిఁ జలము
నూని వేగించి పైకంబులేనియదను
నెఱిఁగి పెడకంతఁబెట్టి బాంకింతుననుచు
నెమ్మదిని దిట్టతనమును నెగడఁజేసి॥

209

క॥ విడిముడిమిక్కిలియూరెడి
మడుగు గెలువరానిప్రహేలు మంత్ర హరిష్ఠు

ద్రుఁడునా రాయని వీటికి

జడదారులనిన్న యేగి చయ్యన డాసె

210

అ॥ డాసి రాచనగగు డగ్గటి పెన్చిచ్చ

నడరు చంద్రమతియ నెడుపొలంతి

వారను గనుడు సతఁ డెదుర్కొని కేండ్లొచ్చి

యడలుబత్తి నిగుడ నడుగుబొత్తి॥

211

క॥ అనువగుసింగపుగద్దియ

నునిచి యతని యడుగుదోయి మెగివొలియు బల్

కనికరమున సతఁడిడు దీ

వనలఁ దనివినొంది యిట్లుపలికె గులుకుతో॥

212

మ॥ కొలచాలా నల కాఱుచిచ్చ నినునే గొండాడఁగా నేర్తునే

నలువఁ దూఱిన తేజచే నునుఱుల గల్గించి మార్పమ్మవై

వెలుగొందీ విటరాఁగ నాయునికి యొప్పెన్ మిన్నయై పండె గో
ర్కులు నాయిల్ మడిదాల్చె నల్లరను బేరు బొందితిన్ నేటితో॥

క॥ నేజేయు జన్న మిపుడుక

దా జగముశనసమునొందె దబిసిపునీ ! నీ

యీజిగి యిటఁగ్రాలుట ము

న్నేజన్నియఁ జేసితిన్ నొక యీవిటురాఁగ॥

214

క॥ అనవుడు రాయనిఁ గని జో

గి నుడివె “మైదాల్పు వేల్పుగిడ్డివి నిన్నున్

జనునే యెరునకుఁబోల్పఁగ

విను మల్లియ నుల్లిఁబోల్పు వేదురుగలఁడే॥

215

తే॥ వేల్పుమోనును నొక కట్టవేడినట్లు

మైడిమలహొన్న చిన్న మీఁబలికినట్లు

పుడుకుపసి నొకగుమ్మ పాలడిగినట్లు

చిన్నయీవిని నిఁగోరఁ జేరినాడ॥

216

ఉ॥ లేనెలదాల్పు వేడ్కకయి లెస్సగ జన్న మొకండుసేయఁగాఁ
బూనితి, దానికొ పయికమున్ నినుఁ గోరఁగనుంటి నెంతనన్
ఏనుఁగుపైకి నెక్కి యొకఁ డెంతయు నిక్కుచు గోట మానికం
బానిక మీట నేడ నది యాఁగునొ యంతగ రాసిగావలెన్”॥ 217

చ॥ అనవుడు తేఁడు “మీరడిగినంతయు లిబ్బి గొనుం టొసంగెదన్
దనివిని, నాదుపుట్టగును నాడెము మీకిడ”నాపు డేలికన్
గని“బల! యెంతవాఁ డితని గాటపుటివీకి మెచ్చనచ్చు మే”
లని తలయూచి యెద్ద విస ముగుట బెల్లమువెట్టి వింతగాన్॥ 218

శా॥ నీస శైట్టిదొ యెంచఁగోరి యిటులబ్బింగాని నిజబోలు మా
యాసలే గూర్చెడి యీ(గికొండలర) నేలామాకు రొక్కంబు లె
ష్టో నుం తక్కఱగల్గ వత్తునిది యప్పుంబోలె నీయింటనే
వీసంబైనను జిందుసేయకయ నీవే దాచి యుంచన్వలెన్॥ 219

క॥ ఆక్కఱగల్గుడుఁజెప్పెదఁదక్కిడిచే నీయవేని తప్పుసుమియా
ముక్కంటి యానమేలగు నిక్కడనుండంగఁజెల్లదే”ననియెగెన్॥

క॥ చనుటయు నెడయం’డద్దిర
నను రొక్కమువేడి యేమొ నావద్దనె య
ప్పునియునిచి చనియె నిప్పుడ
గాన మేలొ లేనితఱిని గోరునొ యేమొ॥ 221

తే॥ తగనిరోసంబుఁ జలమును దాల్చినట్టి
అంతుతుదియగ్గి యీతఁడే యలిగెనేని
జగము లీరేడు చిటికల్ సమసిపోవు
ముగురువేల్పు లితనిమోల బొమ్మలుకడ”॥ 222

జ॥ అని నెమ్మదిఁ దలపోయుచుఁ
దనకున్ ముంబెట్టికీడు దలపడకుండన్
మినుసికదేవర నెన్నుచు
ననట నొడయఁ డేలుబడినెపంబున మఱచెన్॥ 223

తే॥ అంత నక్కడఁ డాటోటుహొంతకాఁడు
గాధికొమరుండు తనలోనఁ గడఁగి కడఁగి
మోస మొక్కడు సేయగ మోము నింగి
కెత్తి తలపోసి చయ్యన విచ్చగించి

224

క॥ క్రొత్తవి క్రొవ్విన వింపువి
యొత్తునుజేయునవి బీతుకొనించెడివి
సత్తుగలపి యగు టక్కరి
జిత్తుమొకపుగమిని బుట్టజేసెం గడిమి॥

225

మ॥ ఇటుపుట్టించిన గబ్బి కొడుమొకమఱ్ హెచ్చిల్లి యొక్కుమ్మడి
కటువుల్ నల్లెనలందు జొన్పి తెగసాగంజొచ్చి మేల్ పంటల
దిటమా పెంపుచెట్లఁ దోపులను ముంగించంగఁ జొచ్చెం దమం
తట రేయుంబన లొక్కమాద్ర బువినంతక హాయిగాఁబాటుచుక
సే॥ వరిచేలఁబడి పొట్ట లురపుగా రామేసి

కాతెనుపోతు లొక్కవశించిరుగు
మందలఁబడి యాల మడచి కాండ్రుమటంచు

గడిపులు లూళ్ళ సికార్లుచేయు
కొమ్మలఁ దొండాలఁ గూల్చి బాల్లగ మత్తు

తేను లంతటఁ గేక నేగుచుండు
కసపుదుంపలమెక్కి కసినిక్కబసిబీళ్ళ

దున్ని యొక్కడఁ బందిగున్నలరుగు
అడుగువాల్చిట్టల నడగచి యరుగునక్క

లెల్లెడలనంటి తోటలనేర్పు దుప్పు
లిటుల దొరయా హరిశ్చంద్రు నేలుబడిని

జెలఁగి ముక్కిడిమొకములు బలసి కలఁచె॥ 227

క॥ అమ్మొకములబాములకొక్కుమ్మడిఁబజలెల్ల మొట్టొక్కయ్యోయనివై
శమ్మహరిశ్చంద్రుండను నమ్మానిసిసామిఁ జేయనఁదొడఁగిరిటుల్॥

ఉ॥ “ఓదూర! నీదునేలుబడి నుంటిమి నెమ్మదిఁ గూడుగుడ్డయున్
లేదన కేడ సంతసములే గలుగన్, గడిమ్యుచ్చు లెమ్మెకాం
డ్రోదెన మందుకైనఁ గనుపించరు, వెట్టులు కుంట్లు గ్రుడ్లున్
వేనురు కౌస్తుభేరు, సిరి వేలును లచ్చలు నుండు నెల్లెడన్ ॥ 229

ఉ॥ పంటయుఁ బాడి మోడు, కఱవా యెటువంటిదో మేమెఱుంగ,మ
న్నింటికి లోటులేదు, తగ వేనఁడుఁ గానము, జూదరుల్ పగల్
కొంటులేరు నేమములు కొల్లలు, పండువు లన్ని వేళలన్
అంటునులేవు కల్కెమునకైనను, జేడియలెల్లఁ గ్రొత్తపల్ ॥ 230

కం॥ చెలికాండ్పు నన్నదమ్ములుఁ

బొలఁతుం బిడ్డలును జెలులు మొదలగు సిరి ని

చ్చలు నెండక న్నెఱుంగక

బలుకూరిమినుంటి మితనపఱ కొడయండా!

231

ఉ॥ ఇట్టులనుండ నేటి కిదియేమొకొ కొడుమికాలహోపు లె
ప్పట్టున లెక్కలేక కనుపట్టుచు మమ్ములఁ బెట్టుచున్నయి
క్కట్టులఁ జెప్ప లేమదియఁగాకయఁ దోటలఁ బైరులం గటా!
పెట్టిరో లేదోనాఁగ బహుపెట్టఁగజేసెను నేలమట్టమున్ ॥

సీ॥ మా యాలమంద లేచాయనో చెప్పఁగా

లే మెమ్ముగుర్తులు లేకయున్న

మా యనంటులతోట లేయెడనున్న ఘో

చెప్పఁజాలము నొప్పుచెలకగనక

పెట్టుబ ల్లేన్నెనఁ బెట్టితిమయ్య పై

ర్లింకఁ గోయుట కెట నేమిలేవు

రేటుహెచ్చునకొప్పి నాటించితిమిదొడ్ల

పాదుల యానవా ల్పట్టలేము

పెంచుకోకుల నెమకులఁ బీచమణఁచె

మెట్టపంటల నన్నింటి మట్టిగలిపె

అగటుమామిడితోటలు మంటగలిసె

పసులుమేసెడిబీళ్లు నిప్పుచ్చరంబె॥

233

సీ॥ బోలెడునెలవయ్యె బూదోటలకుమాకు

మొక్క యొక్క¹ లేదు, నిక్కమయ్య

కొబ్బరితోట లెక్కుడుగానె ససాలు

నను గాని యొక కాయ తినగ లేదు

బొండుకాకు లవేడుచుండినచ్చెనో బక్క

పసులసాలిటి జముబంటులయ్యె

మాయూర బడిపిల్ల కాయల మడియించె

బులులచేరాట మబ్బరము సామి !

చెఱకుదోటలఁ దోడ్పండ్లు చెఱచివైచె

కొమ్ముపందులు పల్లెల దుమ్ముసేసె

ఇండ్ల పైకప్పులను గోతు లెగురఁజమ్మె

ఇట్టికడగంబడి యొర్పు పెట్టలయ్యె

తే॥ కాపురముసేయలే మొక్కగడియయైన

మొకములనుజంపి మముఁబోవ మెలగవేసి

కొటికలనుబాసి పల్నాళ్ళగుఱ్ఱిపోగ

వలయు మాయందు నెనరుచవయ్య సామి! ”॥

235

చ॥ అని పజ విన్నవింప నెద నక్కటికం బొదవంగ రాయఁ డి

ట్లను “ వెఱగందనేల, చనుఁ డందఱుఁ చెడ్డమెకానిబారి యిం

కెనయదుమిమ్ము, పేరెదల (నెంతయుఁ) గేలులనింపిపండు, డే

జనియెద వేట(లాడుచు)వెసఁ మిమునేర్పుమెకాలఁ దున్నగఁ ”

తే॥ అనుచుఁ బజ నెల్ల నూరార్చి యనిపె, నంత

నాఱురెఱొడకుల్ గలయట్టిమేటి

కట్టివేలుపువలకన్ను కడలివెన్న

జంట యెఱ్ఱనివేలుపుసామి పొద్దు॥

చ॥ కలువలనూడు తమ్మిచెలికాడు పగల్గలిగించువాఁడుమి
 స్కులగమివీడు జక్కవల కుందెడఁబాపు దునీడు మేటివే,
 ల్పులుముగురుండుగూడు నెలపొంతపుజో డలవేవెలుంగు గ్రుం
 కుడుమల కేగఁగాదొడఁగె గొద్దిగ వేడిమి మించులీనఁగా॥ 238

చ॥ పడచుటినాడు వేక్కిచెలి వాచిని జంగుబాజుంగుతోడఁ బొం
 దడరెడివేడ్కఁ బ్రొద్దుమగఁ డయ్యదిగానకయుండ నడ్డుగా
 గడుసుదనానఁ గావిబురకాని డెనా నెఱుపైనుంగునో,
 చొడతెనుసంజవేళ్ల బజ శొందరతోఁ బనులక ముగించఁగా॥ 239

సీ॥ అల చంచుబాజుగుపొం దగునని పడమటి
 చెలిదాల్పు నెఱుని చీరయనఁగ
 ప్రొద్దుదాఁకి నడ్డుఁబోపు సోరులబారు
 రెడలించఁ బడు కావియొడఁకులనఁగ
 మరుండు వేడుకకాండఁ దఱియను నని గెల్వఁ
 గీలించు నెఱుపుజెండాలనఁగ
 నెలదేవరను వేలుపులు గొల్వనుంచిన
 మిన్నేటి కెందమ్మిమేటులనఁగ
 గీ॥ క్రుంకుమెట్టను బండులగత్తు లలర
 సౌరుగను మఱిచెట్టుల బారులనఁగ
 పూలతోనుండు మగ కెననేలపుట్టు
 లనఁగఁ గెంజాయలను సంజ గొనబుఁగాం॥ 240

తే॥ విన్ను పేరోలగంబున వెఱపులేక
 (తఱియనెడి) దుస్సనేనుండు తాల్మిమాని
 పడమటిదెసను ద్రోవదిబట్టి యొలుచు
 కావికోకలప్రోవునాఁ గ్రాలెసంజ॥ 241

చ॥ తఱియనుదొంగ మేనిపయిదాల్చిన నల్లనివల్వ యాలకా
 పరికొడు కందఱిం గెలువఁబట్టినపెన్నురె మిమ్మప్రోవు తా

మరగమి రేవెలుంగునఁ బుష్ప దనయంత నెప్పుట్టి యంతటన్
విరిసిన పెద్దయీసుపొగపెంపనఁజీకటి ప్రాకె నంతటన్ || 242

ఉ॥ తమ్ములు మోడ్చి మోములు జతల్ విడె జక్కవలెల్ల గల్వపూల్
ప్రమ్మెను గూండ్లఁ బుగ్గగమి వ్రాతెను మండలఁజేరె నాలబా
ర్లమ్మెయిఁ దమ్మిచ్చాల్చుదుమ నాటడుగుల్లలయీగ లానె గా
న మైకముల్ తమంతటఁ జనంగఁ దొడంగెను మేత కత్తటిన్ || 243

సీ॥ కన్నులుగానక కడగిండ్లఁబడు బడు .

గులపాలి యనుపసంకెల యనంగి

తమ్ములుబడిపోవఁ దరముగామిని గుండి

సడలు తేంట్లకుఁ జెఱపాలయనఁగ

కవఁబాసి కాగిగు జక్కవపట్టల కెడంద

వలవంతనిడు దీవినెలవనంగ

సొగసునుదిగనాడి నొగిలి మోడుచు తమ్మి

విరి కుత్తుకలనంటు నురియంగ

దొంగలకు బాజుగులకును దొడ్డవసతి

తోగలగమి కేస్తురాలికి మగనిరాక

గండుటడవిమెకాలకుఁ బండుగతటి

యనఁగ నిరులను రేయి నే యరుగుదెంచె ||

244

సీ॥ చదలుపల్లెమున నచ్చరమూక నెలఁ గొల్ప

బోసిన తెలివొని పూపులనఁగ

తటియనునంగడి శెఱచి విన్నేహరి

నింపిన ముత్తెంపు గుంపులనఁగ

రేయికాఁ పొగి నింగిరేవడి దున్నంగ

సారిడిఁజల్లిన మొక్కజొన్నలనఁగ

నెలఁజేడురా రేయినెలఁత తోడులువట్టు

తేజైన కప్పింపుదివ్వెలనఁగ

జగమనెడివన్నెలాడి తాఁ జదలుకొప్పు
పైనిదాల్చిన మల్లెపూబంతులనంగ
పాలవెల్లి యలలనుండి పైకిఁజమ్ము
తుంపురులనంగఁ జుక్కలు తోఁచె బయలు॥

245

సీ॥ తొలిదెసచెలి పొద్దుదొరవచ్చునని సౌరు
దిద్దఁ బట్టిన విల్లుటద్దమనంగ
తఱితోట్టె జగముకూతురిమోల రేచాన
పైఁగట్టు రితనాలబంతియనంగ
వెన్నెలపుల్లల పేబొంట్లవిన్వెన్ను
నొద్దలాగెడి వెన్నముద్దయనంగ
కడకులన్నట్టితొయ్యలు లాడఁ గట్టిన
తేజౌ మెలుపుసత్తు దివ్వెయనంగ
తొడరివెన్నుఁడునెలపేరి పుడమిదాల్పు
నసమనంగ నిండుమిన్నుల నలరి చెలంగి
కలువలకునేస్తి జక్కవపులుఁగుకన్తి
జూర్పుటానను రేవెల్లు దోఁచెనపుడు॥

246

ఉ॥ చల్లగ నీగికాండుర యసంబనఁ దెల్లనితేట లీనుచున్
బెల్లుగ నంతటా విరిసి వెన్నెల గాయఁదొడంగెఁ దేటిబా
రల్లియ గట్టిగా దిగిచి యత్తఱి డెందముమాలి యేచి పూ
విల్లునుబట్టి పల్కవల పీచఁమడంచెను దూపులైదిటన్॥

247

ఉ॥ చిందఱవందఱై కడలిచిచ్చని జక్కవ లాసలంఁటె, బల్
సందుల గొందులం దొదుగసాగిరి నెత్తులునోర్లు మోడుకొం
చందుకు నిందుకుం జెడితిమంచును దొంగలు నున్నుకాండ్లు, మేల్
విందున్నుబొందె నత్తఱిని వెన్నెలపిట్టలు గొంతుబంటిగాన్॥

248

తే॥ చలివెలుగువెల్లుసుర్లకుఁ గులుకునింపు
నదియెయైనను గొందఱ కయ్యెనగడు

కయిత యిగులుగూర్చెడిదయినఁ జెడ్డ

కబ్బపుం గూర్పరుల కదిగాదె వెగలు

క॥ వెన్నుడునెలపేరితరా । జన్నాడునఁజేయనొప్పునన్ని చెయుపులక

గ్రన్నననొనరిచినెమ్మదీ । బన్నుండెనునంచదూదిపాన్పున నెలమి

చ॥ కొలకులఁ గుంకులాడుతటి కొంకకలెండని పార్ల తొండ మే
లొలిపెడివేళ మీకనుచుఁ గూర్చెడి రాపణిహర్ల నాలఁ గే
పులఁ గలుపంగ సాది యింకఁ బొండని బేర్లఁ బొలాలకేగు కా
ర్కులుకని కాపులం బిలిచెఁ గొక్కురొకోయని కోళు లంతట॥

చ॥ వెలవెలఁబాతెరిక్క, లొదవెవెత వెన్నెలపిట్ట కల్వపిం
డులకును, రేవెలుంగుజిగి డుంకెను, దివ్వెలతేజ తగ్గె, బు
ల్లులు వెలయించె బ్రలొదల, గుబ్బలపై వలెవాల్లు సర్దుచు
వెలదులు పాన్పులక డిగిరి వేకువజామున, వీచె దెమ్మెరల్॥ 252

క॥ పెరనాటనున్న పెన్నిటి । పరికొనసాతసమువొందు తమ్మకొలపు బి
త్తరిమొగమువోలెదొలిదెసఁ బరిమముగల తేటదాల్చివేకువరాఁగ॥

సీ॥ జేజేలరాయనిచేడె నున్నుదుటను

బెట్టిన కుంకుమబొట్టనంగ

మరునిగెలుపుదెల్పు తరికంబమందు వె

ల్లుచునుండు బంగరుకుండయనఁగ

తొలిదెసచెలి మున్న యొలిచి డొచ్చియునుంచు

పలు నగల్గల లక్కబరిణెయనఁగ

వేకువచెలి పొన్పిద్దవిటకానిఁగూడఁ గొ

ప్పుననుదాల్చు గులాబిపూవనంగ

గీ॥ నుగురుజక్కవపిట్టల నొముపంట

తామరలగమికి నడిమంతరపుఁగలిమి

అలరుకలువలపాలిటి యగ్గిగుండు

గాములకుసామి తూర్పునఁ గానుపించె॥

చ॥ కెసలకుఁ దేటవచ్చె, నెలదేటులు జున్నుని తమ్మిములక
మసలఁగఁజొచ్చె, జెట్లపయి మంచు కరంగి పడంగసాగె వె
క్కసపడి చీకటుల్ పొరలి కన్నులగార్చెడి నీటిబొట్లనక
బసననికొతుంగంటు పసఁబాసించనక విలు డించి యత్తఱిక॥ 255

చ॥ ఎరలకుఁ బుల్లుచాల్చుటచె, నేనెను గొండబెలాలబట్టి కా
నరపుమెకాలు, ఘోరదొడఁగె నెఱమ నెమ్మది బాటసార్లబా
ర్లొరగెను జందమామతని కూడిన యద్దపులిశ్మనాఁగఁ, గా
చునుమని కాకులార్చెఁ బెనుచుల్ గను గాకిరి మింట వెల్లఁగాక॥ 256

వ॥ అసినవినిగొంతి పెద్దకొడు కటమిఁదికతయంతయు నెఱింగిం

పుమనుటయు.

257

చ॥ ఇనుతీగనూడులం జదివి మేనఁగునేలినవాని మేలనే
తిరముగ నెడతమ్మినిడి నేటగుక్కేలి నాసలంతటక
బటపి రవంతయుం జెడని నాయముతో జగమునువెల్లి వం
కరలనుదీర్చి బంగుగులఁగాచినదిట్టఁడ! మంచికట్టడా!॥ 258

క॥ సీమగనియంజనుమ్మనఁ దిరిగియుఁగకట్లుబొడలుదిగనాడినది
త్తరిపె న్నీటివంగడమునఁ బొరిసినదాక! మంచిపేరువొందినదిట్టా!॥

మాలిని॥ నెనరునఁగనువాఁడా! నేరముల్పిచ్చుఁడేడా!

పెనఁకువగమిసూడా! పేదచాల్పాలిసిడా!

మినుకునమరుసిడా! మేళులంగూర్చుప్రోడా!

అనిగెలుచుమసిడా! యంతటం బేర్లలాడా!

260

గద్య॥ ఇదిశ్రీమజ్జిమగ్గనికాయపాఠాంతమునాదితకవిణావృక్షసంజనిత

గద్యపద్యాత్మికసత్పుష్పపాఠీసంసేవిత శ్రీజగన్నాథ పాదాలం

కృత మనఃపద్ధ శ్రీమగ్ధాతమసగోత్రపవిత్ర రాయవరవం

శకలశార్దూపసంపూర్ణతారాశత్రో సీరరాఘవపుత్ర వెంక

మాం బాగర్భశుక్తిస్వాతీశంబరసూత్ర శ్రీజగన్నాథ

శతకాదిశుద్ధాంధ్ర రచనాబంధురచరిత్ర శారి

రాజనామప్రణీతంబైన శుద్ధాంధ్రహరిశ్చం

ద్రచరిత్రంబునం బ్రథమాశ్వాసము.

శుద్ధాంధ్ర హరిశ్చంద్ర చరిత్రము.

ద్వితీయాశ్వాసము.

- చ॥ సిరియరమంగ వల్లుదొర చెందిన డెందపుడమ్మిశోడ నం
తరువు నెక్కిగిక్కాయును సతంబును వేల్పులు నేలవేల్పులు
మురిసెడిచేతలంబెలగె మరాలలడాగెట జూటలబుచ్చు పో
టరియసముంగలాడ ! కడుటక్కరి గుంపుల నెట్టుదిట్టడా ! ॥ 1
- వ॥ ఆలకింపు మగ్గంతి పెద్దకొడుకున కక్కావిగోచులసామి
యిట్లనిచెప్పించొడంగె, నట్లు పచ్చగుతాలవతీగుడు మొదటియాసపై
దేజు నల్గడల నలమఁ గ్రాలుటయు. 2
- క॥ వెన్నునిసరియగురాయల! మిన్న హరిశ్చంద్రుడంత మేల్కొనితగుహ
లిన్న రామటమొదలుగఁ । బ్రన్ననివిమొనర్చిసం దెవారిచిపిడపఁ ॥ 3
- క॥ వేటకుఁబోవుటనీట । జాటింపించంగబట్లు సరగునవిండ్లు
ఈటలుకోలలుచేకొని । పోటరులును వేటకాండ్ల పొలిచిరివేగఁ
ఉ॥ బొబ్బిలిగండఁడుక సలుగుపోటును జిగకలజ్జ గండుమో
డుబ్బలిడికుఁ జగడకొఱఁ జూళమురబ్బియుఁ జిగుమిండ నా
గొబ్బలినాఁగ బేర్లుగల కుక్కల వేలకొలంది గొంతులఁ
బ్రబ్బినగొప్పలగ బొదివిప్పుచుఁ దెచ్చిరి వేటకాండ్లగి ॥ 5
- ఉ॥ వాలుమొంగంబులు బొడుగుపండ్లను సాగుమకోట లెంతయు
వాలగు వాశిగో ధ్మరలుపక్కలు పెద్ద(వెడద)లున్నవై
నేలను గాళ్ల ద్రోవుచును నిగికి మారలుచాచి యార్పుచు
జాలగబీతుడోఁపఁ బెనుజాగిలముల్ నడిజూపె వేటకై ॥ 6
- ఉ॥ జంజుగుజట్టులుక వెకలిచూపులు వెక్కురుమేను లేవరి
పంజనుకంపుగుడ్డలును మాడినమోములు బెద్దగుడ్డు బె
ద్దంబులు బూసపేర్లు నెలుపొ గడిబొట్టులు గల్గి బోయ లే
గెం జొర వేటకాండ్లమని గెగ్గుగాఁగ బడాయిగొట్టుచు ॥ 7

చ॥ గనులును బోనులుం జగురుగండెలు దీమములుగ భుపాకులున్
పసులును గోమ్రాలుగ వెరలు నల్లెలు వెడుకతాళ్లు శాంకెనల్
పసగల చూస జగురును బల్లెము లీటలు విండ్లు గోలలున్
వెనెగొని వేటకాండ్లు కడువేడుకి వేటకు నచ్చురత్తెఱి ॥ 8

సీ॥ ఉనులులతోడుత నెడిసిపట్టియుదెన్న
మయ్య బెబ్బలిదైన నరచిటికను
ఇరునాలుగుజలకురు మేకంబులబట్టి
యాటగాఁ జగపెన మయ్య మేము
సింగంబునైనను జెవిబట్టికొనిలాగి
పిల్లిలాగునఁ జుక్కబెట్టెగలము
కొప్పు పీనికనైన నప్పులాటకుఁబలె

దొండమునైకొని శ్రీయగలము
గీ॥ కడిమిలోఁ గాటుబత్తెలఁ గడియఁబట్టి
బందములవైచి పాల్గీయుబంట్ల మేము
చెలఁగి మావేటనేర్పు చూచెదన్లుగాక
తేడ ! నేడని వేటకాండ్లాడిరపుడు॥ 9

ఉ॥ గట్టిగ లాగులం బొదివికిట్టిన పచ్చనికాసెకోకలున్
బెట్టిదమానిజార్లపయి బెట్టిన మేల్పుటకాలు నల్లనై
నట్టి పసందుకోటు లెఱుపైన ఉవాలులు జట్టుపాగులున్
బెట్టినజోదులేగి రొగి వేటకుఁ గళ్ళు గట్టర్లు గ్రాలఁగ ॥ 10

మ॥ ఇటులాబంటులు బోయలున్ గదల తేడ వేపారి వేటాడున
పుటిమై సొమ్ములుదాల్చి వాడిగల బల్ వాల్ పూని పైఁగ్రాలుదు
పుటితక్కిల్ దెసలందుఁబర్వఁగొడుకున్ వాల్గంటియున్ మంతురుల్
అటఁ బేరెక్కినవేటకాండ్లు విలుకాండ్ల సక్తిమై నేగఁగా ॥ 11

ఉ॥ పోకడ గాలి కేజలను బోలినమాపులఁబూన్చి పైని క
న్నాకగువేల్పుమావతునినాడెము నెంచెడివాడు తోలగా

- డాకడసామి యెక్కువ బెడంగునడంచెడి తేటిపైని జేర
జేకట వేటయందెరుడి యేగవోడంగె బయళ్ళ గానలన్ ॥ 12
- చ॥ అరదమాత్మలునట్టి దణియుదలి నేరుపుచూచి సంతసం
బారయగ లిబ్బిసామికడ కొనర్చును ఎనుపంగబూచి తా
నరసెను జెల్లె గిక్కిరిసి యంతట జీమలుగూడఁ గాఁత సం
దరుదగునిజపేరడవి నబ్బిపుమేటిమెకాల మోసలన్ ॥ 18
- చ॥ చిలుక(సారాలు పాటుంగ)జెల్వగుపూజొసకేగు తేటిమీఠా
కలరొద(యందమానుతిగ)కొలచప్పుడుమద్దెల్ల నె
మ్ములగమి(సద్దు మేళముగ)బొబ్బగు కోలులకానియల్లిగన్
వెడవిలునేస్తి కానరిరి బెడిలియాడెడి నిష్టమచ్చటన్ ॥ 11
- మ॥ కడుబీతుగలిగించు బెబ్బలులు సిగంబుల్ వడిగి గొవ్విన
ట్టడవిగ బాతెడికాఱుటెనుగులు పెన్లొనెల్లులుం బును లె
ల్లడలం గొమ్మలనిగిపి వేవెలుగు తక్కింజేనిరానిక చొ
ప్పుడుబల్ మాక్రికులు తీవెచా లిసుమువైనన్ రాలుకున్నట్టిచోన్ 15
- చ॥ మెకములయున్నిపట్టులను మోగుగ దిమ్మరుచోట్ల గాంచి మ
చ్చికలను బోనులన్ వడిగ జెంతల(జేరగ)జేసి యుర్లప
న్నకముల నంతటన్ వెఱపి నమ్మినదీమములొడ్ల నానతి
చ్చి కడమవైపులన్ వలల జిక్కుముల బాపించి జేర డటన్ ॥ 16
- క॥ విలుకొండ్రవేటకొండ్రోబలుపురబలుచోట్లనుంచిపాతెడిమెకపుం
గెలనులకడ్డముగాఁ గుక్కలనదలగఁజేసి వేటకసిదీరంగన్
- మ॥ విలుమోపెట్టుకడంకో గొనయము వే కూర్చి సంద్రంపురబే
రులివింబోలెడి నాను నుట్టగ లకో న్లానించి యక్కానలో
పల గా తించు మెకాలగుంపులను గుప్పల్గాఁజూనేసె ను
త్తలపాటుంబజీపిట్టలెల్ల బరుగెత్తన్ సాగ తేర డమ్మెలున్ ॥ 18
- క॥ తేనివలన బడుమెకములమేనులబడిపొదలునేత్తుమే గినయేరుల్
కానగల మలలవెంబడిగానేగడి యెఱుపువాగుగమినాజెలగన్ ॥

ఉ॥ పిమ్మట చేనియానతిని బెక్కురుబోయలు వేటకాండు నొ
క్కుమ్మడి గుక్కలంబఱపి కొండలయట్లుగఁ గార్చెకాల మొ
త్తమ్ములఁజంపి ప్రోవులిడి తద్దయు వ్రేటులఁ జానివాని నా
టమ్మగు నిమ్ములంగని సటల్ మఱి యంజలగుర్తు తెంచుచు॥

క॥ వాయు గొందుల సందుల
లోయలఁబొదరిండ్ల గవుల లోదూరిన బల్
రముడిమెకముల గెడపిరి
బోయలు వెఱలేక యీశుపేటులతోడ॥

చ॥ సిక్కువిడంగ బంటులును జెంచులు వేచొరఁ బాఱి యుర్లలోఁ
జకమకలందు పెన్వలలఁజిక్కిన పిట్టలఁబట్టి డేగల్
నికరములైనదీనుముల నెట్టనఁబో నదలించి కానలో
నిక నొకడైన లేదనగ నేర్చిరిపుల్గులఁ గార్చెకంబుల॥

ఆ॥ ఇటుల నడవియెల్ల నీడాడనక పాఱ
దూరి పొంచి యెంచి తొట్టువెట్టి
యుసులుగములఁజంపి యొడఘలఁ బ్రోగులు
వెట్టి వేటకాండు వేడ్క మీఱ॥

మ॥ దొరకు సంతసమొప్పు గానుకలుగాఁ దోరంపు జవ్వాజి ము
మ్మరమా పున్నును జింకపొక్కిలేయు గంపల్లాగ సల్లేన్లు మై
పొరలందీసిన ముత్తియంబులును గొమ్ము లేడితో శ్శొప్పుక
చ్చొరముల్ బెబ్బులిగోళ్లు మేల్చికిరికుచ్చుల్ పుప్పాడుల్ దెచ్చిన॥

క॥ అన్నిటి నెనరునఁ గొని రా
మిన్న హరిశ్చంద్రుడెలమి మీఱఁగ వానిక
అన్ను వకిడి పసదనముల
మన్నన బంటులకొసంగి మంతిరిగనుచు॥

25

శా॥ “ఏమీపెగ్గడ! వేటమైకమున ద వ్వెంతేని యే జెంచినా,
మే, మేల్దినను మా కొకం డగునుజమ్మి, యానికంజాడు, మొ

జై మావంగడమెల్లదిద్దజడదా ల్పచోచ్చీటనేయుండుగా

దే, మే మాయనఁ జూడకున్ని పొరగాదే, పోల్చుమా గుర్తులన్॥

చ॥ కనుమదె వేల్పుమూకతలకట్టులనుంచగ నొప్పు తమ్మిచా
లున సత మాడు తుమ్మెదలలో వెలినాడుచెలంగ గాలిచే
తను బయి కేగు పే రలల డాగురుమూతలనాడు నంచచాల్
వెనుకకుముందురా మునుకవెట్టంగ మేలగు మిన్నుజక్కరన్ 27

ఉ॥ అల్లవె యాకసంబుకడ కంటిన మ్రాతులు వాఁగకట్టునన్
బెల్లుగనున్న వాడ కనుపించెడిఁ జూడుముఁ జన్నపుంబొగల్
నల్లనిమబ్బులట్ల, యట నల్వనగా జడదార్లలోనఁ బెం
పుల్లసమొప్పు మాకొలపుటాజ్ఞ తబంబును జేయుచుండెడిన్ 28

క॥ ఆమేటితబిసిఁగాంచక! మేమేగినదప్పుగాదె, మేలగునే" నా
నామంతిరి మాననతోఁ డామూలకువారితోడనరియెదురుగాన్॥ 29

మహాస్థగర.

అటఁగాంచె రాజు నేమంబలరంగననయం బాదిలో బేసికంటిఁ-
దిట మొప్పంగొల్పు చెల్లుం దెరలెడి పులితోల్ తేటగాఁ బై వెలుంగఁ
దుటుమై వేలొడు జోగుర్దొడగుజడలతోఁ దోరమై పూసమేల్చే
ర్లిటులట్టుల్ కేల వెల్ల న్నిరుదెసఁ జదువ న్నెన్నఁగంగ్రాల్వశిష్టన్

చ॥ కనుగొని పేర్చిపెంపలరంగాదనఁజొ తలకట్టునందుఁ దా
శిన బలుగప్పరాలములపేరిటి తేటులు జోగియఁగజం
టనియెడి తమ్ములం బొదివి యానఁగ మేనిని నేలమోపి కే
ళ్ళను మొగిడించి మ్రొక్కుటయు "లగ్గగుసే" కని జోగి యిట్లనున్॥

చ॥ "మదిచెడియింత వేటఁగలమక్కువఁద్రమ్మర తేండ్లకేరికన్
బదిలముగాదు, నీదుచెలిపట్టులతోఁ గడువేడిగాదుపుల్
గదిసెడివేళలం దడవి గండుమెకంబులపుట్టినింటిలోఁ
జెదరకపాటుచుంట పెనుచెట్టచుమీ, తెలివేది చూడుమీ॥ 32

- క॥ ఏడాత్తడములవదలియు
నేడు తెఱఁగు లేటుబడుల నీకోలులచో
ప్పేడఁజెడకుండ నేర్పున
నేడువెఱపులరసి తేఁడు లేలుట లగ్న॥ 33
- తే॥ గొప్పవంగడమునఁబుట్టి కొలపుఁగట్టు
బాట్ల మఱచుట లెస్సె యోవృతినకాడ!
పాడిదప్పకనడచుట బాగునూవె
యేలికలకెల్ల, వారికే యెసకమెసఁగు॥ 34
- క॥ ఇప్పుడైన జాగుసేయక
య పనివిని యరుగు ప్రాల్మిక తొరతో, నా
దుపలుకువిన, మఱచియు బెడి
దపు విశ్వామిత్రకానఁ దటియకు మింక॥ 35
- క॥ ఆతఁడు తిక్కకు నిక్క, మ
తాతనికాకకు జగంబు లడలును, జడదా
త్తై తులువయనఁగఁ బేర్పడె
నాతనితోసాటిచెనఁటి యగుపడఁడు చుమీ॥ 36
- ఆ॥ పెరలతప్పువెదకుఁ బెద్దలపైవాడుఁ
తనకుఁదోపదొరులమనవివినఁడు
చెదరి వాని పేరి చెట్టునీడకునైనఁ
జేరి సేదఁదీర్చు జిక్కునుమ్ము॥ 37
- క॥ అనియిట్లు చెప్పిపంపినఁ
దనలో నంతయును దెలిసి తనయడవికి తే
నినిరప్పించెడి తెఱఁగెదఁ
గని విశ్వామిత్రుడవుడు కడు నబ్రముగా॥ 38
- క॥ తక్కిడిమెకంబునొండును
జక్కనిదై చూచువారిజట్టికిఁగొను పెం

పెక్కి నెలలోనిలేడిని

దక్కువఅచునట్టిదానిఁ దాఁ బుట్టింఁచె॥

39

వ॥ అదియును,

40

ఉ॥ బంగరునేలుమేనుపయిఁ బ్రాఁకిన ముత్తైపుసాగుచాఱ లొ
పుంగను గప్పురాలనఁగ బాగుకున్నులు నవ్వుమోరపై
రంగిడుకెంపువీనులు హొరంగగు కొమ్ములు గాఢ మానికా
లంగుదలిర్పు డెక్కలను నాతనిముందట నిల్చెనంతట॥

41

అ॥ దానిసాగుజూచి తనిసి సంబరమొంది

“అలత్రశంకుపట్టియైన నేల

తేని నాదుకానలోనికి నీదగు

నేర్పుమెయిని దెచ్చి నిలుపు” మనుడు॥

42

క॥ తనమొడలిసారు లయ్యడ

వినిగల యునులులకు నిండువేడుకలీయం

గను గదలి తేనిచూడ్కికిఁ

జనపు నెనరు వింతఁ జూపు చక్కని నిలిచె॥

43

చ॥ నిలిచినదానిఁగాంచి దొర నివ్వెఱఁగందుచు “నార! యింత ము
ద్దొలికెడివైడియిట్టి గలదొక్కొ, పయింబడి దీనిఁ జంపకే
నలయఁగఁదిప్రిపట్టుకొని యాడుటకిచ్చెదఁగాక వింతగా
నెలమినినాదుపట్టి, కనియిట్ల నెఁ దేర్పడపించువానితో॥

44

మ॥ అదిగో బంగరులేడి, కన్నెనుము, నేనద్దానిఁ బట్టంగ నె
మ్మదిలోఁగోరితిఁ, దేరువేనడపు, లెమ్మా, నాగఁ దేనోలువాఁ
డదనంబౌ వడిఁ గూడఁగా నరద మాయాచోటులకే లేడివె
న్నదరిక గాడ్పునుబోలువార్పముల వీరం దోలి పోనిచ్చిన॥

45

క॥ సారుగలదానివెంబడి యాఁగాయలమిన్న డాయనరుగుటయునుమా
ర్దారులఁబెట్టియుఁదక్కిడి మీఱఁగ నాలేడిమెల్ల మెల్లగనపుడు॥

శా॥ కట్టుందప్పినగాలిలేడియొకొ జోకన్ నేలపైకేగి యి
 ట్టట్టుల్ ద్రిమ్మరుచందులోమెక మొ యొయ్యారంబుగా సత్తిచన్
 బట్టంబోయెడివేళ సాకుగొనివీకం బాఱుముక్కంటి కేల్
 పట్టంబాసినయిట్టియోయన నటన్ బల్పకలం బోవుచన్ ॥ 47

ఉ॥ జెంగునదాటుచుం బొదలచెంతలఁడాగుచు మెల్లమెల్లగా
 వంగుచు రోజుచుం బసరున్ స్పృశన్ బైపయిమేయుచుం దలం
 గుంగింగఁజేసి జెక్కలను గోకుచుఁ బూబొదరిండ్లఁ దూరుచున్
 రంగుగఁ దోకద్రిప్పుచును రాపడుకొమ్మల మేనిరాయుచున్ ॥ 48

కి॥ ఒకచోట నిలువఁబడుచును
 నొకచోఁబాఱుచును దొరకనొప్పన దరియై
 యెకిమినిపైకి గంతుచు
 నొకవడి బెదరిపడు చిట్టు లొడయనిఁ గలఁచెన్ ॥ 49

క॥ ఈరహిగ తేని ద్రిప్పియుఁ
 దోరపునలసటనుడించి తొలఁగిదుముకుచున్
 బాఱీయు విశ్వామిత్రుని
 పేరడవిన్ జాఁగుకొనఁగ వెడలెడిదానిన్ ॥ 50

క॥ కనిపెట్టి విసికి యాయి
 ట్టిని దుదముట్టించనెంచి తేచినకాకన్
 బెనుగోల విల్లు వే కొని
 గొనయముసవరించి తేడు కొట్టుటయు వడిన్ ॥ 51

ఆ॥ ఏటుదప్పి లేడి యెగిరి తివ్వనఁదూరి
 పాటి గాధికొమగుపజ్జఁజేరి
 కానఁబడకయుండె, దానికై వెట్టినాఁ
 దిరిగియలసియున్న దొరయనపుడు ॥ 52

క॥ అగడై నయెండఁ దిరుగుట
 దగఁగొని కడుఁజల్లనై నతావునఁ గలసి

రుగనుగొన నెమకుచు నరు

గఁగ నటముందటచు వింతగాఁగన నింపై॥

53

ఉ॥ మాపులు లేకుమాఁకులును మద్దులు మట్టులు వేల్పుపొన్నలున్

రావులు చంద్రబుల్ వెలగమానులు చీకటిచెట్లు మేళ్ళు పో

నై విరఁబాటుబూసుగులు నందపుఁ గందపుఁజెట్టుజువ్వలున్

జేవదలిర్చు నా జగమునెచ్చెలికానను గాంచె బేర్కతోన్ 54

తే॥ ఈగి మ్రోకులఁబోలుచె క్లెంబో వెడలు

పైన పూదీవెపందిగు లలరుచుండె

నార! యీకోనసాగ నెన్న నొనె యేరి

కనుచు షేఁ డందుఁజొరఁబడి యరుగుచుండి॥

55

చ॥ తబిసులజన్న పుంబాగఁ దట్టపు నల్లని పట్టుగొడ్డుగాఁ

గ బయలఁజూచి మేలనుచు గాటమునౌ గొతువంకచిల్కఁచాల్

కబురులలోనఁ బామినుకుగాదలుపల్కుచుఁ బిన్నవారి త

ప్పఁబడిన(పల్కుబళ్ళ దగఁపాటిగ) దిద్దుటక బ్రమొందుచున్॥ 56

సీ॥ తల్లులఁబాసి గాసిల్లు లేయిల్లుల

కీనినపులులు పాలిడుటఁగాంచి

నెమ్మిగుంపులమీఁద నిమ్ముగాఁబడి వేడ్క

గాడుపుతీం డ్దాటలాడఁజూచి

ఏనుంగుకూనలు పూని సింగాలఁబో

మేలమాడెడి వింతమెట్టునరసి

ఎలుకలఁబోఁగూడి చెలువుగాఁదిరిగెడి

బావురుపిల్లుల వినిగని

గీ॥ వెఱగు (సంతస) మొక్కటఁబొరిసి యెదను

ద్రిప్పఁగా గాధికొమరునిదియగు నడవి

జల్లనగు నేలచూలులచాళ్ళ గుబురు

లోని కటులేగి మక్కువ లోఁ గొనంగ॥

5

చ॥ విరిసినతిమ్మిపూదుటుము వీరగ నాడెడి యంచజక్కవల్
పరుగిడఁగాదనర్చు పరువంబగు తేంట్ల నదల్చి ముగ్ధు బి
త్త^{త్}గమిచన్గవం బసపుదాల్చిన తీయనిసీరుగల్గి బం
గరుపలుమెట్లగ్రాల్కొలనుగన్గెని వేడుక బుప్పతిల్లఁగాన్॥ 58

క॥ గరితయుఁ గొడుకును దానును
నరదముడిగి దానిదరినినాఁగి మొయిలిపూ
సరిపడఁగఁద్రావి నెమ్మది
పుకొన నొకమావిక్రింద బూసెజ్జపయిన్॥ 59

తే॥ వెలదిచక్కనితోడలను తలగడఁగను
జేసి చేయాఁడి తలఁజేర్చి చిఱుచెమటలు
దొలఁగఁ బ్రెగ్గడ వీవనతోడ విసరు
చల్లగాలికి నెద సంతసిల్లి యపుడు॥ 60

క॥ చెలువగు పలురకము పు
వ్వలతేనెం దా'వఁ దిరుగఁబోవు పొగుతుతే
టులయలికిఁ జిట్టంబా
నెలదోట యిదేతబిసిదొ యెఱుగఁగఁవలయున్॥ 61

క॥ అనిపలుకుచుండుదొరఁ దరి
కొని యాకులఁ బూలఁ బండ్లఁ గోయఁగ నటకే
గిన జోగికొడుకొకండ్రి
ట్లనెఁ దెలియఁగగాధికొమరునడవియదనుచున్॥ 62

చ॥ అనియిటుతెల్ప నేలమగఁ డగ్గలమా వగనొంది యక్కటా
(కనుగొన)మోస,మీడఁ దిగకంటియెది,క్కిఁక గాధిపట్టికా
కనుబడకుండ నెట్లా చనఁగావలె,దక్కినఁగీడునిక్క,మె
య్యనువున దీనిదాటుదుమొ యాదికిఁదోప(దిఁకేమిసేయుదున్)॥63

క॥ బంగరుమెకమెక్కడ,నా సం గడుదవ్వనక పట్టఁజనుటెక్కడ,నీ
జంగియడవియెక్కడ,నిక ముంగల నేమానొ,కీడుపోదెరువెదియో॥

క॥ క్రొత్తనలువయన నెగడిన
యత్తబిసులమేలుబంతియగు నాయొజ్జ
సత్తినిమున్ని డెనాతని
“బొత్తిగ మఱచియును నిటకుఁబోవల సనుచున్” 65

క॥ తనదరి దడపు నివలుదగ
దని నాకును బుద్ధి నెప్పి యనిపిన నేలా
గున లేడి నెపమునను దె
చ్చెనొ, నొసటచుగీతఁ జెఱుపఁజెల్లు నెవరికిన్ 66

ఆ॥ ఏమిఁజోపకున్న, దేమొసరింతము
ఎటకుఁబోద, మేడిఁబుచ్చువెరపు
వేటకేగినట్టిపాటున మన కెన్ని
యొత్తడమ్మ లొదవనున్నవొక్కొ॥ 67

తే॥ ఒజ్జ, మన మేలుగోరుచు నుండువాఁడు
జోగిగమిపుట్టుచల్వలజోతి, యతని
మాట గూతదప్పు నావంటిమడ్డివాఁడు
జగముఁజూపల నొగులుట సందియంబె॥ 68

శా॥ ఆజడదారికన్నగనయం బొక్కయొచుక యెఱ్ఱవాఁతినన్
దేజుదొలంగుఁ బ్రాబలుకుటెంకికి జాబిలికిని, గలాగి ము
న్నే జవదాటుసంద్రములు, నేలకు జల్లరాలుఁ జిక్కచాల్
బా జురలంగఁ గుందుచురు బమ్మయు వెన్నుఁడు బేసికంటియున్॥

తే॥ తమ్మిపగదాలుపరి గరువమ్మునైన
నడఁచఁగలజోగి, యతని కేననఁగ నెంత
విసముమెక్కెడివానికి వేపచేదు
కడలిదాటెడివానికిఁ గాల్వ లెక్కె॥ 70

ఉ॥ చెల్లనివేడివెల్లు వెఱజమ్మెడిమిన్నులు నాల్కలెప్పుడున్
తల్లనిమంచిగందములచల్ల లెదల్ జడదారిబార్లకున్

కల్లలుగావు, కూర్మిగలుగం బెనుబీదను వేయిగంటిగా

నొల్లమిరాగ వేల్పుబొర నొక్కట బేదగఁజేతు రింతలో॥ 71

అని యిట్లుయ్యెలంబోలె నూగుచున్న డెందంబుతో నుత్తల
పాటునొందు పుడమిదాటపు బొడఁగాంచి కడుంగడు బెడగను నెడ
దంగల తెలివి పొందుపడ సత్యకీర్తియను పెగ్గడలమిన్న మెల్లమెల్లన
నిట్లని విన్నవింపందొడగె.

ఉ॥ ఓశోగనూడువంగడపు టుబ్బినసంద్రపు కేవెలుంగ! యి

ట్లాతురపాటు మెందఁదగునా? జగిలబాయుట రాచపాడియే

బీతుదొలంగిపోవ, నిలువేల్పులఁగొల్పుము, నిల్పుబీరము

సతటిఁ గీడుమేట్ల సరియే మెయిదాల్పులపిండుకంతకు॥ 73

మ॥ అయిన సీవు హోరంగుదిట్టపును న్యాయం బెప్పుగాపాడున

ట్టి యెదంగల్గినవాడనై పెరల వేడింజూపకే ప్రోచుచుం

డి యసం బెక్కుడుగాంచి నిక్కువ మొకండ నేమముఁగాఁగ నా

రయుచు లాతులసొమ్ము గన్గెనవె, గూరా నీకుఁ గీడ్లెల్లగు॥ 74

చ॥ అదియునుగాక జోగులన నందఱ నొక్కటిగాఁగఁజూచుచు

బాదలినదానితోఁ దనివెబొందుచుఁ గానల నుబ్బు సీసు స్రు

క్కుదనము లేక దుంపలును గూరలు నాకులు నీళ్లు గాలి దిం

చుఁ దబముఁజేయువారెకద, నూడెటు లబ్బును మీకువారికి॥ 75

ఉ॥ ఇంతియగాదు నామనవి యింకొకటిక విను, వేయిగంటిచే

వంతగ నీదుతండ్రి వినువీటినిబాయుటఁగాంచి వానికై

యెంతయు వేల్పుపో లొకటియేర్పడఁజేసినమేటిజోగి కొం

డంతలు మీషయి నెసరునాపినవాడెటుగీకుఁ గంటగు॥ 76

క॥ ఒకవేళ నీదుగాముల

తకరరుచే బగయెయైనఁ దప్పక మున్నుం

దొకమేలు నీకుఁ వా నిం

పకమానఁడు వెతలు లగ్గుపాట్లకుఁ గాదే॥

క॥ కావున విశ్వామిత్రుని

పై వాదులుమాని యలపునాయగ నిదుర

బోవుటకర్జము వెతలను

తీవరపుంగాననేర్పు తెలివియెరగలిగె”॥

78

చ॥ అనవుడు సామి బల్కు-తుకమందుచు మంలిరిబుద్ధిలో యెడ

గొని యిలువేల్పులంగొలిచి కొంఠొక సేవటఁ బవ్వళించి ది

గ్గనగనరాని పాడుకలగాంచి కలంగినడెంద ముప్పహ

యని నురపిల్లగాండొడఁగె నచ్చటివారలు లేచి శోట్రుల॥ 79

తే॥ ఒడలువడకఁగఁ గన్నీరు జడిగఁగాఱ

నొగి దిసల వెట్టినాఁ గాంచు మగనివీపు

కేళకడియాలనాదెంఱొకెరల దిట్టి

చంద్రమతి చక్క-నిమూరుచు సంతసమున॥

80

క॥ జగిమేల్ మగ రాల్ దాపిన

నగయొక్కటిదీసి మగని నలకుచనోన

దిగదుపిచినైచి ఎండ క

నుగుతాయెతుంగట్టి బూది నునుటనిడి వెస॥

81

తా॥ “ఏమియేలిక ! యిట్లు లెడ్డలలేదే? నే డిదేమబ్బె నో

సామీ ! దిట్టపు చేవకాడిన, కడుం జాగంబు నాయం బసం

బోమంజాలియు నేనుసంద్రములచు ట్టొవ్వైన నేలేలు నీ

వీమాడ్కి-బమవొందమేలే? మిఁకఁదెల్వీ బీరముమానుమా”

అ॥ అనెడునాలిఁగాంచి “యక్క-టా ! యన వినఁ

గానిచెడ్డకలను గంటిదాని

మొదలుదొట్టి కడకుఁ బొల్లులేకుండఁ జె

ప్పుదునుచినుముకడక పొదలఁ జెలియ !

83

మ॥ రథనాల్దాపినమేటిగద్దెఁ జెలువారక రచ్చ నేఁ గొల్వనీ

యితటి బాపఁడొకండు కావి కనులం దొప్పారఁగావచ్చి నా

దు తలంబట్టియుఁ గిందకీడ్చి పలు కస్తుల్ వెట్టి ప్రోత్వెళ్ళఁగొ
ట్టి తుదఁ జేనిఁగఁజేసెనాఁగఁ గలగంటిదుగ్గరాపేర్చి చే॥ 84
నే॥ అనినుడువఁ జంద్రమతివిని యడలు నులుకు

లొకటవేగింపఁ బైదోపకుండ చాని
నడఁచి దిటవూని మాటనే ర్పువడఁగ
మగనిఁగోన నె నిట్లు నెమ్మదిగ నపుడు॥

85

క॥ ఇంతటికొంచెపుదానికి

వంతంబడి డెందమందు వగవఁగనేలా
ఇంతకుఁ గలతెఱఁ గెంతయె

వీంతగమీకిపుడు విన్న వింతును వినుడీ॥

86

మ॥ అలుక వచ్చినవాడె గాఢకొమరుంజో, నిన్ను మేల్గదైపైఁ

దొలఁగఁజేయుట నీటిబాపుటయుఁ, గస్తుల్ వెట్టుటల్ వానిచే
య్యలచే నయ్యెడికొందలంబులు. విసంబుందిన్న జేసెని య
గ్గలఘ్నంబేముడి నీకు నేలబడి నిక్కబబ్బెడిక నెండ్లియు॥ 87

క॥ అగియిట్లుచంద్రమతిదన

యనుఁగుమగని కలకు మంచియనువగువైనం

బును విన్న వించి నెమ్మది

ని నొగులుచున్నంత గాఢ నినుఁగును నచట॥

88

మ॥ కినుక హెచ్చఁగఁజేసి మంచివెర వొక్కింత మదింగాంచి మో

జను బల్టక్కును సోయగంబుహోయలుం జూపర్ల డెందాలలోఁ
గొను సొరుంగల చేడలఁ బెడఁగుతక్కుం బెక్కులఁ గోటమీ
టిన పూఁబోడులఁ జాలుమాతెలజోడు వేగఁ బుట్టించిన॥ 89

ఉ॥ అవ్వరిబోంట్ల నెన్నడ లొయారము చక్కని వాలుచూపులు

మవ్వపుమేను లందముగ మాటికి నిక్కెడి చన్నుదోయి సో
ర్లువ్విళు లూరఁజేయు నెద లొప్పిదమా జడదాన్లికైననా
నెవ్వరికచ్చలుండు నెకొ యేరితరంబగు నొక్కిచెప్పఁగా॥

90

- క॥ అన్నుల మిన్నుల నెన్నడ | అన్నున కోటుపడగం దెసంచలకాశుల్
చెన్నగు తిన్ననియేనుగు | గున్నలడవిలోన మాటుకొని గాసిల్లు
చ॥ చెలువల కన్నుదోయి సరిజెందెడికోరిక తేళ్లు మీలుని
మృల బుకాస నీట నెలఁ బువ్విలుతుఁ గలదాట్లు త్రుళ్లుటల్
దొలఁగఁగఁగొల్చిపోవమి బెదు గైఱగన్నులతోడ బాటు నొ
ట్టలఁగలవారె వేఱ యన టక్కరిమొక్కులు సెల్లచేర్చునే॥ 92
- చ॥ నలుపున గొప్ప నాది మఱి నాదని తేటలు మబ్బు లోలి వా
దులఁబడి బల దబంబులను దూకొని చేడల ముగురుల్ నెఱుల్
చెలుపునఁబుట్టి చుట్టుకొని చిక్కెను బాఱలఁ బెంపుఁజెందె నీ
పులుగలవారె హెచ్చు పోలుపుం గనుచుఁడుట నిక్కమేకదా॥
- ఉ॥ అన్నుల కన్నులెప్పు విడియాకు లొసఁగెడి గండుమీలకుఁ
నెన్నడుముల్ గనంబడమి నేరములెంచును విగిటితేజుకుఁ
మున్నుగఁ గాలుద్రోవ్వు నల పూపులబంతులతోడ గుబ్బిలి
ట్లన్నిటి యీసుకెప్పి తగ వాడును బల్కులు చిల్కఁచాలుతో॥ 94
- సీ॥ జిగినేలు పలుచాలు మగతాల నగఁజాలు

కొప్పులడల్ మబ్బుగుబురుదోలు

చెలువారు మైసారు లలరారుబంగారు

ముక్కులతీరు నూబూలఁ గేరు

కులుకొల్కు లలిపల్కు తెలచిల్కిలకు నల్కు

మోపులతల్కు కెంపులకు బెళ్కు

కడుమించు నడ లెంచ గడియంచగమి నెంచు

నెఱినపుల్ మంచివెన్నెలల నొంచు

హొయలుమీఁగాళ్లు తాఁబేళ్ల బయలఁబెట్టు

ఇట్లు వెలిబొంట్లరూపు లిక్కట్లు పెరల

కిడుటగనుగొని యెరుల గాసించు నెమ్మి

లేక నడుములుగఱిగియు లేనివయ్యె॥

క॥ చాలగల జేడలనపు లే

వేళల నంతటను వెల్లివిరియుటచేత

లేలగల యిరులమొత్తపు

బాళిమఱచి యందు రచటపజ నిత్తెంబు॥

96

ఆ॥ చెలుల చూడ్కి తేట్లు చెలరేగి విటకాండ్ర

యెడదదమ్ములందు బొడముకూర్చి

తేనెగాలి కరలి కిరుగాడుచుండును

క్రొవ్విబలసి నలుపురూపునొంది॥

97

సీ॥ ఒకతటి వెలిపాటునొందెడిమొయిఘల

తగ లేల గనరాని తమ్మివిరుల

నీళ్ళలో దబములు నెఱపెడిసంకుల

(దవ్వన, నునుపయితనరు)గట్ల

చెలరేగి యంతట మెలగు చీమలబార్ల

గిరగిరదిరుగుచు గెరలు సుడుల

కానలదిరుగాడి గవిలొందుసింగాల

కలలోన బగవెఱ గన్నెకాల

దూఱు గజీకొప్పు లెప్పుడు దోచు మొగము

లొఱపుగొంతులు దరి దాల మెఱయుచనులు

పొదలి కదలని యాద్ల నెమ్మదలబాద్ల

బయటినడుములు గడినడల్ పడఁతులకును॥

98

తే॥ గుట్టులకు దొలితలకట్లు గొనబుచనులు

చలువలకు దొలినడిగుళ్లు కులుకుడడలు

నాతులకు నాకుకొమ్ములు నలుపుబొడ్లు

తావులకు నీయలలనింపు తలిరుబొంట్లు॥

99

క॥ ఆయెలనాగలు వీణయ । వాయిచెడినేర్పు పాటవల నెన్నగనా
నే? యెరికి బాపతెగల । రాయనికొనొక్క తెలియ రాదనవరతె

క॥ మాలెతలను లోటాక్కటి । యే లేకుండినను వారి కీడెందుఁ గనం
గా లేము సరిగవా వే । యేల తబనులెల్లఁ బెన్దనే చేపట్టె ॥ 101

తే॥ అట్లు జగముల లోఁగొను నందమనెడి
కడలికెరలాల జంటనాఁ గ్రాలినేరు
పనెడి పంజరమునను జూపఱ్ఱఁ జిల్క
లట్లవై చెడి బోంట్ల కిట్లనియె తోగి ॥ 102

చ॥ “కడఁగి వినుండు నావలుకు కన్నియలార! త్రిశంకుపట్టియూ
నొడయఁడు వచ్చె నాయడవి కొయ్యన వానిని గాంచిపాటలఁ
బెడఁగగు నాటలఁ మదికి వేడ్కలు నుట్టఁగ జేసి యాయఁగా
బడనివికోరి బొంకరిఁగ వానిఁ గలంచెయు రండు నేర్పునఁ ॥ 103

క॥ అనుటయు మాలెత లాతని
పనివిని జోహగ్గొనర్చి వడి దీవనలఁ
గొని నడచిరి జగముల గెలు
వను వలరాయండు వడలు వా లమ్ములనఁ ॥ 104

సీ॥ ఒడఘలఁ దాల్చి యెయ్యెడలను ద్విమ్మరు
పుత్ర డిరతనాల బామ్మలనఁగ
జగములగెల్వఁగాఁ జనినపెన్నిటికి జా
బందిచ్చు మరుచేడె యంచలనఁగ
పుడమికి డిగియు నట్టడపుల దిగుగాడు
వెల్లయేనిక కాఱుపిల్లలనఁగ
నల్లనిమొయిలులోనను బుట్టుక కలేక
మెలఁగు సింగారంపు మెఱుపులనఁగ
జగి మొగంబులఁ జిన్నారి నగవులలర
పలుకుపలుకులఁ దేనియ లొలుకుచుండ
వలపుచూపుల కప్పుడల్ బయలఁగ్రమ్మ
ఇంపుగులికెడి హూయలుతో నింతు లేగి ॥ 105

క॥ వాసి పయికిఁ గనఁబడెడి

మోస మొలక తేని గాంచి మొక్కి యతనిదొ

వాసికిఁ దేజన కడఁదల

అస లరిదినింప నిట్టులనిరి వెరపుతో॥

106

ఉ॥ మేలులునీకు పోవులు మెండుగవిత్తురుగాత! నిదుజో

డేలిక లెందు నుండినను తెన్నుడుఁ గాంచి వినంగలేను,ని

యాలియుఁ గండు మంత్రీయు నందఱులెఱలు మంచివాంఁగి,మీ

బాలి యొకింత మాపయిని బ్రేన్నన రానిడు నూనతి దొరా॥ 107

చ॥ కెలుతువు మబ్బురాతు సిరి, కేరును వేలుపుమాఁగెను నీవిచే

జెలఁగుదు శేజునందు నెయిచేతులజోదన,నదమందుబూ

విలుతునికంటె నెక్కు డని వింటను ని న్గననచ్చినార,మ

గ్గలమగుకూర్చి మీఱ మిముఁగంటిమి కన్నులపండు పొనటల్ ॥ 108

క॥ తొలి మేమొనర్చు నేమం

బుల పంటఁగ మిమ్ముగాంచి పొందితిమయ్యా!

పలుపుట్టులొంది కన్గొన

నలనుబడని కులుకు మీదు వగఁగలవాని॥

109

ఆ॥ వీణెమీటిపాద నాణెమిఁచుకమాకుఁ

గలదు సెలవొసంగవలయు, ననుడు

మదికి సంతసంబుగదురగ నియ్యకోల్

దెలుపుతేని యెదను దెలిసి యపుడు॥

110

క॥ వీణెల బైసణ లెడల

గా నొనరిచి నునుపుపుట్టగాఁ జెలఁగులచే

జానగుకాయల దుడిచి బి

రాసం బాలిండ్లజేర్చి రాణచెలంగ॥

111

శా॥ తానాలం బవడంపుమెట్ల చెలువొందన్ నిల్చి తంతుల్ నుతుల్

జానొనట్టుల గోటమీఱుచు నుజుల్ జారించి చేకట్ల యిం

- పా నా దప్పటితాళమ ట్లనుపుజేయం దగ్గు న డ్డెచ్చుమోఁ
తానఁ ముప్పదిరెండుపాటలును బాగా వాని చుట్టంబులు॥ 112
- ఉ॥ పాటకులెల్ల మెచ్చు బలుపాటలనేరుపుమీఱఁ బాడి ర
చోటను తేనికీరితిని జొప్పడు మేలిపొగడ్తలన్నియఁ
గూటమిఁజేసి దానినఁ జగుళ్ళనుదాలించె మోళ్ళు రాళ్ళు ల
ప్పాటఁ గరంగఁజొచ్చె, వినవచ్చిర పిల్లలఁ బాములుం బనుల్॥ 113
- మ॥ అటు బల్ వేడ్కలు ముప్పింగొనఁగ నెయ్యంబొందఁగాఁ బాడున
ప్పటి మేల్పాటల యాలతిం గులాకుదోపఁ తేడు ముత్తైంపుఁబే
ర్లటముఁ బోయలచేతఁదేబడిన పెంపొత్తాపులు విల్వమి
క్కుటమా క్రొన్నగలెన్నె కాన్కలుగ నాగోసంగిప్రాయాళ్లకుఁ॥
- క॥ ఇచ్చి సెలవిచ్చి పొండన
నచ్చనఁటి నెలంత లెంఱొ యరిదిగ నగి తా
రిచ్చినపేరులు నగలును
నచ్చపు, బడలితీమి యెండ నాటుగఁ దగలఁ॥ 115
- క॥ కాపునఁగనికరమున మిఁకీవలెననియున్న మాకు నిం ఁడయంఁడా
నీవెపుడుదాల్చు గొడుగుఁ మా వేడిమివోవఁ దాల్చి మఱులుదు
(ము నడిఁ॥
- త॥ అనుచు వెలివాడచేడియ లడుగ తేడు
వారిపైఁ గిన్నఁవైడమఁగావర మెమికు
కండ్లుకొప్పెనె గొడు గడుగంగరాదు
కానికోరిక యిది యీఁగరానిది కద॥ 117
- క॥ ఏనాఁ డెవ్వరు నిట్టులఁ గానియడుగుటలను గోరఁగా లేదేయిం
తేనియుబీతునుదప్పను లేని వెలితి కొలపువలెనులే? యేమందుఁ॥
- తే॥ అడుగువారికి నిడువేళఁ బుడమిదొర లొ
సంగరానివి గొడుగు వింజామరములు
వీనిదక్కఁగ నేమైన వేడికొనుడు
అరపులేకయ మొసఁగెద, మనఁగ నపుడు

ఉ॥ సంతసమొందిమా లెతలు “జాణఁడ ! యెండనుబుట్టు కొందలం
బంతయు మేము చల్లనివి యానుటఁ బోవునుగాని మేనుచూ
లింతయుఁ గూర్చితేక మమునేర్చెడి, నోర్వము, మీదు కౌగిలి
సంతయొసంగి కూటముల సోలఁగఁజేయుము మమ్ము గూరిమి”

చ॥ అనుటయుఁజేడు కేళ్ళఁ జెపు లప్పడ మూతలు వేసి హోలుదా
ల్పును గొనియాడి రోసమునుబొందుచు “లేమలు వేడవచ్చినా
రని మిము నూరకున్న నిటు రావడితాగ్రుడుమైక మెక్కఁ జె
ల్లని నుడులాడఁజొచ్చెద రలుతిగ సందియ మొడు దక్కియ్య”

క॥ చూడఁగ ముట్టఁగఁ దగ దెటు

కూడును మాకౌగిలీయఁ, గొలమున కనువై

పోడిమియుండును, నిక్కము

మీడాబులు వేటుతోఁచె, మిరలే దకటా !

122

తే॥ కనుగొనఁగ నడుగవచ్చిన కడకొలంపు

తెఱవలట్టుల లేరు, సందియమువుట్టె

నన్ను మోసంబులోముంచు పన్నుగడను

దరికిఁజేరిన టక్కు-బిత్తురులునాఁగ ॥

123

క॥ కావున మీరింతవఱకు

కావించినతప్పలెల్లఁ గాచితి నిటుపై

నేవేని నేరముల్ గల

చో వెస మీనాలుకలను జూరితోఁగోతుఁ ”

124

చ॥ అనవుడు మాలెతల్ వెఱపునందక కొంకక యుబ్బు నిక్కువా
టును గరువంబుఁ జొప్పడఁ గడుం బెడఁగొప్పఁగ తేనిచెంతకు
జని పుపువిల్తుబారిఁ బడఁజాలనిమాదిరిఁ గంటిచూడ్కుల
గొనకొని తెల్పుచుం గవయఁగోరుచు వెట్టులునా మెలంగుచు ॥

మ॥ నవుచు ముంగుగులొత్తు కేళ్ళవలన రా సన్నలంజేయుచు
బువులంగోయుచు బాటవై చినటు లప్పుల్ తేనిపైఁ ద్రోయుచు

గవయంగోరినయట్లు కేళు లెడలంగాఁ జూచుచున్ ముప్పుచున్
 జెపులం గమ్ములుదిద్దినట్లు పయిటల్ జీలార్పుచున్ వితగాన్ || 126
 చ॥ వలుడచనుంగవల్ పయికి బాగుగఁ గన్పడఁజేసి పై చెట
 గుల వలెవాట్లునద్దుచును గొంకక డగ్గటి తేఁడు వారి ని
 మ్ములఁగొనినట్టులన్ బయల ముద్దులు వెట్టుచుఁ బ్రోడలట్లు ప
 ల్కుల నదలించుచున్ వలపుగుమ్మరుచున్న తెఱంగు దెల్పుచున్ ||
 తే॥ పుడమియేలికఁగన్గొని గడుసుదనము
 మిగుల “గోసంగులను గూర్చిమీఱఁ దమకుఁ
 దామెవలచినబోంట్లఁ బొందక నెపాల
 వెదకి రోయుట మగల కొప్పెదమె తగునె ||

128

శా॥ కానం జల్మవజీరుబారిఁబడి యింకం దాల్చివొందంగ లే
 మాన న్నింతుము, నీదుకొఁగిటను మ మ్మొకించి మార్పుద్దులీ
 వే ని న్నమ్మినవారి దూఱుట యసంబే ? నిన్నుఁ బైకూటమిన్
 మేనిం జొక్కఁగఁ జేయుజాణలముచుమ్మి నమ్ముమీ మమ్ములన్ ||
 చ॥ చనపునొసంగుదేని యిదె సాఁది, యదే కడుదట్టమైన నీ
 డను గల పువ్వుచప్పుర, మొడంబడి మమ్ముల నీదుకొఁగిటన్
 బెనఁగుము, నీదువాతెఱను బెంపడులేనెను గోలనిమ్ము, కా
 దనకుము, జాగుసేయకుము, కాఁకనుజూపకుమయ్య మాపయిన్ ||

శా॥ పోచల్లా విరిచెండ్లఁగాంచు బలుతాపుల్ నింపు మాచక్రవల్
 సీచేపట్టులఁ జిక్కెనేని మరుమన్నీడన్న మాకొక్క లె
 క్కే? చానెంచెడివాని కైదుపులు పూలే? మీకు నాయంబే? మ
 మ్మేచన్, నీయెడ బాటుమాకు నికఁ జావే, దాని నీవొప్పుడే || 131

క॥ మరుబారియగిలోఁబడి
 మరుపనికై మఱుగు నీదు మఱదండ్రము, మ
 మ్మెరులవలెగనకు, దోసపు
 తెరుపునఁ బోఁబోకు, మమ్ముఁ దేర్పుముకూర్చిన్ ||

132

ఉ॥ కల్లుపల్కవంచు నిడ గామిడినా విని గొడ్డు నడ్డగా
నెల్లక కోరుకొండు మఱియొక్కటియంటివి, తెల్పినాము మా
యల్లములోనియేకట నటాప్పనిచో నిను బొల్లువానిగా
నెల్లరు నేముఁ బల్కెద, మిదే చెడుకీరితి, దీన లచ్చివో॥ 133

క॥ కాన మము నీదు కనికర
మూనఁగఁ జేపట్టి కాపు మోదార" యనుచు
చే నొడిసిపట్టవచ్చెడి
యానెలతలతీరుగాంచి యడనవుఁగాక॥ 134

వ॥ ఆపలేక వినుప్రాలిసామి కీడగు న న్నేలతేడు కాలద్రోక్కిన చా
మనాఁ గనలి జేగురించిన కన్నుగవవెంబడి నిప్పులొలుక నమ్మాలె
తయిగురుబోడుల పేరడంపనెంచి కొండలగొంగతో జతయగు తన
చందునాలు కేలఁగీలించి యాకల్వకంటుల డగ్గలుటయఁ బెగ్గడ
మిన్నయగునత్యక్తి నేలచాలుపు నేటునకడ్డుపడిచేరువట్టుకొనిముం
దంజవేయకుండ నాపి చల్లనిపల్కులమెల్లమెల్లగజేనితో నిట్లనియె॥

మ॥ తగునే యిట్టుల రాచపాడి దొలఁగం దప్పొప్పులం గాంచకే
కెగటా నక్కసివొట బొంట్లయెడనా బీరంబు ? పోయాండ్రఁ జం
పఁగరాదంచు నెఱుంగనే, కినుకఁ జొన్న గండులై లాతెతెం
డ్లగు గంట్లొందినఁగాక లేనియెడ నూరా పేర రాసింగమా॥ 136

తే॥ పిచ్చుకలవైని చందువాల్ వేయునట్లు
సామునేరిచి ముదుసలిఁజంపినట్లు
మఱి యనఁటులు నేనుండు విఱచినట్లు
బొంట్లపై నీదుబీరంపుఁ బోకడ దొర!! 137

ఉ॥ రోసముమాని నామనవి రోయక కోరెడువారు వీరిపై
సీనుదొలంగఁజేసి మనని, మృటుసేయమి నీకు వచ్చెడి
దోహ" మటంగు నెమ్మదిగుదుర్పడఁ దాలిమియంకుసంబుచే
నేసియు సామియేడ్లు మరలించెను మంతిరి తెల్వి తేటల॥ 138

క॥ పిమ్మటఁ గమ్మనిపలుకులు

గుమ్మరఁగా నోర్పునిగుడ గొనములగనియూ

తమ్మలపగమదిపేరిటి

కొమ్మ మగనిఁగాంచి యిట్లు గొనకొనె నుడువన్॥

139

ఉ॥ “ఎన్నడునేనివింటిమె పయిండిమెకంబులు నేలనుండున

చు, నైఱియాస లేడిబడి స్రుక్కుచు నిట్టుల గాధిపట్టికా

న న్నిలనేల, యీతబిసి నట్టుల మాతెత లింతయందమా

కన్నియ లుంట పాడె, యిటు కానివి కోరుచుకొక్క యుండినన్॥

కం॥ ఇదియెల్ల నెంచిచూచిన

మది కబ్రముగాదె తెలివిమానిసిగమికిన్

తుది విశ్వాదుత్రునిచే

నొదవినపసిగాక యిట్టులున్నే వింతల్॥

141

తే॥ ఒనర మనకులంపుటొజ్జ యప్పుడు మన

కెఱుంగఁజేసినట్టి యెఱుకకిపుడు

దారకాణగ నిది దట్టై ననుచునుండ

సరగ మాతెలు నచటను విడిచి॥

142

ఉ॥ వాడినమోములుం గొనబు వాసినమేనులుం జిక్కులొంది ము

భృడినకొప్పులుం బగుభులొందిన వాతెఱులుం బిఱుందులన్

వీడినచీరలుం జరిగి వీలికలౌ చనుమఱువ్వు లుర్లి ప్రే

లాడినపేర్లుం గండ్ల తడినానిన వైటలు నీరెలుంగులున్॥

143

ఉ॥ నివ్వెఱచూపులున్ వడఁతునెన్నడలున్ దురపిల్లుపల్కులున్

నివ్వటిలంగ నా జగమునేస్తిని డగ్గఱి “జోగిసింగమా!

రవ్వయొనర్చి మొత్తై మము రాయలమిన్న త్రిశంకుపట్టి యిం

కెవ్వరితోడఁ జెప్పఁగల, మీవిటఁగా కొరుప్రాపు లే, దనన్॥

144

శా॥ “ఏమీ మిమ్ముల తోడు కిన్కమెయి పెల్లిక్కట్ల నొందిచి వైఁ

గా ముద్దారఁగఁబెంచుమి మృడఁచెనే? కానిండు, వాఁడింక మి

దై మాడంబడు జంపిసాని కిగక నె మొప్పునా కాడచే
నా మంటంబలె దానినె ట్లతలె పాయు నేప్పునో చూచెదన్,,

కం॥ అని మువ్వీడులసోకుల

దునిమిన మిత్తిపగనాగ నుగకనుకొన

దున నెత్తురంగుపుట్టి

చిన కినుకను మజ్జగములు చిగవలె గాన్

146

తే॥ పటిక పేరుల కలమై బాణములు

జడలు విడియాడ లాతంబు గుగంబు

అచటిదరి జడదార్లె నడలు

పండ్లుగొలుకుచు నారిపల్లెలు

147

చ॥ వడిజనుదెంచు జోగిపులి వానియె

నృడ నడలొందు శాగునలె పాడినకు మున పాడు పనిచే

బడు మననేల నేడనుచు పంపిరుచు జెలితో నె(రంగ న)

వైడమడుగెత్తి తన్నె దొర కెప్పుడు గ్రాల్ తలకట్టు పొల్లగాన్

ఉ॥ తన్నిన నొప్పికొట్టి కడు దప్పదముం బొనరించినాడనన్

దన్నుట మానికాలగమిదాపిన నా తలకట్టు రాసుడిన్

ఎన్నికనొప్పు మీయడుగు తెంగంగందెనొ నొచ్చెనంచు తే

దున్నెడ జోగియంజలను నొత్తుచు నిట్లనె గిన్నపుట్టగాన్

149

శా॥ “ఏరా రాచకొలంపుఁజెట్ట! బువి లేరే తేండ్లు, వేటాడగా

బోరే? చెడ్డమెకాల బోనడచరే? పో గానలు లేవే? నా

సారా తోట గలంచియు మెకములం జానేసి నా కూతు లా

య్యగుల్ నిన్ గొనియాడరా నడచి తేరా? వారిబల్కకతోన్

కం॥ అడు గొక్కటి యననేటికి

మెడలంతయు నాకు నొచ్చె నొగి మోమోటం

బుడిగి యిట నీవొనర్చిన

చిడిముడిపాటులను వేట చెప్పగనేలా

151

అ॥ చెంపకాయగొట్టి (చేతులుజోడించి)

కాపు మెఱుంగ ననెడి కటివీపు

మెకపుగొంతుకొని నఱకుచు వేలుపునెన్ను

కటిక నీవు నొకటిగాచె యశయ

152

చం॥ పుడమినిగల్గు నేలికలఁ బోచెడి పేడలసామివౌట దం

దడివడ మమ్ముదొట్టిజడదాల్పులపట్టులఁ బాడునేయనే

చెడుగ! యిక్కేదిపాడియన, సిగ్గగు సేకొరగాములెల్ల, నె

వ్వడుదగు నీకు నొజ్జయము, వాఁడియు బాములొనర్ప నేర్పనే॥ 153

అ॥ అమ్మఁజెప్పటాకటి యమ్మెడిదొక్కటి

తులువ! నీదు కతను చెలిసినాము

వైనిబాలు విసము లోనఁ గలుగు కూడ

నీదువాయి, నమ్మరాదు నిన్ను॥

154

చం॥ మునుపటితేండ్లు కానలకుఁ బోవరె తెగకలఁబోడ వేటకై

యొనరిచిరే యిటల్ తబిసులుం డెడిచోట్లకుఁ గీడునేతలఁ

ఎనసితి వీవాకండ విపు డిచ్చట జోగులప్రొద్దుచూలిగా

మనితివి చాలు నీబ్రతుకు, మామొదలందరినేర్పు నగ్గినూ॥ 155

కం॥ మాయునికి లేడివెంబడి

నేయఁగడఁగి దానిఁ దఱుము చేలర రా నీ

నాయెలదోటకు, నీకిది

నాయమె? దొంగనలె నొరుల నట్టు చొరంగఁ॥

156

మ॥ పుపులందాల్పుచు మ్రోగులఁ విఱచుచుంబుప్పొళ్ళమట్టాడుచుఁ

జవులఁ మేలగుపండ్లఁ గోయుచును నిచ్చుంజెట్టులంబట్టి యూ

చి వడిం బుల్లలఁ దోలుచుఁ మెకములం జెండాడుచుఁ నీరు క

ల్కవడం జెర్వులఁ ద్రచ్చు నీదుచెడులెంకల్ నేయు పాట్లాప్పునే॥

మ॥ మరగం గూరిమి నేను బెంచుకొనుకొమ్మల్ వీరు గోసంగి బి

త్తరిమిన్నల్, నినుగొప్పవాడవని నేస్తంబొంద రా నచ్చినఁ

సిరి సీగవలె, లేక పొండనవలెం, జీ చెట్టు! నీకట్లు కే
 శ్చూరలె మోదంగ వారి, నేరముల వేమో చెప్పగాఁ గల్గుదే॥158
 తే॥ ఏలుబడిమస్తు దెచ్చె నిన్నింతవట్టు

159

కౌకయుండిన మాబోంట్లఁ గనవె, నీను
 కండ్ల క్రొవ్వడఁగింతు నిక్కము, జగాల
 నేర్పు తుదియగ్గియన నాకు నెగడు నలుక॥

కం॥ తెలుపు నటు వెలుపుమేనులు

గలిగిన జేజేలు నిన్నుఁ గావదొడఁగినన్॥

తులువా! నీవెటడాఁగిన

కలనీపొగరడఁచు నాదుకాక కడంకన్॥

160

వ॥ అని యదరు న క్కావిగోచులసాని కినుకనడరి యాతని క
 నుగొనలంబడు మిణుగురులం దనకండ్లు మిఱుమిట్లుగ్గిమ్మఁ జేతలుద
 క్కి- బొమ్మగానిలువంబడియున్న య స్నేలదాల్పుడెందంబునం బొంది
 యున్న కుందువాపందలంచి చేసినకుంజని వ్రెగ్గడరతనంబగు సత్యకీర్తి
 యిట్లని విన్ననింపందొడంగె.

చ॥ ఒడయడ!యేలయిట్లు వగనొందెడు బేల్పడి, బాములొందున

ప్పుడెకద హాళిజూపవన్, బోడికి రోసముదగ్గున స్తోడం

బడు మనచేతయింత, తగువా యని వాఁ యెటులుండె నట్లగాఁ

బడు, దటిగాంచి త్రిమ్మరుట బాగని నీకును జెప్పఁ బెద్దనే॥ 162

ఆ॥ కడలిఁబుట్టినట్టి కడిఁగివిసముకన్న

వెగటువాడిగలది పీనికనుక

ముగురువేల్పు లొకట మూలకు నొరుగుదు

రితనికలుకవొడమ నీవు లక్క॥

163

తే॥ దుకుసుసను జిన్న మెక్కుడుతోచు నితనిఁ

దొగలచెలిదాల్పుపేరుతోఁ దూచెనేని

త్రాసుసిబ్బుల నితనిని దబిసిపెరల

నుంచ నీతనిదెస మొగ్గుచుండు వాసి॥

164

చ॥ అలిగిన ముజ్జగాలు వాడియా, నెనరుంచిన వెండిగల్గెడి
బలియురవల్ల నట్టి తెగ వాడిగలాడని పేరువొందె నీ
తడు, తడవేల, యాతని యెదంగలకోరిక దీర్చి వేడగా
వలయును, లగ్గులొందెదవు, వద్దనఁబోకుము, కొమ్ము నానుడి”॥

మ॥ అనుడున్ మంతిరిదొడ్డుబుద్ధి నెదిలో నానత్తిమైఁబూని తె
ల్విని బీరంబును దాల్చి జోగిగని యువ్విట్లను మేల్బత్తిఁ గే
ళ్ళనుజోడించి యొకింత నేల నొడలెల్లదాక జోహగ్లవ
ర్చి ననుం గావుము, తప్పులెన్నకుము, కూర్చున్నప్పు జోగియిడన్॥

ఆ॥ నీదుకాడ కెదిరి నిల్వంగ నేనెత
వాడ వేటులెల్ల వడఁకుదురన
ఎఱుక లేనినాకు నేడుగడయుఁ బ్రాపు
నివకాని వేటుత్రోవలేదు.

167

క॥ కొడుకులు దప్పులొనర్చిన
యెడఁ దండ్రులతాల్చి పాడియేకద యెచటన్
చెడునూటికూరకొత్తకై
బెడిదపుటలుగైత మేల ? విను నామనవిన్॥

168

తే॥ బమయు నుఱపును నిన్ బ్రేరేచె, దాన
చేయరానట్టితప్పులఁ జేసి గాడ
వానినన్నింటి లోనెంచవలదు మీకు
వరవుడను బత్తుడను బంకటిగాడ.

169

కా॥ మీపంతంబను బుల్లురొట్టిన నే మిఁచూర్చిడిజోడునై
ప్రాపుండులీతి, నింక నీమనుసా బంగారుదువ్వల్యదా
ల్పేవై నాపయిఁ బండని ప్కుడ వో ని, ప్లట్లుగాకున్న నే
నోపంజాలను, గాళ్ళపైఁబడితి, న న్నోసామి కాపాడుమా॥

170

క॥ పూనుకొని పొపుగోరిన

వానిం బగనై నఁ బోవవలెననియును గా

దే? నుడివెడి దొలిజడుపులు

ఏసివాడ, నను నెట్టులేలెదో తబిసీ!॥

171

క॥ నిను నెమ్మది నమ్మితి నిం

కను సీయానతియె నాదుకల్పి, ననుం బా

లనుముంతో నటముంతువా

పెనిచితి, తిన విసమొ పంహా పెట్టుము జోగీ!॥

172

మ॥ అనుచు వేడుచు జోగికాల్గి పంహా బోయాల్ బిడ్డఁడుం బానుదూ

లినడెందంబులతోడ వాల్గుటయు నట్లే కొంతసే పూరకుం

డి నెనఁబునుచు లేవనెత్తి కడకంటిన్ జేడె మేలైననాఁ

డని యగ్గించుచు నిట్లనెం దబిసీమి న్నా తేనితో నమ్మిగాఁ ॥ 173

తే॥ సీవానర్చనదోసంబు నిన్నెత్తు

తబిసీవాడను, బేరల్క తగదునాకు

విన్నవోయిన సీమోము తెన్నుఁజూడ

నెనరు నాకొదవెను లెమ్ము నిన్నుఁగాతు॥

174

ఆ॥ గొప్పతేడవగుటఁ దప్పలమన్నించి

కాచినాడనిన్ను గారవమున

ఇంకనైననిన్ను నెద్దిచేయఁగఁబంతు

దానిఁజేయవలయుఁ దగదునాక॥

175

చ॥ “ఒడయడ! నాకొమారితలు నొప్పలకుప్పలు, సెటుకత్తెలున్

బెడఁగుహోయల్లలారు, పలువిద్వెలుసేర్చినజాణ లట్టి యీ

వెలదుల సీకొసంగెదను, పీరిని బెండలియాడి యిచ్చమై”

వెడవిలుకాని తుగ్గిపడువెంకితన మ్మడఁగించు నేర్పునఁ ॥ 176

క॥ నానుడులఁ దోసివేయక

ఈ నెలతల కేలువట్టదేనియు నిమ్మె

పూను విరిపేర్లు వాడమి

కేసే పూచీ యనంగ నిక నడలేలా॥

177

క॥ నీదు సలుకడను దెలియఁగ

ఈదారిందొక్కితినని యెంచకు నిక్కం

బేదెల్పునట్లుచేయుట

నాదెసఁ గడుబత్తితోడ నడచుటయ చుమీ”

178

క॥ అసియిటులఁబలుకు జడదా

ల్పునుడుపు లలుగులునుబోలె బొనుచుచుఁ జెప్పుక

జన వెల్లదనము మేనిని

బెనఁగొనఁ దల్లడిలు చెదకు బీతు దొరకొనక॥

179

తే॥ కల్లజడదా ల్పితఁడు, టక్కుకడలి నన్ను

ముంచి నొప్పించ కిటనుండి పోవసేసు

నేనుగన్నట్టి చెడుకల నిజముగాక

పొలువోలనె, తప్పునే బొమ్మవ్రాత॥

180

తే॥ అనుకొనుచుఁ దబిసిఁగని యిట్లనియె తేఁడు

“రాచపాడిని దిగనాడి సీచురాండ్రు

ముట్టఁగూడనివారిల నెట్టులిట్టి

మాలెతలఁ బెండ్లియాడు (దు, మంచిదె యిది)॥

181

క॥ ఎఱుఁగవె నాయములెల్లను

మఱవకుడని నేటిసరికి మాబోటులకుక

గఱపెదరు మీరకాచే

అరనిముసములోన నిట్టులాడుటచనునే”

182

సీ॥ అనవుడు నేలదాల్పుని సల్కతోఁజూచి

జోగియిట్లనుఁ గనులే జేగురింప

“నిద్రయే యెల్బడివెనుక తేఁడులకని

ప్రామిన్కులాఁడు నప్పాటవినమె

అటుల తేడలు బిస్తనందుట నిక్కంబు

గాన నాయానతిఁ బూసిసీపు

ఇప్పైడిబొమ్మల నెలదీగబోడుల

కేల్వట్టి సుఖములఁ గెరల మేలు

ముజ్జగంబుల నేలెడి ముగుసగుదె

వీరినోఁగూడి పెనఁగుట వెఱవదల

పెరజగంబున సుకమను శాఁగునర్చు

యిచటి రాబడినల్లని యెడ్డెగలఁడె॥

183

క॥ సుకమునుబొందు తెఱుగ వు

అక తెగులగుఁ నెడివెఱను రాకొట్టుదె విం

టకమారగించ, నాపలు

కొకొకటి ప్రామిన్కటంచు నొప్పుముతేఁడె॥

184

తే॥ మిసిమిపూఁబందిరుల హా న్ను మేడలందు

ఈచెలుల మగకూటిమి నెనయుదేని

బొందితో వేల్పువీటచు బొదలనిన్ను

బుత్తు నీతండ్రివలె నాదు సత్తేఱుఁగుము॥

185

మ॥ అనినం జోగికి రాయఁడిట్లనియె, “నయ్యా! నాచు రావంగడం

బుననొ కట్టడిమాని మాలెతలతోఁ బొందంగ నేనొల్ల, నొ

ల్లను గోసంగులకూటమింగలుగు చెల్వంబైన విఁ పోలియు

న్నిని, నామేనినిగాని యెల్బడినిగాని యిత్తు నిమ్మన్నచో॥” 186

చ॥ అనుటయు జోగి “మే ల్బభిరి! యాడినమాటచు దప్పరాదు, నీ

వనినటు లిడ నేలుబడినంత యొసంగుము, వీడు సొరునే

యను బజక్కెఁ జాటుటకు నంపుము లెంకల, నీదుపేరి య

చ్చునుగల ముద్దుటుంగరము చొక్కపుగుర్తుగనిమ్మ వారికి॥” 18

క॥ అను తలినీగించి దొరలు

ట్లను, “సికిమదానికంటె నసమున్న దె? మిం
చినదబముఁజేసి వెల్లుగు
గినుఁడు, బమ్మరులయనఁగఁ గెరలితిగాదే॥

180

క॥ మీకిప్పు డిడినదియంతయు

చేకొని దాచుకొను నిల్వసిరిగాదే? న
న్నాకోరితి మజ్జగముల
జోకగుకన్నాకుఁజేయు జోడిదులలోక॥

189

తే॥ ఏల మొన్నటిదాక మీరేలినట్టి

నేలయిది గాదె? మీకీయ నేనెవండ
కొనుఁడు కృష్ణురఁ గొనఁగ మీకుఁ గలదేని
ఏలుబడినెల్ల నింక మీ తెవ్వరట్లు॥

190

తే॥ నాదుమాటలఁగలయట్టి నమ్మకగబు

గాంచ మీ రిట్టులందుకు గాని కల్ల
సుకముగల యేలుబడిని గోరుకొనువాఁరె
యనిన దొరఁగించి జోగి మట్లనఁ గినుకను॥

191

ఉ॥ “నన్నయిగావు. జిత్తులిక నాయెకుటా గొనసాగిసోవు, నా

క్రువ్వఁడు కల్లపల్కులనుకొందుకు నిన్ను నెరుగవట్టివా
రెవ్వర నీయెడ న్నిజము, లిచ్చెదనగచన శేడునాఁగన
నివ్వఁజొంట్లతో జనెద నింటికి గొంకరివంచుఁ జాటుచుక॥

192

తే॥ పొగ్గుమేలిమికొలమునఁబుట్టి విజయె

కట్టడిలట్టి నీవ బొంకరివియైన
లం తె(చాలును)నిన్నేమి యగుగఁజూన
టక్కుటిక్కుగఁ శేదో మాటయనుమయ్య!”

193

తే॥ అనుచు నెటులైన తేనిఁ గల్గఁడువానిఁ
గాఁగఁజేసెడితలఁపున వాగుచుండు
జోగివాలకమంతయుఁ జూచుచున్న
చంద్రమతి మగనితోనిట్లు సంగ ననియె॥ 194

క॥ జడదారి పన్నియుం చె
క్కుడువలచిక్కులను దగులుకొంటిమి, తరమే
విడిపెంచుకొనఁగ, లిక నె
క్కడికల్గులు, మాట బొంకుగాఁ నిలుపుడి॥ 195

క॥ ఏమైనను సోయే నీ
నీ మిడిమిడిబుడిపిదాలు పెంచెనయ్యల
గామియ (మంచిదికావున
యూనుదిలోఁ దలఁపుమయ్య మితఁ డడిగినటుల్॥) 196

క॥ సిరివోయిన జన్మతనము
సరిపజలోఁ గల్గినను బజారున మన మం
తరువుసెడ నమ్మఁబడినా॥
దొర! యింకేమైనను వలదుచుమీ గొంక॥ 197

ఉ॥ జన్నియ లేమొనర్చినను జన్మములెన్నియొ చేయుచుండినా
కన్నెలు నేలబుల్ మొదలుగాఁగల యీవుల నిచ్చుచున్న నా
కొన్న యసుర్ల మేపినను గ్రోలఁ గొలంకులు నూలు జెర్వు లే
న్నెన్నియొ నింపిన గలుగునేయొక నిక్కముగూర్పు పున్నెముల్ 198

ఆ॥ ఇదియుఁగాక వింటె యేనాట నెవ్వరైన
నంతపుడమి నేలినట్టి దొరలు
ముల్లుకొననుచొప ముసరునంతటి నేల
యైన గొనుచు బోయినఁగ తేడ!

క॥ ఉండవు ముజ్జగము, లుసు
గ్గండవు, కనబడున దెద్దియును నుండదు, మీ

రుండరు, నేనుండను, మఱి

యుండున హృదయస, మోటుంగ వ్రా, మఱచితి వ్రా!

200

తే॥ ఇది మొఱంగియ కాదె మున్నిచ్చె బొట్టు

వెన్నునకు సోకుదొరయొకం డెన్నికగను

తిగయడుగుతేగ మదాన నొగులుగ నెనె

అన్నియీపుల నేలీవి మిన్నగాదె॥

201

కం॥ తగువాడు దొరికకుండున

నగ డీరాద నెడిమాట యారడివ్రావ

బొగడంగనొప్పుచు నీకే

దగిన పుడమి వేల్పుమిన్న దక్కెం జమ్మి॥

202

కం॥ ఇచ్చెదనని యీకుండున

నచ్చెనటని జమునిలెంక లడ్డుగనకయే

తెచ్చియు నాల్గును గోయుదు

రిచ్చననుచుగాదె యందు రెల్లరు పెద్దలో॥

203

కం॥ కావున దోసమువచ్చెడి

త్రోవజనక వేల్పు పెద్దతో నీడగు నీ

కావివలువదాల్పున కీ

వే వేడినవెల్ల నిజమువీడక జేదా!

204

చ॥ అని తన కొప్పున ట్లనెడి యాలిని గన్గొని “మూర! దీనిప

త్కెనయునుగాదె ప్పొమినుకు లేలికయై’ యిటువంటి గేస్తురాం

డ్రొనరినవానిపుట్టుగద మేప్పిదమాను’ మగండువ్రాసిన

ట్లనువగులేమ వేలుపెకదా” యని చేడియ చెన్ను నెన్నుచు॥ 205

క॥ ఎదలోగులుకుచు నతఁడి

చ్చెదఁ గొను వేల్పులకు నేలజేలేలకు ను

న్నదిదప్పు గడమపుడమిని

ఇదెయని గోసిటను జోగి కిడ మొయిలువిరి॥

206

సి॥ అపు డీవిమాఁకులయలకులతో వాన

కురిసెను, వేల్పుమాఁగుడులు నెలఁగె

మంచిగందపుఁజెట్ట మించుతావులసిను

శ్రీమైరి యంతటఁ గ్రమ్మివీచె

అచ్చరవిభోడు లలయక సాలయక

యాడిరి పాడిరి యబ్రముగను

ప్రహ్లాదకొలపుటాజ్ఞపొందును లల్పు వి

శ్వామిత్రుఁ డోడునాఁ బలికఁజడలు॥

అంత గాఢగోమరుఁ డాణేని తేగంబు

తాల్మీ బీరి మొప్పుదలను నెంచి

దీవనలనుసింపి తేజ నల్వైపులఁ

గ్రోలఁ దనదు కోనకుం జనియెను”

207

క॥ అనవిని గొంతికొమారుం

జనసినసంతసముతో డిశ్శిఁ కిముందుకత్తి

విన నెడఁద వేడ్కగలిగిం

చెను, వీనులకఱపునీరఁ జెప్పు”మనుటయు॥

208

క॥ నితైము వెన్నునిఁపైగల

బత్తిని బెలివొంది మఱపుపాటు సడలఁగా

జత్తులమారులగుంపుల

పొత్తువిడిచి నెగడుచుండు పోటమిన్నా!

209

మ॥ తనకుం గల్గినయంత పేదగమి వొందంజేయు చొచ్చొప్పు తే

దన కెట్లం బెరసొమ్ము పెన్విసపు దయ్యంబట్టులం | గాంచుచున్

గనరుం బొంగును జెడ్డపల్కులును బోఁగఁ బాడియుం బంటయున్

బొసరంగా నిలువేలుపా హనుమ యింపుల్ మెచ్చు మేల్ ప్రెగ్గడా!

సృష్టి

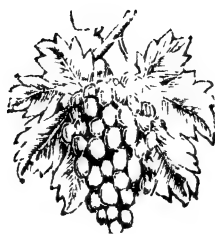
నిక్కంపుఁజేసెచే నిల్కడం బొందుచున్
 పెక్కురంగాంచి నం బెన్నెన ర్నింపుచున్
 దక్కితిన్ సీకినం దప్పులన్ గాచుచున్
 నిక్కమే నేమమై వెట్లు బల్ దిట్టణ !

211

గద్య

ఇది శ్రీమద్భగవద్ గీతా కరుణాకాండ సుపాదిత సత్కవి తాత్పర్యము
 సంజనిత గద్యపద్యాత్మిక సత్సమ్మత సంపీఠిత శ్రీజగ
 న్నాథ పాదాలంకృతమనుఁ ఁద్య శ్రీమద్భగవద్ గీతా సగోత
 పవిత్ర రాయవరవంశకలశార్ణవ సంపూర్ణతా రా
 కళత్ర వీరరాఘవపుత్ర వెంకటాద్రి భాగవత్
 శుక్తిస్వాతీ శంబరమూత్ర శ్రీజగన్మాధశత
 కాది శుద్ధాంధరచ నాబాధురచరిత్ర
 శారరాజ నామప్రణీతంబైన శుద్ధాం
 ధ్ర హరిశ్చంద్ర చరిత్రంబునందు

ద్వితీయాశ్వాసము.

శ్రీ భుద్ధాంధ్ర హరిశ్చంద్ర చరిత్రము.

—————

తృతీయాశ్వాసము.

క॥ సిరిగల్లి తొల్లి నెప్పుచు బెరళి పలజూపు లేక పేర్చియు నసముఖ
దొంగకొడువెయ్యలఁ జేయుచు బంగరే డి పొన్నవయ్య! బంగారుగొండ!

క॥ బలింపుమా జముకొడుకున

కోలిక మాన్క-ని(డుడంత ని)ప్పుపలుకులక

మాలుగు పొనగఁ దెలివి

దేలగ నిట్టనయె చెడద తిర(హుయుండక)॥

2

క॥ ఆరూపున దొరి నెచ్చుచు

నేరుచు గాధకొడు కింటకిం జనియెను, షే

దురికి వగచుచు బోలిం

జేరియు గడితన ముహూని చెలువున నుం . క॥

3

తే॥ గీ॥ అంత మఱునాడు తిగపేళలం దొంగర్పు

నేమములఁదీర్చి కొలువర్లు నేగడ తిగి

తేని గొంకిరిజేయు నేదేని వెరపు

వెదకుచు నయోధ్యనాఁబ్రాబోలు పేగవచ్చి॥

4

తే॥ గీ॥ వచ్చి తేనిని గాంచి దీననలొసంగ

రాయఁ దడలును దడయు నేర్పడఁగల్గి

డిగ్గి యెదురేగి పుడమికి మొగ్గియెరగి

పొంబనఁటిపిల్ల నడ్డుదమ్ములన గడిగి॥

5

క॥ అడుగులఁ గడిగిన నీరుల

వడిఁ దన తలపైని దాల్చి బంగరువలునక

చుడిచి పయిగప్ప దుప్పటి ముచ్చ

నిడి సంగ పుగడ్డెపై నునిచి పేర్చిమోలుక॥

6

క॥ పెగడల బెడల బంట్ల

దగుపజ గానిదియు జడదానికి నేల

తగగడిగి లుచ్చిన నాటి తె

ఱగు సంతయఁ దెలియఁజేసి అట్టువొరంగ॥

7

శ్లో॥ గీ॥ “మీగు కలకుఁ బజ కెడిమీఁడు నేటి

నుంచి యూర్జిగాని, కానుజుడి మేను

ఇతనియడుగులఁ గొలిచి పెంపెనయు బట్టి

మానలఁ తనినన్ని నెమ్మనఁ మీరు॥

8

క॥ కొడుకును నాలియు కేనిపు

డడవుల కేగుహము, నాదు నానతిగా నీ

జడదాల్పుపొంకుఁ గైకొని

నడచుకొనుండు మాటుతో ననక దగచుచుండే॥”

9

చ॥ అనవుడుతేఁగె గాంచి పజలందఱు సామికి మొక్కి యేడ్చి “యి

ట్లనడగు?” వినుండు, తప యక్కటికంబున గల్ల లేని పా

డిని గుతుకంబు నొందుచును క్షిలక కస్తులులేక తల్లిమా

టునమను బిడ్డలట్టుల నిటుల్గునుచుంటిమి బల్కుకంబుల॥

10

ఉ॥ నేడిదియేల? మాపగుని నెయ్యమువీడితి, చంటిపిల్లగుం

పోడను పెట్టి సంద్రమున నూరిని ద్రోసినయట్లు సిగపుం

దాడికి లేడిలేగల నదచ్చిన యట్టుల నీనిపేడిచే

మాడఁగ మమొనర్చె, దిది మంచిదె! యేమనువార మక్కటా॥ 11

మ॥ తబమో జోగ మొ జన్నమో జడలచేతం గ్రాలుటో పస్తులం

దు బతంబో పలిబూది దాల్పుచును మంతుల్ వల్కుటో కొండలన్

గుబురొ కానలనుంట్లొ బిచ్చమెపుడున్ గొంటో యటు లాక యి

ట్లు బికారుల్ బువినేలఁజూచు కిది యేలో యబ్రముల్ పుట్టెడిన్॥ 12

మత్తకోకిల॥ ఆముటల్కగలాండు నేలగ నాటితీరినవాడు గా

జోము నేలుపుసున్న, కానలయున్నివ, ప్రితఁడెట్లుమా

నేమము ల్వగున ల్లచుంగొన నేర్పు, సేతని యూడిగం
బేము సేయగ లేము, నచ్చేద, మెప్పు మీదలనుండగాన్ || 13

క॥ అను పజగనుగొని తేడ జి

ట్లను, “నిజడదారివాసి యస మెఱుంగిన మీ
రనుచున్నా, రీతండు దా

తను వెన్నుని సత్తిమగని దలదన్ను బసన్ ||

14

తే॥ గీ॥ కడగి గొప్ప తిబాన బాగారుకొండ

బలిమినడచెడి రాదుసి బమ్మకుసిగఁ

గ్గాలె, సేతని సాటిగాఁగలారె?

జడలదాలుపు లేరైన గొడవయేల? ||

15

క॥ నేడెట్టిన నొప్పునమీరిజొగినిగొల్వవలయునేకా)నిలుచుకన్

బాబోటులు నప్పకుండని రోజుచుబజనుఁజెడించెనోతదొలంగన్ ||

మ॥ పిదపన్ జొగికిమ్మిక్కి “యీపజలు రాపిళ్ళొందకుండంగ నో

యెదలో బిల్లులతోలెజుచుకొని మీ రీనేల నేలుండు పో

యెదనాయాలియుంగంచు రానడవి కేని” ప్లన్ను జిన్నవ్వు లో

బొదలన్ జోగులమిన్న జేనిగని యింపులే గుల్మగా నిట్లనున్ || 17

చ॥ “ఒడయడనైన నేడ గొనగనొప్పునగల్ వెనుగాననుండబో

యెడి తమకేల యిం”డనుచు నిగళియు జంకును చొంగకు లేన వా

రొడమలదాల్చుసొమ్ములను నొచ్చియు నన్నిటిఁ జేతఁబట్టి “యిం

కడపులకేగుడి” యనుచు నానతియిచ్చిన నన్నదాల్చిహోన్ || 18

క॥ కట్టినవల్లులుదక్క మ

తెట్టివిగొనకుండ నడవకేగడివారఁ దా

నట్టె “నిలు” మంచుఁ గేలులు

వట్టి యెడిసి కిన్న తెట్టినడనిట్లుల నెన్ ||

19

మ॥ “వెనుకన్ జన్నముసేయనిన్నడుగ లిబ్బిన్ నింపితే, యప్పు దా

నిని నీ కప్పుగనిచ్చి దాచికొనియుంటిన్గా చె? నీ వద్దియీ

కననున్ మోసముసేయదే? మఱచితే? కాదందువే? నేలవే

- ల్పనిసా మృగియకాదే? యిట్లుగులయప్పుల్ దీర్చకుంకొప్పునే॥ 20
- శ॥ ఏలిక! పువమి జేజేనికీయఁబడిన
గడ్డిపోచైనఁ బెన్నాముగాఁదలంచి
చేకొననివాఁడు వేల్పురో తెలులఁగూఁపఁ
గైకొనినవాఁడు బిడ్డలగాసికొందు॥ 21
- క॥ తెలియమిన్నైనను బాలుల
కలిమిఁగొనినజేడు జముని గడితెంకల వె
ట్టిలఁబడి మలమలలాడును
దెలియక విసదారిఁజొక్కఁ దెగఁ గలుచుఁగదా!॥ 22
- క॥ సెనుదోసములై దింటి! విను పెరసామునకు నాస పెద్దదిబలుదా
గ్లనునైనమిడెడునగో? యనిమానిసియైదుఁజేసినట్లేచుట్టా॥ 23
- చ॥ పరువునడంచు, దోసమిడు, బల్కులఁ దొట్టువడంగఁజేయు, నె
వ్వరిగన సగ్గునింపుఁ దగువర్లకుజుట్టుడుగంతులాట, యె
ప్పుడికముగోచు దూఱుఁబలు బాములపెట్టియ, యున్నదంతవో
వెరవరయంగనప్పే! యచిడఁగఁజూడమిడిప్పే! రాయఁడా!॥ 24
- క॥ కాపున నాయప్పీయక
పోనఁగరా, దట్టిలైనఁ బోనిత్తున కో!
నాస్తిఁడు జడదాలుపుపులి
చేనకుఁ దక్కునకు నడల్తుసెంత సగచుచు॥ 25
- క॥ రాయండిట్లను, “జోగిమిన్న! ననుఁ నేరక మేల! నేలంతమీ
కే యిట్లేకద యిచ్చితిక, నగులు మీరే కొంటిరే! రిత్తచే
దోయిం బోయెడి నాకు నేమయిన నుందో లేదా మీ కాకలిం
పే, యెట్లైనను నేనొనర్చునది తప్పే! సైచుండి నేరముల్॥ 26
- చ॥ వినుసికవేల్పుతోనగిగి మి మ్మొదనయ్యయు నాకు నున్నదం
తను దమకిచ్చి మీయడుగుదమ్ములఁగొల్పుచుఁబోవనెంచితిన్
గనికరముంచి యింకయినఁ గాదన కిట్టిల నన్నుబంపుమీ
కనలున నప్పొకండు మెడఁగట్టకు మొక్కెద జోగిసింగమా!॥” 27

క॥ రాయుండిట్లన నాకలి

రాయశి నిష్ఠిగిను పులితరంబున గాఢిక

సాయముగాంచిన యగ్ని

న్నేయివడినయట్లు కినుక నెగడ దబిసియున్॥

28

క॥ కని దొరక్కిట్లను “సీవి

చ్చిన విడిముడి లేదనంగఁజెల్లున ! నిస్కం

బును జరుపుడేని నా లి

బ్బిని నొసఁగుము పిదపఁగొమ్ము పెరపత్కల !॥

29

శే॥ గీ॥ నాకు నీవీయవలసిన పైకమునకుఁ

గాను నీయేలుబడినిచ్చితే ? నుడువుము

నిపుడుఁ గల్గలనాడవే లుప్పుల

బొంకఁగడఁగుదు ని కేమిపుట్టమునిఁగ॥

30

ఉ॥ ఇచ్చెడివారి కాల్లఁబడి యిచ్చకముల్పుచఁగించి వడ్డితో

నిచ్చెదమంచుఁ యెకొనుదు రెల్లరూఁ బైకము, నప్పునిమ్మనఁ

నచ్చునురోస, మచ్చెనఁటివారిలసేస్తముఁ గట్టికొక్కొ ! నీ

విచ్చిననాఁడె సికడన యేనదిదాచుట నీవెఱుంగవో ?॥

31

శే॥ గీ॥ అప్పునెగవేయునీలో కొనునస్థకనుట

నీకెకా చెందఁకొ పుట్టి నెగడుగొనఁ

యాయ లేకున్న సయలేదేయటన్నఁ

జాలుఁ బోదును గన్నీరుబొర్చు చెటకొ !॥

32

ఉ॥ చిన్నదిజన్న మొక్కటిని తేనెద లిబ్బినొసంగుమంచు నే

నన్ను పు డిపు లేదనినయప్పుడ వేఱొకలిచ్చమెత్తః

జన్నినిబల్కితే యపుడు సాగని గొప్పలునెప్పనేల నా

జన్నుపుమూరుతం బుడుపజాలను డగ్గరేనేమిసేతునో॥

33

శా॥ ఈలా గింతలుసేయనెంతె, యది నాఁడేచెప్ప వేఱొక్కచో

నేలాగో బ్రతిమాలి లిబ్బిఁ గొననే, యివాక్కఁడేప్రాపోకో !

ఏలక బోలులులేకయున్న బికిరం బెత్తంగ లేకుండునే

చాలుంజాలును, నాదురొక్కమిశ కంజా దాటఁగానీనుజూ” 34

చ॥ అని జడదారి పేరలుకనాశినదంతయుఁ గాంచి మోసము
య్యె నితఁడు కాఁకఁబెద్దయిక నేమనినం గడగండ్లువచ్చు తో
టను దలఁచుచు రోకటిదిటంబగుపోటుకు జంక నేల, ముం
డ్లనుదగులొందువల్ల వడి లాఁగ చినుగునటంచురాయఁడు 35

మ॥ “జడదాల్పా! పయికంబుఁగూర్చి యిడునాసల్లమి నట్లంటి, నా
యెడలం గారవముచు, మిత్తు నెలఁగొ నెట్లైని మీయప్పు, రే
ముడయం జెట్టనివేల్పు సాకిగులు గాను, ద్రివిచో నన్ను నా
పడఁతి నిడ్డని నమ్మి చేకొనుఁడు మీపైకంబు నీగడ్డులో” 36

చ॥ అని దొర వల్క “నల్లె” యని యాతనివీడ్చొనియేగి జోగి చ
య్యన నెకిమినిఁజేరి యట “లాగుఁడు, నేనొకమేలు సెప్పెదఁ
వినుఁ డిఁకమీఁద మీగడన వెచ్చముసేయుదురేమొ బువ్వకం
చును, వెఱపుట్టె, నట్లయినచో నెటులీదగు నాకు రొక్కము ॥

చ॥ అనుచును మోసకాఁడు కడు నల్కగలాఁడును జెడ్డచేతలం
దనువగువాఁడు నొడ్లువెఱనందగఁ నిమ్మరువాఁడు కస్తినొం
దినతఱినైన దూఱ వెరుసీయనివాఁడును దాను నమ్మియుం
చిన కొలువర్లలో మొదటిజత్తులమారియునైన సిగ్గడ 38

క॥ పేరుననక్షత్రకుండని చీరంబడునట్టివానిచెవిలో నెదియో
యేరువినకుండనూదియు । నేరుపుమైవానివెన్నునిమురుచుఁబలుకు
నీ “ఈత్రేనితోనేగి యింతలంతలుసేసి

వాని దారిని బలుపాట్లఁబెట్టి

తాలిమిఁదూలించి మేలుసేసినయట్లు

పూని మోసంబుల ముంచివైచి

కోల సాపడ నేమిగొందురో దాని వా

రికిఁ జెదకుండ బారిగమిసింపి

అలసినవారి మిన్నక తిప్పి కసరి యె

క్కుడుబీతు నెదల కెక్కునటుచేసి

తే॥గీ॥ వాగడన యొకింతైన బాడుగాక

నెలకు మనలిన్ని చిక్కునట్టుల నొనర్చి
కడిమివోజుమ్మి నాయంబు నెడలఁజేసి
తేని నీయొజ్జయపును దీర్చినట్లే॥

40

మ॥ ఇదిగా కోరిమి నింకనొక్కపని నీవెట్లనిబల్ నేర్చుమై
దుదకుం జేసిన నీదుమే ల్పొతుకే, నాకొని కాలింపు చె
పైద వీరే కడగింపఁబెట్టి కడునొప్పినింపి బొంకించిన
అదిరా! నాదగునొముపంట, మఱినా కదాన నాపొకకూ॥ 41

మ॥ అనుచు గట్టడిసేసి తేనిగని“యయ్యా! వీని మీవెంటదో
హొనిపొ, జెచ్చట నెంతమోడిన దక్కు నిండుగానాకు, వీ
నిని నకబోలెను జూచుకొండు, పెరకంటిక జూచినారంచు నే
వినినక మన్న ననున్నపై చెయద మే విన్నింపఁగా నేటికి॥ 42

ఉ॥ బాములెఱుంగఁడాక్కడొలువట్టులఁ గూరుకెఱుంగఁ దింకిలో
గోమునఁ బెంచఁగాఁబడెడికుఁజు, నా కొలువర్లలోన గా
రాముగలాడు, నాకటికి రానిడియెందుకు ముండ్లకోర్చి మీ
తో మసలంగ లే, జెలులదోహొనిపోదురొ వీని నియ్యడక॥ 43

మ॥ అని యా టక్కరి నప్పగించి “దొరమిన్నా? నిన్ను నాయేల్బడిక
జని విచ్చుంబుఁగొనంగ నీను నెక నేచక్కో గడింతోకదా!
మును నీవీయగనొప్పి నట్టిపయికంబు బోకడల్ జెల్పు మా
కనెడక గూర్తువో లేవో నాయడలునాగక మాట లింకేటికి॥

శా॥ ఏలా! యింతటివగతలంగుడువ, నీకే తోచనే, లేక పో
యూలో పెగ్గడొ యొజ్జయో కఱపిలే, యాలించు నామాట, నీ
నేలం గ్రమ్మట నీకు నిత్తుఁజుమి యా నీకైనగోసంగులక
గేలంబట్టము నాదుకూఁతులను నంకిల్వేల! జంకేటికి॥ 45

చం॥ అనవుడు మొక్కి జోగిగని యానొర లుట్లనె “నేల మీకు న
పునమునుజేయుచో విడిచిపల్కితి వేలుపుపార్లసాత్తు లా
యనువున మీకునీబడు నదంతగడించెద, నప్పదీర్చెదక

కనికరముంచ కేలనను గానిలజేయుదు రూరకింటిన్ ॥ 46

క॥ వేసీవరపుడ నడ్లులు వేసివిగల్పించబోక లెస్సగమమ్మున్
బోనిమ్ముడుగుండమ్ముల కేనెరగెడమిడుకనుక కెంతటివాడన్ ॥ 47

క॥ అని గాధికొమరు నొడబా

టున గానకు వేగదొడంగు పొంకును జంకుచు

గొనక దొరొన ముక్కల

టినిగొలుచుచు దబిసికొడుకు చెట్టన రాగిన్ ॥ 48

ఉ॥ బోగియు తేనిపట్టునకు పొదెమునందుచు వానిరచ్చుకున్ ॥

వేరిన మేగి నాయమునుపీడక యెల్బడినంత నేలంగన్

సాగిన పెద్దప్రెగ్గడు సజ్జెపుగీర్తి నొప్పగించి తా

నెగుచునుండె తేనివెను కెవ్వరు గాననిరూపు తోడుతన్ ॥ 49

ఉ॥ పోవుచు వారితో నలను గొట్టి ముండుల చెట్లబొంపముల్

ప్రోవులు సూదిరాళ్లుగలపుట్టలు విట్టలు గల్లజేయుచున్

వేవెలుగెండ దట్టమగువేడిమిగాయంగ గట్ట నర్చుచున్

ద్రావెడిసిగ్గు బావులు మొదలలచోటుల నింకజేయుచున్ ॥ 50

చ॥ కడు వెలగల్గజేసెడి మెకంబుల జాలంగ బుట్టజేయుచున్

బడిలియు డస్సి యాకటిజవంబున సాడగొన్న పండ్లు చ

ప్పిడివియు బుచ్చినట్టివియు బెచ్చగు చేదువిగా నొనర్చుచున్

చిడిముడిపాట్ల నిట్లడలుసెందగి వాని జేయుచున్నెడన్ ॥ 51

సీ॥ వాడినవిరిపేర్లు వదలి వేసలి జూర

పలుమార్లు మూపుమై బడుచునుండ

పొదరిండ్లలోదూరిపోవుచో జనిగిన

పయ్యెడ కొన ముండ్లపాలుగాంగ

గడియెండవేడిమి గ్రాగినమైదీంగ

వాడిముఱపుదక్కి వరలుచుండ

గానుకకనుదోయి గాటుచెమ్మటసేటి

కార్పొల్లు బాలిండ్ల గమ్మితడువ

తే॥ గీ॥ పెక్కువేడియ నజలం బొక్కులెక్కి

కొనుకుం జుకను నిమిడిచి నశచి భువి

యిగిరి యను గామదోనట్లు లేగుమచ్చ

చంద్రమతిగాంచి శీఘ్ర జీచ్ఛవశి కుం॥

52

సీ॥ "పెన్నెడై మేడల పలుసినమగల

మొక్కల నేతని మొలుగుబోడి

కొన్నెలలంచే గాఢపొత్తిల

నంజులంచుల నే యన్నమిన్న

చెలగుబాంబులం బెకలంపులంబుగ

శుభ్రునెడై కల్వసోగకంటి

చేతిపైఁ బెరిచినచిల్క-చుచుకొనగఁ

తాళిదాలి చాప మేలుబంతి

తే॥ గీ॥ కొండలెక్కి-యుం బొడవొడ్డ గురిగికురిగ

నొబ్బితాపల నంజుల బొబ్బలెక్కి-

బిల్లవాని జుకను బెట్టుకొనుచు

నడచుచున్నది కలుకల! నలువవ్రాత॥

53

సీ॥ నల్ల శేటలనా గనఁజెల్లువేనలి

పడి చిక్కులనడి వీగుచుండె

నిండుపున్నమనాటి నలబోలుమోము దూ

పిల్లి యెఱుగఁగది పేర్కొనానె

గొమ్మించుమించిన నెమ్మేరుగీఁతా

మరనే న్నివేడిని ముంగిచాడె

యెర్రగల్వలకంటె నేపారునంజల

జంట పొక్కులుకొక్క సడలియెడితె॥

ఆ॥ పా దొండపండుకంటె మొడైనరంగునఁ

జెలగుమోవి నొగిలి జెన్నుదఁగె

నకట! పూవుబోడి యడలంగవలసె నా

వలన నెన్నిపాట్లు వచ్చెనొక్కో! ”

54

మ॥ అనుచున్ నెమ్మదిగో గలంగి చెలి డాయన్ జేరి చేయూతలై
కొనఁగానిచ్చియు నూఁడించి కొడుకుగొని చేగలేవని వే
కొనితా మూపున వాని నుంచుకొనియున్ గొంపోవుచున్నంతఁ
ట్లనె నకుత్తుకుఁ డెంతయో యలసిన ట్లారాటమున్ బెల్పుచున్॥55
మ॥ “నడువంబాలను నిరిసి నొక్కయడుగైనన్ రాయఁడా! డస్పితిన్
దడపుట్టెన్ దగపుట్టె నాల్గు యిగిరెన్ దట్టంబుగాఁ జెమ్మటల్
వొడమెన్ గారులు లాఁగసానె నడుగుల్ పొక్కెన్ ననున్ నేదదీ
రైడిచ్చెన్లొప్పుకొలంకుచాయలకు వే చేర్చంగఁ గొంపోవుడీ॥ 56

కం॥ నాయసులులు ప్రాకుండఁగఁ

జేయుతలఁపు గలదయేని చిటికెనెనాకున్

రాయఁడ! చల్లనిసేటిని

నేయెడలందైన నెదకి యీడకుఁ దెమ్మా!”

57

చ॥ అనవుడుజేడు పాఱుగని “యక్కట! యీతఁ డిక్కొక్కయంజయై
నను నడువంగ లేననుచు నట్టడవిన్ బడ నేమిసేతు నూ
రనొ పసికొట్టనో దరియరాకయె మోసమువచ్చె, నేలయీ
తనిఁ దలబద్ధుగా మనకుఁ దాఁగొలిపెన్ జడదా లుపయ్యయో॥
కం॥ ఈతొరితఁపునడుగేమగు నొతప్పు నెబమ్మవ్రాతె, నొరైత్తిననిం
దేతప్పుజోగిపట్టునొ యేతీరున వెతలకడలిసిఁదఁగలనొకో”

తే॥ గీ॥ అనుచువగ చెడిమగని కిట్లనియెఁ జంద్ర

మతి యెదను గుందు సందడిఁ మఱుగుపఱచి

నెమ్మి యడఁకువ దోఁపఁగా నిమ్మళముగ

ముద్దులొలికెడి పలుకుల ముఱుప్రమీఱ॥

60

ఉ॥ “నిక్కఁపుజన్నెకాడ! యిటు నివ్వెఱంగందుట లగ్గ! జోగిచూల్
మిక్కుటమైనవేడిఁబడి మేనినెఱుంగక వ్రాతె, వీని నీ

చక్కిని సేవదీర్చకయ బాగొనఁచినఁ గీడుమూడుఁ బొ
ద్దక్కట! కృంకుసాదియిది, యట్లయినం జెడు నెల్లకర్జముల్ ॥ 61
కం॥ జడదాఁకొడుకు బహలెను

నడిపింపఁగరాదు, వానినలఁకువనో ని

య్యెడ జంకక మనబుడుతని

విడిచియియిన నితనిఁబెనుపఁ బెండ్రోవయగున్ ॥

62

చ॥ పడఁతుక యిట్లునెప్పవిని “నల్లెయటంచును నీరుమస్కి న
ల్లడలచు గానవాడలను గన్గొనుచున్నె”డ నెట్లు తేనివెం
బడి పెరికిన్నులన్ బడక నచ్చుచునుండెడి గాఢిపట్టి య
య్యెడయని కెట్లు బామలగునోయని యుల్లమునం దలంచుచున్ ॥

తే॥ గీ॥ వెరవొకఁడుఁ గాంచి పంటిపోటఁగియనంగ

మొదటివేలుపునొక్కని బుట్టఁజేసి

“ప్రాస్త్రుకుగ్గింకెడిదాఁక నీపుడమిదాల్పు

గలఁచి తక్కిడి నిచటనె నిలిపి పిదప॥

64

తే॥ గీ॥ ఎల్లబూచులయెకిమిని యెల్లనంగ
వెలయు నామట్టక్రిందను విడియఁజేయు
మతని సీరేయి, నల్లెన నలుకవొడమి

అల్ల బేతాళుఁ డిదొర డుల్లఁజేయు॥

65

కం॥ కడలింబుట్టినవిసమనఁ

బడు నాబేతాళుకాఁకఁ బఱతురు వేల్పుల్

బడుగగు నొక మానిసియన

గడిచిలువకు గప్పపోల్కి గాడే! తలఁపన్ ॥

66

కం॥ అనియానతిసీయఁగఁ దొలి

వినుద్రిమ్మటి “మంచి”దనుచు వెసఁజని మోసం

బునుజిత్తు నొక్కటై మే

నిని దాల్చెనెనాఁగ మిగులసిక్కు నెగడుచున్ ॥

67

సీ॥ మూడు శేకలకొప్పుబూది నెచ్చుదురున
 నిడుచుగ జేగురుజడలు దలను
 ముక్కంటికంటిపేళ్ళోచుపే గ్లక్క-న
 పరికపూసలదంక బుగ్గకలుని
 బప్పుతెలునంగూర్చు చూగొని ప్రవేళిన
 పురుండీపోగులదోచు పసిమిదెప్పి
 ముప్పిరిగొనింట్ట మొలతా మ నమముః
 మేరెడల పేక్షిలోలు మొలను

తే॥ గీ॥ గాల్గుచున్నది నిక ముగిరా నుటోడ
 నవదు మె గి శేస్తంబువాల్చుచుండు
 పుక్కుముచునలితనిసియై నిక్కమైక
 పంబుతో నేగు శేరి కిష్టబుగాను॥

68

తే॥ గీ॥ ఎన్నిక డబంబులొనరించు గిన్నెపైసె
 దారికాపరితోలుపై గూరుచుండి
 దరిని లాతంబు బుడ్డియుఁ దనరియుండు
 కల్పతిబమున నతిపెరాడ్పుకములు వల॥

69

ఉ॥ ఉగ్గిన కల్పనోగిగని కెంపిగ మాజడదానియంచు రా
 యండు బోహాల్లొనర్చి దరియంబుండు శేకులుమోడ్చి యిట్లనుకొ
 'మెండుగు నెండు నేడిమిని మేదెడలెను నేదఁదేర్ప మీ
 దండకు జేతెక నెనరుదప్పి నెసగుచుఁ బ్రోవఁగానతెక॥

70

ఉ॥ ఓజడదారి! విల్పుటకుకొప్పుని బల్బేడిదంపుఁగానలం
 దేబుదొలంగఁ గ్రమ్మియుఁగ్రమ్మి ముందొనరించినట్టి నా
 నా జిగిపున్నియంబునను నారసితికొమము నొప్పునేతిక
 నా జడిదోసముల్దొలంగె న్గురిలోపల వన్నెకెక్కితిక॥

71

చ॥ అనవుడు గొంతసేపటికి నాతఁడు మల్లసఁ గంఠువిప్పి పం
 నిగని వేల్పు తెల్వి యెద నెక్కొనినట్లు కడంగఁజేసి యి

ట్లనుఁగడు డస్సినాఁడు, పోనీ నారసింహి బెటగంటిచూడ్కిచే
నిను మఱి నీకతఁ వినుము నిక్కమఁదెల్పెద నున్నదంతయున్ || 72

చ॥ పుడమినిసంత నేలుచును బొంతులు తేని త్రిశంకుచూలువౌ
నొడయడ, వెల్లయేలికల యుక్కనీపు యిబు; నేల నొ
క్క జడదారి కొక్కనీక నిచ్చెయి జన్మమునేయ మున్ననీ
నొడబడినట్టికి పైక మెండుగ గల ముచ్చగ నాలిపట్టఁటన్ || 73

ఉ॥ ప్రోలినిబాసి కానబడిపోవుచు నీ వెనువెంట పోగిచే
కూలికనంపఁగాఁబడిన కుట్టనిడప్పినిదీర్చు నీకై
చాలఁగరోయ నున్ గవఁగఁజాలక వచ్చిలిగాదె” నాపుడున్
ఏలిక జోగివల్లు లకు నెంతయు నిక్కజమొంది మొక్కుచున్ || 74

క॥ “జడదారిమన్న! నీ
యడుగుందమ్ములనుగొల్పు చొంగద నిచటన్
లడలిన జోగికొహుగుని
బడలి కడఁగిపోవునంతవర కీరెయన్ || 75

శా॥ ఈకానంబడిరోయు నుతనికి నీ కేదెచ్చినందాడి న
య్యో! కస్త్రీంబడు. డస్సినాఁ డునులు బున్న పోనోయేమానో, ప
ల్లకుల్ వన్నును దూఁకును గొలుచుల్లన్ నూర్చి మీబుడ్డిలో
జోకా నీడి ప్రోవుమయ్య నుతనికే జోగి! కిదుం బున్నెమా” || 76

ఉ॥ నాపుడు చొంగ కోగి వేసి నవ్విచునిట్లను, చాలగాఁగ ని
ట్లీ వెడగానలం దబమునే పొనరించుచుండునట్టి మా
తావుల మానిను ల్నిలువఁ గాలిరొక్కొడ మాకు డిందెడిక
గావున నుండిరానిచటఁ గన్నుల మేము గనంగరాదునూ || 77

శా॥ ఈనాబుడ్డినిగల్గ నీరు కొదవే! యెట్లాతఁ డిధానిచే
బూనున్ దప్పినిబావునట్టితనివిక , నొ మ్మిప్ప నేజూపున
ట్లానం దియ్యనినీరు చాలఁగల ద ర్వచొప్పటనుండున్ బున్
బోనాఁ గొమ్ము నూడలుం బెఱుగ నొ వ్వుకమట్టిచెట్టొండటన్ ||

చ॥ తడయకు కూతవేటుగల దవ్వననున్నది యెట్టులేని నీ
పడతిని గంచుని దబిసిపట్టిని మెల్లగ దానినీడజొ
ప్పడవిడియింపు మట్లయిన బాయను మీదగ నేటిరేయి న
క్కడఁబడియుండు” డంచనుచు గన్బడకుండెనుజోగి గగ్గిన్నన॥

ఉ॥ అయ్యెడ మేతకై యరిగినట్టి పులుగులు గ్రుడ్లులున్నగూ
ళొయ్యనజేరసాగెదన యొప్పుగువంగడమందుఁబుట్టి తే
డయ్యెయి ! వంతలగుడువనొనని చూడఁగలేకపోయెనా
జయ్యన గ్రుంకుమెట్టి దిగజారెను బొద్దిగురొత్తు మిన్నుల॥80

నీ॥ మబ్బులగమియుబ్బు మిక్కిలజేసడి చీక
టులు దెసలెల్ల నల్పులుగఁజేసె

జదలంతఁ దామెయై చెదరి యంతట నిండు

చుక్కల మిలుమిట్లు నూడ నెప్పె

జక్కవల్ కవనీడి చక్కనిదొర బరి

వలపుటగినిబడి వందసాగె

బీజైన పాములు బెబ్బులుల్ మెటియలఁ

బొదరిండ్లఁ బడి పైకి బోదొడంగె

తే॥ గీ॥ నీలపురుషులరొదలెల్ల చాలనిండె

గుడ్లగూబల కూత తెక్కుడుగఁ జెలంగె

దియ్యములు బమ్మరక్కసిదాట్లు వెడలె

నిరులచుట్టలగములతో నిమిడె జగము॥

81

తే॥ గీ॥ ఇటులఁబుయిలోట గల్గించు నిరులరేయి

టక్కుజడదారి సెప్పిన చక్కినున్న

మట్టి గనుగొనఁ జంకఁ గొమారునునిచి

మూపుపై జోగికొడుకును మోచికొనుచు॥

82

క॥ చేయూత నాలి కొనఁగూచు

రాయఁడు దనవాలుతేజు ప్రాకుడు తోవం

జేయగ మెల్లన నడచుచు

నాయడవిని బోవు చల్లనల్లన యెదుటన్॥

83

సీ॥ తేలుదాటుల పాటరాటుచే గూటమా

తమ్మిమొత్తమ్ముల కిమ్మనంగ

మీల తామేలుల చాలు చాలగఁ గల్గు

వీరైన నీరు కొటారనంగ

పెక్కుజక్కన లొక్కచక్క నెక్కొనిక్క

మించు నంచలగమి మంచె యనగ

నల్లగల్వలమొల్ల మెల్లడ నొల్లట

బెల్లనతావుల కిల్లనంగ

తే॥ గీ॥ నడవి యునుటులు బస నేయు విడిది మనగఁ

జల్వలకు నాటపట్టైన సాలయనగ

సేదఁ దీర్చెడి నీడల పోరియనగ

నెలమిఁ గలుములు గలిగిన యిల్లనంగ॥

84

మ్మాని॥ తెల్లగబూచిన తమ్ములలో విరితేనెల నానెడిఁ తేటులనా

దెల్లడఁ గొంగలు నంచలు జక్కన లేగెడ్డితోవల చాలులబా

ర్లలిక బిల్లిక నల్లినతీవెల నాపిపెఱిగిన చెట్లగు బు

ర్లల్లనఁగ్రాలెడి గట్టులు నల్గడలందు వెలుంగు మఱుంగు గ

నేన్॥ 85

చ॥ కనుఁగొని దానిచేరువను గట్టున నందఱు నిల్పి లోనికిన్

జని కడుదేట నీరుఁగొని చయ్యన వారికిఁ గోరినిచ్చి తా

నును నటఁ గాఢులం గడిగి నూల్కొని సందెనువాచ్చిమబ్బు పూ

వును దమిదీరఁద్రావి దిటవున్ మది రెట్టిగఁదాల్చి యంతటన్॥ 86

తే॥ గీ॥ వారలందఱు నిదురించ, బరువు గలుగు

జోటు లెచ్చటఁ దగునని చూచి చెంతఁ

బెక్కుకొమ్మలచే నిండి పక్కి-గముల
రొదలచేనొప్పి విరివియై పొదలు చుండి॥ 87

చ॥ తలచుగ బుస్సెగొట్టు గడితొక్కిచుల తోడత నప్పుడల్ల గ్రాల్
మెఱుగుడుపుర్వు లింపడర చుక్కొనఁద్రొమ్మరు గ్రుడ్లగూబకా
ఱుకపులనోడి మేతగొన నావకుఁబాతెడితోగిప్పుచు
ఱుకలఁబుట్టు గాలిపడి పల్లెఁగిఁగెడి యాకులొకప్పుడో॥ 88

తే॥ గీ॥ వేడిచలువఁగినిపెడి వెలుగుఁగోలు
తక్కుగమి జొర నెడమిది పడచు గల్గి
పగటివేళలనైతఁడు కనులుగూర్చు
కడిఁగి బేతాళుమూర్తిని గాంచి పెడఁడు॥ 89

చ॥ కని చొటివైపు న ప్పడమిశాన పుక్కిగదకు వారిఁజెప్ప ప
చ్చనికసవెల్లె గొన్నవలె నద్దు యుక్ జడదాల్చుచూలు మే
నిని నలుఁజేచ్చి యత్తులై, నెవ్వఁగ బట్టిని బన్యసంపజ్జీ
సెను, తరువాతఁ జద్రములై వెంగున నెలరువైచి కుండుచుకా॥

కం॥ కడునాకటఁబడి కేల్ దల
గడగానెనరించి బడలికను నిశుఁగచకా
బుడమిదొర యాలిబుఁకుతఁడు
జడదాలుపుకొడుకుఁ గాంచి జాలి వైడమఁగాకా॥ 91

ఉ॥ శుననఁబోడి మేనిపలు నెంతయుగ్రిమ్మిన చుమ్ముచెమ్మటకా
గానఁగ నేలవొలి యిటు నాకలు గాసిలుచున్న దక్కటా!
కూన యితండు, నూడిగఁపుఁగొమ్మలపొత్తులఁ గూర్చువాఁడునే
లానఁగ నత్తమిలై నపురా! యిటులాయెనె నల్వచెడముల్॥ 92

తే॥ గీ॥ పాలకై తాయిమోచెడివానిఁబోలె
నెజ్జకర్తానకై బాములొందుచుండి
యకట! నక్షత్రకుం డెంతయలసిపండె
నితనివెతఁగూడఁ జూడనయ్యెగద! నాకు॥ 93

క॥ వనటన్ నెమ్మది గుందుచు

జనుబడలిక నిదురవోవు వీని నిచటన్

మనుపవబూచులచే

తను జెడుగుమెకాలచేతఁ దప్పి బ్రతుకగాన్”॥

94

చ॥ అని యెద నెంచి తేఁడు వెనకయ్యనుగన్న దుసీని నెన్నుచున్

దన యడిదంబుఁ గేలఁగొని తాల్మియు పీఠము మాపునొందెనాఁ

గను దగుజాగరంబు నిలఁగన్ నలునైపుల వారిఁ గాచుచుం

డెను దనకండ్లకు న్నిదుర డిల్లఁగ దిట్టముదాల్చి యంతటన్॥ 95

క॥ నడిరే రా నామచ్చిని

దడవులఁబడి విడిసియున్న దయ్యంబులుఁ బెం

పడరెడి యూడల వెంబడి

బుడమికి బెడిదఁపునొడల్లు వొలుచ డిగి నెసన్॥

96

మ॥ ఎనుటన్ గన్నడుతేనిఁగాంచి “బళిరా ! యిన్నాళ్లకున్ నేఁడుగా

యొదవన్ మానిసిచియ్యకూడు మనకం నొండొడ్లురాఁబిల్చుచున్

బెదవుల్ మిన్నక చప్పలించుచును అంపిత్తిల్లుతో నార్పుచున్

గదియంజొచ్చిరి రాయనిం బొదివి మింగిగన్ వేడ్క లూటూరఁగాన్॥

చ॥ తలకున తేఁడు దయ్యముల దగ్గరసీయక పాఱఁద్రోలి యిం

తటి చెడుసోకులం జిదుమ దానను గీరితిలేదటంచు న

చ్చటి పెనుగాలులం బొదవి జానులు నాల్కలు ముక్కుతెల్ల గో

యుటయును బూతము ల్బటచి యొక్కమెయిం దమతేనిముందటన్॥

క॥ వెఱఁగునడ విన్నవించిన

నెఱుపు గనులకొనల నిగుడ “నేమీ ! మీయం

దట కొక్కమానిసే యీ

తెఱఁగున నందంపు రేమి దెచ్చెనె ! యకటా !॥

9

చ॥ నటకుడు వానిచట్టలను సంజుడిచంతయు మీకు మెక్కఁగాఁ

బటవుదువానినల్ల దగవాయఁగఁ దాగుదు నన్నుజూడుఁడి

బిఱుసుగల్గివాడనని చేరుచుబొందినయట్టి నాదుముం
దట నొకజెట్టయున్న గఱదబులికేటికిఁ బుర్వగాఁజొకో!! 100

ఉ॥ ఎఱ్ఱతనానఁగాక యగునె యొకమానిసి నాదుమట్టిని
డస్టములేకనొక్క, నల్లునైనను జేసి వడగునొకా
నడగనున్న పెద్దపులిదక్కికిఁ బిల్లలలేశినచ్చిన
టెడ్డములేక నందదఁగఁ గూడ వానిసి పెల్లమట్టులక॥ 101

మ॥ ఇటకువచ్చియు నిచ్చమై దిరుగనె నే మేరికై నక బలే!
యెటులీమానిసి నాదుమట్టిదరికై యే తెంచెనో, వంటలో
గిటఁ గుండ్రొరఁబాటనల్లగద, యీకేరితలక నాదుముం
దటనాకొట్టుట, వాని నొక్క కసిక్రింధక మ్రింగెదక జూడుడీ॥

తే॥ గీ॥ అనుచుఁ బెల్లుగ నాన్ని కిన్ననుగిడిని
దయ్యముల బూతముల ప్రోగు వటనుగిను
బీతుని పెడికేకలు వెట్టుచుండి
తనవెనుక వచ్చుచుండ బేతానుడాలి॥ 102

సీ॥ కుఱుచనై యెట్టినో కురులు గాలికిజోగి
వెఱఁగూర్చుమొగమున నీగుచుండ
ముజ్జగబులనేర్చు మొయిలనా కిట్లు
విర బాఱుఁగాఁడెల్ విరిసినంట
మలమలలాడు నిప్పులకంట పడియా
గనుదోలు మంటలు గ్రమ్ముచుండి
ప్రేగులనరములఁ బెనఁగి గ్రుచ్చగఁబడ్డ
పునుకదండలుబోరెబ్రాగునఁగి

తే॥ గీ॥ నచ్చటచ్చటనిలఁబడి యానినట్టి
నెత్తుబొట్టులు అొమ్మన నెలకొనంగ
వేల్పురాచురులనుబోలు పెద్దకోట
లాప్పు రోసంబు రెట్టిగా నుప్పటిల్ల॥ 104

ఆ॥ వె॥ నాడిగలిగి జమునిపామునకడగు
వాలు గేలఁదాల్చి చాలఁచుదిని
దోచుమొయిలునాచుతోఁగూడి మాత్రోత్త
వెట్టిభావక కేక వేసికొనుచు॥ 105

తే॥ సి॥ గట్టగా నెల్లమోదినిఁ గాలినాచు
క్రందిజగమునువడించు రేగినచ్చు
సోకుజేనినిగాంచి బలఁ జేసిదిటము
లొక్కమొగిఁదాల్చి రాయలయుక్తఁడను॥ 106

క॥ నిగి డెఱువగతురతలలను
దెగవ్రేయుటయందు నాటి శేతినతనవా
లుఁ గొనుచు బేతాఁబని కెదు
రుగ నట నడిఁ గొంతద న్వరుగు చిట్టనియె॥ 107

క॥ “ఓరీ! పాఱినలునిలు
మోత్రబడాయిసాగున నామొల్ల
ఈరేతో సెట్టనుకున
రేరా,నెబ్బమాద్రివేయుచునిన్ను॥” 108

క॥ అనపుడు బేతాఁబుఁడొక
ట్టినకాఁకంగనులనుగిడెక్కొనుసప్పుల్
గను వారికజంకునుదీ
తునుబుట్టింపంగనతనితోన్బిలును॥ 109

చ॥ “ఎవడప్రసిద్ధు, నా కెదిల యిట్టులఁ బేలెదు జంకులేక, నా
ను విడిదిమట్టి లేడి పెనుదువ్విగపిఁ జొరఁబాఱినట్లు చే
రి వితగ నార్వజొత్తు, బలిరే! విసదాలుపు కప్పమింగున
ట్లు వడిగ నిన్ను మ్రొంగెద నెఱువ్వుఁజెంచినఁ బోవనిత్తునే! 110

ఉ॥ నాబసఁజేరి బంకుగులు నమ్మినలెంకలు నేస్తులైనవా
యీబడవాలులందఱను నీకలంబలే చెండి పైగ నా

పైబడజొచ్చి తే, బళిర ? పాయ దుసుల్లను తెప్పపాటులో
సీబరి ? నిన్ను నిన్ననుపనెంచెడువానిగూడఁ దున్నెదన్ || 111

క॥ నొట్టను గన్నుండిన యా
బిట్టరి వేగన్నులున్న దేవర రాసీ
బట్టు, నినువిడువఁ, నొట్టను,
బట్టి చిదిమి పేర్చగములఁ బైదాల్తుఁజుమి" || 112

మ॥ అనుచున్ మిక్ బగులంగ నార్చుచును వా లందందులంద్రదిప్పుచున్
గినుకన్ పైబడవచ్చు దయ్యపువారిన్ గ్రేగంటిలోఁ గాంచిలో,
డను, "నేనేడను, నీవదేవనను గీతఁడించుటెడన్, బలే !
కనుగొంటునను బీతుమానినివలెన్, గాదట్లుపో పీడిడి " || 113

చ॥ అనవుడు తేనిపైఁ గిరుక నాతఁడు నేజ నొండువేళియఁ దు
త్తునియలుగాఁగ దాని నడిత్రోవనె రాయఁడు సేసెనంత నూ
కు నొకఁడు పీఠి సోకుదొర కొట్టుటయున్ బువిదాల్పు దానివే
టునఁబడకుండఁ దాటుచుఁ దటుక్కున నాతనికేలు దున్నుడున్ ||

క॥ దానగుందుచు రెండవ కేసూనియుఁజాళ్లుతేనికెలనఁబఱపుడున్
తానాసోకుడు దొరఁబడి పోనడచెచురాజు, పాటిపోయెనతండున్

తే॥ గీ॥ అట్టియెడఁ బట్టువిడకయున్నట్టి గాధి
కొమరుఁ డలుకఁ ద్రిశంకుని కొమరుఁబట్టి
నొవ్వఁజేయఁగ నెంచి విన్నునుడిపేరి
మొయిలు పెద్దల జడికిఁబుపుటయు నంత॥ || 116

సీ॥ కటికచీకఱనింపి గాటంబుగా మింట
విర బాటు మబ్బుల తరతరములు
మఱుపను చీకటి మడియించు తెల్వినా
గ్రాలు మిగుచులచాల్ల కరకరములు
ఉనులులగుండియ లూడునట్లు గ మోగెను
నులుముల మొత్తొల పిలుపిలుములు

పుడమిఁ గ్రుంగఁగఁ జేయునడిఁ బ్రోగుగాఁబడి
నాఁగుని వడగండ్ల యఱుమఱుములు

తే॥ గీ॥ గాఁగ నంతట నీటిచే వేగముంచి

యేడుసంద్రంబు లొక్కటై యెసఁగెననఁగ

జగములను నేర్పు తుదినాఁగఁ బెగడఁజేసి

వాన గుఱియంగజొచ్చె నప్పట్టునందు॥

117

నీ॥ పెనుగాలిచేఁ జెట్లు వ్రేల్లఁ తోడుతఁ బల్ల

గిలఁబడ్డచప్పు డొక్కడఁ జెలంగె

కొండలోయలనుండి కొఱడుబాటుమెకాల

గీ॥ పెట్టుమోత యొక్కడఁజెలంగె

వలిమిఁగి జట్ల వెంబడివ్రాలుపుల్లుల

బెడిదఁపుఁగూత లొక్కడఁజెలంగె

ఊర్ల లోఁగొనఁబాటు నెల్ల గ ట్లిర్లుచు

వడిఁబడ్డయల్లికు డొక్కడఁజెలంగె॥

తే॥ గీ॥ “యిట్లు జడివాన గుఱియట యేటికొక్క

బమ్మగుడ్లను పనటులు వగుల” ననుచు

నడలు చేడ్చెడి చెంచుబోయల తుటుముల

వెడలుచున్నట్టిమోఁగు డొక్కడఁజెలంగె॥

118

ఉ॥ అత్తటి జేఁడు వాననగు నంజక కోరిచి తే॥ బీరముఁ

సత్తెము పాడి సాయమయి సత్తువ నెమ్మది హెచ్చఁజేయఁగా

నుత్తలపాటుమాని యెద సూకువతోఁబులితోలుదాలుపుఁ

సత్తిమిటారిపెన్నిటిని జక్కెరవిల్చునిగొంగ నెన్నుచు॥

119

క॥ పెనుజడిఁ దడిసి వడఁకుఁ చెలి

యను గందుఁ జోగికొమరు నరసి వగచి కూ

ర్చిసి వారిపైని మఱుగిడు

కొని యూఱడిలంగఁబల్కి కూర్చుండుతటిఁ॥

120

అ॥ వె గాధకొడుకు తేనిడిడిమికి చాలిమి

కెదను వెఱగుఁజెంది యెలమిమొంది

“బేర! యీతఁ డెంతవీరంపునున్నెడ

వీనిబోలువారు పెఱఁగలరే?”

121

క॥ వెనుదగిలి యేను దక్కి డ

నొనరించెడివెతల నొప్పిమొదఁజెల్లం, డే

ను నరుంధతిచెలుపునితోఁ

నబెఁగితి వితగాను వీనివీర పాఱుఁగియి॥

122

ఉ॥ వేలుపురాయఁడుఁ నదిసి పెద్దలు విప్రగనుల్ గలారలుకొ

గ్రాలినమేటిరచ్చ వితగా నలునెల బడఁయిఁగొఁజ్జితి

ఈలిగి చాలనాఱ్ఱగడియించిన నానతబంబు పోకకు

వేళరుదెంచుచుంట గడివేనురు నెలి, సఁకేమిసేయుదు॥

123

చ॥ అసముదొలంగుఁ బెన్గడనయంతయు లాతులవాల్కికేగిడి

పసయననున్నయా, నొరఁగుపాట్రకుఁగోనగుఁ గోపుఁబున్నెముల్

బసదనమిల్లె కూను, సరివారిలఱవ్వ నుకలఁజెవచ్చు, బె

పెసఁగెడిరచ్చ డంబముల నెవ్వఁడుగొట్టును వానికే బువి॥

124

తే॥ గీ॥ సత్తై, మిఁకఁ బ్రోగ్గకొలఁపుటొడ్డ గెలుపొందు

బదియునాల్గుజగాల గొప్పయస మొదవ

నోటమే నాది” యని పుయిఁగోటకొంది

తనకుఁదా నొచ్చికొనుచుండె దదిసి యంత॥

125

సీ॥ కొక్కారోకోయంచు కోళ్ళుగూయఁగసాగె

చొక్కంపుజిగి వేగుఁబుక్కవొడమె

పులుఁగులదొరయన్న వెలుఁగు గన్పడఁజొచ్చె

గజిదాల్పుకూత లొక్కటఁ జెలంగె

గడియిర్లు గొందులబడి జాఁగఁగఁజొచ్చె

ముత్తెంపునిగ్గు దూర్పుజెన దోచె

నెఱుగఁబడెనా నెసఁగె నాకసమంత

తల్లితల్లిమియు సంక్రాలజూపె

తే॥ గీ॥ శొగలచెఱుపులు జోగినిష్ఠరంగడంగె

తల్లికొలఁతులు దెల్పి సంతసిలజొచ్చె

శేష్లు విరికగచములజల్లిడినగసాగె

ప్రొక్కవొడిచెను బజల్లెఁ బొంగుచుండ॥

126

చ॥ శొలిదెస నిన్ను మానికము నోచుటయు బువిదాలు పచ్చట

దొలఁగి మఱొక్క బెన్దొలను శోదనె గన్దొనివారిజేర్చి సం

దెలదగు కర్జముల్ సలిపి జేకునశోడుత బీతునింపు బల్

గొలఁతులు గానంగ గవచి కొనిక కావనుభోవున శ్రీశీ॥ 127

ఆ॥ వె॥ గాఢపట్టి యగ్గి గప్పఁతెఱుపువేయి

పేర్చిలిచ్చి “వేల్పు పెద్దనీచు

నెరుగంగకంటిపేకున మరుఁగాల్చి

నట్టిసేకు నునులులనగ నెఱత॥

128

క॥ ఇగుమిను త్రిశంకుకొడుకగు

దిటవరి శ్రోవలకు న్దొంగి యడవిఁ

తట శంకమాఱు ముటల

తులుములచే ముంచి పొడిదూఁగిచనలె॥”

129

చ॥ అనుటయు దాని కేయకొన్ని యంటనివేలుపు చెట్ల నెండి గా

లీని నొకపించఁబడిన లేటలరాపిడనంక బుట్టి క్రిం

దనుబడి యొడి పట్టవలె దాకొను చెత్తలపొత్తులందుగా

జ్ఞుచు చనుబొలఁబెంచఁబడి యంతట మెల్లనఁ బ్రకనీర్పుచు॥ 130

తే॥ గీ॥ ఒయ్యనోయ్యనఁ గొమ్మల నూతఁజేసి

తప్పుటడుగులనిడుచుఁ జెంతల మెలంగు

గడి మెకాలను చెలికొండ గలసియాడఁ

దొడఁగి పదఁపడి పెరిగి గంతులిడ నేర్చి॥

131

తే॥ గీ॥ కోతికొమ్మచ్చియాటలకు గడదేణ్
 కోనద్రిమ్మరితనమునఁ గొంటెయంచు
 పుల్లలను పాకుపువ్వుల పొడిచితినుచుఁ
 గాఁకచే గండ్లమంటలు గ్రాగుచుండ॥ 132

క॥ తేనెలత్రాగుడి మెంజై
 మేని మఱచి తేడమసలుమేరకు సడ్డగ
 బై నిలిచిన బలునాల్కల
 వాని చెడుఁగు చెయిదములకు వంచుచు వెసఁ॥ 133

చ॥ “ఎరగలి పేర్చి నలైనల నేర్పుచున్నది, పైఁగ దానికే
 కరువలి సాయమయ్యె, బ్రతుకఁ దెరవెద్దియై గానరాదె వి
 త్తరి? యిఁక నేమిసేయునును, తప్పన! వేలుపుపెద్దహితయె
 త్తరి జడదారియప్పుడుగు, దప్పక కాశికిఁబోవు పుట్లగుఁ॥ 134

మ॥ మనకుం దీనను జాప్రమూడు, నని “కొమ్మా? లేదు జంకింతయన్
 మనతోవచ్చిన జోగిపట్కిఁ బ్రసికింపన్ బోడికియంగ నె
 ప్పినడ బ్బీయక తర్లిపోకకొఱకుఁ బెగ్గిల్లుచున్నానుగా
 వున నేనెక్కడ నగ్గివేల్పునకు ముఁ బోనంబునై పోయెదఁ॥ 135

తే॥ గీ॥ అట్లయిన నాదు నంజుడి నారగించి
 జంటమోములజేవర సంతసిల్లి
 మిమ్ము మన్ను, ననుగు నెద మిత్తిమిత్తి
 నెన్ను చగికి తేఁ డెదురేగదొడఁగె 136

ఉ॥ ఇట్లను చేగు పెన్నిటి కయిం గయిజేరిచి పట్టి దిట్టయై
 యట్లనఁజెల్లునే యొడయఁడా? నినునెప్పుడుఁ బాసియుండలే
 దెట్ల యునుల్లు నిల్వఁగలనిం కటుగావున నేనముందుజొ
 త్తట్లుగ నప్పుదీటుఁ దమరందలునిల్లుగు రెంట మేలగుఁ॥ 137

మ॥ ఇదిగా కొక్కట విన్ను, చేడకు మగంజేచుమ్మును ర్లట్టిజే
 తుదినొందఁ జెలిగూడఁ జచ్చినటు లెతుగ్గాదె! నీలేమి నా

బృదుకిం కేటికి, గాన నగ్గిబడిపోవక మున్న నాకానతి

మౌదురుంబల్కుకు, మింత కొద్దిచసనీ నేనోచనే దేవరా! ” 138

చ॥ అనపుడు నేలతోడు చెలి యాడినదంతయు నాలకించలే

క నొకటఁ గేళులం జెవులు గ్రన్న నమూసియు “నక్కటక్క టి
ట్లనటకుఁ దెంపునేత దగునా? ననుఁ గుండఁగఁజేయఁ బాడియే ”

యని కనులందు నీరొలుక నట్టె మొగంబును వంచుకొంటయున్

మ॥ కని కేళు బొగిడించి చంద్రనుతి నీకంజెంది “యోయేలికా!

కనుమా యద్దెసఁ గాటుచిచ్చలమె, నింక జాగుకావించినక

మనమాటావలనుంచి జోగికొడుకున్ దక్కించి కాపాడలే

మనువువీడకు, నేన యగ్గిజొర నయ్యా! యానతివే వెసన్॥

క॥ ఇతనిక బ్రదికించుట మన

జతకు మొదటిచేత, చెడ దసం బలులైనన్

చతికిలబడి కుందకుఁ, డా

నతి నిడుడీ యగ్గివేల్పునకు నన్నియన్ ”

141

క॥ అని పలుమఱు వేడెడి చా

నను మరలింపంగ లేక నానన్ దనమో

మును వంచి వగచుచుండు మ

గని మిన్నకయుంట సెలవుగాఁగొని కడఁకన్॥

చ॥ మగనికిఁ జట్టుగాఁదిరిగి మాటికిమాటికిఁ గేళ్లుమోడ్చుచున్

సెగ కెదురెక్కిపోవునెడఁ జేతులఁ గొంగునుబట్టి లాగుచున్

వగగొని “నీదువెంబడినె వచ్చెదనే ” ననియేడ్చు నేర్పుమో

ముగల కొమారుఁ డూఱడిల మూపునఁ దట్టుచుఁ గొంగలించుచున్

క॥ “అన్నా! నీనాయనయట నున్నాఁడోతండ్రి! యతనియొద్దనిలువుమీ

క్రన్న న నంటనివేలుపు నెన్ని యతనికనికరాన నింతకవత్తున్ ”

కం॥ అని తనకొడు కూఱడిలం

గనుఁ బ్రేముడితోడ నిలిపి కట్టినవల్పుం

తను సవరించియు మగని నె

దనునిలిపియు వేల్పు మొగముదలచి యెఱుగుచుకా!

145

సీ॥ జతమోముల దునీడ ! సతనాల్కలు గలాడ !

దిగనాడ కన్నింటిఁ దినెడువాడ !

కప్పుతేరువుజాడ ! కఱకంఠకన్పీడ !

తిగరూపువాడ ! గాలి గడి తోడ !

మొదటిగొందియవీడ ! ముట్టఁగూడనితేడ !

అయిదురూపులతోడ నలరువాడ

నీటఁబుట్టినవాడ ! నివురుగప్పు దునీడ !

తగరునెక్కెడివాడ పొగగలాడ !

వెల్లు నీమొగమునగాదె వేల్పులెల్ల

కైకొనుదు, రెల్లరిడునది గాన నాకు

నేన నీకారగింపుగా నేగితి, నను

నెలమి మన్నించి నాకోర్కె లీయుమయ్య !

146

సీ॥ ఎల్లప్త నామగండే వేలుపని యెడ

నమ్మినగరిత నే నగుదునేని

అరయ హరిశ్చంద్రుడనుతేడు సత్తెంబు

దప్పనియేలికై యొప్పునేని

ముందుగా నీజోగిబుడుతకుఁ జల్లని

వాడవై మెలగంగవలయుఁజమ్ము

పిమ్మట నప్పులఁజిమ్మ సత్తెమునిల్ప

మగనిని బుడుతని మనుపవలయు"

ననుచు నెఱ్ఱనితామరయడవియందు

చొరఁబడెడి యంచనాఁగను జొరవ తెగువ

దిటము లొక్కట మేనొంది తెఱవయయ్యె

ననఁగమంటలఁ జొరఁబాతె నతివ మిష్ట॥

147

తే॥ అటులఁ జొరఁబడి మోదుగయడవినడిమి
రాచిలుకపిల్లనాఁగ నెఱ్ఱనగు సందె
కాయననునొప్పు చందురేకయన నొప్పి
చంద్రమతిగ్రాలె వెఱుఁ గందఱొంద నపుడు॥ 148

తే॥ ఆమెయిల్లాలితనమున కలరి వేల్పు
దొరమొదలు తెఱగంటు లబ్బరమునొంది
కనికరంబను తేనెలఁ గార్చుచున్న
పూలవాననుగురిసి రవ్వేళ నంత॥ 149

తే॥ మంటలెల్లను రేఁగుటమానినిలువ
వేడియంతయఁ జల్లనై వెలయుచుండ
పొగలు చదలంతఁబ్రాక విన్నట్టు విసరు
తఱుఁగఁ గార్చిచ్చుపోడిమి తగ్గిపోయె॥ 150

క॥ ఆరహిగ నడవియింగల
మూరకపో మేనితేట యుడుగకయుండఁ
సారునఁ జెక్కుచెముర్పక
కూరిమిఁ జిలునగవుదోఁపఁ గొమ్మ దిటవుతో॥ 151

క॥ మునుపటికంటెం దేజునమునుకొనియే తెంచికొడుకుముద్దాడుచుఁదా
వెనిమిటికిఁగేళ్లుమోడ్చిన ననబోడినిగాంచితేఁడునర్మిలితోడఁ॥

కం॥ “ఓచెలి ! నీగరితతనము
తోచె నడవిచిచ్చుబారి, దొడరెను లగ్గుల్
నీచే గీరితి జగముల
రాచకొలంబునకు నొడవె, గ్రాలుదు నేను॥ 152

కం॥ నాకుఁ జెడునసమువోవఁగ
సాకితి వీజోగికొమరుఁ జానగొ ! యికనే
నీకొమరుప్రాపుచే జొర
దేక నిజమునేలి యప్పుదీర్చు గలుగుదు॥ 154

ప॥ అని చల్లనై తేనియలొలుకుపలుకుల నన్నేల తేడు తన
ప్రహేయాలిం బొగడుచుండె, నంత దానికై బిట్టువగచుచుండు విశ్వా
మిత్రుండు మిక్కుటంబగు నక్కజంబొందిముజ్జగంబులం బాలియించు
దఱిబుట్టు సిరుచూలుంబతె మండు నయ్యెరగలిచే మ్రగ్గింపంబడక
యగ్గరితలమిన్న మగండును దానును పొల్లింటియట్టులఁ గడు సంత
సంబునఁ గొడుకు ముద్దాడుచు జోగిచూలు నిమురుచు చెక్కుడుబెడం
గున నున్నయది. యూరా ! యని మఱియు, 155

కం॥ ఈయమ పెనుమంటలఁబడి పాయదెయించుకయునన్నె,

(బాపురె ! యబ్రం !

బేయెడనిట్టివివితలు॥ నాయెఱిగినయంతలోఁగనన్ విసలేదే॥

కం॥ నాతబముకంఁపెమిక్కిలి యెఱ్ఱుచుచునుండేదీనియాలుడినికరం

బాతొగ చెలితఘ్నులుగా॥ నేఱొయ్యలిమేల్గొనాలు వెతలయిదులకుఁ

తే॥ కానఁ గ్రొత్తడితనమునకంఁపె జెలికి

హెచ్చుబత మొండుగన్నడ దెచటనైన

దాసఁబూనినచేడ కద్దాననైన

జూక లేదంట కీమెయే సాకిరిగద

158

కి॥ ఇక నెవ్వడువున నీయే

లికఁ బొంకరిఁగాగఁజెతు లేదువెరపు,నా

చికమక లీమగనాలి యు

ఆక చిటుకనుద్రొంచు, నెల్లుపొక్కుదునొక్కో॥

159

మ॥ అనుచుం గుండుచుఁ గొంతసేపునకుఁదా నాసత్తిమైలేచి కా

ననిహాపొప్పుగ గాధిపట్టి వడిగా నక్షత్రకుంజేరి వె

న్నున జూకొట్టుచు “నాదుకొల్వరుల నిన్నున్ మిన్నగానెంచితిన్

విను నాపల్కిదె వీని బొంకరిగఁ గావంపంగఁ గా రిద్దెచూ॥ 160

శా॥ నీకుంగల్గిన మోసపుండిటము పోనీకుండ నెట్లెని నీ

ఏకల్కిం దనపెన్నిటిఁగొలుచు పేరిల్లాలి సితేనితో

- ఏకంబాసి మెలంగునట్లుగను గావింపఁవలెన్.దానిచే
నాకర్జంబగు”నంచు జెప్పించె గానఁరాక, యాపిమ్మటఁ 161
- క॥ లలిఁజంద్రమతిగన్గొని పలికెనత్తుత్రకుండు “పడఁతీ యెన్నఁ
నలనగునే సీయీలుపు! నలనల్వకు వేయిమోములయ్యకు నైనఁ
- క॥ మువ్వేల్పులయిల్లాండున్! దప్తులఁబేర్చొన్న జడలదాల్పుగఁతలున్
సప్తులఁగావోకొమ్మా! మవ్వపునికాలిగోరు మాద్రులెతలఁపఁ
- ఉ॥ ఈతఁడు తొల్లిపుట్టువున నెట్టితబంబులుసేసి కొల్పెనో
బూతపుత్రేని, నెన్నిచెఱుపుల్ కొలకుల్ వెలయింపఁజేసెనో
చేతల నెన్నిపున్నములు సేసెనో, నోముల నెన్నినోచెనో
ఈతఁడీ నిన్ను నాలిగ గడిఁపఁగఁగల్గిన మేలు సేకుతెన్ 164
- క॥ అళుకిడు నెరగలి పెనుమం
టలఁబడి చాకుండఁజేసి నన్ను మనుపుటఁ
గలిగె నును తీడినపున్నెము
కలికిరో! సీయప్పఁదీర్చగలనే, యయినఁ 165
- తే॥ తిరిగి నాచేతనై నంత తెగువఁజేసి
మాఱుమేల్మీకుఁజేయ నెమ్మదికిఁదోఁచె
గాన నామాటఁ బెడచెవి నూనకీపు
వినుముపూబోడిమిన్న! నావిన్న పంబు 166
- ఉ॥ ఏ నల గాధిపట్టికడకేగి కడుం బ్రహ్మాలి నేర్పుమై
వానియెడందఁద్రొప్పి యొడఁబాఁగొనరించియు సీదునేల నె
ల్లైనయు సీకొమారునకు సీయఁగఁజేసెద, తేనితోఁ జనఁ
మానెదవేని యూరకిటు నాతిరో! త్రిమృరనేల వీనితో 167
- శా॥ వీనిం బాచుకయున్నచో నడవులం బెక్కుఁశ్శృంగస్తింబడం
గానొ, నానుడినాలకించి బ్రతుకంఁగాఙ్గాడు సీపట్టితో
సీ నేలేలుము, కానయగ్గినిపుడి ట్లుంకించినట్లార్పఁగా
నొనేకొమ్మరొ! జోగికిన్ననగు మొడగ్గిన్, ననున్ నమ్ముమీ 268

తే॥ గాధిపట్టికి రేగు కాఁకయనఁ దుదిని

దెగడిజగములఁగాల్చుమిత్తియును నగ్గి

కంటితిగకను మంటయుంగాదె? దాని

కడలెదరు తెప్పలనువాల్చక తెఱగంటలు

169

క॥ అదిగాకవినుము నేటికిఁ బదియేనై పోయె గడుపుపల్కిననాఁడుల్

ఇదివరకొక పైసయుఁజే రదె, యెట్టులనింకముందురాయఁడు తెచ్చు

చ॥ కదిసియు గాధిపట్టి పయికంబునుదెమ్మని కాఁకఁజూపిన

మదిసెడి బొంకుటో నినుఁ గొమారుని నమ్ముకొ కాక చేయఁగా

నెదిగనరాదె, నానుడుపుల్లెను నిక్కము, వీని నిప్పుడే

వదలిన రాయఁడొ కొడుకువద్ద సుకంబుననుండు చానరో!" 171

చ॥ అనియను జోగిపట్టినుడు లమ్ములపోట్లుగ వీనులందుఁ బా

ఱినఁ గడురోసి చంద్రమతి రెక్కొన నమ్మిక నెన్ను చిట్లను

పెనిమిటి యీడనాడఁ జెలి పేర్చిసుకంబుల కాటపట్టువా

నినివిడి పొందులగ్గులవి నిక్కపుటెగ్గులు బోటిసంతుకు॥ 172

ఉ॥ ఇచ్చలునింపుపెన్నిటిని నెవ్వతెపాయనో దాని కెప్పుడు

గొచ్చులుచిచ్చు లోరెములు కారము లూరులుబారు తెల్లచో

ముచ్చెలులొచ్చు లూతములు బూతము లంగులుగొంగలన్నియు

అచ్చములెల్లబొచ్చెములె యంచలు కొంచలుతఱ్ఱు లల్కుతొ 173

క॥ జడదారికొడుక ! పెనిమిటి

నెడఁబాసినదానిమనికి యెడ నెలగలరే

వడుపునఁ దమ్ముల మొత్తము

లెడలినకొలననఁగఁ దాల్చు నీబరితనము

174

తే॥ అడవిఁగాసిన వెన్నెలలట్లుగావె

పగలువేసిన దివిటీల వలెనుగావె

పాడి లేనట్టియేల్బడి పగిదిఁగావె

మగఁడులేనట్టి సుకములు మగువలకును

175

చ॥ పెనిమిటితోడికాటియలు వేలుపుప్రాలి సుకాలు, వానిఁబా
సిననుకముల్ తుదిఁ జమునిచేనగు బిద్దెలకంటె మెండు, గా
వున జడదారిపిన్న! ననుబ్రోచెడివాఁడు మగండు వేల్పు, వీ
నిని నెడఁబాయనేరఁ, జనునే యిటు కూడనిసుద్దు లాడఁగఁ 176

ఆ॥ గాధిపట్టికినుక గలుగునగ్గినార్య
వానయాను మిత్తిపగతుకూర్చి
వానిటక్కుకడిలిపైఁ దేల్చునానయై
వేడికంటినెను వెలయు మాకు 177

క॥ వెడవిల్తునిగడిదేర్చిన
విడిముడిదొరి నేన్తి కాచువేల్పుయియుండఁ
జడదాలుపుబిడ్డఁడ! మా
కిడుములు పండుగలు, కాన లెక్కుడు మేడల్ 178

ఆ॥ ఇదియుఁగాక వేల్పుతేలికకంటెను దిట్టనాదుమగఁడు, తెలియు, వాని
బీరమెఱుంగ లేక వితగాను వదరులు పల్కెదేల వెట్టిబమ్మసారి

ఉ॥ నీవును నీదునొజ్జయును నిల్వుగనుల్ గలవారు మెచ్చఁగా
చేవయు సత్తైముక దిటముఁ జేడ్చడకుండఁగ మంచికీరితిఁ
కాపుమునాఁగఁబోచుచు జగంబును నామగఁడేలుఁ గ్రమ్మఱఁ ”
నాపుడు నిక్కిమంచు వినునాతుక మ్రోత నెలంగె నెల్లడఁ 180

ఉ॥ అంతను రాయఁ“డింక నిట నాఁగఁగరా దొక యామడేగినఁ
గాంతుము పున్నదాల్పునకుఁ గాపురమై కొలలన్ని యేర్పు నే
తెంతయుఁగ్రాలఁ బున్నెములకిక్కయి లగ్గులునింపు కాశి నా
నంతట వన్నె కెక్కి యసమందిన పోలిని, దానిఁజేరినఁ 181

ఆ॥ తబిసియప్పఁదీర్ప దగినవెరవునెండు
గాంచవచ్చు ” ననుచుఁగదలి తేడు
పడఁతి కొడుకు జోగిపట్టులతోఁగూడి
తొరితముగను నడచు చరిగి యెదుట 182

సీ॥ గడికొలల్ దననీటఁ గడిగి వానిని రొంపి

గాఁదాల్చినట్టి వాఁడ చెలి గ్రాల
నల్లనిచెలిఁగూడి తెల్లనిమైవేల్పు
దొరసంతోషోడఁ గాఁపురముసేయ
నోలుదాలుపుతలఁ గొలు కొన్నెలవెన్నె
లలచేత మోలుగు వాడలుసెలంగ
బింగమాధపుతల వెలయుతామరపూవు

తావి దుమార మంతటనుబర్వ
వెలయుపోలులజేడు సొంపులకుగూడు
మినుకులకునట్టు వెనకయ్య యునికిపట్టు
నెనరుబెంచెడిదాది పున్నెములపోడి
కాళియనుమీడు రాయఁడు కనులఁగాంచె

183

ప॥ అనిన నన్గొంతికొడు “కట మీఁదికత నెఱింగింపు” మనుటయు.
తరల॥ మొయలుపూవులఁబుట్టుతేవల మొత్తముల్గొన వెన్నునిఁ
బయలులోపలఁ గొల్చుచుండెడి బట్టిదాల్చిన దిట్టఁడా!
చెయువులం బెర వారికస్తులఁ జిమ్మజూచెడిమానినీ!
మెయినిబూసిన బూతితేజున మీటు దోసపుణ్ణికఁటి! 185

మానిని, చూపలు(మొత్తము)మెచ్చెడిఁవియుపొంపునుగల్గిన వ్రెగ్గడమి
న్నా! పలుగాకులఁ జల్లరమూఁకల నమ్మని డెదపుఁదామరగు
న్నా! పొడిమాటల నెప్పుడుఁబల్కని నాడెపుఁగీరితిగల్గినయ
న్నా! పెరలం దనవారిఁగఁబోచెడి నాయపు నెమ్మిగలట్టిదొరా!
తోదకము.

కొంకక మేఘులఁ గూర్చెడివాఁడా! పొంకము బీరముఁబూనిన దిట్ట!
బొంకులుపల్కని పోటరిమిన్నా! జంకనలేని పసంచుగలాఁడా!
గద్య ఇదిత్రొ...రాయవర...గారిరాజనామ ప్రిణీతంబైన శుద్ధాంధ్ర
హరిశ్చంద్ర చరిత్రంబునందుఁ దృతీయాశ్వాసము.

శుద్ధాంధ్రహరిశ్చంద్రచరిత్రము.

చతుర్థాశ్వాసము.

క॥ సిరివెన్మిటిఁగొలుచుటన్

నెరబట్టిగలట్టిదిట్ట ! నేనువుఁగొట్టె !

పరువుగల దిట్టరీ ! నే

ర్పరిగురులమగఁడ ! నీరరాఘవ పెగళా

1

న॥ వినుమగ్గాడ్చు కొమగునియన్నకు మార్కండేయుండచు
తబిసికన్నా కిట్టనియె.

తే॥ ఆ హరిశ్చంద్రుఁడనెడిరామండు కొంత

చడికిఁ గొడుకు నెలఁతతోగిపట్లతోడ

పేర్కొనంతసములురెండు పెనగొనంగ

కాశ్యపునవీడుగని దానిఁ గదిసియున్న

3

మ॥ కలకంఠాసిన పెక్కలల్లరిగి వీకంబూసి జానెండు త

మ్ములపైవ్రాతెడి తేంట్లజుమ్మలర నెప్పు రెండుగట్ల విరు

ల్లలతీవెల్లదలంగ జక్కవలమూఁతల్పాట నంచల్పొద

ల్పలునీర్పుల్లలుగ్రాలు గంగయను వాఁకం గూర్చిమై గన్గొనె 4

చ॥ కడలియనుగుబోటి సెగకంటితలంగలనేల్పు మూక్కుపూల్

బడిసినదండ మానిసులపాలిటితెల్లనిగిడ్డి నేలకొ

త్తడిచనుబంతిదోయిపయిదాల్చెడి ముత్తెపుఁబేరు తోసపు

గడిబువిచూలునక్కుచురి గంగఁ గనుగొని కేళ్ళుమోషుచు 5

డ॥ “అమృతగంగ ! నిన్నురకనాడినవారలు ముత్తిలచ్చిబే

రమ్మనుమానికొందురనఁ బ్రాపని నిం గొనియాడువార లొ

- క్కున్నుడి వేయిటిక్కువను గుమ్మరు టబ్బిమె ? ముచ్చిసింగు బో
బిమ్మి దడంబుగా నడుగు వేర్చిన దోసపుకొంపిదావా!" || 6
- మ|| అసింగం గొనియాడుచుం గొడుకు పోయాల్తో గిరాపట్లతో
పెనునెయ్యంబును గుమ్మబత్తు లొకత్తై పెంపొంద నీరాడి చ
య్యన నేమాబుగ సందెవార్చి నిమస బద్ధుట ప్రోవకొం
దిన సేదదొలగ గించగా విసుకశిక్షై వొల్ల నెత్ వెంటనే || 7
- క|| అచ్చోటువాసి కాశిని జొచ్చు నెడలదానికలిమి నంపునుసత్తు
అచ్చపుగ్గిరిపొగడగ నచ్చనటులబట్లుజేడనంగదొడంగెత్ || 8
- క|| "విదనమిన్నా ! యిచ్చుట
మైదాల్పులు సచ్చిరేస మాలలయినను
విదుకొలల నొనరించిన
మైదరులైనను గడంగి మరుగొంగలగుత్ || 9
- సీ|| గట్టలపుట్ట కీ ట్టటిపడగ నేడ
విజూలులెప్పుడు విసరదొంగు
ఈగారుమేనులనెసగు వేడిమొంగు
లెండ దట్టంబుగా నెపుడునింతు
రిదనంపునుడిపేరనా మబ్బులేవేరి
విరివిగా బెత్ వాన గురియచుండు
జగములెల్లను నీటుసరిమట్టమగునట్లు
కడకులేడును నెప్పు గలసిపాటు
ఎల్లయునుఱును నేవేళ నిగిరిపోవు
అట్టి బెడిదంపుడుది వేళనై నగాస
సుంతయైననుదఱుగక జోకగాంచు
చెలియ! యిక్కాశి ముక్కంటివొలుచుకతన || 10
- క|| ఓపడఁటి! కాశీయెల్లల! గాపురమున్నట్టిమాలకై పరితొనా
నేపురుడువేయిగంటియ! నేగునిటనిపిలిచ్చి దోకటముత్తుల్ || 11

తే॥ కడగి వలకడ డాకడఁ గత్తిపేరి
కోటపేరితిరేవులు కొనురుమిగుల
సూరుపుస మాసగి పుదుగ్గుపేరిరేవు
పడమరను దుండగుడిగాలు వాసి నిచట॥ 12

తే॥ కాశికాశియుఁగాశి నాఁగఁదిగసార్లు
ప్రొద్దున నేలేచి యేరైన బొగడ వారి
వేటుపుట్టులదొరకొని వెతలసింపు
దోసములరాసుతెల్ల నైకువ! అలగు॥ 13

తే॥ ఎడమప్రక్కఁకుఁబడి యెట్టిఁడేని! కాశిఁ
ప్రెళ్ళఁ గుడిచెవి పైకిరాఁ గ్రనిప్పివాని
బానుగునసూరుఁ బెంద్రోవఁగాన వెన్న
హొంగసతపుట్టుపేరిమంతు తిగకంటి॥ 14

తే॥ ఇజ్జగంబులఁ బున్నియంబిడెడిచోటు
లన్నిటను గాశియేచుమ్ము మిన్నయనుచు
కబ్బములు సొలిచుచుపు లొక్కమొగిఁదొల్పు
సందియములేదు నిక్క మీచక్క చెలియ॥ 15

తే॥ తన్నిగట్టియజేత మొదలుగ వేల్పు
బోడు లీకాశి మైదుకొనులనె సతము
తిరుగుచుండుదు, రద్దాస దీనిలోని
పజలు దోసాలనోగులఁ బడరు వెలది॥ 16

ఉ॥ కాశికీబోదుసలచనఁగఁ గల్గురు జన్మము తెన్నొడన్మెల్లఁ
జేసినపున్నె, మట్టులనె చెప్పుచు నింటను గాలుదీసిపై
వేసిన వాఁడు వేల్పుగుడి ఏడఁడు, దానినిమెట్టి బున్నదా
లై సతముండు, గంగ మునుకాడినవాఁ డల నిండువెల్లెనూ” 17

వ॥ అని కోటకత్తిపేరితిరేవులకన్నాకగు వారణాశి యసం
బంతయుం దన ముద్దుగుమ్మతో నుడువుచుం జనిచనిముండట॥ 18

సీ॥ కలువలచెలితాళ్లగవనులచేతను

పగడంపునలవర్గపఱపుచేత

కడుమిన్నులీను బంగరుగుళ్ల చేతను

నుగరాలపనటుల జగులచేత

తీరుగానెలయు ముత్తైములముగ్గులచేత

హొబట్టుమేల్కట్ట డంబుచేత

తమ్మియనుగురాలదగిన గొడుగులచేత

బసవనిజెడాల పసలచేత

కిప్పురపుటారతులపొగల్గొలుచుండ

మాచికపుదివ్వియులు వెల్ల మఱియు సంకు

డంబురము మొదలు లిప్తల డంబుచేత

గ్రాలు ముక్కంటి గుడిగాంచి రాయఁ జపుడు॥ 19

చ॥ నిద్దంబగు నద్దేవశంబుగారులు జగముసామిపేరి ముక్కంటి నచ్చుపుబత్తిగదురఁ గనుగొని నేలపై మేనినంత వ్రాలించి కేర్లు మోడ్చి శొలిచదుప్రలఁదెలుపంబడిన నలనున నిట్లని కొనియాడం దొడంగె.

20

ఉ॥ “నే లరదంబు పొద్దు శోగ నెచ్చెలుపుల్ గబండ్లికల్లులై
గ్రాలఁగఁ బ్రాతమిన్నులు తిరంపుగుఱాలుగ బమ్మ శోలఁగా
దాడిమిపెట్ట విల్ల విసదాలుపు నంగ నెన్నుఁ డమ్ముగా
పొల్లుల మూటి మాడిచిన పోటనివేలుప! వేడిదాలుసా॥”

21

చ॥ దరిగనరాని కాపురపుఁ దక్కడిసంద్రములోనఁ గస్తీచాల్
గరడుం పెంపు నెవ్వగను గాలినిసాయమునొందియూఁగున
ట్లోడివిడిచేయఁగా మునుగనుండెడి మనగడయోడనిల్ప లం
గరుగద నీనెన ర్నడిమికస్తలవేళ ప! వేడిదాలుసా॥

22

చ॥ నిను సత మేరుగొల్చెదరొ నిక్కము వారికి బిద్దె బీతు లే
దని కయివేడి నీదు నెన రబ్రపుఁజల్లదనబటంచు ని

చ్చను దలచున్న చందుగుండు సాకినైతెయను సుమహాపు సు
తునుగన బమ్మగాండనినఁ దోచునెవంజీక వేడిదాయివా! 23

చ॥ ఎనగనరానిదోసము లవెంతగనల్లిన నిడుకరు వా
కొనగలపున్నెనుబ్బుటచు గొబ్బున డుల్లకయున్నె ? క్రొత్తయే
టనుగల సీటికాబురదడంబము పొడుగఁదెచ్చి కల్పఁగా
కననగునే యెటకా నడిమికన్దలనే ప ! వేడిదాయివా ! 24

చ॥ చెరిసగ మాండురూపగుట సిగ్గరి యోర్వఁగలేక చావుకై
వొరవ విసాబునెక్కితివా నొప్పుడుబత్తులఁజంపవచ్చు పో
టలియని దానినిదిటిని దిటాబుగఁజాటుగ నెరికుంటి నీ
దరయగ నెద్దియో తెలుపు మట్టులఁజాటెద వేడిదాయివా! 25

తే॥ ఈ యయిదుపన్దముల నెవ్వఁడని చనువ
వ్రావా వినఁ బుట్టుపుట్టులఁబట్టి కలఁచు
కొలలగమిలన్ని బూదియై నొలఁగు నిజము
దూదితిప్పుల సేర్పలి నూదనున్నె 26

క॥ నాయెడఁద తేలి నెప్పుడు నీదు పగుదమ్మినుగను నెలకొనుతేనె
జాచుకతామ్రమునుండఁగఁ చేయుమిదే మొక్కుచుంటి జేజేమిన్నా!

క॥ నీమక్కువరాయంచను
నామనసమతలపుకొలననుచుకొలు నాఁ
చామర పొగుల దినని

మృ, మాటకనిన్ను నెన్ని మనఁగఁగిసమ్మా 28

మ॥ అనుచుం బ్రేమిడితోడనెన్ని గుడిపై కాసత్తిరెట్టంపఁ జే
రి "నెక్కు" బెడఁబాతునిక, నెలదారింగాంచితిక, నాదుపు
ట్టు నిజం బింతటినుగి మేలె తిగకంటిగొంచుటకా జోగి గూ
ర్చిసయిక్కట్లనుమాపలం బొడమఁజొచ్చెన్ మేళ్ళునా దీవియల్ "

సీ॥ అని యాటఁబాసి మమొనలవల్లలకొలు
వెలుపనిపేటికి వేల్పునెన్ని

కూడునిండనుచేడె పేడయు నామౌవై

తిరుగునావులకు బట్టిమొయి మొక్కి-

తొడరి బత్తులకు బెంద్రోవనిచ్చెన్ బొట్టు

సిరినామపరినిగొల్చి తగులుపైట

తగ నన్ని ననుల మోదల్చిను నోనార్దు

గొను శారు మోయు వేల్పునకు మొక్కి-

గవియు బెద్దనలికియును గంగదరిసి

నలువదియునాల్గు పేరులనలరు శేష

తెల్లగపి నాసకన్నింటి కెరిగి కాళి

బరగువేల్పులగంటి మెల్లంటి నైతి" ||

● 20

తే॥ అనుచు నొక్కడ నలయుకయంతదీని

కూరుచుండినరాయనెడరి కనుల

మంట బురలంగ మోసాలదంటయెన

నడుగు నత్తుతకుం డిటు నాగజొచ్చె॥

31

మ॥ "బడయండా! విను నేటి కొక్కిలయొ రెందో నాడులే తక్కుగా

కడతేరె నెల, మొక్కపైసయుఁ గనంగాలేరు, కింత కె

ప్పుడుతీర్చంగలవాడె మా తనిసియప్పు, రేపుమాపంబిటులే

గడుపుల్పట్టుటకొప్పటి, నను చుబొంకనాటి నేబోయెడన్" || 32

తే॥ జడలదాలుపుకడనుంచబడిన మేది

తప్పనడచిన నదానముప్పుమనకు

జాగు విసమచునాంతెనరనే పినన

ఇంక నేనూరికుండుట యెల్లెనుమ్మ॥

33

క॥ మిన్నక యిటునటుతిరుగుచు

నున్నాడపుకాని యప్పు నెగిరిచ్చెడితి

న న్నేమకవు, తగునయిది?

నిన్నికబోసేకయిచట నిలబెట్టుదునూ॥

34

సం॥ పరుసములాడి పెత్తనమువాయగ నల్లరిలోన రచ్చకున్
దరియఁగనీడ్చినప్పుడుకదా వెరవారయ్యదప్పుదీర్చుచున్
గరుసుదనంబుతోడఁ బరుకస్తులపాలము నీదువెంట ని
ట్లరిగిన నన్నుఁ జెట్టఁడని యతిదరునాడఁగఁజేయఁ బాడియే॥ 35

మ॥ జడదా లైప్పుడువచ్చునో యపుడు నీసంబైన రొక్కంబు నే
నిడకున్న ననుఁగాంచి “యంతనగ నీవేమైతి విష్ణురక్షే
చేమగా! త్రిన్దుర విహారం బనిచి పో”యన్న నేమందు, ద
క్కడియయ్యెంగద, యేమి పేయదును, దొంగ! నిన్నటుల్లు మ్ముదున్॥

మ॥ బతిము ప్నేమములుం దబుఁబులును బోన గాన నీతోడ నే
వితగాఁ ద్రిమ్మరి, తంజెగాక విను, పై పెచ్చేమి సేకూరమిన్
సతనాల్కల్లలయాతనించెగిడు గోసంబున్న నాయొజ్జ నీ
కతన న్నోదునునన్ను, లెంటఁజెడు పోక లాల్పవె, సకేమితే॥ 37

తె॥ ఇప్పు డవు డేడనాడ సొమ్మిచ్చెదనని
మోసమున నింతదబ్బు రాజీసినాపు
నొచ్చితిని నప్పుదీర్చక నునుఁగుదేని
ఇంక నడునైనఁ గదలొగసిను నిన్ను॥ 38

అ॥ ఇటుల వెతలనొంద కేటికిసికు, నన్
నొవ్వజేయనేల, యివ్వననిన
పోదుకాదె, లేనిపోని పోనేటికి
నొకట నీకు నాకు నెనరుమేలు 39

క॥ సొమ్మిచ్చెదవో, లేదనిపొమ్మందువో, యేదోయొక్కపోకడపొమ్మా
దిమ్మదిరుగబత్తెము లేకేమ్మెయి నీవెంటరాఁగనేటికినాకున్ 40

ఉ॥ రోసముఁజూపి నీవలన లొక్కము నై కొనలేక జోగిచే
నీసడ మొంద నాకు నిదియేటికి, గావున నీకునీవ యే
వేసమువేసియైన నను వేగిరమంపుము, లేకయున్న నీ
వాసితోలంగఁజేసి గరువంబునఁ బైకముఁగొందు నింతలోన్ 41

తే॥ భాగువిసమన్న సామెత చక్క-వయ్యె

నాకునీవట్ల తోగి కన్నాకుచేత

నెట్టివాడొంగె నీవట్లు నగడంగలవు

పున్నమవకేగ చోసంబు పొంగియుంచె

42

క॥ చిటిక గడుచిచ్చిటికి, నీ

పెంబలో మాయపుచీర్చి పోగి కయ్యుక్కో

కటికతనమున నీ ను నం

గట బేరమువెట్టి సొమ్ములై కొని చనెదన్ "

43

క॥ అని నుమన్న పోగి పులికొను

రునిహరికులు మునుకుల్లు గుచ్చుకొనును నీ

గ్గును తేలేగానితనమును

పెనంగొని కార్తీచంగ మీగు బెగ్గి నెదన్కో

44

క॥ ఆలియు గొమయెడు గాక న

పేలొంగు నై నం బైత మొక వడమికో

జులిగొని చెలిగననుగొని

మూలి మొగమువంచి కందిచొరయందుటయ్యె

45

ఆ॥ కాంచి చంద్రమతియు గట్టికడివిఁ బెర

వారియెదల నెలుగుపల్లెగలుగు

ప్రొడగాన మగనిఁగొనవకుఁ దగినట్లు

దిటముఁజెప్పమదిని నిటలఁబలికె॥

46

శా॥ "లావు నీతి గొలి సంద్రములె యెల్లల్లాగ నానల నీ

నీమిబోవెడి దిట్ట పట్టనదమాక్షిఁ గుండు బొప్పారునే

నోపు లేదు లున్నకు న్వరుస నెందు నెబవల్లట్లకా

వే?వంత ప్పిలుపొంది కాపురములున్న? యన్న వొడప్పునే॥

47

క॥ ఎపుడెయ్యదిరానగునో! యపుడదిదప్పింప నెవరికగునోతేడా!

ఇపుఁబొందుకీడు రాగఁబి! దపదీనికి రెట్టిమేలతప్పకయగుజూ॥

48

క॥ లొలిపుట్టునఁజెసినచో

తలు మలిపుట్టునను గుడుపుదప్పన నెడివ

ల్కులు నీవెఱుంగవె, వెంగలె

వలెఁ గుండక దిటపుఁబూనవలదే చెపుమా॥

49

క॥ జడదారి యప్పుదీర్చుగ

నిడినగడువు దప్పకుండ నెఱుఁగ్ సొమ్ముగ్

గడియించుతోవంగనుగొను

మొడచుండ! యిటు లూరకున్న నుసుబుగలుగునే॥

50

శా॥ యా మ్మినొప్పినమేర కొక్కగడె హెచ్చునాగు కావించినగ్

మిమ్ము నొప్పికరిజేయఁ జేగడియము క్కొన్న యాజోగివ

త్తెమ్మెనెగ్గనో యల్లె మీయసము పొడే, యంత కేసేర నా

యమ్మున్వీడెను(జేడట)చుడగుచా రయ్యా! మది స్తుదరే॥ 51

క॥ పగపట్టి నెగడుటొక్కటి

తగినయసపుబొక రెగడు, తప్పు మొజ్జల్

దెగడుట మూ, డివిరాకు

డంగమసలిన నెల్లవెత లడంగుటకాదే॥

52

శే॥ ఈ తబిసిమిన్నబుడుత ని నిట్టు లప్ప

గీర్పుచుని చిక్కుబెట్టుట తిట్టి కొట్టి

పాలుద్రావించినట్టు, నీవడుగొనర్పు

చేతలకు నీను కస్తీని జెడవలదు॥

53

క॥ ఈతనియానతిమసలుట

చేతను నిజమాడుబతము పెల్లుటయును బే

రేతఱిఁగాంచుటయును మన

కై తనుయంతట నెనచ్చునవి యనుకొనుడి॥

54

తే॥ నిక్కువమువల్కునొక్కపున్నియము లాఁతి

వైన పలుపున్నెములుఁ ద్రాసుకొందుఁ ధూఁచ

నిజముగలిగినసిబ్బియే నేలనంటు

న నెడివెదలనూటలు వినమె జేడ

55

ను॥ పలుజన్మంబులు సీసిన స్వతము బుచ్చుత్సెట్ట సీరీయంగో

గభలు న్బందిరు తెన్నో యుంచినను ద్రాగ న్బొప్పులం జెర్వులున్

చొలచొగోటుం పోగుగొచ్చినను నిస్సీ! యిన్నియు- గూడియున్

గలవైన న్సరిగావన నివనమె మొక్కగైవైన విక్కంబున్ 56

సీ॥ ఎఱొదప్పునెడల్పున్న యేటినిది

గట్టుకై నాజెడ నేదలేనట్టి పంద

పగిది బలుకస్తులను గొంది నొగిలి తుదకు

బాగురానగుతఱ జంక బాడియగున్ 57

శా॥ కాన నిక్కువమైననూట కొక యిక్కట్టబ్బకుండంగ నె

ట్లేనిం బ్రోచి యసంబుపల్కుచెలి నూరేగింపుగాడింపుమీ

వే సీతేజనుబమ్మో, నటులంగావిం తేని సీకమ్మె జై

గా నానత్తి వెలందిపట్టిలి గనంగా నబ్రపుం జేయున్ 58

శీ॥ విడిముడిగడించ వేకండువెరపులేదు

కాన నెద దిటమూని న ప్రభావులోన

నమ్మి సగమప్పుదీర్చు వైనమిగిలినది

చేపతెల్లుట నెల్లొ తీర్చి మననగును 59

క॥ అనవుడు జంద్రనుతిమడులు

పొనుపగునమ్మలనుబోలె బాడుచుటయును వం

తను గనుల సీరుగిమ్మంగ

నను నాలినిగాంచి రాయు డలమటతోడన్ 60

మ॥ “అకటా! యిట్టుల బల్కంగా వినగల దప్పేనూటలాడంగ ల

క్లే? కటార్తెకొని గొంతుగోసినను మెండ్ల యంతకగపై న్బలే

ఒక మేల్కొత్తడివైన నీవె యిటు వానోనాడిగా లాతులా

ఇకముగ దెగ్గులమల్క కుండుటలు వాయిం గట్టుకొన్నాతనిన్ 61

తే॥ అనగ రానట్టి పరుసములనెడి యగ్ని
సకలు నాచెవిసూటులఁ జిటులఁజూనిపి
కుడిచికూర్చుండ లేక యోగోల! యురక
గొప్పదోసంబు నొడిగట్టుకోదలంజె 62

ఉ॥ నాయమునెంచగా మగలు నాతుల నెంతలు బాములబ్బినఁ
పాయక ప్రోచుచుడుటలు పాడియగా కిటు బోంట్ల సమ్మగఁగా
ఏయెడవైన నెప్పనగునే ? వినువారలు ముక్కుమీఁద ప్రేల్
వేయరె ? ఎన్నునగలవే నిలువరికివి చెడ్డవాఁకల్ 63

ఆ॥ ఈడ నాడ లేమ లెలములువొందంగఁ
గాని కాతీయలకుఁ గాదుసుమ్ము
అట్టిచేలులనమ్ము చెట్టఁడుండుట జగ
ములకుబరువు, వానిపోక మెఱువు 64

ఆ॥ ఆలినమ్మ బ్రదుకునట్టియాతనికింక
ఎదుకొలలఁ జేసినతఁడేమేము
మేనిలోనిసాముచాన. దానినెయమ్ము
టనఁగ నొడలిసగము నమ్ముటెకడ ? 65

ఉ॥ మంచిగొనాలఁగ్రాలుచెలి మన్ననగాంచుట వేల్పు సేల్పుజిక్
మింగుటె యాలికోడివగు మేటివెత ల్కన మాలజాడలే
ఇంచుకలేదుపెంపు మగు కెల్లను నానియొక్క లేనిచో
నంచను బెద్దవానినుడు లయ్యము ! కత్తవె క్రొత్తవే చెలి! 66

ను॥ పితరుల వేల్పులం దనుపఁ బేర్వడుచెయ్యలమమ్మదాచుగా
ది తగుకొలంపుటపునకు దిద్దినవోది యసంబుఁబెంచుదా
ది తెరలుకీడుదయ్యములఁ దెంచఁగఁజాలిన మంతరంపుబూ
ట తలిరుబోడియే మగలతేరులదోలెడిజోదు చేడియా॥ 67

క॥ కొలమును రూపును మెల్లొన
ములు మంచితసంబుఁ గలుగు బోటిగలుగుటల్

తొలిమేనునఁజేసిన చే

తలచేనగు, దానినమ్మఁ దలపుఁ జెఱుపదే”

68

క॥ అనవుడు మగనింగనియి

ట్లను నెవలోఁ గలఁక లేని యచ్చపుబట్టి

బెనుపుచును జంద్రమతి మె

ల్లన నడఁకున నాయముం జెలంగు పలుకులన్ ॥

69

తే॥ చెల్లియుండియుఁ దనవారిఁజెఱుప నమ్ము

కొనుట తప్పండు, పెద్దలు, కోలుపడిన

తఱిని సత్తైముఁ గావడఁదలఁచి యాలి

వైన నమ్ముట తప్పురాదని కాదె॥

70

చ॥ ఇదియునుగాక మాలి మగఁ డిచ్చు మిన్నకసంతరాబడుల్

గదియఁగ నమ్మఁ నిప్పుగును గాఁ యదే మగఁడొందఁ పట్లకున్

ఎది నిగవొంది కుంది తరు నేరికినైనను విల్చి పాడివై

కుదురుగనుండుడొచరుడు గూడనునాగును నాయముండునే॥ 71

కం॥ ఆలికినై పాలులువడు

తేలొన నమగనిపనియె యెప్పుడు నటులే

బాలిగొని మగనిబాముల

పాలువడెడిచేత మొదటిపని క్రొత్తడికిన్ ॥

72

ఉ॥ సత్తైముదప్పి యాత్మోదలు సంతనుబోవుటకంటె వారి బో

నెత్తియు నిక్కమున్నతము నోముట తస్సయ, ఆలినమ్ముటన్

మాత్తినదోస మెట్లయిననో బెడఁబాపఁగఁ గాని సత్తైమున్

మాత్తిలి తప్పుదోసమును మాపఁగరాదను పల్కెఱుంగవే॥ 73

73

క॥ దబ్బఱకంటెచుదోసము

నిబ్బరమగునిజముకంటె నెగడెడిపున్నెం

బబ్బుటలేదని పెద్దలు

కబ్బంబులవ్రాసి, రలులఁగాదనఁ దరమే॥

74

క॥ బిడ్డలపైనానిపయిన్ దుష్టపయింగలగుకోర్కె తొలగకయున్నన్
అడ్డంకియముక్తికి, ఆ దొడ్డపలుకు నెఱిగి కాదె త్రోతురు పెద్దల్॥

ఉ॥ కావున నింక నానునవి గైకొనుచు చ్ఛలుఫల్కు లేక యే
చేవనుబూని నాపలునిజెందిన ప్రేముడి కాటుచీకోయల్
పోవగ నీదు శిల్పియను పొన్నతగుక్కులజొన్పి సిక్కముక్తి
గావగ నెంచు, మూరక సగంబనుకుండిన లగ్గుగలుకే॥ 76

క॥ అని పోహగులొనర్చుచు
పనివినమని కేరు చేడపలుకులకును మా
అన లేకను దిటుమునుబూ
నినయెడలో రాయుడను గిసికిరి యెరిగె॥ 77

కి॥ “వినుమా యువిదా! నాడట
పెనగుచు బీ శోదవజేయు నేరెరిగిపోయె
చనుమనిపనిచిన తొంప
కిని నాకి ప్పిట్టిచేతి కిట్టచె? గొప్పే॥ 78

చ॥ పెరసగచూడ్కులంబడక ధైక్కగు బుగగుమెలికిట్లచే
హగువయి మింటనంటు కడు నందపుమేడలవాడలందఱు ద్రి
మ్మరి యలపొందు వైదలివి మాయురే! లాతుల యగాడిగంబులు
దరుగఁగి బమ్మవ్రా ననుగదా! ముగుదా! చనుగూడుటం గదా॥

క॥ పుడమింగిల రాచరికపు
పడతులగము బూడిగంపుబరులొనరుప నా
డడరునిను నలువ నేడొక
కడబాససగా మెలంగగొ వ్రాసెనొకో॥ 80

ఉ॥ నా కనుసన్నలనైలఁగి నాపలు శిష్టుడు దాటగుండి నా
త్రొ కడుజన్నియ లైఱపి కారయల న్నలు తోడునీడవై
యేకిట నాపయి న్నిలిపి యెప్పుడు వేల్పుగ నన్ను నెంచు నిన్
చీ! కిట! నన్ను బాపదలఁచె బడునెల్వకు నేమివ ఛ్చినో॥ 81

సీ॥ తోటలు తోపులై తోచుచు బేరడవులు

గవులు మాడుపుల్లుగాఁ గనఁబడు

దూదిపరుపులట్ల తోచుచు గనపుపాన్పు

తెల్లదుంగులు కూరలే యగుగద

ముండులకొంకలు పూపాదరిగ్లగు

కరికుత్తోవను పాలగచ్చులగును

గవులు నీటిలు పానకంబులవలెదోచు

నడగాఁబ్బు తెప్పారిన గనఁబడు

నాకు నీతోడినుండిననాడులంద

చెలియ! నేటికి మన యప్పు సెల్లెనొక్కొ

నేడుకదనాకుఁ గనఁబడె నెలతమిన్న

నేలయంతయుఁబోయిన వాలకంబు

82

క॥ అడవిదవజేయు కిస్తుల

కడలింబడి నిన్న నావగాఁగొని యుప్పు

బడయఁగఁగోరిన నను నీ

వెడఁబాయుట నాదు నునుచు లేగుటయ చా! "

83

తే॥ అనుచు గుండెలు నీరగునటుల దోప

కుండఁ గుండెడు కేసె గల్లెనుచు బండ్లు

కొఱుకుచును లేచి నక్షిత్రకుండు నోట

వచ్చినట్టుల దూఱుచు బలిక నిట్లు

84

ఉ॥ "జాగొనరింపనేల, యిది జల్లగ మాపకంబునయన

ట్లేగడ యింత చెల్వీవయెనియు నాకును నీకు మంచిదే

యాగద? అట్లుకాసియెడ నాలిన్ గీలిన్ యమ్మకున్న నే

లాగున నింతయప్పును దొలంగఁగజేయుదు కాన దక్కకే "

85

క॥ నీవును నీయాలియువడి రావలెనగిడికి, లిబ్బిరాబడికమ్మ

గావలె, మిమ్ములనట్టుల గాపింపనినాడు బొంకఁగావలెనట "

ను॥ అనికేల్లెకొని లాగఁగాదొడఁగ రాయం డా నిరాబారికం

మని తొచ్చెంబుల కోర్వలేక మదియందుంగుది పెండ్లామున
మ్ము నిజంపుందలపొప్పు నంగడికిదాఁ బోయె వ్వడి న్వానితో
డను న ప్లచ్చుటివార లొండొరులతోడ స్కుచ్చుట ల్లాట్రీలక్ 87

సీ॥ మోకాళ్ళనంటిన జోకఁగాంచినకేళ్ళు

బడహళొన్ను పలక నా వెడదలొమ్ము

ప్రొద్దుక్రొత్తమ్ముల దిద్దువాల్లమ్ములు

జానుగొల్పెడి వెడలైననుదురు

విన్నానికి ముదూలు వెడలైన మైతేజు

చిందంబునందంబు చెఱుచుగొంతు

కెందాచురలబోలు నందచొనడుగులు

వెడదెనోరు నుకంబు గెడరునడక

లంపి రెండవ వేగంటియనఁగనొప్పి

క్రొత్తొల్లరిచ్చుండ్రుడనియెడి రాయలదొరఁ

గాంచి తెప్పలువాల్పు కగ్గలపువెఱుగు

దనరఁ బజలెల్ల గునిగ వింతచెలువొంద॥ 88

క॥ “ఎవ్వఁడొయితఁ, డెటనుండియె

మవ్వపుఁదేజునను మిన్నుమానికనునఁగా

సవ్వటివచ్చుచున్నాఁ

డివ్వాడిమిమగనిరాక కెయ్యదికతమో॥

89

చ॥ పలుకులచేడె నోటగల బమ్మయె లచ్చుని బేరురంబునఁ

గలిగిన వెన్నుఁదో సగముగా మలచూలుచుదాల్చినట్టి తే

నెల తలఁగొలువేల్పొ కలసె న్బువిదాల్పులతెక్కలెల్ల వ్రా

నొలిచినకత్తి కేలఁగల యుక్కరివేలుపొ” యందు నెన్నుచున్ ॥ 90

క॥ అమ్మేటితోడ సొగున,

తమ్ములఁగాఁపురముసేయు తలిరుంబోడిక

నమ్మి నెకసక్కె-మాడెడి

నమ్మియనగ నడచివచ్చు నెలత్రా గనుచున్

91

సీ॥ చెలువనై మొలకై చెలుగు నంజలఘటాలు

కెదమ్ములమొగాలం గిండుపలుకు

చల్లనై నిలుగులై చాలువలబాపులు

వేలిదాటులకుఁ జేకోటవం బడ

మొలకై నీలయలుచే మొలకనా నడచు

మమ్మలెదులనెచ్చు లొత్తిపొడువ

తరుకులై నిలకిడె చాలగు మై కిలు

మిదుమిదులకన్న మిదుమిద

ననగ సిగారి మే మేనినాల్చెననగ

జగులకుఁ దల్లి నాగ నిచ్చలపు వెనకు

గలుగుచుదగ్గులకు వెప్పు నలనుచెలగ

మమ్మ కిచ్చెనే వెన్నగ నొకరితరువె

92

చ॥ అనియనుకొనఁ ముఁగాఁగు పజులదఱుక నిలుఁమాడు రాయఁ, “దో

గొనములబాతులార! ఇటుఁగూడినమాఁసులార! నా కతం

తనువినపిచ్చెద న్నొప్పునక్కి-వినుం”డని సిగ్గు మోమునన్

దెనఁగొన నీలెలుగునను ప్రేమాదిపుట్టఁగఁజేయు పల్లలన్

93

ఉ॥ ప్రాగుకొలనఁబుట్టి నీ పోటనాగఁ ద్రిశంకుచేరి తా

ముద్దులపట్టిచై పుడమి మొత్తెముగా నల గాధపట్టికన్

బద్ధుగఁ దేగించిచ్చి మను వానికి జన్నముపేరనియఁగా

నదికనొప్పకోఁబడిన పైకముఁగూర్చెడివీలు లేమిచేన్

94

క॥ ఈలేనవికల్లలనన్ జాలకయెలులేని సొమ్ము సమకూర్పఁగ నా

యాలినినచ్చుఁగనగడి పైశముజేతనిగోరుపై కంబిడుచోన్

95

చ॥ నలు శోలిపల్లెలంజనున నల్వలనందగు పాటులార! త

మ్ములచెలికల్వనే స్తికొలము ల్లగఁబుట్టిన తేఁడులార! సా

మ్ములదొరమాద్రులై సిరులఁబూనిన కోమలులార! సత్తులన్

చేలగలకాపులార! వినుఁడి గుది మేలముగాదు పల్కెదన్

96

సీ॥ ఉనులులనన్నింటి నొకటిగాఁదలచి త

కృశ మేఘగురైడి గరితమిన్న
సామికర్ణంబులఁ జక్కఁజేసెడిఁదోవ

గాలిఁచు నిల్లాలిమేలుబంతి
కాటులు పొల్లులు గాకుండఁగాఁబల్కు

మాటల యెదువమానికంబు
పట్టినజన్నియల్ పాడుగాకమెలంగు

క్రొత్తడిగమి కాణియు తీయంబు
తే॥ సీ॥ నన్నుఁ గేల్వట్టికొలిచెడి నాదులచ్చి
నమ్ముచున్నాడ, మీ రెవరై నఁగాని
కొనుఁడు, నమ్ముఁడునామాటఁ, గోమలులను
విలుచు గడిదొంగనని తీట్టవలదు నిజము॥

98

తే॥ సీ॥ పెండ్లియాడినప్రాయాలివిలుచు నెట్టి
గలఁజెయని హే(ళనము)సేయ నలదుచుండి
సత్తెమిది నాదు పెండ్లానె, సత్తెమునకె
విలుతు, నాయునులులనైన విలుతుఁగడకు॥

99

క॥ అనియి ట్లాలిని నమ్మెడి
పనికై యంగడివినిల్చి పల్కెడితేనిం
గని చూపఱులెల్లఱు కుం
దిన యెడఁదలఁగోడ నతనితెగువ కని రిటుల్॥

100

ఉ॥ “అక్కట యెంతవేఁదు తీతఁడంతయు నేలను గాధిపట్టికి
దక్కగనిచ్చివేయుటయెత, పుదిగాకయు మున్ను నెప్పుడో
యొక్కపు డీయ నొప్పుకొనియుండినదానికి నాలినమ్ముటిం
కొక్కటిత, ప్పిటింత తలకోర్వనియీవులు ముప్పుదేవోకో॥

101

క॥ రాబడిలో దనయింటికి
గాఁబడునది వదలి కొంతఁ గదపకమిగు లే

గాఁబడ మే! లందురుగా

శ్రీ బిడియములేనియావు లెట్లులఁజెల్లున్ || 102

ఉ॥ కందువు లాలియున్ మొదలు కాఁపుర మొల్లని వేడ్కపుట్టెనో

ఁదము వోయెనో యినుమడించెడి కీడులకెల్ల నోర్చి యీ

చందమునం గడించెడి నిజంబునఁగలెడిలగ్న, లెప్పుడో

ముందఱనొ నటం చిపుడు ముప్పులఁజెందఁగనేల తేనికిన్ || 103

శే॥ గీ॥ ఇతనినుది రాయయో నాల్క- కెన్నియైన

దోసపుంజబ్బువుట్టెనో తొట్టుతెల్వి

జన్ని యితని కడరెను లేకున్ననిటుల

వెలది నిల్లాలి నమ్మంగ వెడలఁగలఁడె||

104

శే॥ గీ॥ తేఁడుగాఁడీతఁ డొక కన్నగాఁడుగాని

జోడుగాఁడీతఁడు కొలంపుబూదిగాని

సామిగాఁ డన్నువులచాలి జముఁడుగాని”

యనుచుఁ బల్కుదు పలుకాటు లఱచుచుండ||

105

కం॥ మఱికొందఱనిరియిట్ల! క్కఱఁగూలియెనాలియోయిఁకం జేసినడ

బ్బుఱవుగఁగూర్పఁడె, దీనింబఱిగొనెఁగఁబోలు, వీనిపడఁతియొకాదో॥

మ॥ పెరనాళ్లం బడిపోయి సొమ్ములిడ నువ్వీళ్ళూరఁగాబల్కి యే

పొరపొచ్చుంబునులేనివానివలె నొప్పుల్ గుల్కుఁగా నాడి బి

త్తరులం జేరిచి దవ్వనాళ్ళఁగల పింతల్ వంకగొంపోయి య

బ్బురమానట్టుల విల్చుదొంగయితఁ, డబ్బో! రాయఁడే బొంకఁడే!

సీ॥ దోసాలతిప్ప యింతులచాలిమిత్తి యీ

తనిఁ జూడరా”దని తలఁగువారు

నగ్గిసాకిరిగఁ బెండ్లాడినచెలి నమ్మఁ

బాడిగాదని తిట్టి వదరువార

రావేసమనువేసె రాదొంగ వీనిఁ ద

లారికీవలెనని లాగువారు

కాశిలో నేటికొక్కడు మానిసులనమ్మ

బూనె వింతయటంచు బోవువారు

తే॥ గీ॥ గడనలేనట్టిమగడు యుగ్మలుల నమ్మ

కున్న జేసెడిదేమని గొణగువారు

నగుచుబదుగురు పదిమాటలనగ వారి

దోసి కొందఱుచెట్టలు రోసమునను॥

108

ఉ॥ ఏమిది యక్కఱైనతటి నింతుల బిడ్డల నమ్ముకొంట త

ప్పే? మఱియేల వీరిగని యెక్కుఁగు బాములకోర్చి పెంచుటల్

లేమికి నొదురంచుగద లేకటదున్నెడువేళదూడలే

యామెతవేళ నెద్దులె, కటా! యిటు లీతనిదూట నాయమే॥ 109

ఆ॥ నె॥ ఇదియుగాక మళ్ళో యిండ్లో తాకట్టిడి

కాన్తియమ్మికాని కరము లిబ్బ

నీకయిట్టితఱిని నెట్లానివచ్చు న

ట్లగుడు దాని మరలనమ్మ దప్పె॥

110

కం॥ “అయ్యా! యష్టించెదమేమియ్యెడనీ చెలిని, మాకు నేమిచ్చెదవో

చయ్యనదెప్పుము, తక్కిననియ్యటలునీవిసాగు నేమామోలక॥

ఆ॥ అనుచుదుండగీడుతనమునబల్కెడి వారిగొంతదప్పుపాఱదోలి

కొంతమందిపెద్దలెంతయు నెమ్మదితోడఘోషిచియాడిరిట్లు॥ 112

మ॥ “అకటా! నోళ్లకువచ్చిన ట్లితని నేలా మీర లొక్కుమ్మడిక

మెకముంజుట్టిన బెబ్బులుల్ నలెను దొమ్మిక మూగి కాట్లాడెదర్

ఇకమీఁ దిట్టులనైన నారెకులపావే మీర”లంచందఱుం

డకపో దోలియుఁ బల్కఁగాఁచొడగి రంతక వార లొంపొర్లతోక॥

ఉ॥ “ఈతనిదూటనేల మునుసియరె పార్లకు నేలనెల్ల, డ

భృతఱినైన నొప్పుకొనరే యిడ ఘోషిలులిచ్చువారిఁ బె

ల్లాతురనొందఁజేసిరె కటా! కయిఁజూపినవారు, పున్నెపుం

జేతకుమున్నుచో మొసలిచేబడినట్టులు పీని కయ్యుపో॥ 114

క॥ ఎఱగెడునో గుడి మీఁదన్

దొరగినటులనయ్యెనీని, తొలిపుట్టువునన్

బరఁగుకొల గాఢపట్టిగ

మరలి వెతలనింపు చెడ్డముతరమయ్యెన్॥

115

ఉ॥ ఈసును వాడికిన్గయును నెప్పుడుఁ బూనఁగ రానిజాగు లే
లా సరిఁజొదమూనక చలంబునుబూనఁగ తేఁడులందా, మెం
డాసలు నోర్పులేమి పొగ రల్లరిచెయ్యులు పాడిలేమి మేల్
చేసినవారి కెగ్గులగుచేతలు పాఱుల కున్న వేగదా॥

116

తే॥ గీ॥ మున్ను వామచుడనియెడి బామ్మచారి
బలియ నెశిసోకుఁజెరి యబ్రీముగను దిగ
యడుగుపుడమినిగోరి యాఁబశినపిదప
నడుగుజగమేల నాతని నడచలేదె॥

117

ఉ॥ ఏరినో చెప్పనేల, వినుఁడి జడదాలుపు గాఢపట్టియే
యూరక ప్రొద్దునంగడపుటాజ్జకడన్ బసఁజేసి నిండుగా
నోరెముమెక్కి యాతనిక యోగొనరింపఁగఁజూచి యోడ, నీ
బేరముగూడ నట్టిదియ పెంపగు తేనికె కొంతమీఁదటన్”॥

118

క॥ అనిపల్కువారిసందఱఁ

గనికొందఱు నల్కిరిటుల “కటకట! డబ్బం

డిన చునబోటుల కింతటి

ననబోడిని బానిసగఁ గొనన్ దిరమగునే॥

119

క॥ ఈమెకుమన కేఁచు (గునకు)

దోమకుఁగలసాటియైనఁ దోచదె, కొనుట

ట్టిమేఁగొనుట కొఱవిసిమన

మేమన నెత్తులను గోక మేకొనుటగదా॥

120

చ॥ నిలుకడకీరితిఁబొదవ నెక్కినునెంజిలికోర్చి నిక్కిపుం
బలుకునుగావనెంచు నెఱబంటగు తేఁడులమిన్నయైన యీ

బలియునియాలి దీనిగొన నాకతలంగల కాశరామియే.

యలవడుగాకి, యింక బర లామెదరిక నిలువంగనేర్తురే॥ 121

చ॥ చెలువలమేలుబంతియిది, చెక్కుసెమర్పక వైడిమెడలక
గల నిరితోటలక మెలంగగా నలపొందెడి, దీనినొట్టె గా
నలబడి నల్లవ్రాసె, నిది నల్వకుం జాలదె, యూశిగంపువా
తలఁ బడజేయనె నె, యొకతప్పుకు చెప్పలురెండు పాశియే॥ 122

ఉ॥ బమ్మనుదూఱనేమిటికిఁ, బంతమె, నానకి నందఱొక్కటే
నేమిని జేసిదాచినదె నిక్కముగా నునకిచ్చుచుండు, నీ
యమ్మ యెఱుంగమిక్ దొలుతనందినపుట్టున నెట్టిమాదిగాఁ
గుమ్మరెనో యెఱుంగదుపె, క్రొత్తడియేఱుపు, పైసఁ దప్పునే” ॥

ను॥ అన నక్షత్రకుం డట్టిమాటలకుం దా నడ్లంబుగావచ్చి పి
ల్వనిపేరంటముగాఁగ నందఱును నవ్వక డంబముక జూపుచి
ట్లను, “జేడాడినదే నిజంబు, గొనువారైనం గొనుం, పొల్లకుం
డినచో బొండు, వెలందులంగొనుట మాటే రిత్తి లేలాడెదక” ॥

కం॥ అనుడు నచటిపజ లొక్కరి

వెనుక నొకరుగాఁగ నరుగ విశ్వామిత్రుం

డునెగడి మున్నుగఁబంపిన

వినురతనపుచూలా నేలవేల్పువెకలియై॥ 125

ఉ॥ వెక్కురురూపుతోడ మసిమెచిక నెంచెడిమేన సంతలుక
బొక్కినగజ్జిగోకుకొన మొగ్గిగించ నోటికా
కక్కొదమించుగబ్బు మెయిగ్రమ్మినగుడ్డలకింపుతోడుతక
మిక్కిలివియ్యమందు నెలమిక్ బయివారికిఁ దెల్పుచుండగక॥ 126

సీ॥ మోకాళ్ళుదిగకుండ మొలకుఁగట్టినపంచి

వై బెద్దబాజ్జ గన్నట్టుచుండఁ

దా మేలుబుట్టంతదనరు పొడుముకాయ

రొంపిని వసులగా నంటియాడ

పాడుముబీల్చిన ముక్కుబొరియలబడి కాటు

కాగునీర్ మీసాలజేరి నిల్వ

నొండొంటిత్తోడుత నొర సెడిమడమలు

గలిగియుండిన దొడ్డికాళ్ళతోడ

తే॥ గీ॥ డంబుతాటాకుకవితెగంటంబుతోడ

గట్టబడి చంకలోపల గదలుచుండ

బౌడ్యమిమొదలు నాడుల బ్రబలు రిక్క

చాలుచెల్పెడి పొత్తము గేలబూని॥

127

ఉ॥ ఎక్కుడువడ్డి కప్పలిడి యెప్పటికప్పుడు నారి బీకుచున్

డక్కరివడ్డిలాగుచు నొడంబడకీయనివారి గోర్తులన్

సుక్కిగఁజేసి వారిబువినోటల నేలముసందుకొం చిటాల్

సొక్కము మండుగూర్చి యొకరూక కుసుర్లకు లంక వేయునున్॥

ఆ॥ వె॥ ఈగకైన గాటునియనివారిలో

గొప్పవాడటంచు మెప్పుంబెంది

కాలకౌశికుడనఁగాఁ గాశిలోపల

విసినిగొట్టుగాఁగ వెలసియుండె॥

129

కం॥ గడియించిదాచియుంచినవిడిముడిలోబై నయైన వెచ్చము సేయన్

బడకుండ గట్టగుడ్లయుంగుడువఁగఁగూడెఱుగకుండికూర్చెడబ్బున్

తే॥ గీ॥ ఆతడ వేళ్ళ సంగడికరిగి యటకు

నచ్చి తేడాడునదివిని నచ్చి “యింక

వెట్టిబాగులవాడు నాకట్టనున్న

గేలమున దగుల్కొన్నాడు గెంటుగునిక॥

131

తే॥ గీ॥ గాఢపట్టికి మేల్పేయఁగడఁగునాకు

మాటదక్కును జెడ్డనో మంచిచేసె

యెంచివచ్చినపనిజేతు మంచిసకిన

మెసఁగె, మునుఁగఁగబో వాక యెదురనయ్యె॥

132

ఉ॥ మోసఁపుబల్కులన్ బెదరిపోవఁగఁజేతునుతేనిఁ, గానిచో
దోసము చేజనమ్ముటని నోచఁచఁగ నెమ్మదిఁ తెప్పి నానఁగాఁ
జేసిదన్లొ, యప్పునిడుచేతకుఁ బెట్టినమేర దాటఁగాఁ
జేసిన తేనిపల్కునకుఁ జెందును బొంగినదాని గావునన్ ॥ 133

కం॥ నావచ్చినపని నేర్పునఁ
గావించెడి, గాధిపట్టి కడుపుచ్చు నచున్
ఈవెరవున, కని గొరగల
తావునకునువచ్చి యతనిదరి నిల్పుటయున్ ॥ 134

సీ॥ ముడతలువడియెండి సడలిన మొడలును
వాడి యుగ్గుడువసు వాజమొగము
చుంచుకంపుగొట్టు జంజులు వెండుకల్
మనిగొగ్గిపండ్లును బుట్టముక్కు-
దొడ్డికాళ్ళును బెద్దబొడ్డును మిడిగుడ్డు
బల్లమీసములును గానకథపు
చింపిరిగడ్డంబు చినిగినదోవతుల్
తాటియాకుగొడుగు నోలుకట్టి

తే॥ గీ॥ గలిగి లచ్చములెత్తిన కొలుచులెల్ల
మూటలుగఁగట్టి మూపునమోసికొనుచు
వచ్చి యెదుటనునిలబడు పాటు దొంగ
వేసముననున్న యా (వేడివేల్పుచూలు)

135

కం॥ కనుగొని యాతనిమెడలో
బాసరినజందెంబుఁబట్టి బువివేల్పుగ వెం
టనెయెంచి కుక్కుటయు నే
నిని జిలునవ్వొలయఁగని యనియె నతఁ డిట్టుల్ ॥ 136

ఉ॥ “నికొలమెద్దియో యెఱుంగ నే, యెటుదీవనలిత్తునెకు, నీ
పోకడ యెట్టిదో, యెటకుఁబోదువో, యూకును బేకు నెయ్యదో

- యీకొటి కేలవొచ్చితివై, యెవ్వరుచుట్టలొ, యీపెయెవ్వరో
యేకటగోసి యీమగున నెందుకువిత్పెదొ తెల్పుమా వడికొ॥137
- ఉ॥ కూలిన జేసి పైకమును గూర్చెడిలావును సత్తు గల్గియున్
అలుడిమాని యాండ్రనుచు నన్నుల దొంగిలితెచ్చి విల్పు బల్
మాలుగుబోతు లాగునను మాకునుదోచెడి నిన్నుఁజూడఁగాఁ
జాలుఁ దలార్ల చేబడకి సాగుము దీనినిశాసి మెల్లఁగాన్॥ 138
- చ॥ అటునలెఁగాకయున్న వినుమా తగుబుద్ధినిజెప్పు, దీచెలిన్
దటుకున నేలనేల్పునగు నాకిడఁబాడియె కాన జంకకి
మ్మటులగునేని నిన్నిచట నారెకులెవ్వరు ముట్టకుండఁ జే
యుట కదె మొప్పుకొంటింటు లొట్టును బెట్టుమటన్నఁ బెట్టెదన్॥
- చ॥ మగువలనమ్మఁ దప్ప నెడిమాట నెఱుంగవె, నీకు దీనికిన్
బగయగునేని మంచిగ నె పైకముకొంతిడి వీడలెస్స, యి
ట్లగడుగవీడ నీచెలియకై యిదె నాయఁపుఁజొట్లఁద్రొప్పి నీ
పొగరడఁగింతు, నాడదని పొంగకు, మేఁ దగుపొపు దీనికిన్”॥140
- శే॥ నీ॥ అనుచు నోటికివచ్చున ట్లటచు బాప
నయ్యఁ గని రాయడను నిట్లు, “లకట! నేల
కటకులాడెను వితగ, తాఁగతనమొప్పు
బుట్టుటలు నేలనేల్పుల పాడిగాడు॥ 141
- మ॥ వినుయోయయ్య త్రిశంకుపేరిదొరకున్ విన్నానికంపుంగొలం
బున నేఁ బుట్టితి, నేలనంతయును నొప్పల్గుల్కుఁగానేలితిన్
మును నాయేల్బడి దొంగపల్కు విననే, మోసంపుఁబల్కిప్పు డీ
వనఁగావింటిని, నాదుజానుగులురోయన్ బాటులిట్లందురే॥ 142
- చ॥ అరమర లేనిబంట్లు పగహత్తుల నెత్తుల నొల్పి తెచ్చుటన్
గెరలినము త్తియగుబులను గెల్పుసిరిం గయివట్టువేళ బల్
పరువుగ నాపెపైని దలఁబ్రాల్లిడ సంతసమొందు నాదుకే
ల్లురువడి దొంగలింపు మొదలొప్పనిచెయ్యుల నెల్లుచేసెడికొ॥ 143

(19)

చతుర్థాశ్వాసము.

తే॥ నేలవేల్పొక్కరుండు తన్ను నేలు మచుచు

మఱుగుసాచ్చిన వాని నెమ్మదిగఁబోవ

రాచపాడియ, యటుగాక నీచు వలెను

బాఱుచాటునఁబడి యెట్లుబ్రతుకవచ్చు॥

144

తే॥ అట్లగుడు వాలదేటికి నమ్ములేల

విండ్లదేటికి జేండ్లకు వెలయుచుండు

బాములన్నినవేళలఁ బందలనలె

గొలపునడవడివిడఁగ జేఁడులకుఁ దగునీ॥

145

క॥ ఎన్నహొత్తుదుండు రా

మిన్నందురునన్ను, బొంకమియబతముగఁ గై

కొన్నాఁడ, నిజము, వినుమా

జన్నియకై యువిదనమ్మసాగెద నిచట॥

146

ఉ॥ నిండుగ గాఢిచూచునకు నేలనొసంగియు మున్నతండు నఁ

గొండాకజన్నపుంబనికిఁ గోరగని (చౌదనన్నలిబ్బినే

డుండకపోవుటం) జెలియ నోబువివేలుప యమ్ముచుంటి డ

బుబ్బడిన నిచ్చి దీనిఁగొను, ముండనిచో జను మేల కార్లనఁ॥ 147

కం॥ అనవుడఁబాఱుండుతేనిం గనియిట్లను“మేలుమేలు!కంటి నిజంబీ

వనుమాటలోన, సేమం బునుగాంచెనుగాతముందుపోకడిలోనఁ॥

కం॥ వినుమింకొక వేరవునుడువు

మనలో నను బెఱఁగ నెంచి మసలకు, మిట్టి

ననఁబోడి విల్లుననఁ గొల

యెనయును వినువారునవ్వరే, యటుగానఁ॥

149

ఉ॥ ఈవనునట్లు బొంకవల, దేనొకమాదిరి బెల్లువాడ, నీ

తోవకు బాడుగాదు విను రొక్కమునీదరి నిల్లేమియునఁ

ఈవిడనమ్మియిత్తునని యీవెపుడాడమి నిక్కువంబులే

కావున లిబ్బిగూర్చుదనుకన్ సయిరింపుమటంచు మెల్లగా॥ 150

ఉ॥ మంచిగఁ ద్రిప్పవేసరి తమంతట నప్పిడినట్టి వారు పో
నెంచుదు రట్లుగాక నిటులెక్కడఁజెప్పిన నిత్తురంచు వాఁ
డుంచినమేర జూడవలదో? పయికంబన మాటలొక్కొ యీ
నెంచిననాఁటి కప్పిడఁగ నేరికినొసని వాని దూఱరే” 151

కం॥ అనపుడుఁ బాటునిగని తేఁ
డను “నెలలో నప్పుదీర్తునంటిని, నేఁది
ప్పిన గడుపుపోను, దాన న
గును బొంకినప్రోవ, యట్లుగుడుఁ గొలగాదే” 152

తే॥ అనుడు తేనినిగాంచి యిట్లనియెఁ బాటుఁ
“డద్దిరా! నెలకునిడుదు నంటిఁగాని
యేనెలయొ నెలలో నెట్టా యెరుకవడమి
వలనగుచు ద్రిప్ప సొమ్మిడు నెలవరకును! 153

మ॥ ఇటులే నాయపుఁజట్టముల్ జదువువా రేర్పర్పుదుర్లోవ లె
ప్పటిక డైట్లకొ దాటవచ్చుజమి నేనాకుఁచ్చునట్టివు నే
యుటలో లోటాకయింతలేనియెడ నయ్యో బేలవై యాలిన
మ్ముటకుంబూనితి, వప్పుదీర్నకయె వేపో వీళ్లు వి న్మాడెదఁ” 154

కం॥ మగవానికిమగఁ డప్పుల
నొగినిచ్చెడువాఁడు వానికుడుగనిమగఁడై
నెగడు నెగవేసిల్లిప్పెడి
మగవాఁడనుమాట నమ్ముమా మఱవకుమా! 155

కం॥ కడఁగి తనదైనయాస్థిని
వడి నల్లుఁడు మొదలు పెఱలవద్దనునిచి లే
వడిఁజూపి సిగ్గుపడలిన
యెడ నప్పెగవేయుటనగ నెంతపని దొరా! ॥ 156

మ॥ ఇదిగా కప్పిడఁ బద్దువ్రాసియిడలేదే, యీగ నీవొప్పిన
ట్లదిరా సాకిరులుండి రే? కలిగిరంచనొక్కండ మట్లైనఁ బో

రెదజూ సాకిరులెల్ల దొంగలనివేరే చెప్పగానేల నీ
మదిలోనమ్ముము గెల్పునీకగునుజుమ్మా కోరటుల్ మూటిలోక॥

ఉ॥ ఇంతలువాదులాడుటకు నేటికి “నొప్పితి నిత్తునంచు నా
యంతటనేనె”యంచనెదవా? విను దానికినడ్డత్రోవ లెం
తెంతలోకల్లియన్న వవియేటికి నియ్యెడ, నిచ్చునట్టె మే
నెంతయొజబ్బుచేసె నెఱుకేమియు లేదనవచ్చు నచ్చగాక॥ 158

ఉ॥ ఇన్నియుఁగావునిన్ను మునుపెన్నడు బొంకనివాడవైనచో
నన్నులయందుఁ బెండ్లి తఱులందు నునుర్లును డబ్బుఁబర్చు బో
నున్నపు డల్కు బాపరుల కొప్పమిత్రఁజ్ఱుల కబ్బునప్పుడుక
డిన్నదిపాడి కల్లలన నొప్పునటం చటుగాన బొంకుమీ॥ 159

చ॥ అనియిటు నేలవేల్పునెడి యాడికపల్కులు తప్పతోవలుక
దనమది కెక్కులై కినుకఁదాల్చుఁగఁజేసెడివైనఁ బాఱుఁడౌ
టను సయిరించి తేడనియె, “డక్కరియెత్తులు నాదుమోగిల నా
గునె? యిక మాఱుమాట లనఁగూడదు మ్రొక్కెద
నూరకుండుమీ॥ 160

తే॥ వేకువనె క్రుంకుటయు మడివెలయనుంట
తబఱు ప్రామిన్కుచదువుట తనివి చెడ్డ
వలనికరుగమి కుట్రలపన్నమియును
బాఱులగొనా, లవియె నిన్నుఁబాసె నకట॥ 161

తే॥ చెడుగయిన మోసకాడైనఁ బుడమివేల్పు
దూఱుటది నోసమని యిపు డూరకుంటి
నఱిలువలుకక కొనువాడవైనఁ గొనుము
లేనిచోఁ బొమ్ము కోరనిపూనికేల॥ 162

కం॥ అనవుడు రాయనిదిటవున
కును మదిలో వెఱుఁగుఁడెంది “కొంకును జుగుక

గనఁడితఁడు, పైఁడిమలె, యై

నను మఱియొకసారి కదిపినడచెద" ననుచుఁ ||

163

తే॥ పుడమిపేలుపు పుడమిదాల్పునకు నిట్టు

లనియె "నామిఁదఁ గినుకేల యయ్య! వినుము

ఆణిముత్యమువంటి యాయాలినమ్మి

మరలఁదేగలవే యిట్టిమగువ నకట! ||

164

ఉ॥ పున్నెముసేయఁ గాఁపురమువోపుటకొప్పిన గంజఁగాఁచఁగా

నున్న దెసకు నింకనొక)మొప్పలకుప్ప, (యిటుల్ మఱెందఱి

మన్నుఁదిసంగఁజేసితివొ, మాకదియేటికి, నీదులగుకే

యిన్నియుఁజెప్పఁగావలసె, నెగ్గులుగా నవిసీకుఁ దోచెనే॥

165

కం॥ ముప్పలుసేకఁజుతటిలో

నొప్పగుచెలికాండ్రపలుకు లోగులుకావే

గొప్పవగుమందు లీలెడు

నప్పడు విసములుగఁగావె యందఱికి బువిఁ॥

166

ఉ॥ కావున నింకనిన్ను ననఁగాఁ బనియేటికి, నీమనొట్టవారి

తేవలెనున్నదో యిటుల నేయగుఁబొమ్మదె నీవుగోఁచ

ట్టివిరిబోడికై పయికమిచ్చెదఁ దీయి" మటంచు నచ్చటఁ

బోవుగ లిబ్బిసైసి"యింక ముట్టెనెరొక్క"మటంచు బల్కుచుఁ॥

ఉ॥ చేడియకొప్పఁబట్టుకొని చెచ్చెరఁబాటుడు లాగఁబోవ నా

బోడియవెన్కఁ బెద్దపులి పూనిక నీడ్చుకపోవునావుతోఁ

గూడనుబోవు దూడవలె గోలున నేడ్చుచుఁ గొంగుఁబట్టి తా

వీడకయేగు పట్టిఁగని బెగ్గిలుఁడెదముతోడ రాయఁడుఁ॥

168

మ॥ మిగులఁజూఁకలువొందియూరెలుఁగుతో"మేల్ నేలవేల్పొ! యిటుల్

తగునే కీపునుబాపి యాపుఁగొన, వింతల్ పుట్టెనే, మానికం

బగు నాపట్టినిగూడ నిచ్చెదను, గొమ్మా వీని నూర్చేలులె

క్కగ బంగారఁపురొకలిచ్చి"యని వెన్కఁరాఁగ నాతేనితో॥ 169

తే॥ బాపండను “తేడ! పసి గొనఁబడినయపుడె
దూడ తొలివిల్వలోనిదే, దూడకొకటి
యాపుకొక్కటివిల్వని యనరె? వీని
విడిచినన వెట్టివాడనవే? వెడఁగునె?” 170

కం॥ అనుటయు రాయఁడు పాటుని
గని కినుకనుబలుకుఁ “డక్కుకఱదలువల దే
ననినవెలయుచ్చి కొడుకును
ననబోడిని గొనుము, మరలినడుపు మిడనిచో” 171

కం॥ అనుచిరుపురు పెనఁగొనుటయుఁ
గనినతుత్రకుఁడు వారికడకునరిగి యి
ట్లను “మీరు వాదులాడఁగఁ
జనునె? మీకిద్దఱకునిచటఁ దీర్పరినై ॥ 172

కం॥ మీకుఁగలతగవునాయముఁ
బోకుండఁగఁ (జెప్పదును) కఁబోఁటకుఁడిపె
బై కమునకమ్మతఱిజే
డాకుఱ్ఱనివిలువ వేతెయని యెఱుఁగంగా ॥ 173

తే॥ తేటగాఁ జెప్పకయె తడబాటుకొంది
పడఁతినమ్మెను గన నికట్టి ప
గోల యీకాలకౌశకు పాలఁబఱియె
మాటువలుకకపీని ని”మ్మనుచుఁ జెప్ప 174

తే॥ ఆవడుగుతీర్చునకు మది నలరి వానిఁ
గొఁగిటనుజెచ్చి యాకాలకౌశకుండు
ముద్దుగొని యుచ్చి నిలిచినమోడిగాంచి
నివ్వెఱఁగుఁ జిటునగవును నెగడ తేడ 175

కం॥ నాయము సత్తైము దమ్మము
వాయఁగ నీవడుగు పిలువఁబడకయె యిడఁ దీ

రీయెడల బాపనికి బలు

నాయంబానరించెనతడు సంతస మొందె

176

కం॥ నెనరువిడిచి బెబ్బలిచే

తను మెకమిడినట్లు నాదు తలిరుంబోడి

జెనటిబువివేల్పు కమ్మం

గనువలసెను, బమ్మవారైత గడువం దరమే॥

177

తే॥ అనుచుదురపిల్లునాటేని ననదోలె

గాంచి దిటపూని యక్కొమ్మ కందవోడ

నతనియడుగులదమ్ముల కడలు నెగడ

వారి కన్నీరుదొరుగగ బలికె నిటుల॥

178

కం॥ “ఓరాయడ! ముజ్జగముల

గీరితివెలుగంగజేసి కెరలెడిసితో

జేరి నినుఁగొల్పుచుండెడి

దారి యికను నెప్పుడు కనెడిదాననో యెఱుంగె॥

179

ఉ॥ కోరినగ్రచ్చులన్ నెనరుఁగూర్చుచు నింపితి, నేనొనర్చుబల్

నేరములైన నెప్పులుగనే మది నెంచుచుఁగాచి, తింపుసాం

పాఠెడిపల్కులంబిలిచి, తాఱడికాకలఁజూపవైతి, పీ

దారినిమన్ను పీ యడుగుదమ్ము లికెప్పుడు కొల్తునోకదా॥

180

తే॥ అలనురాధికొమరు టక్కుల నెడితాశ్శి

గట్టఁబడినారమని మది దిట్టతనము

నదలఁజనదీచి, దేనికై వంతఁబడితొ

యట్టిసత్తెమె తుడి బోచునయ్య నిన్ను

181

కం॥ ఎచ్చట నాయముగలుగునో

యచ్చట గెలుపబ్బననుదు, రివితయగునే

ముచ్చకనులున్న వేలుపు

నచ్చపుబత్తిమెయి నమ్ము, మాతఁడ యేలుక

182

చం॥ మొసలినిజంపి యేనుఁగుచుబోచిన దీకయి యెల్లబత్తిమా
నిసులదొసంగులఁ జదుము నిక్కమటంచును బెల్లునట్లుగాఁ
బస నఱచేయిఁగన్పఱచువాఁ డదె చూశుము బిందుమాధవుం
డసమును సత్తైముం జెఱుప కారయు నీ మది వానినెన్నుమీ!

ఉ॥ గాములఁజెట్టఁడౌ నీ వపుగఁటకొమారుఁడు సోకినట్లు తా
బాముల ముందొసర్చి తుడి బాగులనిచ్చెనునట్లు నిక్కవం
బే మదినిల్ప గాధికొడుకే కమఁగూరిమిఁజూపి పిమ్మట
ఓమఁగలాఁడుచూ మనల, నొప్పులగు నుద కెల్లతప్పులు 184

చం॥ పగబువిదాల్పుచీకటలఁ బాపెడి నీదగు తేజుప్రొద్దుఁ గ
ప్పుగ నలగాధపట్టి వడిఁబంపెడి టక్కులమూఁకమబ్బుచా
లెగురఁగఁగొట్ట నాదనున యీలుపుగాడుపు నె ప్పుఁగూర్చి మ
ప్పుగ నెలదాల్పుకొత్తడిని నామదినిల్పెద నమ్మురాయఁడా! 185

ఉ॥ నాదనునోముపంటవలసక విను రాయఁడ! నేలనెల్ల మా
తాదయొకింతకేక వజలందఱమన్ననఁ బ్రొద్దుజండురుల్
ప్రొద్దిగనుండునుతతఱి బోవగ గ్రమ్మటి నెన్ను నేల నా
యాదను బిందుమాధవునియన్ను వనెన్ను చునుందు నమ్ముమీ॥

కం॥ ఈజన్నిగట్టు గెరలఁగ
నీజోగికొమారుఁడాడ నేది యదియ మీ
తేజుఁబెనుచు పాడియయని
రోజక ననుఁగొడుకు నొసఁగి పోవుము నిజము ॥ 187

కం॥ మామీఁదిపేర్చి నదలు, మీ
కేమైనంగాని నిజమునేల టలో నీ
నేమను నదలకు, వేలుపు
లోమడలరునిన్ను మమ్ము, నొదవెడు నసము ॥ 188

తే॥ అనుచు వెండియు మగనిచు ట్టరిగి మొక్కి
యతని బొమ్మ నెడఁదఁదమ్మి హత్తఁజేసి

నిలుచునాచంద్రమతిఁగాంచి నెసరువిడిచి

చెంగుమనిలేచి కాలకౌశికుఁడు వడిగ॥

189

ఉ॥ “నాదుకనుల్ మొఱుంగి యిట నక్కఁగఁజూచెద పూరకుండు నే
చేదటెసొమ్ము మెక్కఁకయ చెమ్మలఱుఁగిచి కూర్పులిబ్బి నీ
మీఁదనె పోసినాడ, నిఁకమీఁదట వీనినిబాసి రానిచో

మోదెద”నంచు వెన్నొడిచి పూనికగాఁ గయిబట్టి యీడ్పుచు॥

తే॥ చెదర కింటింటఁ దాను దెచ్చికొనినట్టి

దవసముల ముల్లెలెల్లఁ బాతవసువంచు

నొక్కమూటగఁగట్టి యాయువిద నెత్తి

బెట్టి “నడునడు” మని కేలఁ గొట్టుటయుచు॥

191

తే॥ తలబరుపుమోయునలవాటు గలుగువారు

నైతమును నెత్తి మోయఁగాఁజాలనట్టి

మూట నెత్తినిడుకొని పూవుఁబోడి

బిడ్డ కయివట్టుకొని నడిపించుకొనుచు॥

192

ఉ॥ కన్నులఁగాఱునీరు చనుకట్టును నాన్పఁగఁ జెక్కుదోయిపై
మున్నతొరంగుచెమ్మటలబొట్టలు ముత్తైములట్ల మూపునై
నున్నచెఱుగుపైనిబడియొప్పఁగ నెన్నడు మల్లలాడఁగా

బన్నములెల్ల వేర్వ మలపట్టినిగొల్చుచు బోవుచున్నెడ॥ 193

వ॥ కాశినిగల్గు వాడవాడలంగల యాడువాండ్రంద ఆచ్చేడి
యంగని తమలోఁ దాఱిట్లని కొనియాడందొడంగిరి. 194

ఉ॥ “చక్కదనంబు గోము గల చానఁగ దీనినిబుట్టఁజేసి తా

నొక్కెడ బానిసై తలకునోపనిబర్హును మోయుచుండఁగా

నక్కట! దీనికేర్పఱ చె, నయ్యయ్య! బమ్మకు బుద్దిలేదొకో,

యక్కటికంబు సున్నయొకొ, యన్నువ నోములపంట లిట్టివ్రా॥

కం॥ పిన్నతనము గారాబము

వన్నెయు వాసియును ఖాడఁ బాల్గొనెడి యీ

చిన్నికొమారుం డొరుకడ .

మన్ని బ్రతికినపుడుకాదె మన మెన్నవలె ||

196

ఉ॥ ఆవును లేగ నీడ్చికొనుచరైడిబెబ్బలివ్రోలె వీరిన్
జేవదలిర్చు దిట్టచును జేతుల మొట్టుచు గాఁకఁజూపి కొం
పోవుచునుండె, నిట్టి మొరపోతగు బాపఁడువీడు వీరి కే
శోవనుదారసిల్లెనొకొ, తుంటరి వీడొక నేలవేలుపే ||

197

సీ॥ పుడలువేల్పుచు జెప్పుటెకాని మునుగఁడు

సందెవార్పఁడు కడు బుదెకాడు

పొత్తంబుగేలనొప్పుగఁ దాల్చునేకాని

యోనమాలనఁగ నేమో యెఱుంగఁడు

జుదెంబు మెడలోనఁ బొందియుండుటెకాని

మంతరంబుల బూతుమాటలనును

బూదిరేకలు మొగంబునఁ దాల్చునేకాని

వెలివాడనింటింట బిచ్చమెత్తు

తబము తొలిమిన్కు చదువు లీతనికినిల్లె

తాల్కిమంచియు నీతని దరినిలేవు

బాపనిగ నెట్లు పుట్టించె బమ్మవీని

వీనికంటెను దెలికవాడైన మెఱుంగు ||

198

కం॥ తద్దయుడబ్బుండుటచే

బెద్దలు మనవారు వీని వెలిబుచ్చరు గా

కద్దిర బాపఁడె యీతం

డొద్దికఁబై కంబు జగమునొంచునుగాదే ||

199

మ॥ అని యిట్లాతని దూఱుచాయపిదకై యాబిడ్డకై కుంది మూఁ

గిన పోయాలులఁ గాలకొళికుండు నే కిన్కొంది చేగట్టగెం

టునఁ గోల్కవడి వారలందఱును సందుల్ గొందులంజొచ్చిరం

తను నాబాపఁడు వారిఁగొంచు దన యింటంజేరఁగా నేగుడుకి ||

కం॥ అక్కాలకొళికునికాల్

దొక్కిన రాకాసివెలది రోసప్రముదలక

వెక్కసపు బమ్మసారులు

గ్రక్కున నొక కొందఱతని గలియఁబడి వడిక॥

201

ఉ॥ ఒక్కఁడు కట్టలాగుకొనె, నొక్కఁడు గడ్డముపట్టిపీకె, ని

కొక్కఁడు జుట్టుబట్టిదిగనూకిచె గుద్దులువేసె నొక్కఁడి

కొక్కఁడు ద్రొచెజుదెముల, నొక్కఁడు గుడ్డలఁజీల్చె, మీసముల్

ఒక్కఁడు వట్టియూచె, మఱియొక్కఁడు పై నుమిసెన్ బసందుగాన్

ఉ॥ కొక్కని మీఁద వ్రాలెనొకకుట్టఁడు, బొట్టును నాకెనొక్కఁ, డిం

కొక్కఁడు నొడ్డపైఁజఱచె నొక్కఁడు స్నాయటాయఁ బాచె బల్

కుక్కల బమ్మసారితగు కోతుల నూటికి జోడునాఁగ, ని

ట్లక్కజ మొద మిన్నకయ యల్లరి కేసేడి బమ్మసార్ల కున్

203

తే॥ చంద్రమతి మొక్కి “బువివేల్పకందులార!”

నాపయిని నెనకుంచి యీ బాపనయ్య

నేలు”డని విన్నవించుఁడు నీలువుమెయి

నాపెపల్కులకలరి వారందఱపుడు

204

శా॥ “అమ్మా! నీదగునాలుడిఁజెనటి కొయ్యన్ మోఱకున్ వీసఁబో

నిమ్మొచ్చున్ విడనాడినారమది కల్గి! నీకయింబ్రేముడిన్

జమ్మా, నీవిపుడేగకుండినను నీసుల్ రోసముల్ దీరఁగా

నిమ్మొక్క గడ్డితాళ్యగట్టి యొడలెల్లన్ నారగాఁజేఱమే” 205

మ॥ అనుమాజెప్పుచు బమ్మసార్ల (రుగఁగా)నచ్చేడియఁ గాంచి తొ

క్కిన త్రొచుం బలెకేగి బాపఁడను, “నం గీడొందనొప్పించిపో

యిన వీండ్లెల్లదలార్లచే బడరె యొక్కొంతాగినన్, బాపురే!

చనఁగాఁజేసితి చూచు నీవని యొకంజన్ దాటినం బట్టెదన్” 206

కం॥ అని పరుసంబులు వలుకుచు

దనయిటికి మెల్లగాను దక్కుచుఁజొరుపున్

బెనునూకాలమ్మయనం

గనుసోకుల కత్తెయనంగగుండు మొగముతోఁ

207

సీ॥ మాగుడు మేనఁజెమ్మట కంపువెలిగమ్మ

బట్టెయార్పులఁ బోలి పలుకులెసఁగఁ

బుడమినడువ దిబ్బమని చప్పుడుపుట్ట

నుయ్యెలలట్ల కేళ్ళొగుచుండ

తిరుగుడుకండ్ల వెక్కురు చూపులే తేరఁ

బాటలవలె గొగ్గిపండ్లుదనరఁ

బేనుజబ్బునఁ దలపై సనున్ను సెలంగ

సేనాలవలె గోళ్ళు సెలఁగుచుండఁ

దుట్టపెదవులుఁ బెనువ్రేళ్ళు దోనకడుపు

సుడిసుసలుఁగొంగమెడ యెండి సోలుచనులుఁ

దొట్టిముక్కు- వెడఁదనోరు దొప్పచెవులుఁ

బొనరికానఁగఁబడు దయ్యమనఁగ నొప్పి

208

కం॥ వలమగునడుమును గలిగియ

డలువొడమఁగ నెదురఁగాఁబుడమి వేలుపుతో

య్యలి కలహకంటకియనఁగఁ

జెలఁగెడి చెలిఁగాంచి తేనిచేడెవెఱఁగునఁ॥

209

ఉ॥ పిల్లనిగాంచుచిల్క వలె బీతుననిల్చిన గోలఁజూచి యా

యల్లకత్తె "యోరిమగఁడా! పెఱచేడియనోర్తుండె చ్చినా

యిల్లునొరంగజేతువె, యిదే నినుమోదెడఁగానుకొ"మ్మటం

యొల్లక వాసిపైని బడి యుగ్గుడు వీడఁగఁగొట్టిఱక్కుడు॥ 210

కిం॥ చేతనయినంత మట్టుకు

సాతఁడుఁదన యింతిఁబట్టి యడఁచె, నిటులబల్

మ్రోతయొదవఁ గొట్టుకొనుచు

వాతలతోఁ బెనఁగి నేలఁబడి పొద్దుటయఁ॥

211

తే॥ ఆపుడమివేల్చుకవఁగాంచి యక్కజంబు

పొదావఁ దొగపగకొలపు రావొలఁతయీలు

దనముమంచియుఁదగవు నేర్పునుదిరఁబుఁ

గలుగు నూటలతోనిట్లు పలుకఁజొచ్చె

212

శా॥ “బేరా! యిట్టుల దెబ్బలాడు మగవాండ్రాడంగులున్ నేలను

న్నారే? దోసమురాదే? లాఁతిపజ విన్నన్ నవ్వరే? సిగ్గుగా

దే? రాకాసితనాలుఁజెల్లుబికికదే యిచ్చటం, జాలుఁజా

లీరింకఁజగడఁబులాడకుఁడు, లెండి పోరుటల్ నాయమే॥ 213

కం॥ నీరును బాలునుగలిసిన

సౌరునఁగాఁపురమునేయఁజను నాల్మగ లి

ట్లూరకయే పోరుటతగ

వే? రట్టికిగాదెవారి కిచ్చట నచటన్”॥

142

వ॥ అని కలహకంటకి దెసఁ దిగి నెమ్మదితోఁ జల్లసపల్కుల

నిట్లనియె.

215

మ॥ మగవాడొక్కెడఁగాకఁజూపినను గొమ్మల్ వారితోఁబోరుటల్

దగునే? తిట్టినగొట్టికన్ మగనిపైఁదప్పించి మార్వల్కి-మొ

త్తఁగఁ బోయాండ్రకుఁ బాడియానె, గడివెంతల్ పుట్టెనే, వేల్పుఁగా

మగనింగొట్టుటకంటెఁ గొ) త్తిడికినేమంబున్నదే చూడఁగన్” 216

మ॥ వినుమాచేడియ! మున్నుజోగులచెలుల్ పేరెక్కిరేకొంద, తా

ననబోండ్లందఱు వేల్పులట్ల మగలన్ నాయంబుగాఁగొల్పినం

దునఁగాదే యసమొంది పేర్వడసిరెండున్, సామియులబాపువే

ల్పునుజేపట్టుమగంఁడెకాక పెరిల్లుగారుచూ లేమకున్” 217

సీ॥ ఇక్కట్లతమ్ముల నేర్పంగఁజాలుచం

దురుమిన్ము-మగని నెన్నుట మగువకు

వినుజగమిడునట్టి పెనుమంతరపుగట్టు

పెప్పిటిఁగొల్పుట బిత్తరికిని

యసమిషుఁ వియేయన్న వకుసుగేఁ

వట్టినవాఁకిఁబడు జోహాగు

సిరులనిచ్చెడి నోము విరిబోడికిని గాలు

వొక్కినవానికి మొక్కుకొనుట

అట్టిపెట్టిరోసిన యతివయెపుడు

తామరలనే స్తికొమరునితాసానందు

బిడ్డెలనుగాంచునంచు బ్రావిడ్డెలందు

జదువుచుండఁగవినమె నిచ్చును దెహవ! ||

218

తే॥ ఆడుదానికి మంచిచొప్పుమరకున్న

మగడుచెలినొంచు శ్రోవనెఱుంగకయున్న

నాలుమగలకుఁగల పొత్తులకట! కా

కొలికకలహకంటకుల్ కరశేకాదె||

219

చ॥ అనియిటుల్లేపుటక్కటిల నచ్చపునాయపుఁదెల్పిపట్టె

ల్కినబువితాల్పునాతిఁగఁగిన్గనఁగన గేగురింపఁగా

బెనెమిటిపట్టుకోల్పిడిచి బీతోదనంచెడి సోకుచూపుతో

గను వజలఁదఱుక వడక గాడిదయారుపునంటినాదుతో 220

క॥ గడగడయని మోడయనిచెలి

యడలఁగ నేనుపలు దుముక్కురిగెడిసింగ

పుడబొయింపున నాయమ

కెడఁదరిసియుఁగలహకంటకి పలికెనిటుల్ ||

221

క॥ “నిన్నెవరుతోడితెచ్చిరె

యన్నవ! యిటఁదగవుసెప్పుమని చీటిలి నే

తన్నెదఁజుమి నినుఁగూడ

దిన్నగనేజెప్పినట్లు తిరుగకయున్న ||

222

క॥ కతికి! నీవను నీలుపు

పలుకులెవరెఱుంగరనుచు బలికెను, చెప్పం

గలనారెకానిచేసిడి

చేతులెవ్వరులేరటాచుఁ జెప్పుదుఁగడిమి॥

223

అ॥ అట్టులీవు సేతువనినిన్నెఱుంగని

నాదుఁమోలడంబ నమ్మఁగల నె

యాపుగరితవైన నేడుపో సుక మొ పె

న్నిటిని జేరకిటకు మిడుక నేల॥

224

కం॥ నామగనిఁ దగులుకొని నీ

వీమాడ్కిని వానికెత్తులిడి యెదిరింపం

గా మరలింతువె, తాళుము

చామా! నాచేతిదెబ్బఁ జవిచూతువు లే॥

225

ఉ॥ నాపేరన్న ను నీవెఱుంగవిదె, విన్నంబాట కీర్తండఁగా

నోపంబాలుదె, మిత్తిసైతము తలంకొందున్ నను జెప్పినన్

వేపర్వెత్తుడు రిద్దుపొద్దుపజ నాపేరూద, నాయిల్లనన్

బైపైనున్నదె, తోఁకచుక్కచుమి యివ్వాడంతకుఁ బానిసా॥ 226

శా॥ నామాటన్న నొకంజదాటవెఱచుం దా, నట్టి నాపెన్నిటిన్

మోమోటం బిసుచుంతలేక బిడియంబున్ మాసి వెన్నంటిరా

నేమీ? వచ్చినఁ జచ్చినట్లు పడియుంటే బాగె, యల్లుండ, కీ

వీమాడ్కిన్ నను మందలించుటకు బోటి! యేటియిల్లాలవే॥ 227

కం॥ అని కఱకులు వలుకుచురా

యనిచిలుకలకొలికిబుగ్గలడఁచి పొడుచుచున్

గొనబైనకొప్పుఁ జేగొని

తనియని కినుకమొససిచ్చి తన్ను చునుండన్

228

తే॥ ఆలిగొట్టిన దెబ్బల నలసిసాలసి

ఘొడలెఱుంగక నేలపై బడిపొరలుచు

నెట్టకేలకుఁ దెలివొందియిట్టులనియె

కాలకౌశికుఁ డాలినిగాంచి మొక్కి॥

229

ఉ॥ “నీకు జోహారులో చెలియ! నిక్కముఁ జెప్పెదఁ దప్పుఁగావు మీ
యీకలికి మతేమనకు, మీవిగ నెక్కనివద్ద నూరకే
చేకొని తెచ్చినాడ, నెటు చెప్పెదో యట్టుల నూడిగంబుల
మేకొనిచేయ నెప్పికొనె, మిన్నక మొత్తక వీనినేమీ 230

ఆ॥ చిల్లిగవ్వయైనఁ జెదరకుండఁగవచ్చు
బానిసను పడుగఁ బాడిగాను
ఇంటిపనులఁ జేయునెడ నలపొందెడి
నీకు వరపుడెపుడు నెగడవలదె॥

231

కం॥ అనికాళ్ళపైని బడి ప్రో
వనుమిడికెడి మగని మతేము బాదుచు గాక
గనుగవనిప్పులు గాలఁగఁ
జరిఠాయనివెలెదికొప్పు చయ్యనఁ గొనుచు॥

232

సీ॥ “ఓసి! యింతటియొచి యొప్పుగానాయెంటి
సనునెల్లను దెల్లనాటకుండఁ
జేయుచు నా చెప్పు చేతలలోనుండి
పడుకొను తఱిఁగాళ్ళబట్టవలయు
నీకొడుకడవికి నిత్తెంబుఁజని విస్త
రాకులు మొదలుగా నచటనేను
గోరునట్టివిదెచ్చి తీరుగాఁబిల్లల
నెత్తికొనవలయు, నిట్లుకాని
నాడునిచ్చును గుట్టని నాదుమగని
నూరి పోలేరుతల్లికి నొప్పుగింతు”
ననుచుఁదన్నుచు రాయని యన్ను చేత
నెడ తెగకపనులెల్లఁ జేయించుచుండ॥

233

సీ॥ అచట హరిశ్చంద్రుఁ డనియెడి తేడావి
నమ్మిన రొక్కంబునంతజోగి

కొడుకు చేతులఁ బోయఁ గొనినాఁడు దీవించి

“సురిగి నీవో నేను దిగినట్టి

పొద్దులకును నాకుఁకూటనలసినట్టి

బత్తెమ తయఁ జేతఁబడియె, దీన

నింక నాయొజ్జ కీనీయనొప్పినలిబ్బి

జేకూర్చనలె” ననిచెప్పుటయును

చిక్క మొగమునబువి వాలుపుక్కు-దక్కి-

నన్నితలయూచినుగుటచున్నట్టివాత

ఈసులుననుగుదిడింది, యయ్యో! యితాడు

మోస మొనరించె, నిదియెంతదోస” మనుచు॥ 243

క॥ “వినుమోసక్షత్రక నిన్ననుపుగనావెంటసంపురపప్పుడునియొ

జ్జనలేదె నీకుబత్తె! బునొసఁగవలెనాచు, నిట్లుబొంకుటమేలే 245

కం॥ ఏనోయొకయాతడి నా

వైదగిలించి లేనిపోని వంకలడినే

నూచిన బతమూ జెఱుపఁగను

వాదే? యికనైన బోనవలదే వడుగా!”॥ 246

చం॥ అనపుడు తేనిఁగాంచి “వినుమయ్య దొరా! నను బాపురపు ము

తనముననాదు నొజ్జగఁజె దప్పక వెఱబడి యెన్ని నాఁడుబు

జనెదవొ యన్ని నాళ్ళకును సంబళముల్ గొను, మంచుఁజెప్పిపు

చ్చును, మదిలేని వాడనెకొచెప్పినయట్టులఁ జేయకుండఁగ॥ 247

తే॥ ఒజ్జసెప్పెడి దేమిటికోయితేడ!

జేతమిడనట్టి కొల్వను జేయునట్టి

వేదుగునె నేను, మంచిగాఁబోదువేని

సరియె, లేకున్న నూరకేచనను జమ్మి॥ 248

సీ॥ ఇంతియెకాకవి, న్నెండకుఁజలికోర్చి

ముండులు రాళ్ళున్న కొండలెక్కి-

వేశకట్టన మంచిసీతులుఁదిండియు

నెఱుంగకనీతోడ నీడనాడ

కఱకు నేలనె గడ్డిగాదముల్ మేనెల్ల

గుచ్చి కొనఁగఁబండుకొనుచుఁదిరిగి

వేసరితినిగాదె, వేతనమిడుమని

తెలుపవలెనె, నీకుఁదెలియదొక్కొ

బంటనే నీకొఱకు నిల్లు పాల్లుపడఁగఁ

దింటనే నేఁటిదనుక నీది పయిసయిన

కొంటెవాడవుకావనుకొంటిని, నిటు

నంటివాడవె, తిరిగినబత్తై మిడవె॥

239

తే॥ మున్నటయు సందెవార్పుట మొదలు నేల

వేల్పులకుఁగల నేమముల్ విడిచి యాడు

వారునవ్వంగ నీతోడవచ్చినందు

కేమియిచ్చినఁబురుడె నీవెంచిచూడు॥

240

కం॥ అరయు, మిపుడునాచేతికి

దొరకినదెదొ దానిఁగొనక తోసి పిదప నీ

దరికిని నాయొజ్జకడకుఁ

దిరిగిననేమందు, రింత తెలియని పసినే॥

241

తే॥ నీవిపుడునాకిడినలిబ్బి నిజము నాదు

బత్తైముగఁగొంటి, నాయొజ్జకిత్తునన్న

దంతయిడుదేసి కొందు, లేదనఁగఁ బోదు

వే యెఱింగిపు, మాటలు వేయునేల॥

242

ఉ॥ మంచిగనింతలోర్వ వినుమా నను సంతసమొందఁజేతువం

చెంచితి, నిట్లుపల్కుదని యింతయెఱింగినఁ దర్వుకాఁడుగా

వించెడిచేతలక నెఱపివేయనె, నేనొనరించినట్టి మే

లెంచక నన్నుదూఱదవె, యే గడకుం బగనైతి నే దొరా! 243

చ॥ అనవుడుతేఁడు జోగికొడుకాడినమాటలఁ దెల్లవ్రాయ యి
ట్లనె ననుగూర్చి నీవు విలంబంఁగవచ్చుటలేదె, నీదునొ
జ్జనిచినవచ్చితే, మములనంటిమెలంగెడినీకు మేళు లె
ట్లనునగుచుండు, నీటఁబడి యానితిసీరన నబ్రమేటికి॥

244

క॥ అడవులఁజను మాబోటులు

విడియ మలలు గవులు గాక వెలయునె మేడల్
బెడిదంపుఁగఱకు నేలలె

పడకలగుంగాన మంచిపలుపు లమరునే॥

245

చ॥ పలుమఱు కాచినాడనని పల్కుచు వెంటనె కింకజూపుదే
చలితఁజి బండ్లనిచ్చునని చాటుచుఁ బెంచిననేలపుట్టు గా
డ్పులతఁజి బండ్లనీయదని డుల్లఁగఁజేతురె? చావులేని ది
చ్చలు వడిఁ ద్రావునోటనె విసంబునుగ్రోలఁగనెఱతే? కాఁకచే॥

చ॥ పరుసములేలపల్కెదవు బాపడ! తాళుము, నేఁడా రేపా యే
వెరవుననెనఁ బైక మొడిఁబెట్టెదఁ గూలికినంచు, నీకుని
ష్టిరవగులిబ్బినంతయును నీవలెఁజ మృలగాధపట్టికిఁ
దిరచుగుజోగియప్ప మును దీర్చవలెంగద హద్దుఁబెట్టుట॥

247

క॥ కావున నిఱకటఁబెట్టక

పోవుము, మునుజోగియప్పఁబోగొట్టెడితె

నీవిడిననగును, బిమ్మట

నీవడిగిన యట్లచేతులే ” యన నలుక॥

248

క॥ కసరుచు విసుకుచు “నిదె నీ

పసఁదెంచెదఁజూడు నాదువాసి ” యనుచు న

క్కసుఁజూపుచు నక్షత్రీకుఁ

డుసుఱుమనుచుఁబల్కె నిట్లు లురలు నురవడి॥

249

చ॥ “మడిఁబడినట్టిసీర్విడిచి మబ్బును నీటికిదేవురించు నీ
ఱడివలెగానె? చేతి కొకఱవ్వయులేకయె కూడినట్టి రాఁ

- బడి వితఁజేసి మీవెనుక బత్తెముకై తిరుగాడుచుండు నే
యిడవలెనన్న నిమ్మటుల నీయఁగ నెమ్మది లేకయుండినఁ ॥ 250
- క॥ తగ నీచేఁగలకత్తిని
సిగఁగొని నాతలనునఱకి చేకొను నీడ
బ్బెగవేయలేదె యిడిన
ట్లుగనుంచితి నిదిగొ” యని తటుక్కునఁ జూపఁ ॥ 251
- ఉ॥ ఓమరుగొంగ! యంచుఁ జెపు లోయ్యనఁ జేతుల మూని “యీతఁ డ
య్యో! మఱుమాటవల్కుఁజు నోర్వనియట్టులనాడె, మాలఁడౌ
నేమొయితండు, బాపఁడని యెట్టులనమ్ముదు, మొండికట్టె నే
నేమనువాఁడ, లిబ్బి గడియించుటయెట్టులొయింక ముందటఁ ॥ 252
- ఆ॥ ఏమిదోఁపదింక నేమిచేయుదు” నని
కాలిబొట్టవేలు నేలపయిని
రాచికొనుచు మోమువ్రాలిచి కన్నుల
నీరుగార్చుకొనుచు నిలిచియుండి ॥ 253
- క॥ తనయెడ దురపిల్లెడిదొరఁ
గని నక్షత్రకుండువలుకుఁ గనికరమునువీ
డినయెడతో “నిట్టులఁగుం
దిన ఘాయరవడిని నెవరుతీర్చగలారల్” ॥ 254
- తే॥ మిన్న కీరీతివండురుచున్న నేమి
నచ్చు, మాయప్పుడీరైడివనరువెదకు
గడువుగడచినపిదప నెక్కగడయైన
నిల్చువాఁడ నె? యింక నేమనియెదొ చెప్పుమ! ॥ 255
- శా॥ ఆలుంబిడ్డలనమ్మకొన్న పయుకంబా యయ్యెబత్తెం (బునా
కీ) లాగింకటసామ్మఁజేగలవొ, నీకేమున్నది వైనఁ“జే
జాలం బా” మృగరాదె, యేటికిలు బలేజాలంబుగావించు, నీ
మేలేచెప్పినమాటలఁగివినవు, నీ కీపీచ్చియెట్లబ్బెనో! ॥ 256

ఉ॥ బంగరువంటియేలుబడి బాసితి, కానల బెక్కుబాములు
 పొంగగఁ గన్తినొందితివి, బోటిని బాపని నమ్ముకొంటి వీ
 యంగ నిఁకేమిలేనితటివైనను లేదనరాదే, కల్లునే
 యంగుటమిట్లు నేలపయి నల్లనరాచుచునిల్వ రొక్కముల్” 257

మ॥ అనినక్షత్రకుండాడ నిట్లనియెరాయం “క్షేప్ర నాతోడఁ బ
 త్కిన దావంతయుఁ గల్లగానిదయినట్లే చొప్పుడు”, నిన్నుబో
 లిన యేతల్లకుఁగాని యొప్పుటకు వీలే, విన్ను నాబోంట్లకు
 మనినం జచ్చినఁ బేరుగాంచవలెఁజమ్మా, కానిపుట్టటికి” 258

చ॥ పలుమఱునన్ను బొంకుమనిపల్కుట పాడియె, బొంకనొప్పినఁ
 దొలుతనే బొంకనే, యిఁక బదుల్ మఱియేమియుఁ జెప్పబోకు, మే
 వలనను దబ్బఱల్ వలుకువాడను గాననినమ్ము, మప్పునీ
 వలెననివచ్చి యిట్లు తెగువఁ గరుసుల్ వలుకంగఁ జెల్లునే” 259

తే॥ కాన పన్నికవైన నీగడుసుపోక
 లందుముంపక సాకుమోయయ్య! నీకు
 దండములువెట్టుచున్నాడ, నండఁజేరి
 మోముమనువానిఁ గావకయుంట లెస్సె” 260

మ॥ వినునక్షత్రక! యేమిలేదుకద లిబ్బింగూర్ప నావద్ద, నిం
 కను బాలంబొనరించినఁ గడుపువ్రాఁ గర్జంబదెట్లైన బొం
 కినదోసంబగునాకుఁ, గాన నిట సాకిల్లాచు వేవ్వెలు వె
 న్నునిశాకన్నులు నెట్టకంటిదొర వెన్నుం చొప్పుగాఁ జెప్పెదఁ”

శ్లో॥ నీకు నీయొజ్జకును నెంతయాయవలెనొ
 యంతసామ్మకు న న్నేరీతైన నమ్మి
 లిబ్బిఁగొని నాదుబలమునిల్పి నెనరుంచి
 యప్పుదీరినదని చెప్పి యరుగుమమ్మ” 262

క॥ ఇదే మువ్వూటికిసెల్వని
 మదిలో నెలతొల్పుకొలుపు మఱవక కపిమిఁ

జదికిలఁబడికూర్చుండిన

నదినక్షత్రకుఁడుగాంచి “యద్దిర!” యనుచున్

263

చ॥ “పుడమిని నెందఱేలికలుపుట్రీరి చచ్చిరి, యిట్టిబీరమున్

గడిమియుఁ గల్గి కాఱియలు గాసిలఁజేసినయప్పడైననున్

విడువనిగుట్టు సత్తెమును వీడనిపట్టును గల్గి మన్ని రే

యొడయఁడనంగ సీతఁడె, మఱొక్కొకరీతనిసాటివత్తురే”॥

264

కం॥ అనిమది నెన్నుచు నేలిక

గొనబగువలకేలుఁజేతఁగొని యంగడికిన్

జనుమనిగెంటుచు నందఱు

వినఁగననియెఁబెద్దయెలుగు వినబడనచటన్ ॥

265

సీ॥ సతచీవులను గెల్పుచక్కెఁదెల్పెడికంట

ముల నెత్తఁజేసిన పోటుకాఁడు

నేలసంతయు గాఢిసనువునకటలేని

యెద వేడ్కనిచ్చిన యీవికాఁడు

అడవిలో బేతాఘోషు సోకుదొరగెల్చి

జడవార్లనందఱ సాకినాఁడు

ఎగిరెడు నెరగలి నింకింపఁజేసెన

కొత్తడిమిన్న కాల దొక్కినాఁడు

పొన్నవంగడమునఁబుట్టి పాలించినాఁడు

అలత్రీశంకుండనియెడు రాయనికొమరుఁడు

నగుహరిశ్చంద్రుడనఁబడునతని వీని

విల్లుఁబజలార! కొనుఁ డన్నవిలువనిచ్చి”॥

266

తే॥ అనుచునిటఁబోలియంగల్ల నమ్ముచుండె

సంతకునుమున్నతబము నేర్పలరమాని

కంపుదుద్దనఁబడు రేవుకడనుగాధి

నిసుపు సెతరులకానొండు నెగడఁజేసి॥

267

చం॥ జమునిదలంచుడు గుడియఁ జక్కఁగఁదాలించి లెంకలెల్లఁ గొ
 ల్వ మొఱకుదున్న నెక్కి నలువంకలమైఁదగుకప్పరాలజ
 గ్గుమెఱుఁగుగ్రాలఁ దమ్మిచెలికుఱ్ఱఁడువచ్చియుబత్తి మొక్క వె
 న్నిమురుచుగాఢపట్టి కడునే స్తముఁజూపుచు వానికిట్లనుఁ ॥ 268

చం॥ “పెతరులసామి! నాయెడలఁ బ్రేముడి (దాలించి) యీపు మాలగా
 జతపడువేసమూని యిట జానగుకాటినిగాచు పెద్దవై
 కొతుకక నేలనంతయు మిగుల్పడకుండఁగ నాకునిచ్చి ముఁ
 బతమునకంచునాకిడినపై కములేమి నిజబుమన్నఁగాఁ ॥ 269

కం॥ ఈవీటంబడి యమ్ముడు
 ప్రావఁదిరుగుప్రొద్దుకొలఁపుఁబుట్టులగమికిఁ
 రావు హరిశ్చంద్రుఁడనా
 నీవరిపులియైనరాయఁ డేమిమ్మన్నఁ ॥ 270

ఆ॥ అంతరొక్కమిచ్చి యతనినిగొని మన
 సంఘఁగాపరిగనొనర్చి వాని
 చేత రోతయైనచెయుపులఁజేయించి
 చేవఁజెఱిపి బొంకఁజేయవలయు॥ 271

ఆ॥ నేనుజెప్పినటుల సీతచేయకయున్నఁ
 దిట్టువాడ” ననుచు నొట్టుఁజెట్టఁ
 గాఁతబిసి యితని జూకొట్టమేలని
 రూపుమార్ప జముఁడు రోయ కొప్పి॥ 272

సీ॥ నలుపుపై నెఱుపుచుక్కలగోచి వ్రేలాడ
 బఱమొల మోటుదుప్పటిసెలంగ
 చెదరి చెందిరబొట్టు నుడుటిపైఁ గాన్పింప
 గడిమెడఁ గఱివెండికంఠెదనరఁ
 దలపైని నల్లముతకగుడ్డచుట్టాపు
 డాచెవికొస బావిలీ చెలంగ

వలకేల దాపుకన్నుల దుడ్డుకట్టొప్ప

జతకిక్కుచెప్పు లంజలనుదనరఁ

చెప్పలనుగుట్టుపనిముట్ల నొప్పుబుంగ

త్రాగుపాయయు బుజములఁగ్రొచ్చుచుండఁ

కల్లులోట్టియ ముడ్డి వెన్ననుజెలంగ

వీర బాహుండునాఁగను వెలసి జముఁడు!

273

చ॥ మఱిమఱి కల్లుఁదాపుచును మత్తిలిజోగుచుఁ గన్ను లెఱ్ఱనై

మఱకువనింపఁ ద న్నేదుటిమానిసులం గుఱుతింపలేక చీ

దఱగలిగించుచుఁ వితగ దబ్బఱపాటలఁబాడు బాడుచుఁ

ఒఱగుచుఁ బోలుచుం బడుచు నూతగ దుడ్డునుబట్టి యూఁగుచుఁ

తే॥ కల్లుమత్తునకునుదోడు నల్లమందు

మత్తుగలియుట నలజడి మడఁగి కూర్చు

నంది మెలఁకువరాఁ దూలి యరుగుచొకటఁ

దన్నుఁగనితొలఁగెడివారి నెన్నినగుచు॥

275

క॥ ఎన్నఁ ద్రిశంకొనికుమరుం

డున్న యెడకుఁబోయి తెప్పలుంకుంచివెసఁ

గన్నులఁదెఱచుచుఁ గల్లుఁ

గొన్నగవులునోటవెడలఁ గొతుకుపలుకులఁ

276

తే॥ “ఓరి! రేబవలనక న్నజేరి నేను

జెప్పనట్టుల నానతిదప్పకెపుడు

నాకునూడిగవుఁబను లొనర్తువేని

నమ్ము నినుఁగొందు నితఁడన్నసొమ్మనిచ్చి”॥

277

చ॥ అనపుడురాయఁ డల్కమెయి నాతనిఁగన్గొని “యోరిమాల! కొ

వ్వెనయఁగద్రాగి మైమఱచి యెచ్చట నెవ్వరితోడ నెట్లుప

ల్కినఁదగునో యెఱుంగ కిట లేనివిడబ్బుచె? విన్నుమానిక

మ్మనికొలపుండనిక ననుఁ గబుల్లె కొనంగనునీకుఁ గావరీ

278

క॥ కడకొలమునఁబుట్టిన పొల

కుడుపరి ఏవేడ సన్నఁగొనుటేడ నితం

డడిగిన విడిముడియుడుటె

క్కడఁ బొమ్మన వాఁడు తేనిఁగని యిట్లనియె॥

279

చ॥ “గుడిగొని గోసకాండ్రగమి గుమ్మెడ, వేల్పుబుడైతమెంత్రునక

బదిలము నాయముం గలుగువాడని, నీకగునొజ్జయాలినా

పదుగును నాకొలంబు నొకనాసిగలట్టిదిచుమ్ము, నేన యే

కొదవయులేక యీవడుగుకోరిన పైకము సీయజాలెడక॥

280

క॥ ఏ నెవడైన నేటికి

రోనిడికొనం ద(గ్గు హెచ్చు) రొంజుడులేలా

మానుముకొలములపేర్ల

ల్లెనను సీవేల యమ్ముడయ్యెదొ చెపుమా॥

281

ఉ॥ అంగడినమ్మఁదేబడిన దంటఁగరానిదియైన నొనుగా

కంగుదలిర్పఁబైకమిడి యన్నికొలంబులవార లొక్కపా

టంగొనరాదె? సొమ్ములిడుటం గొనువారలెయెక్కుడండ్రుగో

సంగినటన్నగోడడఁచి చాకిరి కమ్ముడుగమ్ము నాకిటక॥

282

క॥ ఈరహిగ హరిశ్చంద్రుడు

పేరిదొరయు మాలఁడును సబీలుపడకయుం

టారసి యిరువురనమికి

జేరి పిలువబడకె తగవుఁజెప్పెడివేడ్క॥

283

తే॥ కొంచకిట్లనెనక్షత్రకుండు “తేడ!

యడ్డఁజెప్పకు కొనవచ్చినట్టివాని

కీవునాతోడ“నింకనన్నేరికైన

నమ్ముకొని లిబ్బిఁగొను” మనియనఁగలేదే॥

284

క॥ మొదట ననాతోడెప్పెడి

యదనుననే “కొలఁదివాని కమ్ముడునో” నం

చదిరా! పల్కినమేలగు

గద, వెంటనే పలుకు బొంకుగావి శె దొరా!!

285

తే॥ అల్లొనర్చిన నామొజ్జ కగునుమేలు

ఇప్పు డమ్మగఁబడునొర యేమిలేదు

ఈతఁ డెవఁడైననాకేమి యేను లిబ్బి

బంగుగుడఁగాని కొలములపనియె లేదు!

286

కం॥ ఇమ్మాలచేతనెదిగు

సొమ్మిప్పించెదవా లేక చోటిచ్చెదవా ని

వైమ్మగుస్తమ్మరుగఁగ

నమ్మయినరెంటనమనో యెఱుగఁగనిమ్మా

287

కం॥ విను మింకొకటి, యితనివ

ద్దనుగాక మనొక్కవానిదరి నరుముసిగా

గను నేఁబడునో యిప్పిం

చినఁగొన, సితనక చిన్నుఁ కెచివిలుతున్ "

288

మ॥ అనుడున్ బాపని మచ్చి మాలఁ డను"నాయ బీవువాక్రుచ్చితా

డినమాటన్ గడిదాటకయ్య, వినుచుంటేకాదె, యీతాడున

న్ననియె గొంచెపునాడవంచు, నది యన్నె నాయెరంజొచ్చెని

త్తురు నీకోనపైకమొగో, యదివాఁజో వైశమే తెల్పుమా" 289

కం॥ నావుడు "జోగికోమారుడు

తావిడెనీమాల, కితఁడు తక్కిసికాన్" 290

చావివెడల నున్నుగనుచు

వావిప్పుక డెడు శిచ్చపడియుండుటయున్

290

శే॥ అదియె సన్నగ నెంచి యిట్లనియె నేల

నేల్పు సురియాగొఱో" నేడు వేగిలేచి

యేరిగాంచితినో, నైకతెల్ల నొకటఁ

తీరు, నేటికి నీవల్ల నీరునప్పు

291

కం॥ ఏనుమోగూబరి! యేనుప

యిని నిలబడి మొకడు గవ్వ నెగమోటిన నే

డ నది నిలచిపడు నంబె

త్తునఁ బైకపురాసియిచ్చి దొరఁ గొనవలయున్॥

292

ఉ॥ అనుడు మాండునొక్కనిట్లు “బువివేల్పా! నీవు తెమ్మున్నచో

పున సొమ్మిచ్చెదఁగాని యుల్లమున కీపున్ సందియంబొందువు

త్వై, నడమన్ననువి, స్థితండు తనబోటికై బిడ్డలం గాపురం

బును బోజిమ్మినయెంటులే, యితనియొప్పున్ నమ్మ గా నెట్లగున్॥

ఉ॥ లేవగ లూడిగంపుఁబని రెట్టిగఁజెప్పిన నోర్చి దొంగగా

కేవదొలంగఁగా మసలు చేనెఱుఁచెప్పిన నట్లుచేయఁగా

దే పను మితనిం గొనెద సంతగిసొమ్మిడి, యట్లుచేయకే

కావరిగొనెట్లు కనుగప్పింపొలంగిన మోసమేకదా॥

294

కం॥ అంతలునచ్చిన నెవ్వరి

చెంతకరిగిసొమ్ము దిగిచేకొనఁగలనో

సుతయెఱింగింపుము, సా

మ్మంతట గడిదోసకారీయని యెఱుఁగవలె॥

295

తే॥ వైకమిడి నిపు నిశేన్నుబట్టిపోగు

వెనుకఁ గనుగప్పియూతండు నెడలిపోవు

రెంటఁజెడువోగినా నేన త్రమ్మరినె

వెనుకదురప్పిల్ల పోడితనముగాడె॥

296

కం॥ అసమాండువల్కిన పక్ష

నినిగన్దని తటసకొడుకు “నివేత్తని నె

ట్లనొ నమ్మించి పయికమిడు”

మని పలుమఱు నొవ్వఁబయక నడలి నెఱుఁడయఁడున్॥

297

తే॥ “శుతఁడితతే నన్దన నెవగు బెఱులు

వచ్చుటయులేదె యీమాలవాఁడుగాక

మేరలోపలసామిక్కి మెలంగబడిన
బడినవెతల్లె వితల్లెమై పరంగుగాదె॥

298

తే॥ కాన నెవడైనననేమి పైకొబునిచ్చు

వాడపో బతమునిల్పు వాడునాకు

సత్తెమే గెల్పునిడుచు చాటునట్టి

ప్రామినుకుపట్టు నన్నెపు డోముగాత॥

299

చ॥ కొలమును బూదిలోగలిపికొన్నను సత్తెముగావనెంతు,నీ

తులువకు నమ్మకబయ్యనోవకునొప్పును గాధపట్టి కీ

వలసినచైకమంత నొకవట్టుగ ముట్టగజేసి నేటిలో

దలంగద డోగిచేగలుగు తక్కిడిసంద్రపు బారినుండియు॥ 300

చ॥ అని యెదవెంచి మాలంగని “యక్కట! నీమదలోన నమ్మినో

గొనుచుదె పున్నదాల్చు మనుగొంగయె పాకరి నీకు నాకు ని

కనెకటిపిచ్చు సత్తెమునకై గుటు లచ్చుడుచెచ్చునేను బా

డిపవదలంగనొప్పుగునె డెప్పురమోతలువచ్చి ముంచినో॥ 301

ఉ॥ పుట్టిపో బోగువంగి పుట్టబోదిచి, గల్లనాడ లేక బల్

వట్టున నేలబాసితిని, పైదలిబిడ్డల నమ్మకొటిచి

క్కట్టుల నితకోర్చి హుకంగువకు= ఇరువన్ని యాపయి

ప్పాల నాయమునదలునేకటండాల్లినో యాచి చెంచుమీ॥ 302

చ॥ సత్తెముల్లిగా నెఱుకచానికెతొడ్డిగ మేలేనెట్లగా

సత్తెవెలోడుగా నెవరుచక్కయెబగుచ్చుగాగ నెమ్మి

నిత్తెమునెంచుచును, నిదె నిక్కమట్టునును నై ముఖాతముల్

ఒత్తియనంగిజేయగల నోరిమి నన్గినియుమ్మ పైకియు॥ 303

తే॥ నిజము నిలుకడ వెలిసెడి నీకు మాల!

విదియఁ గానబడినినెల తదియనాడు

తనకుదాఁ జూపటులకంటి నెనయుగాదె

కాన ననునమ్మకొనుము జంకంగవలను॥

304

ఉ॥ ఉల్లమున నుండి నురుగున నుల్లము, నుల్లమున నుల్లము
 ఉల్లమున నుల్లము నుల్లమున నుల్లము నుల్లమున నుల్లము
 ఉల్లమున నుల్లము నుల్లమున నుల్లము నుల్లమున నుల్లము
 ఉల్లమున నుల్లము నుల్లమున నుల్లము నుల్లమున నుల్లము

తే॥ పుష్పములు వాని లింగ వల్లమున నుల్లము
 చెచ్చి కొరకుల వానిగా జ్వలించును
 దానినొస దేవలకు నుల్లమున నుల్లము
 దేవలకు చుట్టమున నుల్లమున నుల్లము

305

మ॥ అంత నొకటివేలకొను నుల్లము నుల్లమున నుల్లము

చ॥ ఒకటివేలకొను నుల్లమున నుల్లమున నుల్లము
 ముగ్గురున నుల్లమున నుల్లమున నుల్లము
 దిరుగున నుల్లమున నుల్లమున నుల్లము
 బొరిసెన నుల్లమున నుల్లమున నుల్లము

ఉత్సాహము నుల్లమున నుల్లమున నుల్లము

యుగమున నుల్లమున నుల్లమున నుల్లము

యుగమున నుల్లమున నుల్లమున నుల్లము

సంధి నుల్లమున నుల్లమున నుల్లము 306

వనమున నుల్లమున నుల్లమున నుల్లము

ఉల్లమున నుల్లమున నుల్లమున నుల్లము

యుగమున నుల్లమున నుల్లమున నుల్లము

యుగమున నుల్లమున నుల్లమున నుల్లము 310

యుగము

యుగమున నుల్లమున నుల్లమున నుల్లము

యుగమున నుల్లమున నుల్లమున నుల్లము

యుగమున నుల్లమున నుల్లమున నుల్లము

యుగమున నుల్లము

శ్రీశుభమస్తు.

శుద్ధాంధ్రహరిశ్చంద్రచరిత్ర.

శుద్ధాంధ్రహరిశ్చంద్రచరిత్ర

పంచమాశ్వాసము.

కం॥ సిరి పెగురమునఁగలిగిన

దొంగఁగొల్పుటయందు పెడఁదఁ కొఱిలకుండఁ

దిరిముగనిలిపినపెగఁదా !

గరుసుగలుగుపనుల ససముగాఁచినమగఁదా !

1

కం॥ ఆలింపుప్రాప్తుకొనుగునిచూచునకుమ్మకగుతులసిచూల్లిట్లనియె

అలాగునకు త్రకుఁడేలిక నామాలకమ్మియేగినపిదపక ॥

2

తే॥ గీ॥ నేలదాలుపుచుఁ దనకేలఁబట్టి

రమ్మనుచులాగి ఘోని బుజమ్ములందుఁ

గంపుగొట్టడి తోఁతులకట్టలునిచి

మూలఁ డేలికఁ గొంపోపువేళయందు॥

3

చం॥ తివరికయె తమంతటను దీవఁబిచ్చి పేర్కొ మూల వ

రువఁగలయన్ని నాళ్ళు దొరఁమోలకు నాకలిదప్పు లేగకు

డవలయు మూల కూకిగమొనర్చుట వై శిషు ఘోడు పాసి యె

గవలయునంచు వేలఁపును; కస్తీకి మంచియె చెల్లిమూఁగదా? ॥ 4

4

తే॥ గీ॥ అంత నామాలవాడిచ్చివట్టివాని

కెల్లఁగొని కోతకొందక యీసుమూని

వాని మునుపటివొకర్లలో నొకండు

పూలె గాయఁడు నడిగఁ బోవుచును ముందు॥

5

సీ॥ కెడసినమొకపు నంబుడిమొక్కఁగానేగు

కాకుల గెదల కాపురంబు

నలవిగానట్టికంపుల కాటపట్టు కి

పైరవోత ప్రేగుగుమురుల నేలపు

చీమునై తులనాం జేరుచీమల తుంకి

చాలసుకై మూగు పింగలకు నట్లు

యెముకలకై పోరు వెండుకుక్కులబస

పలువోళ్ళనాన్పుగుంటలకు నిరిపు

శ్లో॥ గీ॥ ఉరిపుగాఁ ద్రావి మైకాన నొడలెఱుంగె

చియ్యముక్కుల కొండొర్లు కియ్యమాడు

చుడు నా సాదిచెనటిపట్టుండుగుడిసె

లలరు మాలలపేట తేడ డపుడు గాంచె॥

6

చం॥ కనుగొని కుట్లు నొకొడవగాఁ గడునవచ్చుంపులొప్పు పే

టనుబడి నోతమొదక దిటాబునుబాయకి నొచ్చి వీరబా

హుని యిలుపేరి చేయడగునో తగనో యనకుండ వాడుసె

ప్పిన పనులెల్లఁ జేయచును పింగళ తేడ డటనుండ బానిసై॥

7

శ్లో॥ గీ॥ పట్టెఁగొనినాటి మా హరిచ్చిద్రుంధనెడు

పుడమియేలికపై తము వెడగుమాల

వానికడ బానిసైయుండనలసె నుడుటి

నాతె గడువగనొనె యెవ్వనికైన॥

8

శ్లో॥ ఒప్పులనెల్లఁ దప్పులను చొల్లనికర్తములెల్లఁ జెప్పుచుఁ

జెప్పినయట్లుఁ సేయవని చిట్టచుఁ దిట్టచు లేనివంకలం

దెప్పుచు వీరబాహులు గుడెగొని కొట్టచునున్నఁగాని తేడ

జెప్పుడు వానిపై నలుగ కింతయువేసర కన్ని జేయుడుఁ॥

9

శ్లో॥ ఈదొర నెట్టలేని మరలిచెడ బొంకరినంచు బంచునా

పై దములెల్లఁ బొల్లలయి సాగకపోయె నికెట్టులంచునా

సాది యెడ గలంగి యొకచక్కిని బొంకరిజేయువేరుపుఁ

యాదనునెంచి దాన నెలపొ జడదారికినంచు గుల్కుచుఁ॥

10

అ॥ వె॥ ఒక్కనాటి రేయి పక్కపైదలగడపై సదలంజేర్చి పంచదేమాల
దంతతేడువానియంజలనొత్తుచు । బంతినుటవీర బాహుడుగని

కం॥ ఓగివీపై నమ్మిక । యారాతిరినుంచినాకు వెసఁగెరుగానన్
యూతేను మొదలుమాదలయు । దేరానేసే యువని నీవహంపన్

శా॥ ఏ నిర్వృత్తికి గాడుకాహలము విన్నవించ నాచూలుగా
మీనన్ నావగు గుస్తులందొగి నెమ్మిన్ నాగుజప్పు గుడెన్
రానొప్పారగఁదాల్చి యీ నలికికోనన్ ప్రియమింపఁదా
గానొప్పిన కొక్కపాతిక వెసన్ రాబట్టి నాకీనతిన్ । 13

తే॥ గీ॥ వినుమి యటనుండి రుపేరు పొందాను
ననుచుఁదప్పుకొరుచు కనుబలిచివట్లు
నెగడుమనిచెప్పి గుర్తులన్నియు వేరెడు
వడిగఁగైకొని మసనఁపుటవఁజేరి । 14

శా॥ రాయు డించుకయై జంక కచటన్ రాకొట్టుదయ్యంబులన్
గాయాబుల్బడునట్లుగొట్టి “వినుడికన్ ముందులానేరు మీ
మీయిచ్చన్ జనరాగు నాముదలగా మీరెల్ల నాకుఁబదుల్
సీయంగావలె నన్ని కర్మముల నచ్చింపించి నాసామికిన్ । 15

కం॥ మాలఁడుదక్కువకొలపు । జూలని నన్నెల్ల వాసిజూపకి మేళుల్
చాలఁగనింపుఁడువానికి । నాలాగొనరింపకున్న నడ చెదమిమ్ముః” ।

తే॥ గీ॥ అరుడు సోకులు గడగడ్డమనుచుమనకు
సామియైవట్టి బేతానె జక్కుమాపి
నేర్చెనున్నితఁడే”యని తెలిసి యతిని
బుంబుగ నుండ మేకొన్న వారిజూచి । 17

కం॥ ‘మీఁదలునాయెలిక! గోరునటులఁబనులయంగుఁగున్మృతుఁ”డని
“యే
గోరీభేతానుడా రార”మ్మనిచీరి వాడుప్రమాన్వడినివన్ । 18

తే॥ గీ॥ “ఓరి! నాకీడ ముంచెయిం దొనరుపవలె”

సనుడు, “నట్లనె”యని యాత డరిగి మంకి

జగిలివై రాతికంగూలొగిదలిర్ప

మానెయొకటి దయాకేసియుంచిమాప॥

19

తే॥ గీ॥ దాసైనిచ్చి పగజనదచ్చుకట్టి

కేలగల నాతె నాయనై తెరచి మండ

గావరిగఁగాచుచుండె నక్కాటికోసం

గడమి భేతామండే లెంకగాఁగి తేడ॥

20

అ॥ వె॥ ఒకరికిందనొరిగి యూడిగంబులుసేయ

నొప్పి మసలుచున్నయప్పుడైన

సోకువమానోని చై కొన్న రాయఁడై

బుంకెఁజేడు పుట్టుపంటగానె॥

21

తే॥ గీ॥ అంతకుం దుండ్రమతియును మానెమాన

కేరబరగపచు నుడిగఁపువెతలబడుచు

కిలహకటకియానలెం గడవికుండ

గొడుగులదాను కన్నులఁగఱచుచుండి॥

22

మ॥ కుడువగుడుచు గోల సేపులుగ క కుట్టండు వాపోన న

జడులంబొందుచు నెప్పులనుల నెల్లఁ గోయకే చేయుచున్

గడవేయొక్క నెల్లె బుచ్చుచును కంకదాస్పతేతీని కొ

త్తడినగ్గినుచు నెట్లె వాలన కెడందె దమ్మిమూర్తమూరుచున్ ॥

తే॥ గీ॥ ఇటుల గడంగుల్లనొందుచు నింకి యల్క

వినుకు సణగు మఱపులను విడిచి మసలు

చుండ జనె బారనెల లంత నెక్కనాడు

కాలకౌశికుం డేవికమాలిఁగాంచి॥

24

తా॥ ఓరీ! నెత్తు మొగంపుకుట్టి? యిటు పొట్టుబ్బుగ ముమ్మాలునా

యోరెంబు గడుపారెడు చుఱకగుచ్చున్న ననుకూచినే

నేరాణసంగుగతుఁ గంచెడును తేనేగాని సీకొక్కపూ

ఊరాటంబగు నారసింపగుటలే దబ్బా యెటాల్ దెచ్చెదఁ॥ 25

చ॥ అని పసి నాటనుండి గొన గాఁగఁగెంచిన జట్టు నట్టి యీ

డ్చిన బువిబడ్డవాని కుడిచెంపను గాలనుదగ్గఁ జూచుట

డినయవె లేదె గొంగి చెనకో! యని తొట్టుచు వెచ్చుఁగొట్టుచున్

దగిలుచికాకమానకయ తిచ్చుచు మొట్టుచు నట్లనెన్ వడిన్॥ 26

మ॥ వినుచు యుత్తునుగచి వేకునకుమార్ బెక్కెండు సింహాడువాం

డ్రవదల్ గల్గినవాండ్రుగూడఁ దిలవొనాకుల్ పిగుల్ బల్లికుల్

గొనిజే గానకుఁబోదు, రీపు నటపూ నా బల్లికుల్ దెచ్చుచా

నెరుకన్ నిల్లనెట్టి త్రిపువతెఱాపే పోయెన్ నొదెదఁ॥ 27

చ॥ అని బువివేళ్లు కాకబడ నప్పుడ నిల్లిజేరి బొంబా

డినగడితిల్లఁజెప్పి మొలు పొక్కుచుదెబ్బఁజూపి గో, గో

లుఁ గనుదోలు నేర్పు జమలగా నొ గాఢ గుఱ్ఱపుట్టఁ గ

న్గొని నగనంది చంద్రమతి గుఱ్ఱుని నెగిటఁజేచ్చి కచ్చుచున్॥ 28

మ॥ “అక్కటా? గోమునఁబెందగాఁబడని న్నాతి డిగుల్ తిట్టినే

యొకటన్ గొట్టుచుఁ గానకేగుచునె నొ మేదియా నాలకో

శికునో గెల్లెలవచ్చెనో, నానని యిచ్చి నొక నేముల్లు కా

నకునెవేగని పట్టుతానిగలనో, నాపట్టు యొకటివో॥ 29

క॥ బడయలబిఁబాపెక్క

డుగిడిగఁబూసేయ నెమ్మియగఁజెడిసేది

ప్పు యొకఁగిని నెరువడవై

యడగఁగ నిపానకండ్ల నరయవల నేన్॥ 30

చ॥ కలిగినవారియొద్ద బంసకస్తులునింపచోట్లఁ బుట్టుకే

కలిగితివేల ముగ్గుకొడుకా? కను బొంబులఁ గోయునాకు నె

వ్వలనునవైన బాపనికి బానిసనైతిగాన నేను పో

వలదనరాదు పోననుచుఁ బంక్కుటకూడదు నేకు నాయనా? 31

మ॥ అనుచు బట్టి బుజ్జగించి చనుమన్నా నిన్ను విడిదొమ్మరిం
 డ్లును వే వెయ్యెగల సతంబునునుచు హొంకేరుతే, నంచ దీ
 వనలన్నింపుచు గాలిదయ్యములు బెకాకాముల్పొదల్ చెక్కుతు
 టైచుబోయెచ్చెమొత్తునుల్లగలచీటిక నేమ మొప్పారగాక॥ 32

తే॥ గీ॥ అగరుసామాశిమొదలగు సొగలబుపి
 దిగరుశిబి కేర్చి గడిది కండ్లమీకట్టి
 పరుచుటయు కేగుప్పెల్లవెరువ నాది
 గూడిచనుచుండ నాతఁ బాకలను దేగి॥ 33

చం॥ అపుడలగాకపట్టి చలమక్కిను బొక్కట దొంగలించ నే
 రుపుమొయి బల్లబుపుంగొగరక బలిమిజ జతగూర్చి చిల్లుతా
 లుపుదొరమైన తక్షకుల బోవదలంబును వాడువచ్చె మ
 వ్వంపుగడిబత్తిలపుటయు వాడుగను గొవి బోగి టెట్లచుక॥ 34

తే॥ గీ॥ ఓయి నీవల్ల నాకొక్క మొచ్చెనుమపు
 మోగానలె సత్తెబుకల నొజ్జ
 చెబునగను హరిచ్చెనుగడకబలిమిచెందెనొ
 పట్టుగా బొకనవి మొక్క నరసివనట్టె॥ 35

కం॥ నేనాతది బొంకింపంగ
 బూని మిగులవెతలవత్తు బారలి చియి నె
 ట్లెని బొంకరిజేయగ
 గానేరక నిన్ను నేప్తిగాండ్ల కొంటిక॥ 36

కం॥ కాన నెచ్చెలివైనవా కడకకొలుచు
 నొడిక మొక్కటినిపుమా కొంగుపవళ
 దాన నెక్కిచ్చు ప్పెచ్చెల్ల దలంగిపోయి
 చెలిమి తగుమన వెడిమాట పెల్లంగలచు॥ 37

కం॥ నీవిసంపుమాటలెగనిన నానే బులగూ డ్లుసైతమగుబూదిగన
 చ్చోవెడగుమానిసుబాని యావిరి కేర్చినవెలిమిడిమైపోక అదే?॥ 38

ఉ॥ కాపునసీపు నాపనుపుండ్లకొని కాపకు నగి యాకులం
 శ్రేవలగోయి రాకొమురుం ద్రెళ్ళగఁజేసితి కాటువేసి వే
 రావలెనన్న నియ్యకొని కిన్ననం దతుకుం డట్లుపోయి ను
 చ్చో పలగొన్న మట్టికిడజొప్పకపుట్టనుదూరి యున్నెడన్ ॥ 39

తే॥ గీ॥ గాధిపట్టియం దనుగొల్చి కాళి కొంత
 మందినకుగులబలిచి “నెమ్మదిగ మీగు
 రాకొమారునిగలసి యబ్బిముగం దిప్పి
 సాముగలమట్టికిం వానిచేర్చు ॥ 40

కం॥ అడలొదవునా నాకులం
 బడిచొంగింజేయు” డనుటం బనుచుటయును తె
 రడవింబడిపోయి నానాడుయన్
 కొడుకునిగునిషిసిట్లు కొండకి వెల్లు ॥ 41

శా॥ “ఓరావిడగెడ? మేమిది యెమును మామెజ్జల్ దిగబంధం బూ
 ల్నారల్ బట్టి దిగెత్తుమిట కిన్నా? పుష్పబూలున్నచో
 క్లిరంబులలవాట్లుగుమముమమ్మినిపు మూవెటనే
 రార మ్మట్లగు డేముచూపెదముపోరా నానికిం దాకులన్” ॥ 42

అ॥ వె॥ అనుచు నమ్మబల్కి యాతనికోడ్కొని
 పోయిపోయి లచ్చపొదలునకులం
 దిరిగి యీడనాడం దేరినపండ్లుబూ
 బత్తిరులును తెల్లు నెత్తికొనుచు ॥ 43

ఉ॥ ముల్లెలుగట్టి నెత్తులనమోయచు పొమ్మట నొట్లొడ్లవై
 బెల్లుగజాఱగా నలపుపెపున గానిలుపేకుచుండ చా
 రెల్లకు బాపపుట్టగల యేపగుమట్టినిగాంచి దానిని
 డల్లనజేరి మూలము లచ్చటనచ్చటబెట్టి వైళమే ॥ 44

కం॥ అచ్చటగలచెలుపునన్
 రిచ్చమొందిద్రావిచెదలె యిటునటుపోవం

జొచ్చి, రాయనికందుం

డచ్చోటికిఁ గొంతమెరి యవలనడచుచుఁ ||

45

కా॥ ఎండంగందినమేనిపైఁ జెమటబొల్లెఁ తేని పై దుమ్ముపొ
కుండం బీల్చుచునుండ గుచ్చుకొని సల్పించిచుముం డ్లంజలక
మెండాపుకొబొసఁగించఁ గుంటు చెటులొ మెల్లంగ వారున్ననీ
డండంజేరియ మూటనుంచి యతఁ డమ్మాయంచుఁ బన్నుండినఁ ||

కం॥ తిరుగఁగఁబోయినపిల్లలుఁ

పరువిడియొకరొకరుగాఁగ వచ్చి యచట ని

ద్దురవోవు తేనికొడుకు

న్గొరగొరమేల్కొల్పఁ గనులునులుము చడఁబోయెన్ ||

47

కం॥ లేచి నిలిచి వడినాకులకైచప్పునబుట్టపై నిగాళ్ళునిచిదిటం

బై చాగిలుకొమ్మనుగొని రాచకొమరుఁడాకులెల్ల రాల్పెడితటిలోన్

చం॥ జగములనేర్చుబీతు తఱిచైవ్రలసాకిఁచూలి కేలఁదా

ల్పఁగఁబడు నల్లత్రాడనఁగ లాఁగనువెల్వడి బుస్సుమాయ వే

డిగఁ బొగపుట్ట నాల్కలఁ గడిదిగఁజాపుచుఁ దక్షకుండువా

నిగఁతచే జల్ము బుట్టిపడు నివ్వెరగోతలతోడ సంతటన్ ||

49

అ॥ వె॥ విసపుటగ్గి యొడలివిజబాటి మంటలఁ

బుట్టజేయ నడలిపొలుపుదక్కి

నోట నురుపుగ్రమ్మ మాటాడుటకునైన

నోరురాక తల్లి బేరుకొనుచు॥

50

కం॥ సొమ్మసిలి రాకొమారుం

డమ్మెయి బువివ్రాలెనపుడ యబ్రమొదవఁగా

నమ్మజ్జిబనుమమయ్యెన్

బిమ్మట జోగిపనుపరులు పెసనరిగి రొగిన్ ||

51

తే॥ గీ॥ మట్టిచెట్టునునైతము మాడ్చినట్టి

చిలువ రాపట్టియొకలిని జెనకఁజెర

దయ్యే నాతనితల్లి పోయాలాతనము
వలసనో దండతాయెతు పాడిచేను॥

52

కం॥ ఇట్లుల నెడలెఱుగకపడి

నట్టి యతనిఁగాంచి వెఱఁగునందుచు నట ను

న్నట్టి మొదటివడుగులు రా

పట్టిదొకిఁబోయి యతని పాటుం గనుచు॥

53

ఉ॥ ఈతఁడు పామువారఁబడి యిందుక యేనియు గూపుమాయకే

జోతినలెఁ వెలింగెడిని, జోదైమె, చిల్లును మెక్కి మత్తుచే

నీతటి నీడకూర్చు పసియెక్కుడుతాఁతునుబోలియున్న వాఁ

డాతురపాటునొందఁ దగదంచును గుఱెఱుతట్టి చూచుచు॥ 54

ఉ॥ పాడదు మోముతమ్మి జగిచాయదు మేని మెఱుంగు కాళ్లునే

ఁ ట్టాడుటమానలే దలపున దవుచూడ్కులు బొందిన నును

ర్నూడినయట్లునఁచ దయయో? యిటు నీతని నెమిసేతుమం

చాడుచువారు వానిమొలు నల్లన నింకొకనీడఁ జేర్చియు॥ 55

తే॥ గీ॥ తల్లి మంతరపుంజీటిదండఁగట్టి

నప్పు జేమనినీనించినదియొ మఱచి

యేమరునఁగాని వేగిర ఘామెఁగోడఁ

జెప్పవలెనని వారలు నెప్పుకొనుచు॥ 56

కం॥ ఆతనివద్దనె కొండఱ

బీతెఱుగనివారిఁ గాఁపువెట్టి కడరువా

రాతెఱఁ గాతనితల్లికి

నాతులమిన్నకును జెప్పనడచిరి వడిగా॥

57

తే॥ గీ॥ అట్లుచని చంద్రమతిఁగాంచి యనిరివారు

“కొమ్మ! నీపట్టి యాకులఁగోయునపుడు

బలిమి వినచాలుపొక్కందు పట్టికఱచె

దాన బువివ్రాల బ్రదుకనివానిఁబోలె॥

58

కం॥ రావమ్మా ? యతఃకువడిన

తావునుగనఁబఱతు”మనుడుఁ దత్తరపడుచు

జేవవిడిచి మైఁదెలియక

యావెలఁదియు నోరికొమరుఁడాయను నుడితో ^{౬౬}॥

59

ఉ॥ బెబ్బలియార్చువిన్న మెకముంబలె సింగపుబొబ్బవిన్నద

బ్బిబ్బనుబొందు గౌరువలె బిల్లియెలుంగునునిన్న చిల్కనా

గుబ్బెత గుండియల్ వగుల గోలుసనేడ్చుచుఁ గ్రిందకుఁ బడఁ

దొబ్బినయంటికంబమనఁ దొయ్యలి నేలపయ్య బడఁ వడి ^{౬౭}॥ 60

చ॥ కన్నులఁగాఱునీరు చనుకట్టుపయింబడినాన్పుఁ గొంతనే

పన్నువ యేడ్చియేడ్చి మెయినంతట మన్ను సెలంగ నేలపై

నెన్నక దొర్లిదొర్లి మఱలింపునులేమిని నెత్తిఁ గేళ్లచే

తన్నెఱి మోదిమోది చెయిదంబు లడంగినయెట్లు పోలుచు ^{౬౮}॥ 61

తే॥ గీ॥ అంతులేకొండనిల్లేడ్చి కొంతవడికి

దనకుఁదాఁ దెల్విఁగొని యిట్టులనుచు వగవ

దొడఁగె “నోకుఱ్ఱ నినుఁబాసి గడియయైన

నెట్లుతాళుదు నింక నాకెవరుదిక్కు ^{౬౯}॥

62

తే॥ గీ॥ మగనిఁ బాసినచూకుఱు మఱచినిన్నుఁ

గనుఁగొనుచు నెట్లొ పొద్దులుగడపుచున్న

నన్నుఁగని యోర్వలేడయ్యె నలువకేమి

యెగ్గుఁజేసితిని తుద కింతఁరాగ ^{౭౦}॥

63

ల॥ వె॥ పాఁపతేడు నిన్నుఁబట్టి కఱచువేళ

నెట్లు లడవిఁ దల్లడించినావొ

విసముమేననెక్కి వెతనింపునపు డెట్లు

నన్నుఁదలఁచి యేడ్చినావొ కొడుక ^{౭౧}॥

64

ఉ॥ పెక్కుఱుబంట్లు నిఁ గొలువఁబేరిమి మేడలఁ బవ్వళించునీ

వక్కట! నేఁడు కాన నొకఁడైనను గాఁపరిలేక పాముకుం

జక్కి-తెతండ్రీ? యింకెవరిజేరుదుఁ బిల్తునుసుట్లనుండఁగాఁ
జక్కినినీదుమోముఁ గడసారిఁ గనుఁగొననోచనైతినే॥ 65

కం॥ అనివందురుచంద్రమతిని
గనుఁగొనియిట్లనియెఁ గలహకంటకి కినుకన్
“నిను నీకొంటెతనపుటే
ఝును నేనెఱుఁగుదును లేనిపోకడలేలా?॥ 66

కం॥ మున్నుగఁ గొడుకెటకోబోఁ
బన్నుగడయొనర్చివానిఁ బాముగఱచెనం
చున్న పుషిదపఁబోవెర
పున్నెమకెదునాకుఁదెలిసెఁబోగడితొత్తా? ॥ 67

కం॥ నీకంటెవేగురెట్టులఁ
బైకొనుకొంటెతనమున్నపైదలిపులినా
నాకడనా నీడాకలు
ఓకట్టిడిరాల? మఱచియుందునినిన్నున్॥ 68

ఆ॥ వె॥ కొడుకుచచ్చెననుచుఁ గుందుచునిటు లూర
కున్నఁ జేయవలసియున్న నాదు
పనుల వెవరొనర్చువారలొ చెప్పవే”
యనుచుఁ గొప్పవట్టి యుడఁచుటయును॥ 69

శా॥ “అమ్మా! కానను బాపకాటువడి చానైయుండె నీపట్టిపో
“పొమ్మంచాడెడివారిమాటవిని వాపోకుండునేతల్లి నే
రమ్మే యైనను గాఁకనింపకుము కుఱ్ఱ వేగఁ దెప్పించి నా
కిమ్మా మంతరకాండ రాఁబనిచి మందిప్పించి చూలీవివే”॥ 70

కం॥ అని యాపెకాళ్లపైఁబడి
నెనరొదవఁగఁబలికి లేవని పుడమిదొరచే
డెను బడఁదన్ని పుడమివే
ల్పునిచెలి యిట్లనియెఁ గాఱుటాతు లఱచుచున్॥ 71

ఉ॥ “అకుల బాల బాల్ దేగఁజను సందటివెంబడిబోయి మెల్లఁగా
నాకులదెమ్మటంచనుప నల్లరిగాడిదె క్రొవ్వి తెచ్చె నీ
కాకులపాటు చెప్పినటులాగనివానికి ముప్పురాదె యా
పోకడకేమిసేయునుము పుట్టలపై బడియాడునుంటిమే॥

72

క॥ చెడఁదిని యొడలెఱుంగక క
ట్టడిదప్పినచెడుగుగాక టంకువిడిచి యా
ఱుషితనమునబుట్టలపై
నడుగిడఁగలఁడే మఱెవ్వఁడైననుజెపుమా?॥

73

తే॥ గీ॥ బెదరుపుట్టించుపాసులు మొదలు చెడ్డ
యనుఱులుండెడి వడపు లందుండుపుట్ట
లెల్లఁ బాసులకిండ్లనియెఱుంగఁడె పసి
నాఁడె కానఁడె కసపుదిన్ నాఁడె చెపుమా॥

74

అ॥ నె॥ చెట్టఁడైనకొడుకు పుట్టినవెంటనే
చంపవలయు జగముసంతసింప
అట్టిఁడొక్కఁడు దనయంతనచెల్లిన
వగచెడల గుఱుకువడక పడఁతి! ॥

75

క॥ కడుపుజెడఁబుట్టి నాతఁడు
పుడమికిబరువ నెడిమాట పొల్లగునే నీ
కొడుకడవిజ చెప్పనేనియఁ
బుడమిచెలియనేసినట్టి పున్నెముగాడే?॥

76

అ॥ నె॥ సొమ్మువదలి పప్పుతిమ్మక్కవలెమేఘ
నిగిడి చెట్టఁడయ్యె నీడుకొడుకు
వానికొఱకు డబ్బువదలి మంతరకాండ్రఁ
దేగ మందులీగ సాగ లేము॥

77

ఉ॥ కావుననీవు నాదునుడిగంబులనన్నిటి వేయెనర్పి రే
రా పడి గాల్గవట్టి నిదురబడి యే బవలించినట్లు నీ

వావలికేగి యేదగిడినై నదగుల్కొనిపోయి పట్టికో
జావుము మంచిచెడ్డనక చాలిటనేడ్చిన మొత్తెదబుర్రు 78

చ॥ అసపుడుబొంగి పైకురలి యాపగరానికులిక దిటంబుచే
తను దనలోనడంచి చెయిదుబుల నెప్పటియట్లు నన్నిటికో
గొనకొనజేసి యాపె పడుకొన్నపుడంజలమెత్తి గుఱ్ఱున
ట్టి నిదురమెందియున్నదనులేవగనుంగొని మెల్లమెల్లగా 79

క॥ ఒడయనిచెలి యడుగులచ
ప్పుడుగాకుండగనులేచి పోడిమి నిలువె
ల్వడి లోక గుగురగుచూపురు
గడిచిరకటపైపొయిరుల గలసి మెలగఁగా 80

చ॥ నడుగులు సెప్పు గుఱ్ఱులనుబట్టియు జెల్వలపైనిగల్గు పే
ముడిగలబత్తియే తనకు ఋగలి తోవనుజూపు నేస్తయై
దొడరిగఁ గానకేగి యెటు దోరిముగాదగు మట్టిబూది గా
ళ్లడరఁగఁ బుట్టకేసితల యానఁగ సామగు తెప్పచాటాతో 81

తే॥ గీ॥ అలసి నిదురజెందినట్లుల బడియున్న
కొడుకుఁగాంచి పడఁతి గుబ్బటిల్లు
నుమ్మనాపలేక యొక్కపెట్టునఁ గొల
వోయి తెగినచెట్టువోలె గూలి 82

చ॥ పడి మఱికొంతనేపటికే బైదలిమిన్న దనంతవా నెడి
ల్పడు తెలివొంది పట్టిపయి శాయని పేముడిఁ గాగలిచి"యో
కొడుక ? తమి నను గదియఁగూర్చినఁబల్కవు లేవవేమి హా
యెడ నలుగంగ నేర మొకయంచుక గల్గినఁ దెల్పఁగూడదే ? 83

తే॥ గీ॥ దవ్వుగానుండి నాజీటి దరికినేను
రాగ నొకగంతునను బైకైవాలిపూడ
వకట ? యిప్పుడు నీయొద్దకరిగి నేను
ఎత్తికొనఁబోగ రాకుంటివేర కుట్ట ? 84

కం॥ ఇదితెమ్మది తెమ్మని బువి

చదికిలబడి కాళ్లుగేళ్లు బాడిచుచు నే

ను దరికిరాఁ జేతులద్రో

సెదవే యిపుడేల యట్లు నీయపు కొడుకా ?॥

85

తే॥ గీ॥ తండ్రి కఱవయ్యెనీకని తలఁకునున్న

నాయెదఁగలట్టి కుతినాక్కు నేయెడలను

పట్టి? నీవైన జిలిబిలిపలుకుగములు

ఇపుడు నాకవి కఱవయ్యెనే కొమరుడ !

86

మ॥ నినుఁగన్న పూడు జ్యోత్యైఃపుంజదువుపె దీర్పర్లు పెక్కెండ్లు నే

లను నిక్కంబుగ నేలుదంచనిరి యాలాగిప్పుగాదయ్యె బా

ల్లనిరే? వారలు జ్యోత్యైఃపుంజదువు కల్లెపోనె వ్రాల్చిట్టులుం

డెనె నానోములపంటయయ్యె నెయిటుల్ తండ్రి? యింకది క్కె-వ్వరో॥

కం॥ నీతండ్రిపాసినప్పుడె

చేతటికఁపుజగమునాకుఁ జీకటియయ్యె

నీతోఁబాసినవదిను

న్నే తొరపడఁబోకు మేనునీతో వత్తు॥

88

సీ॥ పున్న మచందురుఁబోలుమోమే యిది

పగలుగన్నడుచట్లు జిగితొలంగె

బంగారునిగ్గులఁబరగుమే నే యిది

గ్రాఁగినట్లుగను వీరకఁజెడియుండె

గల్వరేకుల నేలుకన్ను లేయివి నీటఁ

బాసినమాద్రగ వాడియుండె

నిద్దంపుటద్దాల నెన్ను చెక్కు లేయివి

తళుకువోయినయట్లు దనరుచుండె॥

తే॥ గీ॥ ననుచుఁ గాఁగిలిఁగదియించి పెనఁగి పెనఁగి

మోముమోమునఁజేరిచి పొగిలి పొగిలి

కంటితెప్పలవిడచిసి కాంచికాంచి

ప్రేళ్ళు చెక్కులపైఁ జారవేసివేసి!

89

ఉ॥ అపగరానికస్తి నొడలంతయు దుమ్ముగునట్లొక్కొక్క

ట్టి? పగదాననైతినె కడిదిహయల్లెఱయొగ నింక నా

దాపున నెవ్వరాడెదరు తప్పెనె నేటికి నీకునాకు ము

న్నే పగుపొత్తు తుట్టతుద కింతలువచ్చెనె ముద్దుబిడ్డఁడా?॥

90

క॥ ననుగన్నతండ్రి! నిన్నిం

కను గనులారంగఁజూచుకలిమిసయిత మి

ట్లనెచను ననుచాఁడున నదె

కను రెండవజాముచనియొ గడుదొరితముతో॥

91

ఆ॥ వె॥ తెల్ల వారకుండఁ దెఱగంటి జగములఁ

బడయనిన్ను సగ్గిపాలుసేసి

కడఁగియేచు గలహాకంటకిలేవఁ

మున్నయరుగవలయు ముద్దుకొడుక!

92

మ॥ అటులేసేయకయున్న ముద్దుకొమరుండా? నీవునాకింక ద

క్కుటయుంగల్లయ యింకఁ బైఁగబలుచిక్కుల్వొందు నీతండ్రికా

రటమునింపినదాననొగుంగద కుత్తా! యంచు వాపోవుచున్

దిటమున్ జేకొని పట్టికంతుపనులన్ దీర్చింగఁ బెల్లెడ్పుతో॥

93

తే॥ గీ॥ కొడుకుమూపునఁగదియించి కొంతదప్పు

సాదలనునిచెడితావుకై కదలినడచి

యచటఁబొదలెడి దయ్యాలయఁకు పలకు

నడలు నెడఁదకు దిటమె సాయంబుగాఁగ॥

94

క॥ ఈలువునఁజెంబులుజత । యేలికలై సాయపడఁగ నెందుచిదుగులన్

జాలునవియేర్చిపోగిడి! చూలిననందునుచఁగడఁగిచూకురుతోడ॥

క॥ నాకునునీతండ్రికిసాద

లేకటఁగూర్చించితుదల నెసఁగు చెయిదముల్

గై కొనవలసిననీకై

యీకట్టెలఁగూర్చవలసెనేయేగొడుకా॥

96

కం॥ ఎప్పుడొయెచ్చటనొమా

ముప్పలుసీవలనఁదెమలిపోవుననుచుటూ

యప్పుయ నేనుంటిమిమా

కప్పులనాడవయిపోతి నాకొమరుండా ?

97

కం॥ మెత్తనిపూమెత్తలపై

నత్తమిలుచుమేనుగఁదెనెదవుమునుని

న్నిత్తఁజిగంపలఁజేర్చిన

నొత్తైననవిదేమియయ్యయో ? కొమరుండా ? ॥

98

కం॥ బుసుతలతంపరగలుచులఁ

బాడమినయొకచేడియకునుబుట్టక కొడుకా !

కడుపుచలువనెఱుంగనియీ

యడవిచెలికేబుట్టితేమిరా కొమరుండా ?

99

కం॥ తలిదండ్రులనగ్గించెడి

చెలువముగలవాని కెద్దిసేకురు నది సీ

కలవడుఁగావుత మిక ముగ

గలిజగములనిక్కునంబుగాఁ గొమరుండా ?

100

చం॥ అనియెలుగెత్తి వీణఁగలమైదవనాదననాధ్వుచున్న యా

మనిచెలికోయెలోయనఁగొమారుండ ! కందుడ ! యంచునాపెయ

క్కునఁజెయిఁజేర్చియేడ్చె గనుకొల్కలవెంబడుసీరు చన్నదో

యి నివముదమ్మి మొగ్గలపయ్యబడి నాన్నినయట్లు నాప్పఁగా॥ 101

కం॥ ఆగీపెట్టునువిని యా

రా గోలలయెడ్డువలెఁ దిరంబగునడిశే

నేగుమ్మవగవనయ్యెనె

యేగనుఁగొనవలయుననుచు నీగడదెసకై॥

102

అ॥ వె॥ వడిగ లేచి ముచ్చెపైనుండి క్రిందికి

వెడలె నాత్రిశంకుకొడుకుమిన్న

వెండికొండనుండి వెడలెడి యివముగు

బ్బలికొమార్తెదైన వాఁడనునఁగి॥

103

కం॥ చనుదెంచియొక్కచోటునఁ

బెనుమసనమునంగు సొదనుజేరిచికొని యు

దను నెకసబమిడి దానిప

యినిబడి మాఱులిపుపుట్టు నేకుపుతోడఁ॥

104

సీ॥ నేలపై బడ నాడి నీరుకార్పెడియెఱ్ఱ

గల్వలునా నీరుగారుకనులు

అమవసమున్నునివగునూడుతోబంగల్

దోచు చుదురుపోన్కిదోచు మొగము

ఎరగలిబలుకాకనీగిరినతియ్యని

మావిలేజిగురునా మసడుమోవి

నుంచునకై వేల్పుమంతరకాండ్రండ

నుంచిన దీవెనానొగుడుమేను

అ॥ వె॥ పైట దొలంగిపోగఁ బై నెప్పి కన్నీటఁ

దడిసియున్నరైక యొడిసి బిగియఁ

బట్ట నెదిగియున్న బలుగుబ్బపాలిండ్లు

గలిగి యొడలి నెఱుంగక యడలుచును॥

105

కం॥ విడి చెదరి చిక్కువడియును

వెడదగ వ్రేలాడునట్టి వేనలితోబా,

రైడికుతిఁబడిపోగిలెడి కొ

త్తడియెదుటనునిలిచె నెనకుదనరునెడదతో॥

106

కం॥ నిలిచిన వెఱపును వడకును

జళుకును సిబ్బితియుఁ దోచు జాతీనపయిటఁ

వలుడచనులఁ గప్పుచు ను|

త్తలపాటునఁబొగులుచున్న దానిఁగని వడిఁ ||

107

చం॥ “ఎవతెచ్చనీవు బీతువడ కీనడు చేయిని నీడ నెంటిరాఁ

గవలసె నెద్దియిక్కువ మగం డేవఁ డెయ్యది పేరు కాకిపై

ని వెలయుపీనెనం”డనిన నేలదొరఁగని కంటినిరుకా

లువలయుపాటగా నతఁడు లో నెనఁందఁగ నీరెలుంగునఁ || 108

కం॥ “వినుమయ్యా నేసిప్రా! లినినొకబువివేల్పునకునుభిక్తికినాయి

చ్చనుదాసిగనిక్కంపుమ! గనిచేనమ్మంగఁబడినకల్కి-నిగఱితఁ 109

తే॥ గీ॥ హంసవారియనుచునందురునచు నీస|

బంబునాడుకొడుకు బాపనయ్య

పూలు తెల్లఁ దేగఁబుత్తెంచ వచ్చియి॥

యడవిఁ బాముగఱువఁ గెడసెనితఁడు||

110

ఉ॥ మీరెవరయ్య యీయడవి మేకొనుబూతఁపుబార్ల తేఁడులోఁ

దోరఁపుచూకురుంగడలిఁదూలుచు నెడ్డునుగానకున్న నఁ|

జేరువనున్న యొక్కదరిజేర్చెడితెప్పఁగవచ్చినట్టి సిం|

గారపుఁగానవేలుపులొ కృన్నన నాకెఱుంగంగ దెల్పఁడి॥ 111

చం॥ తొరపడినాకొమారునెడఁచొట్టిలికుందుచు నాడుదాననై|

పరఁగెడినాపయిన్ నెనఁబాసియుఁ జూపివిసంబు కస్త్రీవోఁ|

దిరమగుమందు గూర్చినిడి తేర్చెడు నేవముగల్గినట్టి మం|

తరముగలారియూఁతనిడుదారినిజూపవె పున్నెమబ్బెడుఁ || 112

కం॥ ఒరుమేలుకొఱకెయొడలి న

మరుపవలయున నెడిపల్క మది నెంచుడి యే

తఱినునుఱుమనుపుకంఠెం

బెరపున్నెముగలదె యెఱుగవే చాల్కానీ?॥

113

కం॥ అననాపెపల్కునాడును

మునుపెన్నఁజొవిన్నయట్టిపొంకముషాదిలోఁ

గొనిననుదనయాలిగ గు

ర్తువిధ్ లేకనతఁడాపెతోనిట్లనియె॥

114

తే॥ గీ॥ “తమ? యేబూతములకు నేలికనుగాను

కలికి? మందులనిగువెజ్జఁగాను నేను

పడఁతి? మంతరకాండ్రలోవాడఁగాను

ఎట్లునీపట్టియునుఱులనియనేర్తు॥

115

ఉ॥ గోలరొ? కాటికోనయిది గుత్తకునీబడఁజూ వె యొక్కమా

తేలికవీర బాహుఁడనునేపరి, కప్పునుదీర్చ నాకు నే

నాలుడిసొమ్ముకై యతనికమ్ముడిగాఁబడి వానిఁగొల్వ నా

సీలువసూలునేయ నునిచేక ననుఁ గాఁపరిగాఁగ వాఁడిట॥ 116

చం॥ వినుమిట నెవ్వరైన నొకపీన్సన కగ్గి రగుల్పఁ గాడుచా

పిన బువికొక్కపాతికరివెట్టవలెక జమి యెవ్వడైన న

ట్లొనరుపఁడేని తేనిముదలొప్పుదు, నాపబువానతిట్లటం

చు నెఱుఁగఁజేయుగుర్తులికచూడుము సందియమెల్ల వాయఁగా॥

కం॥ నాపేరువీర దాసుండోపడఁతుకవలయునుకముంచకనడురే

నీపట్లఁగాడు బేర్పఁగఁజూపొల్ల నుసామి చెఱుపుజూపుడనొప్పు॥ 118

తే॥ గీ॥ నాముదల లేకసాదఁబేర్పు నే మొఱకుఁడు

వానితలనానుచేక త్తితోనఱకుదు

ఆడుదానపుగాన నేమనఁగ వెఱచి

మిన్న కుంటిని దెలియక మెలఁగితనుచు॥

119

కం॥ పలుమాటలువలుకకనీ

వలసినపన్నిచ్చి సొరనుబఱపుము లేదా

తొలఁగు మటులఁజేయక జా

గలవడిననుమిన్న కుండుననుకొనకుచెలీ?॥

120

చం॥ అనవుడువానికిట్లనియె నజ్జమునప్పకొలంపుఁగోడ “లో

పనుపరిమిన్న? లేమిగలవారియెడక నెనరుంచఁజెల్లజే?

వినునిటుపేదరాలి నొక వెంగల్మికిందను బొట్టకూటికి
మనుగడఁజేయుబానిసను మన్నురులెవ్వరు లేని యుగ్మలిన్ || 121

కం॥ మగనియెడబాటునకె మది
వగచెమతటి విన్ను విటిగిపై నిబడినయ
ట్లుగఁ గొడుకుచాపుగలుగుటఁ
బొగిలెడిననుఁ గుతికడలిని ముంచెదె! తగనే? || 122

తే॥ గీ॥ ఏడుసంహృతమేరతానేలుబడికి
నొడయఁడగుతేనిపట్టి కయ్యో? సమసిన
నేళఁగాటిని బేర్చంగఁజూనంత
నేలవొరకుటగఱవయ్యెనే దిటవరి? || 123

కం॥ అనినుడువుచునుప్పెనలఁజే
బెనుదరఁగలతోడఁబొంగివెడలుకడలినాఁ
గను మేరదాటిపొరలుచుఁ
జనుదెంచెడికుతిని నడఁపఁజాలనియెడలోన్ || 124

ఉ॥ అక్కటికాన బాపలకునందఱిపేదల కెల్లపిదైలం
దెక్కుడుపేర్లలారలకునీవిగ నేలలనిచ్చుతేనికం
దక్కట? యింత నేలకెడయయ్యెనె యంచును గంటిసీటికా
ల్వొక్కటఁబాటుచుండఁగొడుకోయని బిగ్గరగాఁగనేడిచెన్ || 125
వ॥ అప్పుడయ్యెడుపువిని హరిశ్చంద్రుండు॥

చ॥ “దరికొనునుమ్మచేతఁ గనుదమ్ములవెంబడిఁగాఱు వేడినీ
రురమునఁ బూవుబంతులననుప్పెడి నీచనుదోయిగందున
ట్లొరపిడిఁజేయ నిట్లడలుచుండినఁ జచ్చినపట్టిలేచునే
సిరులుదిరంబె? కాటియలుసెందవె? నుట్టలవాళ్ళురిత్తలే” || 126

తే॥ గీ॥ అనినవినిచంద్రమతి యిట్టలనెను “బుండు
పైనిముల్గుచ్చుకొనినట్లుపరఁగె నీదు

నుడువు చచ్చినకొడుకుకై నొగులునాకు

నిన్ననగ నేమి వాక్త యిట్లున్నయపుడు॥

127

చ॥ ఒకరిగదూఱనేటి కయయో? బలుముట్టక వేసి యెప్పుఁ బా
యకయజగంబు నే స్తిచలముఁ బెనుసాయమునొంది గాసినొం
దక వెతబెట్టు నానొసటి నాలుగు మూముల వాని వాక్తనూఁ
డొకటఁజెలంగి నెల్పుఁగొననుండినయపు నొనాలమేల్లనీ॥

128

కం॥ అనవుడుజగంబు నే స్తివ

లనఁదనకుంగేడునచ్చులాగుదెలుపు ని

ననఁబోడినా చెలియొక్కో

యనిసొదిను మొందియూతఁ హతలమదిలో॥

129

కం॥ “నీక్క ముదెలఁచుకమునువే

యిక్క ట నెఱపూర్వ బోడియాగి నిదలో

నెక్క నీదలపుపుట్టెనె

యిక్క లి వెలి బుత్తుచేసి యెక్కఁగదాదే॥”

120

ఆ॥ వె॥ అనుచుఁ గూడనట్టితనపురామరిపిల్లి

అన్ని వెతలలోననదియునొకటి

గాఁదలంచి నల్వచైదంబులకు వెఱ

గందుచిట్టులనియె నాపెళ్ళోడ॥

131

కం॥ “కొలమును నేబులఁగొట్టును

జెలువము గీరితియుఁ బోగఁ జెడిమూలనిను

మ్ములఁ గాడుగాచుచుండెడి

తులువకునాకెట్లు జూలిదోఁచెడినిజెలీ?॥

132

చ॥ మెలఁతుక! వీడు సంద్రములెమెఱుగాఁగలనేలనేలురా

బలియునిపట్టియగుచు మునువల్కితి వీతనితల్లివౌట రా

చెలియపునివకా నెఱుగఁజేసెడి లేమికితావులేదె తొ

య్యలి? యొక పాతికిల్లెయనియాడుటపాడియె నమ్మవచ్చునే?॥

133

తే॥ గీ॥ అతివరో? యొక్క పాతక కరణమేమి
యడుగఁబోను తెనాసామియానతిచుమి
యిందు మొగమాటమికిఁజోటునియ్యరాదు
బందుగులకైన నేలాటి విందుకైన॥

134

కం॥ ఆస్తియనుమంతలేదని
కస్తింబడ నేల మెడనుగనఁబడియెడనీ
పుస్తినిడుముచాలు సరిగ
నేస్తంబునఁగొందునంతి? నీకును మేళా॥

135

చ॥ నెలతరో? యెచ్చటన్మనిసినిల్కడఁగాంచదు చావుదప్పద
ప్పులఁగెడపంగనయ్యడిని బుట్టువు దెల్విగలారు దానికై
యలమటఁబొందరాదు మగువా? యిటు లేడ్చినలగ్గులేదు నా
పలికినయట్ల పుస్తినిడి పట్టినిగాలిచిపొమ్ము వేగమే॥”

136

సీ॥ అనుడు మై నెఱుంగనియడలున నాచంద్ర
మతి వెఱంగును దొలఁగు జరిగముంప
నారా? యిదేమిబల్ గోరము మేలైన
యిల్వడినాపు స్తియెవరికంటఁ
బడదె యీతఁడు నామగఁడుగావలెను దప్ప
దనినమ్మి యప్పటియలెనినొప్పు
దలచినెవ్వగ్రవాలీ తనకుఁదాఁ దెలివొంది
బిట్టునిట్టాప్పును బేర్చినిగుడ
తే॥ గీ॥ “నోహరిశ్చంద్ర! రాయలయొక్క ఊడ
కనుమునీబిడ్డఁడిదె మున్ను గడఁగినదు
తొడలపైనిద్దరనుజెందువడిని నిచటఁ
గాటిలోఁబెద్దనిద్దరఁగాంచి నాఁడు॥

137

సీ॥ పలురాళ్లచే గట్టఁబడినయీమంచయే
మగతాలగద్దెయై తగ నెసకు

చచ్చినమాసిసిచాలులపుట్టలే.

పైడిపనంటుగాబడెనేకు

మొక్కుకీబడినవెక్కుకపిండై వింజామ

రలుగాగ నిట్లువరలెనెను

నక్కలబూతాలనాదులే కబ్బా

పాటలునై యొప్పువడెనెను

తే॥ గీ॥ పిటనుగల పెనుకాటిచెంగటజెలగు

నలికియే రచ్చగా నలవడెనెను

గడిపగటిగుడ్డులే యొలగంపుబెద్ద

నొంచుబరగెనెను రాయలలమిన్న॥

138

చం॥ తలవరులే యింటగల గుదయ్యములెల్లను వేగువారె గూ

బలు పణిహారులే చిపురుపట్టివనక్కలు, కొండ్వకాండై గ

బ్బిలములు, ఒల్పదాల్లై గడిబెబ్బులు, ఒక్కబంట్లై నెద్ద, లి

మ్ముదిటమైనమంతురులే బూతములెల్లను పిగురాయడా?

13

ఉ॥ ఆసిరు లానూయ లలయొయారము లామూపెంపుదీపు లా

వాసిగలట్టికల్లులతబంబులు నాజిగివారుసత్తు లా

బాసలపొత్తు లానెనరు బాయనిపల్కు లవేడకేగె న

య్యో? సకుడా? యెటిదగలనురైడిచూకురుసొద మియ్యెడక॥

తే॥ గీ॥ పీనుగులబండుపులు సేయపిణియలను

నొరయునాదులె నీకీలపురుపులరొద

లకట? యేమందుదొల్లినావౌబతాల

పంటకుమననొసళ్లులవాతలకును॥

141

చం॥ అని పడియున్న పట్టికయి యవ్వలదన్ను గుఱించి గోలగో

లునబడియెడ్చు నాతిగని లొంగొనునెవ్వగ నాపరామిదు

నినపెనుచెట్టునాగఁ బుడమి బడి తేడు దనంతఁ గొంతసే

పునకును దెల్వినొంది యురము గలుదమ్ముల నెత్తిజాదుచుక॥

మ॥ “అకటా? కందుడ? నీదుమోఁగ నెలంతబై నే
 ఒకటా గాటికి బేళ్ళు బేర్చి సొదపైనుంచంగ దిక్కది పా
 యమియమ్మయి నీవు నొక్కయెడ నెయ్యంబొందియుండన్నన
 మ్మిక చేనుంటిని నేటికయ్యదియు హా! మిన్నేటిపూవయ్యేనే॥ 143

కా॥ బాముల్వచ్చిన సెబ్బడి వదలినా బళ్ళేది మిమ్మమ్మనా
 నేమా లేలికమ్మగారబడినగానీ యిప్పుడున్నాచో
 నాముక్కంటియె వెండియు మనలగుతా? కల్లునంచాసతో
 నే మన్నంబడె నాయును త్తీగలసివేగంగ నెల్లండెడి॥ 144

కం॥ అనియొడలిమటచివందురు!

పెనిమిటిగనినెలఁతయయ్య వేళకుడగిన!

ట్లనువుగనుజుద్రమతియి!

ట్లనియె నురుగుకుత్తిలోననడచిమగనితో॥

145

ఉ॥ ఏలిక! యీ నట్లుమనవిద్దటమేప్పుచునున్న మేలురా
 జాలునె యేదియెట్లయిన సత్తెముఁగొచుట దప్పనట్టిక
 ర్జాలనొకండుగాదె యిక రాజీరియెంతయె లేదటంచుగో
 జ్జ్యోలినిగాయసాగె నదిగోవిను మూడవగంట గొట్టెడి॥ 146

ఆ॥ వె॥ పొడుపుగొండపయినిప్రోద్దుదోచకమున్న

యరిగియెనొనర్చునట్టిపనుల

సలువకున్చ నాదుసామియాలి యలుగు

దాన మనబతాన తొనునెగ్గు॥

147

తే॥ గీ॥ పట్టిపైఁగలకేర్చినాబడెడి తీవ

దిటవ నెడియెఱుగలయట్టి తెల్విక త్తి

గోసియికముగదు సేయంగఁగూడునట్టి

వలనెకండునుగుఱించి తెలుపవలయు॥

148

తం॥ తీగలకుఁ బాడువలె నెల

నాగలకును మగలు తెలివి నాయుంపుదిటం

బీగలవారలగుటనిక

సాగవలయు నట్టిమంచిచక్కదెలుపుడి॥ 149

వ అనభిమం దనయందుగలయాపె నిచ్చలపుటిచ్చ కచ్చెరు
ఫ్రెంది తగవరి యట్లపాడిగలనుడుపుల హరిశ్చంద్రంశిట్లనియె॥ 150

తే॥ గీ॥ “సామిపనిచెఱుపుకంటె దోసంబులేదు

చానిజేయుటబొంకుటయానుగాదె?

నీకునాకీపునేయగా నెగడవలయు

నట్టిదదియెండె మాఱున్నదనగ రాదు॥ 151

తే॥ గీ॥ కాననిను మన్చుబువి తెఱగంటికడకు

వేళమేచని యాడనీవలసినట్టి

పన్ను తెఱగునుదెల్పి యేపగిదిన్నెన

దేటపడవానిమెప్పించి తేమ్ము మాడ” 152

కం॥ అనవుడుమగడాడినమా

దిగిని జేయగ నెంచి కొడుకుదిగవిడువగనొ

ప్పనియెడ నెట్లనొమఱిలించి

తనమగనికిగల్గుపాడిదలంచి కులుకుచుక॥ 153

ఆ॥ వె॥ పట్టిసబముగాచు పని యాలనిదిగాంగ

వగలిమగనిచుట్టుగదిసి మొక్కి

మగనిబుద్ధిదనకుదగుజతగాంగమె

ల్లగను బోవుచుండె మగువమిన్న 154

ఆ॥ వె॥ అటులనేగునున్నయదనుమగనిపెట్టి

గాధిపట్టియామెగడగనంగ

మంచివెరపునొండు నెంచిచిటికలోన

ముడియవిడుపునొకని బుట్టజేసి

కం॥ “ఓరీదొంగా? నీవిపు

దూరికిమాడకయిపోవుచుండెడి రాదే

వేరి చులచంద్ర మతిగడ

తేలునటులొనర్చు దాని తెలుగిది" చునుచున్ ||

156

కం॥ వానిచెవిలోన నేదియొ

పూనిక మైజేయజెప్పి పుచ్చుటయును వాఁ

డా నెఱిగియెవరికింటికిఁ

దానగుపడకుండునట్టిదారిని వడిగాఁ

157

సీ॥ ఇరులతోడత నేస్తమెనయుగుడ్డలఁగట్టి

నలుపుబూడిదె మేన నంతనలమె

ముగ్ధిల్లఁదగు పనిముట్లసంచినదాల్చి

నెత్తివైవెడుకల్ గత్తిరించి

చీకటివెలుగిడు చెలువుకాటుకఁబెట్టి

వీకమై జగి కాసెకోకఁగట్టి

ఫలురకింబుల బీగములఁదీయు సెలముల్లు

నుడిఁబెట్టితొలిచెడి యులినదాల్చి

తే॥ గీ॥ బలపమును దోలునిచ్చెన మడతకత్తి

మత్తుమందును బాడలమఱుగుపఱచు

నంటుచెప్పలుగలపొది రొంటిఁగట్టి

తెల్లవారకమున్నె యాదిటఁపుదొంగ॥

158

సీ॥ అటఁ గోటకత్తిపేరిటివీడునేలెడి

రాయనగరికిఁ గగ్గిన్న నజని

బంగరుమేడపై వఱలుమానికఁపుటు

య్యెల దాదికడ నిదుఁించుచున్న

యొడయనిపసివాని మెడనుల్కి వానిపైఁ

గలరతనాల నగలనుదీసి

నందిలో వేసి యచ్చటనుంచివేసాయి

యలచంద్రమతితోన కడ్డునిలిచి

తే॥ గీ॥ కనికరము బీరమును వెఱ గొనుమిఁపఁ

డక్కరితనంపునుడుల దిటబుదూఱ

“నెనతె వేయూరు రాతిరి నిట్లులేల

పోదు కలహోవఁదెల్పవే బోటి?” యనుడు॥

159

కం॥ పొల్లులు లేకుండననున బెల్లను నాలేమయేఱుచుక పలుపఁగాఁ

గల్గ నెనరుఁజిమ్ముచు “నా చెల్లియ! నేగలుగసేకు నెబ్బరయగునే”॥

కం॥ అనియోదాహుచుఁ దనచే

తనుగలరతనాలనగలఁ దనరెడిమూటఁ

గొనుమని యాయమయొడిలో

నునిచిన వెఱగంది యాపె యుండినతఱోర్

161

అ॥ వె॥ తేనిపట్టెఁజంపి నొససొమ్ములు గొని

పోయె దొంగయనుచు మొఱుగు దాది

పలుకుసడినిబట్టి బంటులు దిటవర్లు

వేఱగదలి వానివెంబడించి॥

162

కం॥ చేదివియలఁగోనచ్చెడిఁజోదులదరిఁగాంచిచాఁడు “చూడుండిదిగో

నేదొంగదానిబట్టితిమోచూడరం”డచుచుఁ బెద్దబొబ్బలువెల్పె॥

తే॥ గీ॥ తలనగులు వడివచ్చునంత నొడిఁగోన

సొమ్ములుండినముల్లెతోఁ జోదైముగను

పిచ్చినట్టినయట్లు కన్పింపఁబడెడి

కొమ్మఁ జంద్రమతినిబట్టి కొప్పునట్టి॥

164

కం॥ తిగుచుచుఁ గొట్టుచు వారికి

మగువమొఱుగు నప్పగించి మఱలెనతఁడు వి

తగఁగేళ్ళకు సొకేళ్ళను

దగిలించియు వారి లాపె దన్ని పొదుచుచున్॥

165

ఉ॥ “ఓసిగయాళి? డెంద మెటులొప్పెను, జేతు లబెట్లువచ్చె, రో

కోసము చిన్ని బిడ్డలవి గొంతులునుట్కొగ గూర్చియేది యే

- కాసివే? నీకువేరతిసి గల్గరెబిడ్డలు? గొడ్డురాలవే?
 దోసముగాదే? సిగ్గిడివే? తోచకొలంబున బుట్టునొందితే? 166
- చం॥ విడిముడి లేమిచేతగద వేసితికన్నము సొమ్ముజేకురక
 బడతే! దొంగిపోక యిటు పట్టినిజంపిన నేమివచ్చెనే?
 బుడుతెడు వెల్గులేర యోరుబోల్పుంగజాలడు వానిజంపి యీ
 పుడమిని నెట్లు నీదుమనువు నిలబెట్టంగ నెంచుకొంటివే? 167
- తే॥ గీ॥ డబ్బులేకున్న నాడ నిండ్లబడి బిచ్చ
 మెత్తుకొండె నొకరికిందనిమిడి యూడి
 గములుసేయుచు మనుకొండెగాక యిట్లు
 చేయఁగూడనికర్జము లేయనగు నే" 168
- ఆ॥ వె॥ అనుచు నాపె నిడ్చుకొనిపోయి తలవల్ల
 తేనిముందు బెట్ట తేచుకాక
 యినుమడింప గానిగని యిట్లనియెరాయ
 "ఘోసిదొంగతొత్తయిక్కిరాల" 169
- ఉ॥ అక్కటకంబులేక నెటు లయ్యయ్యె? చంటినిసుంగుజంపిలో
 టక్కులబానిసా! మదిసెడక దిరుగాడెడి గొడ్డుదానవే?
 కుక్క? యింకెంతమంది నిటుగూల్పుంగబుట్టితె దున్నపోత? డ
 బ్బుక్కరగల్గ మమ్మడుగనైతివె యిత్తుము తాగ? జాణరో? 170
- ఉ॥ గోమునఁబెంచఁగాబడెడి కుట్టినిజంపంగ నేల్లవచ్చెనే
 యేమిది? చొచ్చి తెట్లుపెరియింగయిన జొరరానియిక్క కా
 రా? మునుపెన్న డిట్టిపను లాడుది నేనె నలంచుఁజెప్పఁగా
 నేమువినంగ లేదె యిపుడితలుపుపై నె నీపుగల్గుటక 171
- కం॥ మగవారికంఠం జెలులకు
 జగమునఁ దెగు నాటురెల్లు సాజమనెడిపా
 డి గయా? యాయెడలం
 దగెనిక్కువమాచు హొంగనాతులపెద్దా? 172

కం॥ అని యేమెఱుంగని చంద్రుడు

తిని బలుతెఱుగులను (మిగులదిట్టి కొడుకువో

యినక స్త్రీచేత నిక్కము

గన లేకతలార్గఁజూచికడుగోసముగోళం॥

173

కం॥ “పిల్లఁపాలిఁటిమిత్తియ । చెల్లదికనుదీనిజూడఁలేకుఁటదోసం

బెల్లరుఁ జూడఁగమనవి । జెల్లంద్రిప్పించి నెనరొకిం చుక లేకే॥ 174

కం॥ మానక తలనఱుగఁమా

యానతి ముమ్మాటికయ్యె ననిచెప్పుచు మీ

రూనికగనప్పగింపుఁగు

దీనిని మనవీర భాహుదిటవరికనియె

175

ఉ॥ తప్పుకచోటఁగల్గినను దన్నుటయొక్కెడ నొందుచుండెడి

ముప్పుగొల్గివేళలకు బున్నెము గిన్నెము సాయమానె ము

దప్పనరించుకోవెలల దన్నక కాకులు దామపించఁ బె

పొప్పినపిల్లకోవెలల సూరకతన్నుట సాజమేకదా? ॥ 176

కం॥ చంద్రమతి య ప్లోకింతయుఁ

గుందక తనకింతవరకుఁ గూడినకడగం

డ్డిందువలనఁ దొలఁగింపఁగఁ

జందురుతా య్పొచెననుచు సంతసపడుచు॥

177

చ॥ తనయెడఁ బెట్టుటికనిలిపి తప్పుక సత్తెమె గెల్పుఁగాంచున

బెనునుడినమ్మి తాలిమినిదక తప్పొనరించినట్లె మో

మును డిగవాల్చి నేలపయి బొట్టనవేలను వ్రాయుచుండి రా

యనికడ నేమియుం బఱక కిట్టె నిలంబడియుండఁ గుందుచు॥ 178

క॥ అంత హరిశ్చంద్రునికగు

పంతలగమి యింకనిట్లపఱచుననఁగ లే

యంతయునరిగెను నదిగని

సంతసపడెదూర్పు మేలు సంతసిమఁగాదే?॥

179

మ॥ ఇక నీనాటను నాడువంగడపుతేఁ డెక్కుబలే నేలకే
లికయై మున్నటియట్ల గద్దెపయిఁ గల్గిదాల్చినచుబ్బి చా
లికమైరాఁగల మేలుఁదెల్పుటకు బాల్గిజూపెనా బొద్దు వే
డుకొనఁ దూగుపుగొండపై మినుకుపిడున్నింపుచున్ గన్నడన్॥

క॥ అప్పుడు తలార్లు చిందర
మఃప్సిరిఁగొనఁ జూదగ్రనుతిని బాడుచుచు బోలిన్
దప్పకయ వాడవాడలఁ
దిగ్విప్లవ మొదలిడిన నచటి తేజనాట గములై॥ 181

క॥ “పసిపిల్లవాని రాయల
నినుఁగు మెడనునులిమిపట్టి నెలఁతయొంది ర
క్కసియో దయ్యంబో మా
నిసిరూపునవచ్చినట్టి నెఱమి త్రియొకో॥ 182

ఉ॥ అమ్మక చెల్లె? యింక మనమందఱ మింతటియంచి బిడ్డలన్
ఒమ్మికఁజూడఁగామఱచి యుయ్యెలలన్ నిదురింపఁబెట్టి యే
యిమ్ములనుండరాదు కడు నెగ్గి సుదొంగతనాఁబుట్టె న
బ్రమ్మగఁ గానినాల్చిపుడువచ్చెను వింతలు గాననయ్యెడిన్॥ 183

కం॥ వివికనిమన మెఱుంగముగద
మునుపెన్నడు నాఁడునాండు) ముచ్చలుగలరం
చును నేటికి నిష్ఠిటను
గనఁబడె నొకయాఁడువొంగి కడు చోదైముగాన్” 184

కం॥ అనికొంద టిట్టలాడఁగ
వినిమఱికొంద టిట్టలనిరి “వెంటలు” బలి కే?
యినుమడి నేరముజేసినఁ
జనునే తేఁడులకుఁ జెలులఁ జంపించంగన్ 185

కం॥ తెలిసియొ తెలియకొయెట్లనొ
బలితఁపునేరములఁజేయ బాదిగమో దె

బృలతీర్పే తగుగాకి

తైలనాగలబాల్ల జుప నెటు పాడియగుఁ

176

శా॥ జౌరా నమ్మటయెట్లు కేబవలు దయ్యాలట్లు బ టుల్ బలే
నోరుల్ విప్పి మొటుంగుకుక్కలును నెందుగ య కోఁతెక్కిబల్
బీరగబాష్పగఁ దల్పులం నెఱచి యాపె మేడలో దాను లా
ప్పార్గ దొట్టెనుబాడు రాకొమరుజంపగల్గె నీయన్నన 177

కం॥ పోయిన చొకయెడనుండఁగ

నేయెడనోయొళుకఁగలుగు నెఱ తే మె గొం

పోయిన పానివిడిచి కనఁ

బోయిన నారిలను గుట్టుఁ బో నేనీ గల్

188

కం॥ రాకొమరు నియాడించుచు | బోకొట్టుచును సునట్టిజోటులొబంట్లో
యొకొలఁజేసియు నాచఁగ | తేక యెటులొదనిపయినిలిపిరి వాడు॥

కం॥ విడిరొవిన లేదొ వినుడు

బంటులె తొటూడెన్చి బయలుపడె పువో

నుంటగుట్టె లాతులపై

నంటించియు వాఁబట్టి మడఁతురుచెఱలో॥

199

ఉ॥ రాయలు పేరుగాని పలుగంకులు బొంకులు మ్రచ్చిలింపులు
రోయఁగ వారిగీములనె కుమ్మరుచుండుట నేజమైనవా
కేయిడుమైన నోర్చుకొని యెప్పుడు బైబయి జొన్నుచుందురే
తేయెడ లొనడంచి యెట్లకేనియద్రోయవె యన్ని కుళ్ళుల్॥ 191

మ॥ సడిగాకుండఁగ రాకొమారు నెనరోచంపించి యాసొమ్ములె

క్కడనో దాచఁగ నంపుచున్నపుడు లెంక ల్వెంటనే దొంగవో

బడఁగా చాటఁగ లేక నీపెయ్యెడిలోనబోసి యాతండ్రి క

వృషియో దొంగిదె దొంగయంచుఁజెలియో బట్టించినాడేమో

అ॥ వా లేనిదొంగతనము పోనిరంకును బైని

బడు నొకప్పు నుడుటివారితచేత

మరునితండి బువికొమరితయు సాకిరుల్

వాదు లీమెకట్ల వచ్చెనొక్కొ॥

198

ఉ॥ ఈ చెలి వేసముగనిన సేమియు దోసమెఱుంగనట్లుగా

దోచెడి; గల్లవాదొకటి తూటగముల్ దనమిడమోప మా

దోచక చెడ్డనిందగల తుంటరిమన్నడకంటె జూపు మే

లై చనునంచు నొప్పికొనినట్లుగనున్నది యీల్వగల్లుటా॥ 194

సీ॥ అనియిట్లు చూచినయాడుపాండ్రందఱు

పలుపలు దెఱుగుల బలుకుచుండఁ

జండ్రమతిసిబట్టి చనుమని కొట్టుచు

వీరభాహునియిలు సేరి యంత

వరకై నయగ్గాద వదలకంతయుఁబూస

గ్రుచ్చినట్టులఁజెప్పి ముచ్చినఱుక

తేనియానతియని దానినివాసికి

నప్పగించియు వార లరుగుటయును

తే॥ గీ॥ వాఁడు గనఁచుచు దనకొలువర్లఁ బిలిచి

“సేపముగలదొంగ దీని మ్రుందంప నాదు

ముదలయని చెచ్చెరగఁ గొనిపోయి వీర

దాసుచేనిడి నఱికించి వేసిరండు”

195

కం॥ అనవుడు వాసును దాని జ

తనమునఁ గొనిపోయి వీరదాసునకిడి “దీ

నిని సఱుకఁగఁ బలునానతి

యనిచెప్పఁగ నీదుసామి యనిపెమ్మమ్ము”

196

చం॥ అనవుడు వారిపల్కులకు నక్కజమొందుచు నాసె యాలియే

యని గుఱుతించి కుంది యకటా! నుదుటంగలవారె రిత్తవ్రా

వునె బలె? యెన్ని కాఱియలువొందఁగనయ్యె మఱేమిచేతు నె

ట్లను జెలిదృఢుతు సామిపని టక్కరినై యెటుసేయకుండదా॥

కం॥ మునునడవఁ దలఁప గోయియు

వెనుకకడుగువేయనెంచఁ బెనునూయియు హా?

కనఁబడుచుండెను నెద్దా

నినిజొఱఁబడి యసమునిలుప నేరుతునొక్కో॥

198

కం॥ నేరములు పెక్కు సేసిన । గారడములపెన్ని వచ్చికలఁచిన నాకే

శ్లాఁగఁజేడలఁబారుల । నేరనుబొలియింప నెట్లు నేర్తు నెయిచట॥

కం॥ అనిఁ బూరిఁగఱచువారిని

ననదల సాకుమనువారి నన్నుల నురెవీ

డినవారిఁ బొట్లఁ జెనకని

మనుపరి నే నెట్లు నాలి మగువ నఱకుదు॥

200

ఉ॥ కలుసమునాక యెంతచెడుకర్జములైనను జేయనొప్పుబల్

కొలువరులుండ వారలకుఁగూర్చక యీచెలి నేనునర్కఁగా

వలెనని వీరబాహుఁ డిటుపంపఁగఁజేసిన వేల్పునానతి॥

నిలుకడ గాధిపట్టిగనె నిచ్చలమయ్యది యెట్లుతప్పెడి॥

201

కం॥ అనివంధురు మగనింగని

తనమదిలో డిటమునూని తగవరియగు చి

ట్లనెఁజంద్రమతి, “యువిదలకుఁ

బెనిమిటికైలోనిచావు పెండ్లొవసుమి?॥

202

కం॥ ఓమగఁడా ! నీవెఱుంగని

నేమంబులు దగవులున్నె, నిజముమనుషఁ గా

జే మనము వెతలఁగనుచు

న్నామిటసామిపనివినమి నాయంబగునే?॥

203

ఆ॥ వె॥ సామికిడుతలఁపు చాలబర్హని నేల

చేడె మగనితోడ నాడదెమును

ఎఱిఁగితప్పుసేయు నేతరిగనుబిడై

కంటె జమునివీట గలదెబి॥

204

అ॥ వె॥ మఱియు తేనినినుగు మ్రందించెనను పెద్ద
రవ్వగలుగునాదు బ్రతుకుకంటె
జాపుమేలుగాన సందియ మొందక
సామిపనుపుఁ జేయఁ జాలుమయ్య॥

205

కం॥ సామిముదలఁ దప్పక పెం
డ్లామునయిన నఱి కెనని చెలంగు నసము ని
న్నోమెడు, సీచేజచ్చట
నోములు నా వెల్లెబండు నునుగకుమయ్య॥

206

కం॥ ఇచ్చట నచ్చటఁబొగడిక
హెచ్చగ దిటవూని నఱుకు మిప్పుడన"న్నం
చచ్చాన మగని చుట్టు
ముచ్చట ముమ్మాగుఁ దిరిగి మొక్కుచు బత్తి॥

207

కం॥ చెడు నెకి మీడుల కీరితి
వడుపునఁ గడునల్లచుక్క వర్గుదనర న
క్కడఁ జంపఁబడెడి వారలఁ
బడ నేయఁగనేరు పరువఁబడు చట్టు పయి॥

208

ఉ॥ బాసిక పట్టు వేసికొని పైకి దలఁనిగుడించి వేడ్కమై
దోసిలి యొగ్గి "యోయి తొగదోర్పరి? చైపులనాకిరి? యితం
డే సత మెన్ని పుట్టు పులనేనియు నామగఁ జూచునుండు మే
ల్వాసినెసంగి పోవు"మని బత్తిని మొక్కుచుఁ గూరుచుండఁగా॥

సీ॥ కని వేడిమినుకు వేల్పుని నెన్ని కూర్చున్న
మగనాలిపాడికిఁ దెగువ కలరి

ముజ్జగంబులు నబ్రమును బొంద నెదలేని
దిటము బీరము దెంపుఁ దెచ్చికొనుచుఁ

గలికిఁజంపఁగవచ్చుకొలకంటె సామిప

న్నునఁబోమి పెనుదోసమనుతునమ్మి

పుడమినంతయు నేలఁ గడిమిగల్గిన కుడి

కేలఁ బగలజంపు వాఁఁబూని

తె॥ గీ॥ పడఁతిమెడఁ దెగవ్రేయఁగఁ బైకినెత్తు

నంతఁ దనవెల్గు దెసలెల్ల నలుమ మాటు

కావిగోచులసామియై శాశిపట్టి

వచ్చి యారాయఁడైతి నవాఁబట్టి॥

210

ఆ॥ వె॥ అలుక ముప్పిరిగొననాతనిఁగల్గొని

యిట్టులనియె “బలిరే? యేలయిట్టి

చొఱవఁజేసి నేలఁ దెఱవను నఱికితడు

జాలి పలపు విడిచి మూలపగిది॥

211

ఉ॥ ఏమియుఁజేయలేనిచెలి నేచుట గొప్పయె, నాయమా నె, నీ

కీమెయిబిచ్చియెత్తెనె, బలే? నెన రించుక పుట్టకున్నదే

నిమది రాయయే, యిటులనే విరిబోఁడులజంపుచుండు బల్

నేమముఁబూనఁగా గఱపెనే చెవినూదెడియొజ్జ తెబ్బుమి॥ 212

కం॥ రాకాసివె యెఱచికినై । యీకలికింజంపుచుంటివే, యిటుచేయన్

నీకొలఁపుఁగట్టుబాటే । యేకడమగలకును బాడియేయిది, చెపుమా॥

కం॥ త్రాగితివే, మైదెలియమి । నీగోలయెలేడియనుచునేయుచునుంటే

చీ? గొంటరి? మాబోంట్లుగనం! గాఁగొమ్మలనఱుకనొప్పఁగలమేచెడుగా॥

ఉ॥ నీవైకతేడవంచు బువినక్క-ముమన్వఁగ నేలబాసి ము

న్నవరివోచు నీకొనినదీయఁగ నాలిని బట్టి నమ్మి నీ

వావల మాలకమ్మఁబడి యాతనియానతినుంటివంచుఁ జూల్

చావఁగగాటి మాడనిడఁజాలనినీచెలిఁ బన్నుఁదెమ్మనన్॥ 215

కం॥ మాడకునై నీచేడియ । యీడగలుగుతేనిను/పనీల్గించినగల్

పాడిదొలఁగికొనిపోఁగని । తోడనతలవల్లుపట్టిదొంగయటంచున్॥

కం॥ తేనికడనుంప నతఁ డీ

చానను జంపుమని నీదుసామికి ముదలన్

దానిడ నతఁడీమైనఱుక

నానతి నీకిడినఁ జంపు దాలినిననుచున్

217

మ॥ ఇటు లేఁ గంటిని లోనిచూడ్కి, వినుమియింకొక్కబల్విత, నేఁ
కటమైఁజెప్పిన గాధిపట్టినుడి వీరకదాటి మాలమ్మలన్
దిటలైప్పారఁగఁ బెండ్లియాడమి నతండ్రి నిన్ను నీమాదిగా
రటముల్వెట్టుచునున్న వాడనుచు, నౌరా? కానఁగావచ్చెడిన్॥ 218

కం॥ సామిపనిజేయమియె కొల

గా మదిఁదలపోసి యాలి గరితఁ గెడవనెం

తేమి తెలివికాడవో బలె?

యో మదిలేనట్టి వెట్టియుక్కరితేఁడా? ॥

219

ఆ॥ నే॥ ఒప్పుమానియునుఱుకుక్కడగించినఁ

బార్ల బోంట్లఁజంపవలదటంచుఁ

జాటఁబంతుమున్ను సామితనముఁప్రొంగ

మఱచినావెయిట్టిమాటపాడి॥

220

మ॥ ఇప్పుడేమైనను మించ లేదు వినుమా యీ నాచుడిన్, నీగు గా

రఁపుఁబట్టిక బ్రదికించి నీయుడిగ మా రాట్రుబు లేకుండ మా

నిసి యీ నీచెలి మన్ని మున్నువలె నిన్నే జేనిఁజేయింతు మా

ల పుపుంబోడుల గాధిపట్టియను నాలా గీపు పెండ్లాడినన్॥ 221

తె॥ గీ॥ గాధికొమరుఁడు నామాటఁ గడవకుండి

వినును, లేకున్న నెట్లా విన్నింతునతని

నతఁడు గాఁకతఁగిసి, యాతఁడనినయట్లు

గావలెను, గానిచో ముజ్జగముల నేర్పు॥

222

మ॥ మును నీతండ్రికిఁగాను మాఱువినుప్రో ల్పుట్టించియీలేదె, యా

తనితో వేరము మంచిగాను, సిక చేతకబెట్టి పాటంగఁజూ

చినవానింబలఁజేసి నాడ, విక గాసింబొంద కేఁజెప్పునే

ర్పునుగై కొన్దగు లగ్గులెప్పు, సిరిరా మోకాలి నడ్డుంతురే” 223

చ॥ అనపుడుఁ గ్రొత్తజోగివలె నచ్చటనుండినగాధిపట్టి కి
ట్లను బువినామి యోర్మిమెం దున్నట్లు? పెదలు మీరుఁగూడ ని
ట్లనడగనట్టివాడఁడగునా? కొలపుంబెనుపాడికిడవ
చ్చునె? వెలిబొంట్లపెడిలికిఁ బొచ్చునెనామి యెన్న నేర్చినన్॥224

క॥ కాపురపుఁగడలిలోఁగిసియు
నేవునడఁచుకొలయ పండ్లి యెంచఁగ నంగున్
? పెనువెలిచేతలపొం
దపగిదిని దోసమునకె యింకొప్పింపున్॥ 225

క॥ దోసము గలిగినవారల
దోసంబులఁబాపు దోగింక రోగిలె యి
ట్లసరిగఁజపిన మిమ్ముల
వేసముఁదాలించిన తనివీటిఁడు లనచే?॥ 226

క॥ వినునో వినఁదో చెప్పఁగ
సనునగునో కాదో నాయమలఁడుక భేదో
యని యెంచక పల్కినవో
దనరును నగునొకఁ యితఁతగవరిచైనన్॥ 227

క॥ ఇప్పుడు నుడివిస్తాము
నుపునెప్పెను గొప్పట్టి, ముక్కొంటివె, మా
నుపఁగలచే నాపఁతల
నెపము లతఁడుఘాతె నెనుకె నేర్తును గాతన్॥ 228

ల॥ వె॥ నాకుఁబుట్టు గొనఁచు నాడెమో నేనో మ
అలదు రాలిపొంది వ్రాలుదోతె
పుట్టెఁబుట్టుగొనము పుడకల నోఁగూ
పోను చింతచావఁ బుంపుఘాతె॥ 229

ఉ॥ కాపున మీరు నెప్పినది కాదనినండుకుఁ గాతఁడొవనీ
తాపున మృమొదల్ నెనగుదాల్చులు నిల్గఁగ గాగు జెచ్చెరన్

బోవుడు, మీరుగూడనను బాంకరిజేయఁగ గాధిపట్టిచే
సీవడి వచ్చినట్లయిన నీరయినన్ నను నింకఁ బ్రోవుడి” 230

చం॥ అనవుడు తేనిపట్టుదల కబ్బిము నొందుచు గాధిపట్టి యా
తనిదిట మింకఁ జేయటకు దారి యొకించుక లేమి “నోడిపో
తిని నికఁ బ్రోద్దువంగడము దెల్పిని బొందును దాని మేలునే
తను దలవంపులుంగలుగుఁ డప్పును నా”కను చేసెఁ బిమ్మట ॥231

చం॥ పలుదెఱగంటు లెక్కు-డలపైఁ దమయన్నులఁ గూడి క్రిందిచూ
డ్కులు నిగుడింపఁ జంద్రమతి కుత్తుక మీఁదికి నెత్తి నట్టి నాల్
బలిమిని తేఁడు వేయియటయు వాలును బూవులదండఘ్రాలె నా
చెలిమెడఁజుట్టు కొన్నఁ గని చెల్లబో?యంచును నెత్తి నూచుచు ॥

ఉ॥ బొర ? యిదేటివెంత ? పొగరందిన గంటులనెల్లఁ జంపుచో
దేరకుఁబోదె నాసురియ, తేజసురింగెనె దీనికిప్పు, నా
బీరమువూడెనే, యువిదపేరిమినిల్విన నేటదప్పెనే
పోరెడిగాధిపట్టి గురివోవఁగఁదిట్టెనె యక్కటక్కటా ? ॥ 233

కం॥ నాయమెటనైనదప్పితి । నే,యువిదలఁజంపరాదనెడిదమ్మం బే
యాయెడనడ్లెనె, వేల్పుల । నాయము నాయంచునడలనాగెనెయకటా!

మ॥ అయినన్ వెండియు వేసిచూచెదనుగా”కంచప్పు రాయండు దా
బయికిన్ గత్తినియెత్తి “నిక్కమగు తో”వన్ దప్పకే నుందునే
నియు ని ప్పీచెలి దొంగయేనిసురి యింతన్ జంపుఁగాకంచు వె
న్క-యుముం దెంచక హుమ్మటంచు మెడఁ దున్క-ల్నేయఁగాఁ
వేయిచో ॥235

లయవిభాతి॥ తెల్లచెలిసామిమొద లెల్ల తెఱగంటులును
మొల్లముగఁజేరి తమ యుల్లముల నెన్నన్
అల్ల విరిబోడిసగ మల్లననుగైకొనుటఁ
దెల్లముగ జోడగు నొడ శ్లగుపడన్ జా
బిల్లివినునేర్లు జడ మొల్లమినిఁ గాగిలఁగను

వెల్లనగునెద్దుపయిఁ గన్బేమును గొంచున్
జల్లనగుచూడ్కిఁ దిగకట్లుగలమిన్నునిక

బల్లిమడంగిన్నడియె నల్లదొరచెంతఁ ॥ 236

సీ॥ సారై నతలపైని జల్వతోతియు మిన్ను
వాడయి మగ్గులతోకలిన

సామేనఁ గుత్తుక జాననిసంబుల

గడవరానిస్థలగమలసంప

జడలమొత్తగలును నడివికన్నున దమ్మి

కూచులదమ్మలమెసంగి

పాడలోనికేడ్లు నై గడవగఁ పులితోలు

కూచమ్మకొలతొక్కలను సేవ

తే॥ గీ॥ జగమునత్రయ దిక్కులైన జన్మగయిల
నెఱపి కరులకు మెఱుంగిల్లనెగడవతేయ
మొకకొంగునను మి కావ్యలదియగని
న్రొలను నచకమ్మింప బొంగి పడె ॥

237

ఉ॥ తత్తగిచాటవంకువయఁ నాల్భయు సంబఁ మొక్కిలదుగా
నాత్తగ మై గగుర్బొంప నాగికి కీర్తన నెల్లనిటియొ
ట్లొట్టిడిచొట్టిలంగి మారు నొప్పుగ నెలయు నేలమోపి బ
ల్బవని మొక్కి లేచి నొక పాదమీ చేతులచూపు వెడియె ॥ 238

అ॥ వె॥ (అబ్బరింబుగనర) నగ్గించురాయని
వెన్నుదట్టి కడలిపన్నతొల్పు
నెనరు నర్జిలియును నెక్కొన నాతని
గుచ్చలీయఁదలచి గుల్మలనియె ॥

239

ఉ॥ “ఓబువిదాల్ప ? నిక్కువము నోమితి, తెఱదులరిక్కచాలులో
జాబిలివోతె వెల్లుగున, చాలును మేనినిదాల్చినందుకున్
ఈబిగాకయంట రగదే, పదునాల్గుజగాల మేలిగా
రాబముఁగాంచె నీయసముక్తాలెను వేల్పులు శోగు లెన్నఁగా ॥

ఉ॥ మెచ్చితి, నీయెడన్ గల తమిన్ నెరవేర్చెదన్ గోరు మిచ్చమై
 గ్రచ్చుల నెల్లనంచు దనపక్కకు రాయని జేర్చి చేతితో
 హెచ్చుగ వాని మైనిమిరి యింపగు డాపలికంటి చూడ్కులన్
 బుచ్చుచు వానిఁ గాంచుటయు మ్రొక్కుచు రాయఁడు మోము
 వాంచియున్॥241

కం॥ ఏమియుఁ గోరకసిబ్బిలి
 తో మిన్నకయుంటఁ గాంచి తోల్దాలుపు బల్
 ప్రేముడి నతనికి లోమది
 శ్రామించినదానిఁ దెలిసి పలికె నగుచిటుల్॥ 242

శా॥ మేనన్ బూది నలది బూతముల చాల్ మేళించు నిన్సెల్వ ని
 కానన్ గొడు తలానఁ దోలు మొలపైఁ గ్రాలంగ నన్బొలియుం
 తే, నీకిమ్మెయి సిబ్బిలికొ దగులలో తేముండఁ గుండేలయో
 యీ నీకిచ్చితి వేల్పుచూపుఁ గనుమీయిం కంతయుం దెల్లమా॥

సీ॥ కను మిది మసనంబుగాదు జన్మమునేఁడుఁ
 బడుచోటుగాని యోపుడమిమగఁడ ?
 యెముక ప్రోవులుగా వివెల్లను తెల్లపో
 చలవిండ్లుగాని యోసామిమిన్న ?
 పుటియలుగా వివి పున్నెంబుజన్నాన
 కై కూర్పు పనఁటులుగాని తేడ ?
 యెట్టియేరులుగా వివెల్ల నచ్చుపుటాపు
 నేతికాల్వలుగాని నేలతాల్ప ?

తే॥ గీ॥ కొట్టలివిగాపు జన్మంబుకొఱకుఁ బాత
 బడిన కంబాలుగాని యోయొడయలగని ?
 వెండ్రికలుగా వివెల్లను వేలిమికయి
 గడనఁబడు గఱికిపోచలుగాని తేడ ?

కం॥ ఇది విశ్వామిత్రునిచేఁ

బొదలుపఁబడినట్టిమఱుగుపోడిమియే,యి

ట్లదటుగలిగించి చూడ్కుల

కొదవెను జెఱరకమువ్రాలె నొప్పిదనుయ్యక॥

245

కం॥ నినుఁగొని వరపునిగా మ

న్నినయాతఁడు మాలగాఁడు విను జముఁడునుమీ

గొనములగని నీచేడియఁ

గొని యేలినవాఁడు పొద్దుకొడుకునుమి దొరా?॥

246

వ॥ అనుటయు.

247

శా॥ “ఓ లిక్తప్రేమలయాటి నేరిచినజోదూ? నీ నెనర్పంద్రమం

దీ లోచూపను పున్నమకమునిగి, తా నిందాఁచున్నట్టి దో

సాలక జిడ్డును బాసితిక మఱపు రోసంబుల్ మొదల్ లోపగల్

తులక నేటికి నాదుజబ్బునకు మందుగంటి నికాంచుటక॥

తే॥ గీ॥ ముజ్జగంబుల నాసాటిపుడమితాల్పు

లందు వన్నెయు వాసియు నగ్గలముగ

నీదునిక్కంపురూపు గంటి నికఁ గోర

వలసినదియెద్దిగలుగు నో మలనెలవరి?॥

249

ఉ॥ ఐనను గోరుకొందు సత మాఱడివొందక పుట్టుపుట్టులక

బూనికనిన్నుఁగొల్చునెద వోవనిబత్తినొసంగి పోవుమ

య్యా? నిజమేలుచుండి కనులారఁగ నెప్పుడు నిట్లనే నినుక

గానఁగఁజేయుమయ్య యిది గాదన కేంతియ వేనవేటనూ”॥

250

వ॥ అనుచుహరిశ్చంద్రుఁడు ముమ్మొనవాలుదాలుపు నగ్గించు

చున్నతటి ఏంజారుపేర్కితోఁ జల్లనిచూడ్కు లెల్లెడల నల్లుకొన మంచు

కొండకూతురు చంద్రమతింగాంచి యిట్లనియె॥

251

ఉ॥ “ఓరుగనాలిమిన్న ? కడునోపికనూపితి వన్నెగంటిసూ

నీమడియల్లమందెనయు నిక్కపుటీలువుచే జగాలలో
నేమముగల్గుకొత్తడుల నెట్టితి నిజ బాగడంగజాలునే
మోములువేయిదాల్చు బువిమోహరియైనను బూవుబోడిరో?"

కం॥ నీమెడగలతాళినలరు

నేమముచేగాదె తనను నెగుల నెల్లఁ

నీమగడువాసివఱలెను

నీమగనాలితన మెన్న నేర్తురె యేర్కఁ

253

ఉ॥ పెద్దయ్యబొద్దు నీమగని బేర్చియు లగ్గుల పెంపు మించగా
నొద్దికమీఱ నీపుడమి నూకొనుపాడిన నేలి వెండి నా
వద్దకు నీపు రాగలుగువాసి నొసంగితి వింకఁ గోరగా
నొద్ది యెడఁ జెలంగు నదియిచ్చెద వేమము వాలుగంటిరో?" 254

కం॥ అనుచుండమతి కొను

రునితల్లికి మొక్కి యమ్మరో! యిప్రోలిక

మనుచుదొరికి నుగు నునుటిడి

మునునావలబడినరవ్వఁ బోగొట్టవలెక॥

255

తే॥ గీ॥ ఇతియెకాని యమ్మరో యనుగోరు

కొనగవలసినదది లేదు, కొండబిడ్డ!

నియడుగుదామలజంట నిలుపుమమ్మ

నామెడతలపుకొలను సొంతపదివేలు॥

256

కం॥ అనుచుండమతికి నెట్ల

యెను గిట్టుకొనూర్చె"బ్రతిక నిదివరకే నీ

వను రాకొందిక నీకొను

గునియనుటంగూడనిచ్చి పోచితిగొనుమా॥"

257

తే॥ గీ॥ అనుచు మలపట్టి సెలవిచ్చింత నిదుర

నుండి లేచివటులఁ గండ్లునులిమికొనుచు

లోహితాస్యః డడుగుగజైలుజెలఁగంగఁ
జరునగవులాలయఁగను లేచి చనుదెంచె॥

218

తె॥ గీ॥ అటులఁజనుదెంచుపట్టి నెయ్యంబుమీఁజఁ
గఁగిలిడి యక్కుననుజేర్చి కదియ నెత్తి
కొనియుఁ గన్నులఁ దమి నీరుజనఁగఁ జూడ్ర
మతి కొమరు ముద్దులాడుచుండుతఱి సటకు॥

259

ఆ॥ వే॥ గాధిపట్టి మిగులఁ గలఁక నాఱిన మోము
దమ్మిఁతోడ సిగ్గుదనరి యడఁగు
కాఁకతోడఁ దనదకట్టడి నెఱవేర
కునికి నెదను గుండుబొనరుచుండ॥

260

మ॥ “అకటా? కన్తులచే గడించిన తబుఁబాబీలు; పొల్పేదియుం
తకు నేనోడుట వేప్పురాకొలుపులోనా మాఱు; నాయొక్కఁలు
చ్చకములే మెచ్చని గామురాకొఁపుటొజ్జా కేఱు; నాటక్కులం
దక నిక్కంబు నెనమ్మియున్న యొడయుడామాఱు; నయ్యఁకుయో॥

ఉ॥ వేలుపురాయఁ డేలడిగె వింతగుకోరిక, యెల్లజోగులుం
జాలమిఁదెల్పు నేఁ బగఁటిసామికోలంపుటొయారియొజ్జతో
నేలొకొ క్రిందుమీఁజెఱుఁగ కిట్టులఁ బోరొనరించి యొడఁగాఁ
జాలిక లేనివార లెదిసల్పిన నిట్టులె బీటువ్రాఁగదా?॥

262

తే॥ గీ॥ నలువ కెదిరిగ జగమునంతఁ గలిగింపఁ
జాలు నే నోడిపోయినసరణిఁజూడ
నల్పవాతఁకు మాన్లేదనంగదగును
గాక యేరికిఁ జెటువనంగదగు నెపుడు॥

263

తే॥ గీ॥ సత్తెఱుంగక రచ్చలోఁ జాలుదునని
పలుకునాతఁడు సన్నోలె వంచుఁ దలను

మింటి తెరువరేబండని మింగజోవ

హనుమనికి మూతిగాలుట వినివదెకద?"

264

కం॥ అనియిటులగుందుచునుజు

తనముదటఁ గొమగుసామితలదండ్రులచే

తను ముఱియుచుండుతేని స

తనియూర్సిఁ బట్టిఁ జూచి తబిసియు నానన్॥

265

తే॥ గీ॥ తేనిచేయివట్టి "యేనొనర్పించిన

బస్సములకునోర్చి బంటుతనము

దలఁగిపోక నిజమునిలిపినదిట్లపు

నిన్ జగాలువొగడు నేలతేడఁగి॥

266

తే॥ గీ॥ నీదుదిటచును నిక్కంబు నెగడుబతము

జూడఁగాఁగోరి నిన్నిట్లు సోలఁజేసి

నాఁడఁ బెక్కులుసేరా లొనర్చినాఁడ

నోడితిని నాని మదినుంచ కోర్పుమయ్య॥

267

కం॥ ఒప్పుమిని నీకు నెన్నియొత్తపులనెనరించి నాఁడఁ, దలఁకకుమింకన్

యిప్పుడెసికిచ్చితిఁబువి నెప్పటివలెఁబోవ నెగడుమీ నీప్రలోకన్॥

చం॥ అననడు జోగి కిట్లనియెనా బువితాఁపుసామి? "మీర లి

ట్లనఁదగునే తబాపుఁబులుతొ దమరే యిటు లానతీయ వ

చ్చునె, తమవంటివారలకుఁ జొప్పుడునే యొక్కఁడైనదప్పు, మీ

నెనరునఁగాదె నాయసమునిక్కెను నాఁడులఁ బిక్కటిల్లుచున్॥269

కం॥ ఓయడవినెలవరి? విను

వేయిపలుకులేల నన్ను వెండియు తేనిం

జేయకు మ్రొక్కెద నిదె నీ

సాయ మెప్పుడుఁగలిగినటులె సంతసపడుదున్॥

270

కం॥ తానునొరునకీడినది యిం

తేనియైన ముట్టుటకుఁ దెగించినవానిక

బోసీక జమునిలెంకలు

వేనిశుదురుగాదె బిద్దె వేడుకకెపుడు॥

271

ఆ॥ వె॥ కాన నీకునచ్చుగాఁబడువేతొక

యొడయచందురునకుఁ బుడమి నెల్ల

నిచ్చి నీమముదల యెసఁగఁగ నేలింపు

మయ్య యునుఁబుగుబురు లలరుచుండ॥

272

తే॥ గీ॥ నాపుడిట్ల నెజోగ “నీనాల్కు యొకటి

మైనఁ దప్పకమయ్య నీవన్నయటుల

నాకునచ్చినతేడ ఏవెకొనుమిదె

నేలనంతనొసంగితి నేలియడిగి॥

273

కం॥ ఏనానతిచ్చినట్టులఁ

బూనికమైజేయవేని బొంగితిని పా

తేనియెడల నేనుడివిన

చో నిలఁబడు కలుము లసమఁ జొప్పడు నెపుడు॥

274

మ॥ మునునే పేల్చులరచ్చలోఁ బ్రతిసకై మోమాటముమాని ప

ల్కినపందెంబు గమించి ముచుమలయున్నికొన్నస

త్తున రెండేడులవేలయేండ్లతబమందుక సాము నీకిచ్చితిక

గొను, మీనొప్పినదీమి దోసమగు, లగ్గుల్గొన్నగాదే యెట॥ 275

మ॥ మఱియొక వికదొరగదైనాముపయి నిక మన్నింపువైనంత నే

యఱపుల్ లేకయటంటిగాన వినుమయ్యా యెన్నియోయేడు లి

ట్లాఱపుకబొందుచు నేలయేలి వినుప్రోలొందంగనీకోరునాఁ

డఱయొక్కింతయులేని నాదునుడి తేడా! తీర్చెదక నమ్ముమి॥

ఆ॥ వె॥ బదులుసెప్పుదేని వప్పనుజూ”యను

జోగినుడుల కఱపుసాఱగఁబడిన

నేమివచ్చునెయని తా మిన్నకుండఁజేఁ

డింగలంపుఁగంటి నెన్నుకొనుచు॥

277

కం॥ అంతఃపచ్చెను జోగులఁబంతులపేల్చుతి కలువపగకొలమునకున్
మంత్రోజ్జయోవసిష్ఠుఁ! డేతయుఁదనతేజ కడలనెసఁగుచునుండన్ ।

వ॥ వచ్చి విశ్వామిత్రునకును హరిశ్చంద్రునకును నడిమితలంబున
గట్టుకొమరిఁజెఱ్ఱఁగూడి యెద్దుతత్తడివైఁగ్రామి నడిమిక్ పేల్చు
నెదుట నిలువంబడుటయు తేఁడు బత్తినిగుడ నత్తలిసి యడుగుఁదామ
రలు దననెత్తిపోక నేలకువ్రాలి సాగిలిఁబడి మఱలలేచి చేతులు
జోడించి జడదాల్పురాయలమిన్నయు ముక్కాఁబులనెఱింగెడి లోచూ
డ్కిచేవఱలు కావిగోచులదాఁచియు రిక్కలలోఁ జందురుండునుంబోలె
జానగు తనవంగడపుటోజ్జయయునగు వసిష్ఠున కిట్లనియె॥

279

కం॥ “ఓయెజ్జా? నీ నెయ్యిమి । నీయక్కసితలిసి నెనరు నిట్టలముననే

నేయఁజిక లేక నె మరు । దాయంగన్గొంటిఁ బెంపుఁదాల్చితి నెందున్”

వ॥ అని రాయం డింకను నెద్దియోచెప్పంబోవునపు డత్తని
పలుకులకడ్డంబుగా బసవచిరాతు వసిష్ఠుంఁగాంచి తగు మాటలపొంది
కతో నిట్లనియె॥

281

తే॥ గీ॥ పరుసమునురాసి యినుము బంగరుగఁజేసి

నటుల గాధికొమారుని యుగదుకాఁక

నొఱపి యీతేనివన్నెయు నుక్కు గ్రామి

జేసితివి యోవసిష్ఠ? నీవాసివలన॥

282

కం॥ పుడమిఁగలతేండ్రలోపలఁ

గడుకీరితివడసె నీదుకనికరమున నీ

యెడయఁడువసిష్ఠ? నిన్నుఁబా

గడఁదగదే, నిన్నుఁదలఁపఁగాఁ గొలులున్నే॥

283

మ॥ విను సీయుజ్జరికంపుఁబాడివల ౯ బేరొందె సీతేడు, నీ
పును బల్కార్చిని గాధిపట్టియును నింపుల్లుల్కఁగా వీని రా
యనిగాఁజేయుడి నేలకంతకును, సాయం బేమొనల్పింతు మం
చను నాబూచులఁజేనికిట్లనియె రాయం డోర్చిసూసెత్తఁగా ॥284

అ॥ వె॥ “ఈవసిష్ఠుడు బోగులకెల్ల బెద్ద
మాకొలంబునకొజ్జయై మకురులడచి
కాచుటనుగాదె యిచట నీకరణి నన్నె
నాసియును మిమ్ముగనుటయుఁ బరఁగ నాకు” 285

స॥ అనుటయు నప్పు డవ్వసప్థుండు వాణిష్ఠుడని నతని యాలి
యగు చంద్రమతి గాంచి యిట్లనినె॥ 286

తే॥ గీ॥ బుజ్జయని న దుమాటల బుజ్జగిచి
వెఱపునొందక నన్గెలిపించితీపు
గాధ కొడుకొగవించిన కలఁతలన్ని
యాయువిద యీశు పునఁబాసె నిత నిజము॥ 287

కం॥ ఈజగమునే స్థి తదినుల! లోజయ్యలంతయునెక లోకోదవనియా
యోజ వెతఁబెట్టె గాని నీజడదాలుపరిగెలవ నేనొకలెక్కె?

తే॥ గీ॥ సీదుచంగడపుంబేర్చి సెల్లకుండ
కాడుకానట్టిచోట సీకాపుండనము
వలల సీపట్టి యసులులఁబాయకుండ
నితఁడచేసెను లేకున్న నెట్లులగును॥ 289

తే॥ గీ॥ ఇతఁడు సన్నుగన్న యేలికఁ గాచిన
వాఁడు గాన సీకు వాసిదేగఁ
దలఁచి నన్ను వేల్పుకొలుపునఁ దలఁపడి
సీకునసమునింపె నెనరుమిగుల॥ 290

కం॥ కాపున సీతనియానతి
యేవడుపుననడుపునటల సీపు నడువఁగా

వియఁ గీరితిమెపును

జేవయు నీకబ్బునటులఁ జేతయ లగ్నా॥

291

ఆ॥ వె॥ అ(నుడు నొ)జ్జసెప్పినట్టులఁ జేయఁగి

దలంచి నాయఁ పొప్పదలనబూప

వానిజేనిఁజేయు పనులనొనర్పఁగఁ

జచ్చుకంటి ముదలయిచ్చుటయును॥

292

ఉ॥ అతకుమున్న వేల్పుదొర యగదతి వేల్పులతోడవచ్చి బల్

సంతస మొంది బంటులకు నైగలొసంగుచు గాఢకట్టి యా

పంతయుఁ గాకనొందఁడని పారికొదెల్పిన విన్నవాకనీ

రెంతయుగల్గుచోబసఁటు ల్విపుగఁదెచ్చిపారు గూరిమిన్॥ 293

సీ॥ ఆసిటితో జేనిఁ దానంబుఁజేయించి

గిందంబు మొదలుగాఁగలుగు తావు

తెల్ల రాచునిమేన నింపుగానలదియు

మైనిడ విన్మాకుమించివిరుల

పేరులునైచి సింగారంబుగావించి

బాగుకొండనాబరఁగుమేలీ

గడ్డపైనునిచి చక్కగ జండ్లుదాల్చెడి

మగతాలసామ్మలు తగువలుపలు

తే॥ గీ॥ తాల్పుఁగానిచ్చి కాశి నందతుచుగొలువ

నలవశిష్ఠుడు పెట్టినయట్టి మూరు

తంబుసను చామరపగ్గితాల్పుముదల

నేలవేల్పులు సేసలునిపుచుగా

294

ఆ॥ వె॥ గాఢకొమరుని మొగమునఁ గళకుదలుగఁ

నలవశిష్ఠుని మొగమునఁ తనకు నెగడ

చూపఁకులమోముదమ్ములు సొగసుగాఁచ

నాహరిశ్చంద్రుడనడి రాయనికి నుడుట॥

295

శిశుఁ బుడమి నెల్ల నెప్పటి

కముగ నేలు మినుమంత రాంబడిపాలోం

క"యనుచువసిష్ఠుఁడు బా

కము నుదుటఁగట్టి యతనిఁ జేసెఁ బబువుఁగాఁ॥

297

నిక్కము నాయము నేరుపుఁ

కొక్కొందకనిన్నుఁజెంది తనరెడుగా"కం

చక్కడివేల్పులుఁ తబిసులు

నొక్కట దీవింపసాగి రొగిఁ బాటులునుఁ॥

298

సీ॥ అప్పుడు పైవేల్పుచప్పుడుల్ మోగెను

వాడని పూవులవాన శురిసె

మాపుమోములనోప్పు మగువలపాటలు

నచ్చరయాటలుఁ బెచ్చుపెరిగె

గమ్మనితావులఁ గలయఁజల్లఁగఁ దెమ్మె

రలువీవసాగె నాడునుసలంగె

పుడమినిమోయు పామును గౌరులును గట్లు

తమబద్వతగ్గై సంతయని కులికె

తే॥గీ॥ తనదుకొలమునఁబుట్టినదణియటంచు

దనదుపేరుఁ జివరఁదాల్చు దంటయనుచు

బ్రాద్దుచందురులుబ్బిరాఁబొద్దునను దిగి

శంకుకొమరుఁడు మగుడరాచాలికఁగన॥

299

క॥ "పొంకులపాడియు సిరియును

గెలుపునుసకగును గ నెదు కీరితి"యని పూ

విలుతుపగఱ జేరికిఁబె

క్కులుదీవనలిచ్చి పెండికొండకు నేరెఁ॥

300

క॥ "మేలగు రాయఁడ? నెనరున

నోలిఁబజలనోమె దగడు నుమ్మలికము సె

జోలికిరా"వని దీవన

చాలునిడుచు వేల్పుమూక చనె వినుత్రోవఁ

301

క॥ అప్పుడు విశ్వామిత్రుఁడు

నప్రొద్దుకొలంపుటాజ్ఞ యాదొరత్తో "ర

మ్మిప్పుడ ప్రోలికిఁబోదము

చప్పున"ననివెడలునట్టిసాదిని యటకుఁ

302

సీ॥ అనువొందఁగను వారణాశినాఁబరఁగెడి

కాశినేలెడుతేఁడు గడచినట్టి

కతనంతయును దనకందు వప్రబుగా

బ్రదుకుటయును బంట్లవలనఁదెలిసి

యక్కజంబునుబొంది "యక్కటా వితగ రా

రాయనిచెలియఁ జంద్రమతి నేర

మేమిసేయకయున్న నెంచితి నాయంబు

నారయలేనైతి" ననివగచుచుఁ

తే॥ గీ॥ దనకుఁదాఁదూఱుకొనుచును దగినవారి

తోడఁ బెన్నసనముకడఁదొడరు కాటి

వద్దకును జని యచట నల్వదుగఁబోలి

చెలఁగుగాధికొమారువశిషులదరి॥

303

చ॥ వినుసికజోడునానతిని వేల్పులచేతను వెండి తేండ్లరా

యనిగనెనర్పబడ్డ దొరయైన త్రిశంకునివట్టి వానియా

లినిఁగని సిగ్గుతోడ నెకలెంకగ వారికిఁ గేలుమోడ్పుచుఁ

దనమెయి నేలసోకఁగను దండములప్పున సేసియిట్లనుఁ

304

తే॥ గీ॥ "ఓతబిసులార ? యీతేనియువిద చంద్ర

మతియ దొంగగఁ జంపఁ గొమారుచావు

నలన నాయముగనక ముడలయొసఁగిన

చెట్టఁడను నన్నుఁజంపింప నెలవొసఁగుడు॥

305

వే॥ పాడింగనకముదలఁబఱపిన రాయఁడు

జమునిదేబ్బఁబడు నిజంబు చాని

కంటె నిచటితేనికడ వాతమేలగుఁ

గాన నాకు బుద్ధిఁగఱపవలయు”

303

బ॥ అనవుడు వారాణసివారఁ

గని విశ్వామిత్రుఁడనియె “గాసిఁబడకునా

యొనరించినతక్కిఁడిన

య్యెనటుల, నది నీదుదోసమాఁజ్ఞుదొరా?”

307

ఉ॥ కావున వంతనెందకుము కాశిదొరా? యిది నిదుచైదఁపుం

ద్రోవనుగల్గుతప్పిదఁపు దొట్రని యెంచఁగఁబోకు” నాఁగ“న

య్యా? వినుఁ డింక నట్లయిన నాదటమీరఁ ద్రిశంకుపట్టి పే

రివెడవీట నెన్నఁబడుఁజ్ఞులొ యట్టులుచేయ వేడుదుఁ”॥

308

కం॥ అను కాశితేనిపలుకులు

విని విశ్వామిత్రుఁడనియె, “విను కా (డునఁ దాఁ)

గనఁబడియెడిని హరిశ్చంద్రుని

దుగ్గినిమనంబనుచుఁ గొలలఁదొలఁగించునదై ॥

389

తే॥ గీ॥ మఱియువిను మీతఁ డెచటనమ్మంగఁబడియె

నట్టివాడ హరిశ్చంద్రునంగడియని

పిలువఁబడు, దానిలోఁజచ్చు పిట్టయైన

విన్నుద్రిమ్మరితనమున వెలయు నింక”॥

310

కం॥ అను విశ్వామిత్రునిప

ల్కు “నిజంబగుఁగాక” యనియెఁ గుల్కి వసిష్ఠం

డు “నిజంబగుఁ గాత”మనుచు

వినఁబడియె జగాల విన్ను వెలఁదుకపలుకుల్ ॥

311

సీ॥ అంతటఁ గాశిరాయనికోర్కెపై వార

లందఱుఁ బోలికినరుగుదెంచు

చుండుటఁగని నీటియువిదలఁదఱుఁ బూలు

సేసలు వారిపైఁ జెలఁగఁజల్లి

నివ్వఁబలిచ్చి “ నెలఁతలార వినుండి

మనతేనికందుఁ జూపెననుచేడె

యీమెయేయట యాతఁ డీమెనుగండ్లట

సత్తెంబు నీల్యను సాకిరంట

అ॥ వె॥ వాఁడైదములకు వరలి జగముసాని

పేరి నెట్టకంటి నీరిమసచె

నంట మనయొడయని యబ్రువుఁగొమరుఁగు

బిడ్డిబ్రతికెంట చోడైమొకద?”॥

312

చ॥ అనుచును వారణాశిఁగల యన్నవ లెంచుచునుండఁగాఁ ద్రీశం

కునిగొమరుండుఁ జేకీయయఁ గొమ్మ వసిష్ఠుండు గాధిపట్టియన్

మునుకొనఁ గానిరానగఁగు పొల్పుగఁగాంచియుఁ జచ్చిపోయి క్ర

న్ననఁబ్రతుకొంఁగుకాశిదొరనప్సలబ్ధిగొంచి కుల్కుచున్॥ 313

అ॥ వె॥ కాశిరాయఁడొసఁగఁగాఁ గాగ్ని నరదంబు

పైని డగబుమీరు వాయిదంబు

లును జెలఁగఁ బుడమి వినుదిమ్మరీండ్ల దీ

వనలహో నయోధ్యకునుజుయెను॥

314

ఉ॥ అంతట నిచ్చటన్ జరిగినట్టికతంతయు సత్యకీర్తికన్

మంతియైసఁజోసునకు మాటలవేగరి నారదుండుబల్

సంతసమొందిచెప్పటయుఁ జయ్యననాతఁడు కుల్కునొంది నీ

డంతటఁ జాటఁబంచెకొడయండగురాయనిరాకఁ జెల్లుగాన్॥ 315

తే॥ గీ॥ అట్టిచాటింపువిసె యయోధ్యఁగలయట్టి

పిల్లలునుఁ బెద్దవార్కొద లెల్లవారు

నాడుబాసను గుల్మిని, నాడు వారు

పడినసంతస మొత్తని నుడువఁదరమె॥

316

సీ॥ వాడవాకిబులెల్ల బాగుగానూడ్చియు
జల్లసికలయంపి జల్లువాగు
నిగిరిగోడలకునన్నింటికి వెల్లవే
యిది నిత్యకృపాను లిడకురాదు
నువ్వెహల్ కప్పుకుల్ మున్నగునుగ్గులు
వలయు బల్లెటగుల బెట్టువాగు
వచ్చున రతనాను బంతుపూల్ గోనగు
కడుంబేర్ల గోరణాల్ గట్టువాగు

తే॥ గీ॥ ప్రొద్దునెల వెలుగులసరిబోలికాని
నివ్వెలును చాలరంగులదివ్వియలును
వాడ కిరుప్పక్కలను జలువానుసట్లు
మచ్చువానును నైరపు మగులుబోంట్లు॥

317

సీ॥ మగిరికిను ముస్తాబు దిగిందొల్పుమగ వాండు
పోతలై యాకెడి యానవాండు
పుట్టినిగొనమనుబోయెడి వెలయాండు
నెల్లప్పుగులికెడి పిల్ల వాండు
చెరుముల నెలువెడి చెరువపు జెలికాండు
వేలుపులకు మొక్కు బీదవాండు
నన్నింటగడిదేరి యమనిసపనివాండు
వేగఁదిన్దురుమగు వేగువాండు

తే॥ గీ॥ కడిమిందప్పని మొనగాండు గట్టివాండు
కదియనుబైడిపనివాండుఁగైతగాండు
గాఁగఁ గిర్బడిలేక రకాలకాలు
గాఁగఁ బజయెల్ల ములకునఁగలిగియుంజె॥

318

తే॥ గీ॥ అట్టియెడను హరిశ్చంద్రుఁ డతివగొడుకు
బారి బోరాఁగఁ దనపెగ్గడైన సత్య

కీర్తి యెదురుగఁజెచ్చినఁ గెరులుతేరి

పై వసిష్ఠుడు సగ్గాధిపట్టిఁగ్రాలి॥

319

తే॥ గీ॥ మంతురుల్లోనుగాఁగలమంది కొలువ

క్షలవేల్పులదీవనల్ నెలకొనంగఁ

బ్రాహ్మియాండురెల్ల నివ్యాకులీయ

గ మును బాబాబజంతిమేళములు నెలఁగ॥

320

మ॥ అరదంబెక్కి యయోధ్యవాడగములం దాసత్తి నూరేగి య

బ్బురమా సొంతనగళ్లలో నడుమఁ బెంపొకొల్వుకూటంబులో

నరుదాసింగఁపుగద్దెపై నలరి రాయండ్రాపై విఠ్ఠిలో

నరిడినింపెడి వేల్పుకొల్వునఁ బసందై నట్టి వేగంటినా॥

321

తే॥ గీ॥ అపుడు కొలువెల్ల సంతసంబందుచుండ

గాధికొమరుఁడులేచి నిక్కంబుమనుప

వెతలనొందియు బతమునుపిడకున్న

దొర హరిశ్చంద్ర సతనిమంతురులఁ గనుచు॥

322

కం॥ “వినుఁడి మును నాకు నితఁడి

చ్చినవేలను మగుడ నితనిచేడితిని నీ

తని సత్యహరిశ్చంద్రుం

డనిపిలుచుచు వీనిముదల నడఁగిమసలుఁడి”॥

323

క॥ అనవుడు “విశ్వామిత్రుం

డనినట్టులనాత”మనియె నపుడు వసిష్ఠుం

డును సంత హరిశ్చంద్రుం

డును నాజోగిడుగఁగని యిటులననె వడిగా॥

316

క॥ “మీరిరువురు బోరాడుట

చే రాపిల్పొంది కడకుఁ జెందితి సుకర్ముఁ

గారామునఁ గావున నా

కోరికలిడి నన్నుమనుపఁ గొనకొనుఁడిరల్॥

317

తే॥ గీ॥ అనుడు నాతేని కీట్లనియనిరివారు
 “కోరు మీవెద్దిగోరినదీరుతు”మనఁ
 గను హరిశ్చంద్రుఁ డలరి నిక్కంపుదోవ
 గూడనిట్లనివారలఁ గోరికొనియె॥

318

సీ॥ “ఉసులులెల్లను సత్తై మొనగూడుకల్గుల
 నెంది మేళులఁ గనుచుండుఁగాత
 పుడమి యెల్లప్పుడు బోడిమొదప్పక
 పాడిపంటల వేతఁ బరగుఁగాత
 ముప్పదియేడును నుప్పది నెలలుగాఁ
 బొద్దుచూల్చి లావగము దగుఁగాత
 యెట్టుబోగల యెల్లఱ బిడ్డఁ
 బోలెఁజూ మచు జేడు లేలుఁగాత

తే॥ గీ॥ ఆడువారెల్ల గీర్వాస నలరుఁగాత
 వెలుపుకలుపు మొదలుచెట్ట లోఁగుఁగాత
 సత్తై మెల్లపు నేల్పడి సాకుఁగాత
 నానుకత విన నన లోట్లునలగుఁగాత॥”

319

తే॥ గీ॥ అపుడు సత్యహరిశ్చంద్రుఁ డడిగినట్ల
 యగునుగాతని యటనున్నయంద జొక్క
 కరణిఁగై చఱపులవేయ గాధిపట్టి
 యును వసిష్ఠుఁడునట్లగుననిరి కూర్మి॥

320

కం॥ వినుమిట్లు జోగిదుగచే
 తను గోరికలంది వేడ్కదము లలరఁగ నే
 లను సత్యహరిశ్చంద్రుడు
 మనుపదొడఁగెఁ గులుకు పజలమదులకు నెసఁగె”॥

321

కం॥ అని సత్యహరిశ్చంద్రుఁ
 తను మార్కండేయతపిని తనివినసఁగఁ

ప్రిస ధర్మరాజు కుతుకము

బెనయగ సంతసిలుచుండె బెగ్గిలక యటన్॥

322

చ॥ కొలిచెడివారలందఱును గోర్కెలుదీరెనటంచు బొంగగఁ
దలఁపున వెన్ను నెన్నుటయు దప్పకయుండఁగ మంచిశ్రీవనే
చెలఁగుచు సొంతబంధుగుల జేరువఁజేరిచి బుజ్జగించుచున్

జెలిమియ యెల్లవారలకుఁ జెందఁగఁదిమ్మరు వీర రాఘవా!॥ 223

కం॥ మంతురులలోన నెక్కుడు

మంతిరియని తేడలెన్న మసలుచు బేర్చిన్

సంతసమునుబజలకుఁగడు

చెంతయు కీరితినిగాంచు చెసఁగుదిటవరీ?॥

324

ఉత్సాహ॥ వేల్పులందు బత్తిమొందు వేడ్కమంచివారలన్

గొల్పులందు బేర్చి నిండుకొల్వులం బొగడ్తులన్

పొల్పు నేస్తులందుబొందిపొంగుచుండునట్లుగఁ

సల్పుచుండునట్టి గొప్పజాణ వీర రాఘవా!॥

225

గ ద్య.

ఇది శ్రీమజ్జగదంబా కరుణాకటాక్షసంపాదిత కవితావృక్షసంజసిత

గద్యపద్యాత్మిక సత్పుష్పపాఠసంసేవిత శ్రీజగన్నాథపాదారవిం

దాలంకృత మనఃపద్మ శ్రీమద్దాతమసగోత్రపవిత్ర రాఘ

వరవంశకలశార్ణవ సంపూర్ణ తారాకళిత్ర వీరరాఘవపుత్ర

వెంకమాంబాగర్భశక్తిస్వాతీశంబరసూత్ర శ్రీజగన్నా

థశతకాది శుద్ధాంధ్రరచనాబంధురచరిత్ర గౌరిరాజ

నామకప్రణీతంబైన శుద్ధాంధ్రహరిశ్చంద్రచరిత్రం

బునం బాచమాశ్వాసము

సంపూర్ణము.

